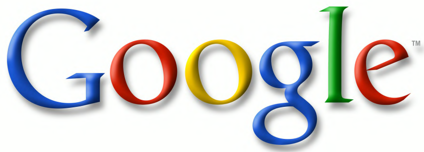
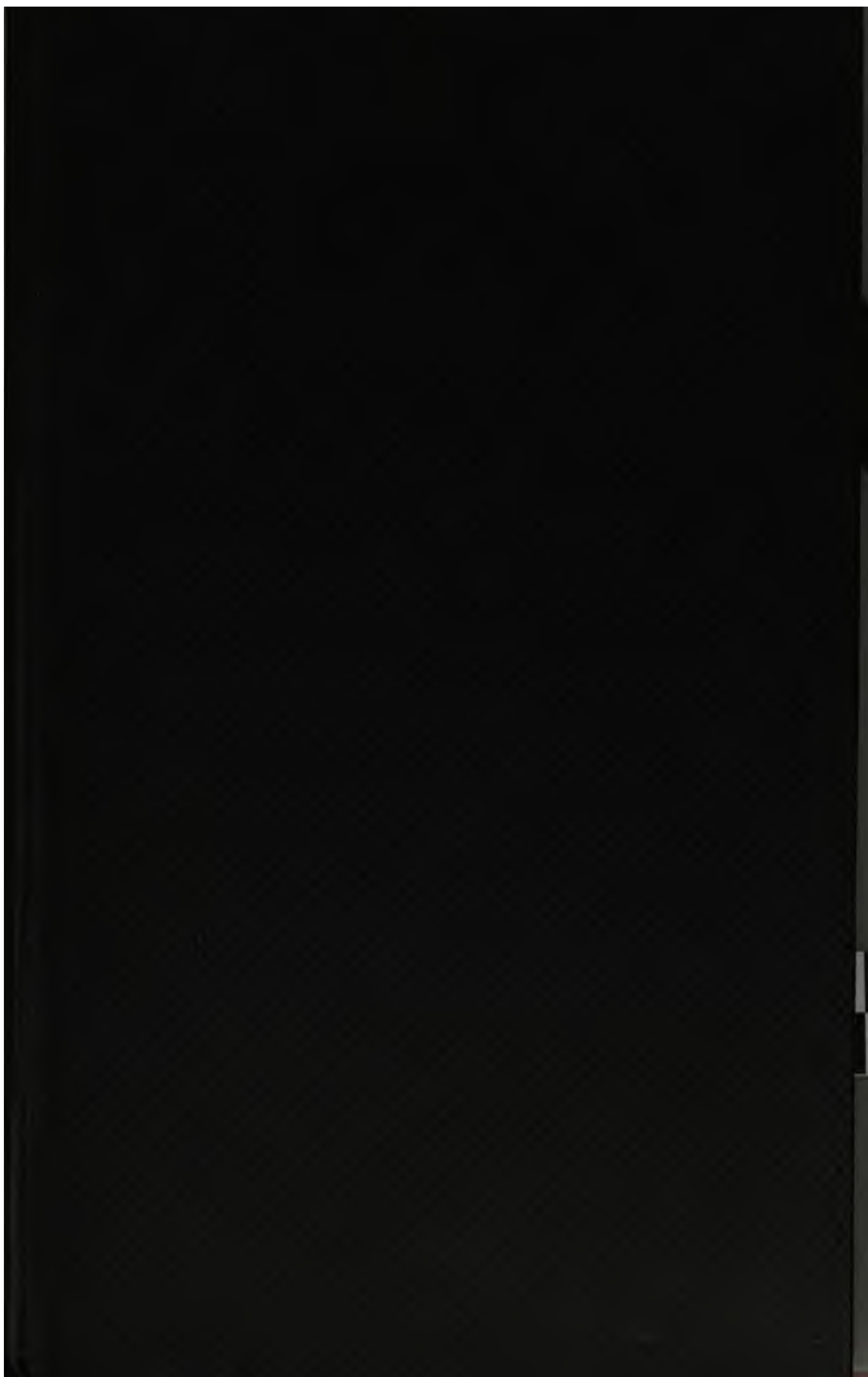

600016087R

ARCHIEF

VOOR DE

GESCHIEDENIS

DER

OUDE HOLLANDSCHE ZENDING.

I.

AANTEEKENINGEN UIT DE ACTA DER PROVINCIALE SYNODEN VAN NOORD-HOLLAND.

UTRECHT,
C. VAN BENTUM.
1884.

Bd. from Nijhoff

ARCHIEF

VOOR DE

GESCHIEDENIS

DER

OUDE HOLLANDSCHE ZENDING.

ARCHIEF

VOOR DE

GESCHIEDENIS

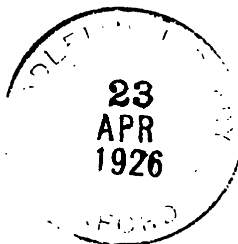
DER

OUDE HOLLANDSCHE ZENDING.

I.

AANTEEKENINGEN UIT DE ACTA DER PROVINCIALE SYNODEN VAN NOORD-HOLLAND.

UTRECHT,
C. VAN BENTUM.
1884.

Gedrukt ter „Utrechtsche drukkerij" te Utrecht.

Indien het waar is, — en wie der zake kundig zal het ontkennen — dat elke geschiedschrijving, die aanspraak maken wil op meer dan, zij het ook vlijtige, compilatie, uit de bronnen zelven moet putten, en wat vroeger geschreven werd moet toetsen aan, en aanvullen uit de bouwstoffen, die de Archieven opleveren, in dubbele mate is zulks toepasselijk op de geschiedenis van de Oude Hollandsche Zending in de 17de en 18de eeuw, die eigenlijk nog moet worden gemaakt. De aandacht der beoefenaren van de Zendingsgeschiedenis in ons Vaderland en in Duitschland is in de laatste jaren op dit onderwerp in toenemende mate gevestigd, en de kenteekenen vertoonen zich, dat (gelijk WARNECK zich uitdrukt) wellicht de tijd niet meer verre is, dat men een gunstiger — zeker zaakkundiger — oordeel zal gaan vellen over hetgeen onze Vaderen voor de uitbreiding van het Christendom hebben gedaan, toen de protestantsche Christenheid in andere landen daaraan nog niet dacht. Wij blijven echter over het algemeen op dezelfde hoogte — of laagte — van kennis, omdat meerendeels slechts, telkens op nieuw, de magere berichten worden zamengebracht en geordend, die anderen vóór ons gegeven hebben. Dit behoeft niet, en moet anders worden. Een langdurig onderzoek in de archieven heeft mij toch de overtuiging gegeven, dat het in die groeven niet ontbreekt aan bouwsteenen om een waardiger gebouw op te trekken. Het moet daarbij niet te doen zijn om verheerlijking van het voorgeslacht, het is der geschiedenis bovenal om waarheid te doen.

De hoogleeraar MILLIES was de man, die door veeljarig archief-onderzoek in staat ware geweest ons eene grondige studie over onze oude Zending te leveren; tot niet geringe schade voor de wetenschap is hij heengegaan, zonder de resultaten van zijne groote kennis en geleerdheid in druk na te laten.

Ik zal mij niet vermeten eene poging te wagen, waartoe die geleerde wellicht den tijd nog niet gekomen achtte; het zal echter, naar ik hoop, niet onvruchtbaar worden geacht, indien ik de meer bescheiden taak op mij neem om voor een lateren geschiedschrijver de materialen op te zamelen en beschikbaar te stellen, door de uitgave van een Archief voor de Geschiedenis der oude Hollandsche Zending, waarvan ik het eerste stuk hierbij aan belangstellenden aanbied. Misschien lokt het anderen uit tot dit doel mede te werken, door de mededeeling van Archiefstukken, die mij zijn ontsnapt, of waarop mijn aandacht nog niet is gevallen.

De belangen der Indische Kerk, en hare uitbreiding onder Heidenen en Mohammedanen, werden van den aanvang behartigd door Bewindhebbers der O. en W. Indische Compagniën, die de betaalheeren waren, en de Kerk, die de predikanten opzocht en ordende of afvaardigde. Aan die tweederlei betrekking ontleenden, — het zij in het voorbijgaan gezegd — beide partijen haar aanspraak op de regeling der kerkelijke zaken, — een verschil van opvatting, dat meermalen tot botsing en strijd aanleiding gaf, waarbij echter in den regel de Kerk moest onderdoen voor het Wereldlijk Bestuur.

Had de Kerk, na de afvaardiging, over de predikanten, die tevens zendelingen waren, over hunne plaatsing en verplaatsing, over den gang der kerkelijke zaken in het algemeen eigenlijk niets te zeggen, en legden de Indische Kerken eene groote mate van zelfstandigheid aan den dag tegenover haar, die zich eenigzins als moederkerk beschouwde,

toch bleven de Classen, die in overleg met de Kamers der Compagnie de predikanten opzochten, met de uitgezondenen en met de in Indië opgerichte Kerkeraden in voortdurende briefwisseling door hare *Deputati ad res indicas*, die eerst aan de Classen, later in de Synoden jaarlijks rapport deden omtrent de ingekomen brieven en het verdere gebesoigneerde.

Een natuurlijk gevolg van deze regeling is, dat men in de Acta der Provinciale Synoden een doorloopend verslag vindt van wat op het gebied der Zending plaats greep.

Het is daarom, dat ik dit Archief open met de Aanteekeningen uit de Acta der Provinciale Synoden van Noord-Holland, wier Amsterdamsche Classis met de invloedrijkste Kamer der Compagnie in voortdurend levendig rapport stond. Daardoor krijgt men toch een algemeen overzicht van den bloeitijd en van het verval der Zending, tot dat die, na de opheffing der Compagnie, overging in handen van het in 1797 opgerichte Ned. Zendelinggenootschap.

Het mag bij den eersten oogopslag bevreemding wekken, dat wij daarbij in eens verplaatst worden in den bloeitijd der Zending; zulks vindt echter zijne verklaring in het monopolie, dat de Amsterdamsche Classis zich aanmatigde, en dat eerst na twintigjarigen strijd met de landprovincien werd opgegeven. De wording en aanvang der Zending zullen wij later uit andere bronnen moeten opsporen.

Het is mijn doel niet bouwstoffen te leveren voor eene geschiedenis der O. Indische Kerken, maar alleen voor dat deel dier geschiedenis, dat betrekking heeft op wat wij Zending noemen. Indien ik daarbij somwijlen op het gebied der Kerk schijn te treden, had ik daarbij toch steeds het oog op wat ten voor- of nadeele kon strekken van de prediking des Evangelies onder de heidenen.

Het modeste bundeltje, dat ik hierbij aanbied, is dus eene objectieve bloemlezing uit hetgeen de 15 lijvige folianten der Noord-Hollandsche Acta bevatten omtrent de O. en W. Indische Kerkzaken. Deze verzameling maakt deel uit van eene bijna compleete collectie (circa 70 banden in

handschrift) van de Acta der Synoden van de verschillende provinciën, afkomstig uit het archief der voormalige provinciale Synoden van Utrecht, thans eigendom van het Kerkbestuur dier provincie, en door dat Bestuur mij welwillend ten gebruike gegeven.

Indien het mij blijkt, dat de zaak belangstelling vindt, zal het mij niet aan stof ontbreken om dezen arbeid voorttezetten, want, ofschoon het mij meer en meer blijkt, dat met de kerkelijke archieven in vroeger tijd jammerlijk is omgesprongen, dat ontzettend veel onherroepelijk is verdwenen, en dat men te vergeefs zoekt naar stukken, die er eens zijn geweest, toch is uit de schipbreuk genoeg gered, om althans een denkbeeld te geven van het geheel. Moge het door mij aangevangen onderzoek in het oud-Koloniaal Archief vergoeden, wat in de kerkelijke Archieven wordt gemist, en zich vooral voor den eersten tijd droevig doet gevoelen.

Het plan, dat ik mij heb voorgesteld is, in een tweeden bundel de verdere Synodale en Classicale Acta te excerpeeren, om daarna te geven Brieven, Memoriën, enz., die reeds velen zijn, en den herdruk van zeldzame of in velerhande werken verscholen stukken, die de algemeene aandacht ontgaan.

Terwijl bij de uitgave van brieven enz. taal en spelling nauwlettend dient te worden gevolgd, meen ik, dat het bij deze aanteekeningen, waarbij het veelzins meer om zaken, dan om woorden te doen is, onnoodig is, en belemmerend zou zijn, letterlijke excerpten te geven, ofschoon de stijl op vele plaatsen genoegzaam aanwijst dat uit oude bronnen is geput.

UTRECHT,
September 1884.

J. A. GROTHE.

AANTEEKENINGEN

UIT DE

ACTA DER PROVINCIALE SYNODEN VAN NOORD-HOLLAND.

Synode Hoorn 1623.

Art. 30. Naar aanleiding van een gravamen van de classis Hoorn over ziekentroosters of voorlezers op de schepen van de O. Indische Compagnie, zijn vertoond de misbruiken van de kerkelijke regeering in O. Indië, en goedgevonden, tot wering van dezelven, aan Sebastiaan Danckaerts, predikant van Amboina (die is gerepatriëerd en bezig is met een extract te maken uit onze Kerkordening) door de Gedeputeerden van de Noord- en Zuid-Hollandsche Synoden de hand te bieden: „ten eynde dat het selve by haar ge„examineert, ende na de gelegentheyt van Indiën geappli„ceert synde, de vergadering van XVII gerecommandeert, „en voorts door publycke autoriteyt van de H. H. Staten „Generaal in Indiën ingevoert mogen werden, opdat de „Kercken aldaar na onze Kerckenordeninge allenskens mogten „gefatsoeneert worden, ende dat by provisie, tot dat 't syner „tyt door ordre der Synode Nationaal daer in naerder voor„sien sal werden."

Synode Enkhuizen 1624.

Art. 25. Opt 2e gravamen van Hoorn hebben de Gedeputeerden ingebracht, dat zij tot bevordering van de O. Indische Kerkorde, gecombineerd met de Gedeputeerden van Zuid-Holland, met Sebastiaan Danckaerts hebben gehandeld, een extract uit onze kerkorde hebben opgesteld,

en naar den staat en de gelegenheid van Indiën zoo veel als doenlijk was geappliceerd, en hetzelve in handen van de eerwaarde Broederen van Amsterdam gesteld, om door hen aan de Generale Vergadering van de XVII der O. Indische Compagnie overgelegd en gerecommandeerd te worden. Waarop gevolgd is, dat de Heeren Bewindhebbers hebben besloten dit onder de punten van beschrijving te brengen, opdat te zijner tijd in de volgende vergadering alle Kameren daarop geresolveerd zouden mogen verschijnen.

Dat echter tot nog toe daar in niet is gedaan, en dat Danckaerts ondertusschen eene kopy van dit extract heeft medegenomen om bij provisie te gebruiken, totdat nader orde op de kerken van O. Indië wettelijk gesteld en geautoriseerd zal zijn. De Gedeputeerden zullen alle naarstigheid doen om daarvan effect te bekomen.

Art. 33. Gravamen der classis Enkhuizen.

Bij wie zal de directie en het opzigt over de O. Indische kerken staan?

De directie zal blijven bij de Kerken en Classen daar de O. Indische Kameren zijn. En opdat in deze zaken moge gehouden worden een eenparige voet, is goedgevonden aan de XVII te verzoeken, dat zij believen de nodige kosten te verstrekken, opdat de gecommitteerden der respectieve Kerken en Classen te gelegener tijd mogen te zamen komen, om gezamenlijk over de gravamina uit O. Indië overkomende, ten overstaan van de gedeputeerden der Synoden eenparige resolutiën te mogen nemen, en van het gebesoigneerde aan de respectieve Synoden rapport te doen. Opdat dit alles echter met behoorlijk respect voor de hoge Overheid geschiede, zal men de H. H. Staten van Holland en Westfriesland hierover begroeten om hun H. Mog. autorisatie in dezen te verzoeken.

Bij deze gelegenheid hebben de gedeputeerden van de andere provinciën voorgesteld, dewijl het opzigt der kerkelijke zaken in O. Indiën de Kerken dezer landen int gemeen betreft, of het niet goed ware de Kerken van de andere

provinciën toe te laten, dat zij, op haar eigen kosten, hare gecommitteerden ook zouden mogen zenden op de genoemde vergadering, om mede kennis en toezigt van alles te nemen. De Synode, deze zaak in deliberatie gelegd hebbende, heeft hun Eerw. voor antwoord toegevoegd, dewijl dit stuk nog niet in werking is, dat hun gelieve patientie te nemen, en te vertrouwen, dat wanneer het tot het gewenschte effect zou mogen worden gebragt, bij de Synode op dit hun voorstel behoorlijk zal worden gelet. Welk antwoord zij zich wel hebben laten gevallen.

Synode Edam 1625.

Art. 19. Het stuk van de Kerkorde in O. Indië blijft nog open, als voren.

Art. 22. Nopens de directie en het opzigt van de O. Indische kerken, breeder in art. 33 (vorige Synode) verhaald, is gerapporteerd, dat een voorslag aldaar vermeld, voor als nog door de XVII niet is geaccordeerd. Zynde door den Deputatus van Utrecht, als ook door dien van Overijssel, uit naam van hun respectieve Synoden voorgesteld, en door den Deputatus van Gelderland int particulier, dewijl het opzigt der kerkelijke zaken in O. Indië de Kerken dezer landen in 't gemeen betreft, of niet goed ware de Kerken van hun provincie in dezen meer te kennen.

De Synode, hierop gelet hebbende, houdt zich nogmaals aan de vorige resolutie en laat deze zaak voorts in statu.

Synode Alkmaar 1626.

Art. 13. Op het 19e art. (vorige Synode) is aangediend: dat de Kerkorde voor de Kerken van O. Indië door de O. Indische Compagnie naar Indiën is gezonden, met recommandatie om de Kerken aldaar naar dezelve te reguleren, zoo veel als mogelijk zij; doch dat uit Indiën geschreven wordt, dat aldaar opt aannemen van de gemelde Kerkorde bij de politieken gedifficulteerd wordt, omdat zij niet was geapprobeerd door de hoge Overheid. Dat ondertusschen de Kerk

en Classis van Amsterdam goed gevonden hadden om de Kerken in Indiën aan te schrijven, dat zij zich bij provisie naar de overgezonden Kerkorde zouden reguleren, ter tijd toe dat dezelve bij de Hoge Overheid zoude mogen geautoriseerd worden; waarmede deze Synode zich heeft laten vergenoegen.

Art. 14. Op het 22e art. (vorige Synode) is goedgevonden de Gedeputeerden te gelasten, bij de XVII van de O. Indische Compagnie aan te houden, „dat de Vergaderinge op de kerckelijcke saecken van O. Indiën mochte voortgaen in conformiteyt vanden art. 33, Syn. Enchus. 1624"; waarop de corresponderende Broeders hebben aangehouden. En zijn de twee Broeders van Amsterdam, die over de O. Indische zaken last hebben, gelast hier in de Gedeputeerden te assisteren.

Synode Haarlem 1627.

Art. 11. Omtrent de ordening van de Kerken in O. Indië, prout in actis, hebben die van Amsterdam gerapporteerd 'tzelve bij hun Classe en Kerk gedaan te zijn; en wat aangaat de vergadering over de kerkelijke zaken van O. Indië, conform art. 33, Synode 1624 en art. 14, Synode 1626, op 'twelk de gezamenlijke correspondenten alsnog, alsvoren, hebben aangehouden, blijft de Synode bij de vorige resolutiën, zijnde niettemin genegen na het ontvangen consent de Deputaten te geven alle mogelijk contentement.

Synode Hoorn 1629.

Art. 35. In zake art. 11, slaande op de kerkorde van O. en W. Indiën, maken Gecommitteerden der classis Amsterdam de Synode bekend, dat de leeraars en ziekentroosters, van Amsterdam naar O. Indiën gaande, gezonden zijn in conformité met de orde in dit art. begrepen.

Dat Bewindhebbers der beide Compagniën de Kerken in dezen deden volkomen contentement.

Insgelijks, dat de Gedeputeerden der classis van Amster-

dam eenige dingen ingeleverd hebben, herwaarts uit Indië overgezonden, rakende de Kerkorde van O. Indië, en in nader communicatie met deze Synode gelegd, om daarop te verstaan de meening en resolutie der Synode.

Eerstelijk wordt geproponeerd, of raadzaam en voor goed zoude kunnen verstaan worden, dat over de kinderen, die zij niet vinden voor als nog tot den doop gequalificeert te zijn, wier ouders heidenen zijn, zoude mogen zegening en confirmatie gebruikt worden, met oplegging der handen, in plaats van den doop, gelijk men verstond uit de overgesonden acten dat alrede was geschied. Waarop door de Synode in de vreeze Gods gelet zijnde, geoordeeld en verstaan is, dat het geproponeerde behoort nagelaten te worden, als niet christelijk, noch met den woorde Gods overeenkomende; te meer alzoo het in effecte eene adoptie in de Christelijke Kerk is en eene zaak van kwade consequentie zoude zijn. Dat zulks ook geenszins gejustificeert kan worden met het exempel van de oplegging der handen door Christus gepractiseerd over de kinderen der Joden, aangezien die bondgenooten waren; en zullen, in plaats van de voorgaande confirmatie en zegening, de kinderen naarstelijk gecatechiseerd worden en in de fundamenten der christelijke leer onderwezen.

Ten tweede: wordt op aandienen van de Gecommitteerden der classis Amsterdam in deliberatie genomen, of aan de Kerk van O. Indiën als stichtelijk toegestaan zou mogen worden de engelsche manier van alternative te lezen en te zingen, alwaar de godsdienst in het Maleisch of Japaneesch gehouden wordt.

Dit punt rijpelijk overwogen hebbende, oordeelt de Synode het beste, dat de Kerken van O. Indiën, als geheel eens zijnde met de Kerken dezer landen, zich daarmede conformeren, en dit niet alleen alwaar die in het Nederduitsch, maar ook alwaar die in het Maleisch of Japaneesch gehouden wordt, aangezien verscheidenheid aanstootelijk is. En in cas de opzieners verstonden het voorlezen zeer dienstig te zijn onder de Heidenen, zoo verstaat de Synode, dat immers

zoo gevoegelijk een geheele psalm tot onderwijs en stichting kan worden voorgelezen, in proza of dicht, zooals meest dienstig en stichtelijk geoordeeld werd door de regeerders en opzieners der Kerk aldaar, als telkens één regel, die dikmaals in den zin met de voorgaande zamenhangt.

Alzoo in dezelfde Kerkorde voor O. Indiën nog van eene andere manier van zegening en confirmatie gesproken wordt, die over de gedoopte kinderen van 10 of 11 jaren gebruikt wordt, zoo is het, dat de Synode, naar behoren hierop gelet hebbende, best en raadzaamst acht, hoewel het op zich zelf „middelmatig" is, om de kwade gevolgen van superstitie deze confirmatie door oplegging der handen ook na te laten; verstaande de Synode, dat de confirmatie zal geschieden door catechisatie in de beginselen der christelijke leer; zal derhalve de kerk van O. Indiën zich houden aan de wijze van doen in de gereformeerde kerken hier te lande gebruikelijk. Ondertusschen prijst de Synode de goede en loffelijke zorg der opzieners van de O. Indische Kerk tot voortplanting der christelijke religie en de optrekking der jeugd in dezen aangewend.

Een en ander zal door de classis van Amsterdam, die door hare Gedeputeerden deze zaken ter vergadering inbragt, ter kennisse worden gebracht van de kerken in O. Indië.

Synode Amsterdam 1634.

Art. 30. De Praeses, hebbende voorgesteld dat openstonden twee zaken: 1°. enz.; 2°. de zaak van O. Indiën, waaromtrent men in de vorige Synode had gerefereerd aan den Coetus Correspondentium, vraagt: alzoo aan die zaak zoo veel gelegen is, en de vergadering der XVII ligtelijk zou kunnen scheiden, of men niet zoude vernemen of die vergadering niet de onkosten zou willen dragen van den Coetus Correspondentium?

Is goedgevonden door de gedeputeerden der stad van Amsterdam over de O. Indische zaken gesteld en Ds. Heijdanus de vergadering der XVII te verzoeken om die onkosten te dragen, en zal daarop dan wijders worden gedaan.

Art. 39. De eerw. gecommitteerde Broeders van Amsterdam, zijn geweest bij de heeren Bewindhebbers ter vergadering van de XVII en hebben aldaar verhaald „de bekommeringe deses Synodi over de plantinge der Kerke Christi in O. Indiën." Maar alzoo er voorvielen verscheiden kerkelijke zwarigheden, daartoe noodig waren eenige tezamenkomsten van predikanten, hadden zij Bewindhebbers verzocht de onkosten daarop vallende te willen dragen, waarop de heer Praeses heeft beloofd tegen toecomenden Maandag de Synode schriftelijk te zullen antwoorden.

Genoemde Broeders zullen hierop letten en daarvan rapport doen.

Art. 54. De missive van Bewindhebbers ter vergadering van de XVII is ingebracht en gelezen. Waarin hun Ed. te kennen geven, dat zij met de laatste publieke advisen van geene kerkelijke zwarigheden hebben vernomen, maar dat de Kerken in vrede en eenigheid stonden: zoodat het hun vreemd voorkwam, dat de klagten buiten hen, „als opzigt hebbende over de Kerken in Indiën", tot de Kerken hier worden gebracht; 'twelk hun Ed. verzoeken, dat voortaan worde geremedieerd, „niet verstaende tot d' onkosten van eenige gemeene vergaderinghe, daertoe aen te stellen, die bij hare Hoog Mogenden souden moeten worden verzoght."

De Synode vindt goed, dat de respectieve Classen en Kerken, daar de Kameren zijn, de zwarigheden behoorlijk onderzoeken en die aan de respectieve Kameren remonstreeren om weg genomen te worden. En als zij niet kunnen geremedieerd worden, zullen deputaten der Synoden van Zuid- en Noord-Holland de zaak brengen tot hun Groot Mogenden en wijders, teneinde die weg genomen mogen worden.

Synode Hoorn 1635.

Art. 44. Is gerelateerd bij de Deputaten der classis van Amsterdam, dat zij geremonstreerd hadden aan de Kamer der O. Indische Compagnie het misnoegen van de Synode, daarover dat zij meende het hoogste regt te hebben over de

Kerken van Indiën; — dat de Heer Generaal het huwelijk verbood aan hen die in dienst van de Compagnie zijn; en dat zij hadden verzocht, dat het Seminarium der studenten in Leiden weder opgerigt mocht worden: het welk bij de 2 andere Classen, daar Kameren zijn, ook zal worden gepraepareerd, ten einde in de vergadering der XVII daar op orde gesteld worde.

Synode Enkhuizen 1636.

Art. 27. Op art. 44 (vorige acta) is geopend, dat de classen van Hoorn en Enkhuizen hun uiterst devoir hebben gedaan bij de Kamers, en de belofte hebben verkregen, dat daarop favorabel zal worden gelet. Dat ook de classis Amsterdam opnieuw met allen ernst daarop had aangehouden, ten opzigte van het Seminarie enz. En, alzoo deze zaak tot de vergadering van XVII was gereserveerd, die nu aldaar gehouden wordt, dat aan hen daarover nader instantie worde gedaan, of het misschien mag gedaan zijn, waarnaar de Eerwaarde Broeders der classis van Amsterdam gelast zijn te vernemen; en zoo er nog iets resteert, hetzelve met alle vlijt, zoo veel eenigzins doenlijk is, te bevorderen.

Synode Edam 1637.

Art. 23. Op den 27e art., rakende het punt van een Coetus te houden tot slissinge van de O. Indische zwarigheden; belangende mede, een Seminarium te hebben van studenten, die tot dienst van de O. Indische Kerken geoefend en onderhouden zouden mogen worden, heeft de Eerwaarde Classis van Amsterdam gerapporteerd, dat zij dienaangaande hun devoir bij de vergadering van de XVII gedaan, maar niet geobtineerd hadden. Doch dat de Bewindhebbers zich hadden laten verluiden, zoo daar eenige studenten waren, die zich tot den dienst van de Compagnie willen laten gebruiken, dat zij daar van niet vreemd zouden zijn, om die een tijd lang tot bevordering van hunne studiën te alimenteren.

De classis van Hoorn heeft gerefereerd, dat de Heeren

van de Kamer aldaar die zaak gerenvoyeerd hadden aan de vergadering der XVII, met belofte van gunstig daarop te willen letten.

De classis van Enkhuizen meent, dat sijlieden haere devoiren hiertoe voorleden jaer genoegzaem hadden gedaen.

En is bij de Eerwaarde Synodale Vergadering verstaan, hoewel tot gemelden Coetus weinig apparentie zich opdoet, dat men nochthans daartoe bij goede gelegenheid als nog zal aanhouden, en namenlijk vlijtig acht geven, om zulke studenten, als gemeld is, te becomen, opdat er bekwame personen aangenomen en wel geoefend worden, die staan zullen onder het opzigt van de Kerk en Classis van Amsterdam.

Synode Haarlem 1639.

Art. 46. De Eerw. Deputatus ter correspondentie uit Gelderland, verzoekt uit naam zijner Synode zeer vriendelijk, naauwe en goede correspondentie; dat door de Noord-Hollandsche Synode hun zouden gecommuniceerd worden de O. en W. Indische kerkelijke zaken, die de gemeene Kerken en haar orde betreffen, alzoo de geldersche Synode oordeelt (gelijk ook de andere corresponderenden daarmede overeenstemmen), dat deze Nederlandsche gemeene Kerke, als Moederkerk van de O. en W. Indische, gelijkelijk hare zaken zich aantrekt; waarop ook alle jaar is aangehouden. Anderszins (bij weigering dezer communicatie) zoude de Synode trachten bij haar Hoog Mogenden zulks te bekomen. De Eerw. Deputaten der corresponderende Synoden van Utrecht, Vriesland en Overijssel, bij 't vorige verzoek zich gevoegd hebbende, verklaren door voornoemde gemeene zaken te verstaan; door sommigen, bij voorbeeld, eene gemeene kerkenorde over te zenden, communicatie der zwarigheden, die daar op vallen mochten etc.; door sommigen: de bekendmaking van habile personen, die voor ziekentroosters en predicanten zouden gebruikt worden. Item zulke casus als voorgekomen is in het 2e gravamen van Haarlem (over de erkenning van ziekentroosters, die in O. Indiën predikant geworden waren, als zoodanig hier te lande). Zulks, dat de

kennis, directie en judicatuur van alle zaken voor alle Correspondenten gelijk zouden staan. Dat het hun Eerwaarde immers aangenaam zoude zijn van de Noord-Hollandsche Synode zoo veel communicatie te mogen bekomen, als van Zuid-Holland. De Eerw. Deputaten van de Synode van Zuid-Holland hebben bekend gemaakt, dat in hun Synode goedgevonden is de extracten der zaken, die uit O. of W. Indiën overgezonden worden, bekend te maken aan de vergaderde Eerwaarde correspondenten, opdat zij die hun Synode mogt kunnen mededeelen.

Op 't welk alles is goedgevonden te antwoorden: dat het de Hoog Eerwaarde Synoden zal believen met elkander overeen te komen in het maken van aanteekeningen van gemeene en bijzondere zaken, die gecommuniceerd zouden worden, en dat zulks aan de classen der Noord-Hollandsche Synode bekend zijnde geworden, daarop zal worden geresolveerd in de toekomende Synode.

Art. 47. Wordt gevraagd 1°. Is de classis van Amsterdam door de Synode geautoriseerd examen af te nemen van hen die naar O. of W. Indië gaan?

Amsterdam niet meer dan andere Classen daar kameren zijn.

2°. Behoort niet jaarlijks rapport te worden gedaan van het gebesoigneerde?

Dit geschiedt.

Synode Amsterdam 1640.

Art. 30. Op het 46e art. (vorige Synode), aangaande de naauwe correspondentie over de O. en W. Indische kerkelijke zaken, die in gemeld art. verzocht wordt, hebben de Eerwaarde Correspondenten van Gelderland, Zuid-Holland, Utrecht en Overijssel, de resolutiën van hunne respectieve Synoden daarop genomen en de projecten daarvan gesteld, voorgelezen; zeggende de Deputaten van Groningen, gelijk ook naderhand die van Friesland, tot dit punt niet gelast te zijn, en diesaangaande geen doleantie noch resolutie in de acten hunner Synode te vinden. Over welke zaak tusschen de Eerwaarde Synode en de Broeders Cor-

respondenten veel debatten voorgevallen zijnde, dewijl de Correspondenten sterk aanhouden, dat hunne Synode op dit punt mocht contentement geschieden, opdat zij niet genoodzaakt worden zich te keeren tot hunne respectieve hoge Overheden, en bij dezelven te doleren, zoo is goedgevonden, volgens de resolutie der laatstgehouden Synode van Haarlem, aan welke deze vergadering gebonden is, om de Broeders zooveel contentement te geven, als mogelijk; dat het de Broeders Correspondenten gelieve hunne petitiën schriftelijk over te leveren, gelijk zij nu in hun acten gesteld zijn, opdat dezelve aan de respectieve classen van Noord-Holland mogten worden toegezonden om daarop de resolutie van dezelven in de aanstaande Synode te verstaan. Hetwelk nu al zoude hebben mogen geschieden, indien de Eerwaarde Broeders te voren hunne consideratiën den gedeputeerden onzer Synode hadden laten toekomen:

De petitiën en consideratiën zijn deze, zoo als zij uit de acten der Synode van Zuid-Holland, met toestemming van de andere Eerw. Correspondenten alhier worden voorgesteld.

1°. Dat de zorg voor de Kerken in O. en W. Indië niet staat bij eene bijzondere Kerk, of Classis, of ook Synode, maar bij alle Synoden der geunieerde provinciën, of bij de Kerken dezer Nederlanden in het gemeen, is het oordeel en gevoelen van meest alle particuliere Synoden, zoodat een ieder, wien de heilzame correspondentie en onderlinge vrede der Kerken lief is, dit wel behoort te ondersteunen.

Ende dit des te meer, omdat zoodanig oordeel en gevoelen rust op onwankelbare gronden. Want behalve, dat beide Compagniën haar octrooi hebben ontvangen van de gemeene provinciën en bestaan uit gemeene middelen, en geregeerd worden door gemeene Bewindhebbers, zoo is ook dit klaar en buiten allen twijfel, dat het is een eigen werk der Nationale Synode of der Kerken dezer provinciën in het gemeen, niet alleen particuliere Synoden in te stellen, maar

ook te ordonneren, onder welke Synode alle particuliere Kerken en Classen zullen behooren.

Over zulks, zoo wanneer eene particuliere Kerk of Classis, of ook Synode, zich zoude blijven aanmatigen de zorg over eenige andere Kerken of Classen, hetzij in O., hetzij in W. Indië, daartoe niet geautoriseerd zijnde van de gemeene Kerken, zoo zoude vele provinciale Synoden daarin groot misnoegen nemen, gelijk zij hun misnoegen in dezen van overlang hebben getoond; staande te vrezen, dat zoodanig misnoegen van tijd tot tijd nog meer en meer zal toenemen en confusien baren, hetwelk behoort verhoed te worden.

Waarbij komt dat er in O. en W. Indië zoodanige zwarigheden zouden mogen voorvallen, die door geene particuliere Kerken, Classen of ook Synoden kunnen of behoren afgehandeld te worden en dat ook particuliere Kerken nalatig kunnen wezen om te voldoen aan het verzoek van de O. of W. Indische Kerken. Gelijk men verstaat dat die Kerken voor dezen hebben gedoleerd en nog doleren, dat op hunne brieven en gravamina geen behoorlijke acht wordt genomen, en dat men haar van de kerkelijke besoignes dezer provinciën geene behoorlijke communicatie laat toekomen.

Nu, om te geven eenige nadere opening van zaken, die onder het opzigt en ter dispositie van de Kerken in het gemeen behooren te staan, zoo wordt dit *eerstelijk* gehouden voor een stuk rakende al de Synoden dezer geuniëerde provinciën, wel toe te zien, dat de Kerken van O. en W. Indiën blijven bij de zuiverheid der leer en bij de gemeene kerkorde, zonder iets bijzonders te mogen invoeren, buiten kennis en goedvinden der Kerken in het algemeen.

2°. Daarenboven, dat de gravamina derzelve Kerken aan alle provinciale Synoden dezer landen behoren opgezonden te worden, om gezamenlijk daarop te adviseren en te resolveren.

3°. Wijders, dat de Synoden int gemeen niet alleen de inspectie toekomt over de alumnen van beide Compagniën, maar dat dezelve ook een oog behoren te hebben op het

zenden en instellen van schoolmeesters, voorlezers, ziekentroosters, proponenten, en inzonderheid van predikanten, aan wier bekwaamheid aldaar merkelijk veel gelegen is.

4°. Eindelijk dat alle acten en brieven der Kerken van O. en W. Indië geaddresseerd behoren te worden aan de Kerken int gemeen, gelijk ook wederom alle Synoden hier te lande jaarlijks generale extracten uit hare acten zullen overzenden aan de kerken van O. en W. Indië, voor zooverre hun dienstig wezen zal.

Maar hiertegen zoude mogen gezegd worden, dat verscheiden devoiren en verzoeken gedaan zijn, om te mogen uit alle provinciën eene kerkelijke vergadering formeren, welke gezamenlijk op de O. en W. Indische Kerken zoude mogen letten; doch dat dit niet heeft kunnen verkregen worden, omdat men niet weet, waar de onkosten zouden te vinden zijn, daar op vallende.

Wordt geantwoord, dat zoodanige vergadering zal gehouden worden ten koste en ten laste van een iedere Synode, bijaldien noch van de Edele Heeren Bewindhebbers, noch van Hoog Mogenden, noch van elders die onkosten zullen zijn te verkrijgen.

Zoude ook moge gezegd worden, dat er nu en dan zaken voorvallen, die geen uitstel kunnen lijden, om met communicatie van de andere provinciën verhandeld te worden.

Dient tot antwoord, dat eenige kerkelijke vergaderingen kunnen worden geordonneerd en geautoriseerd, om zoodanige haast vereischende zaken waar te nemen, die ook gehouden zullen wezen van haar doen en laten aan haar principalen reden en rekenschap te geven.

Opdat dan deze goede zaak haar voortgang moge hebben, en gefaciliteerd worde, zal het dienstig zijn, dat dit project bekend gemaakt worde aan de Kerken van alle andere provinciën.

Voorts, in cas van weigering of langer uitstel, zoo zal daar tegen remedie kunnen verzocht worden aan de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal, en zullen de geïnteresseerde Synoden hetzelve aan hare repectieve Heeren Staten

recommanderen, met verzoek dat dezelve gelieven deze zaak ter vergadering van Hoog Mogenden te vervorderen.

Voortgezette Synode Noord-Holland 30 October 1640.

Art. 20. Daarna heeft gemelde Deputatus (naar de Utrechtsche Synode) bekend gemaakt op het punt van de O. en W. Indische kerkelijke zaken, dat daarover in de Synode van Utrecht veel debatten voorgevallen zijn en eindelijk geresolveerd is, dat men de zaak voor een jaar zal laten rusten, tot dat de petitiën en consideratiën, die bij de corresponderende Synoden diesaangaande zijn voorgesteld en in de acten van de Noord-Hollandsche Synode, art. 30 geïnsereerd zijn, in de Classen van Noord-Holland overwogen zijnde, zal vernomen zijn het oordeel derzelven in de aanstaande Synode dezer provincie.

Synode Hoorn 1641.

Art. 29. Rakende de naauwer correspondentie over de O. en W. Indische kerkelijke zaken met de Synoden van Gelderland, Zuid-Holland, Utrecht en Overijssel, hebben volgens resolutie van de vorige Synode de respectieve Classen in ernstige deliberatie genomen de voorstelling en consideratiën dezen aangaande gesteld in de acta van de Synode van Zuid-Holland, en met toestemming van de gemelde Broeders Correspondenten in de Synode van Amsterdam voorgesteld. Waar op de advyzen van de respectieve Classen gehoord en verzameld, de meeste stemmen inbrengen, dat het gansch ongeraden is eenige verandering te maken en van den ouden voet af te wijken. Om nochthans aan de Eerw. Broeders contentement te geven, zoo wordt verstaan, dat aan de respectieve corresponderende Synoden op hun verzoek de kerkelijke acten van O. en W. Indische gemeenten zullen toegezonden worden. Over welke resolutie tusschen de Synode en de Eerwaarde Broeders Correspondenten veel debatten gevallen zijnde, zoo is ten laatste door hen eene schriftelijke doleantie voorgelezen,

waarin zij zich over de gemelde resolutie vanwege hunne principalen beklagen en verklaren, ter voldoening van hun last, dat hunne geinteresseerde principalen gedrongen worden zich te wenden tot zoodanige middelen als de orde der kerken, en de natuur en rechtvaardigheid der zaak hun ter hand zullen stellen. Edoch, opdat in deze niets gedaan worde, dat mocht strekken tot praejudicie van deze Synode, zoo worden de gedeputeerden huius Synodi gelast hier op te vigileeren.

Art. 54. Gravamen van Haarlem:

Of niet goed en noodig is, dat op middelen worde gedacht, om predikanten in actuelen dienst zijnde, of proponenten, wel gestudeerd hebbende, in meerder getal naar O. Indië te zenden, omdat men verstaat dat het getal zeer afneemt; opdat de goede beginselen des Euangeliums aldaar meer en meer gehandhaafd worden?

De Synode antwoordt; dat het noodwendig is, en dat tot zoodanig einde aan Bewindhebbers van de O. I. Compagnie zal worden verzocht, dat het vervallen *Seminarium Indicum* wederom worde opgerigt, opdat daaruit bekwame predikanten ten meesten dienste der voorz. Kerken mochten afgezonden worden. En zijn hiertoe gedeputeerd de Deputaten Synodi, om conjunctim met de Classen, daar de vergaderingen der Bewindhebbers zijn, het gemelde Seminarie te verzoeken.

Art. 57. De classis van Amsterdam heeft de Synode ook genotificeerd, dat uit Brazilië door de predikanten aldaar herwaarts is overgezonden een boekje genaamd: *Een eenvoudige ende korte onderwijzinge uyt Godes Woord, in de Braziliaensche, Nederduytsche ende Portugeesche talen, gesteld ende uitgegeven uyt laste ende naame der classicale kerckelijcke vergadering in Brazilië, met bijgaende formulieren voor doop en avondmaal*, om in het vaderland gedrukt zijnde tot dienst van de Indianen en andere natiën gebruikt te worden. En alzoo de voorzegde Classis, lectuur genomen hebbende van het voorzegde boekje, verklaart, dat daarin

nog veel wordt gedesidereerd, zoo van wege de stellingen, als ook ten aanzien van de materie; ook dat het zeer periculeus is in het minste van de oude en gewoone formulieren af te wijken, gelijk de Synode verstaat, dat in gemeld boekje geschiedt, zoo heeft de Synode na verscheiden debatten en rijpe deliberatie geoordeeld, dat het voorzegde boekje zal worden t'ondergehouden, in conformité van de resolutie der Synode van Zuid-Holland te Rotterdam diesaangaande genomen, totdat het door de respectieve classen behoorlijk zal zijn geviseerd, en zullen d. Deputatus Vogellius, mitsgaders de Eerwaarde Floois, ouderling der gemeente Jesu Christi te Enkhuizen, verzoeken aan de heeren Bewindhebbers der W. Indische Compagnie, of aan de achtbare Magistraat ter stede voornoemd, alwaar het voorzegde boekje wordt gedrukt, de goede intentie der Synode te ondersteunen. Dat tot dien einde hun Eerwaarden eenige exemplaren ter hand mochten worden gesteld om aan de respectieve Classen over te zenden, opdat de Eerw. Gedeputeerden der Synode het oordeel over dat boekje ontvangen hebbende, naar bevind van zaken en zoo het de nood vereischt, zulks bij hun Ed. Groot Mogenden, of bij het college van de XIX, mochten remonstreren.

Synode Enkhuizen 1642.

Art. 34. Op art. 29 (vorige Synode) hebben Deputaten geopend, hoe zekere gedeputeerden van de Synoden van Gelderland, Zuid-Holland, Utrecht en Overijssel aan Hoog Mogenden hebben overgeleverd eene doleantie, waarin zij klagen over de Synode van Noord-Holland, als zich aanmatigende een zorg en opzigt over de Kerken in O. en W. Indië, die aan al de Kerken van de vereenigde provinciën behoorde gemeen te zijn. Meteen verzoekende, dat de zaak daartoe mogt beleid worden, dat bij gelegenheid van het nieuwe octrooi geordonneerd mogt worden een Coetus Correspondentium, bestaande uit gedeputeerden van de Synoden van alle vereenigde provinciën, om alles te bezorgen, wat noodig mogt zijn tot welstand van de O. en W. Indische

Kerken, doch dat haar E. E. soedanigen onderrichtinge gedaan hebben aen het E. Synodus van Zuid-Holland, soodat deselve goet gevonden heeft een conferentie tusschen onse ende haere gedeputeerden in tegenwoordicheyt van de correspondeerende Broederen, en dat daar eindelijk dusdanige voorslag is ontworpen.

Om voor te komen alle verwijdering en onderlinge differenten, die tusschen de respectieve Synoden noodzakelijk zouden ontstaan, zoo ist, dat de verzorging van of de correspondentie met de Kerken in O. en W. Indiën zal worden onderhouden en gelaten bij alle respectieve Kerken, Classen en Synoden daar Kameren zijn, die dan goede zorg zullen dragen, dat de Kerken in die vergelegen kwartieren blijven bij dezelve leer der waarheid, en kerkorde en regeering met de Kerken dezer landen, en dat tot den tijd dat in een Nationale Coetus hierover anders zoude worden gedisponeerd. En tot onderling contentement van de respectieve Synoden zijn bij provisie deze navolgende zaken voorgeslagen en goedgevonden:

1°. Dat alle Kerken en Classen daar de Kameren zijn, jaarlijks in hare Synode zullen doen eene pertinente opening van den staat der Kerken in O. en W. Indiën, wat predikanten en ziekentroosters daar heen gezonden zijn, en dat het summier daarvan in de acta zal worden geinsereerd en alzoo gebragt tot kennis van de Synoden dezer landen.

2°. Dat de Correspondenten op hun kosten zullen mogen nemen kopyen van de classicale acten en alle andere missiven en stukken, die van aangelegenheid zijn.

3°. Dat wanneer eenige werkelijke zwarigheden in deze Indische Kerken mogten ontstaan, de leer of orde rakende, die door eene particuliere Classis of Synode niet wel zouden kunnen afgehandeld worden, zulks de respectieve Synoden (om haar resolutie daarop te vernemen) zal aangeschreven worden, en in geval de zaken zulk lang uitstel niet konden lijden, evenwel zulks aan de gedeputeerden der respectieve Synoden zal worden bekend gemaakt.

4°. Dat, wanneer iemand uit de Classen of Synode, daar geen Kameren zijn, genegen mogt zijn om de Kerke Gods in O. of W. Indiën te dienen, hij zich adresseren zal aan eenige Classe of Kerk daar de Kameren zijn, en voorzien zijnde met behoorlijke attestatie van leer en leven (caeteris paribus) altijd in goede recommandatie zal gehouden worden.

Bij deze gelegenheid is voorgelezen zeker schrijven der classis van Walcheren, gerigt aan deze Synode, nevens het welk hun gedeputeerden hebben afgezonden hunne bedenkingen op de bovengemelde doleantie aan hun Hoog Mogenden overgegeven, waarin zij die wijdloopig wederleggen, verzoekende dat hunne bedenkingen in deze Synode mogen gelezen worden en naar behoren overwogen, en dat men hun late weten wat over dezen nieuwen voorslag der dolerende Synode in de bezorging van de O. en W. Indische Kerken zal goedgevonden worden. En zijn daarop de bedenkingen voorgelezen, hetwelk aangehoord zijnde, hebben sommigen van de Broeders Correspondenten hun misnoegen betoond over zulke manier van schrijven, met verzoek van kopy.

De vergadering alles wel overwegende heeft:

1°. den gemelden voorslag, in de laatste Synode van Gorcum geconcipieerd, aangenomen;

2°. verstaan dat de Broeders, om des vredes wille, van den eisch van kopy van het schrijven van Walcheren dienen af te zien.

3°. Zal men door de deputaten van Walcheren de Classis doen aanzeggen, dat men hun doel waardeert, doch dat men wel gewenscht had, dat haar deputaten wat zoeter en min aanstootelijke manier van schrijven gebruikt hadden.

Art. 51. Op art. 54 (vorige Synode), handelende van het Seminarium weder op te rigten door de O. Indische Compagnie, wordt verstaan dat de Deputaten met de Classe van Amsterdam deze zaak ten ernstigste aan de in September te houden vergadering der XVII zullen recommanderen, en zullen de Kerken van Hoorn en Enkhuizen in den hare

bij hunne Kameren hun best doen, gelijk daartoe ook verzocht wordt de achtbare Heer commissaris en de Burgemeester Noortland, die zulks gaarne hebben aangenomen.

Synode Edam 1643.

Art. 27. Is verstaan, dat de Synode van Zuid-Holland geresolveerd heeft haar gedeputeerden tot de corresponderende Synoden in last te geven de difficulterende provinciën te helpen disponeren tot aanneming van de artikelen, tot contentement van de respectieve Synoden geprojecteerd.

Wordt raadzaam geoordeeld denzelfden weg met die van Zuid-Holland in te gaan, om alzoo te geraken tot een gewenscht accoord. En is volgens art. 1 van den voorslag gevraagd of de respectieve Kerken of Classen daar Kamers zijn, eenige opening hebben te geven van den staat der O. en W. Indische Kerken. De Broeders van Enkhuizen en Hoorn hebben niets, maar Amsterdam exhibeert veel stukken rakende de O. en W. Indische Kerken, en leest een extract daarvan voor. Hetzelfde wordt bij continuatie aanbevolen aan de Classen daar Kamers zijn; zullende hunne extracten onder die der Synode worden geïnsereerd.

Art. 41. Op het 51e art., rakende het oprigten van het Seminarium voor en door de O. Indische Compagnie, rapporteren Deputaten, dat dit verzoek gedaan is, en de Vergadering der XVII voor antwoord gegeven heeft: soo daar gevonden worden die nog een jaar of twee zouden dienen te studeren en zich wat nader te oefenen, en die geoordeeld worden goede hoop te geven om de Kerken in O. Indiën te zijner tijd goede diensten te doen, dat zij gaarne de onkosten, daartoe noodig zijnde, willen dragen, gelijk zij eenige jaren herwaarts aan verscheidenen gedaan hebben. Doch, dewijl de tijd van haar octrooi over een jaar uit is, dat zij er niet konden treden om zoodanig Seminarium op te richten. De Broeders der Classis van Enkhuizen en Hoorn verklaren, dat zij in het recommandeeren van het voorzegde Seminarium aan hun Kamer hun best gedaan hebben, doch dat ook hun daarop niet veel hoop gegeven is.

Synode Alkmaar 1644.

Art. 28. Op art. 27, sprekende van de O. en W. Indische zaken, heeft men vernomen, dat de Synoden van Gelderland, Utrecht en Overijssel nog niet ten volle waren gecontenteerd. Is goedgevonden, dat men, conform die van Zuid-Holland, als voren zal aanhouden om het concept provisioneel smakelijk te maken door de Gedeputeerden der Synode ad correspondentias.

En omgevraagd zijnde of de Classen daar Kamers zijn iets hadden te communiceeren, is verstaan, dat er niets is ontvangen, doordien geene schepen waren aangekomen.

Synode Haarlem 1645.

Art. 20. Omgevraagd zijnde of de Classen daar Kameren zijn iets hebben mede te deelen omtrent den staat van de O. en W. Indische kerken, rapporteeren Gedeputeerden van de Classis Amsterdam uit de sedert de vorige Synode ontvangen brieven als volgt:

Batavia. Het gehoor neemt merkelijk toe. De kinderen worden gecatechiseerd in het Maleisch, Portugeesch en Neder-Duitsch.

Van hun Latijnsch Seminarie hopen zij goede vruchten te trekken voor hunne kerk.

Van de kerk te *Tayouan* geeft de predikant Simon v. Breen zeer loffelijk berigt. Te Tayouan en te Soulang is een kerkeraad ingesteld.

De kerk te *Coromandel* heeft goeden aanwas.

Zij vragen om meer predikanten, daar eenigen gerepatriëerd zijn, o. a. Rob. Junius, en anderen op hun vertrek staan. Te Batavia zijn nog 4 predikanten.

Hetzelfde vraagt met aandrang *Formosa*, alzoo de tijd van eenige predikanten begint te expireren; ook zijn van daar 6 ziekentroosters vertrokken, die moeten worden vervangen.

De Classis Amsterdam heeft onlangs derwaarts 7 ziekentroosters en 1 predikant gezonden.

Formosa. De Formosanen zijn nu niet meer heidensch:

„want sij daervan nu niet meer en weten, en sijn seer yverich in den godsdienst ende vierich in gebeden."

Eenige leeraressen, tooveressen, hoeren en booze menschen, genietende groot gewin uit hun afgodsdienst, zijn ten deele door de wapenen uitgeroeid, eenigen ook door de ziekentroosters bekeerd, hun afgoden wegwerpende. In de 6 noordelijke dorpen zijn 5900 gedoopt, allen bejaarden, die hun gebeden en vraagstukken wel verstaan en kunnen reciteren: ook zijn 1000 paren in het huwelijk bevestigd, die dit zeer wel beleven. In dezelve dorpen zijn 600 schoolkinderen, van welken eenigen in de pennekonst redelijk wel ervaren zijn, en een goede Italiaansche hand schrijven. De meesters ontbreken om zoo leergierige jeugd te onderwijzen. De Nederlandsche schoolmeesters zijn boos van leven, maar niet zonder straf, doch er zijn 50 inlandsche schoolmeesters in die 6 dorpen, die zich wel kwijten, de religie grondig verstaan en bekwaam zijn om anderen daarin te onderwijzen. Die van Soulang en Sinckan hebben des Heeren Avondmaal zeer stichtelijk gehouden. Die van Tirossen hebben hunne afgoden weggeworpen; hun worden op den Sabbath eenige stukken der religie voorgelezen.

In 23 zuidelijke dorpen is de godsdienst ingesteld gelijk in de noordelijke, en is zoo toegenomen, dat zij God daarvoor niet genoeg kunnen danken.

Er is weinig apparentie aan de Chinesen, die onder de Formosanen hun jachten hebben op herten en ander wild, op het stuk der religie iets te kunnen doen, daar zij zich inbeelden, dat zij ballingen moeten wezen uit hun eigen vaderland, zoo zij eene andere religie aannemen. Men wil trachten hen te winnen door een halfslag, dat onder de Formosanen is.

Brazilië. De onderwijzing van de Brazilianen gaat goed vooruit. Zij hebben een schoolmeester voor de Negros uitgevonden, waarvan zij goed succes hopen. Er is echter groot gebrek aan predikanten, en zij zouden zich moeten behelpen met de stof die voorhanden is, zijnde meest vreemdelingen, als Engelschen, Spaanschen enz., die zich aanbieden, waaruit mettertijd groote disorder in de Kerk te bevrezen staat.

De classis Amsterdam heeft daarover geklaagd bij de XIX en voor antwoord bekomen: „dat de vergadering de Kamers, die nog in gebreke waren, hadden vermaand hunne predikanten te zenden."

Naar *Guinea* zijn door de classis Enkhuizen 2 ziekentroosters gezonden.

Art. 25. De deputaten der Synode van Zuid-Holland hebben vertoond, hoe in hun Synode was geresolveerd, dat men tot meerder voortplanting van de ware religie in Oost Indiën, en speciaal in China, aan Hoog Mogenden zoude verzoeken, dat bij de vernieuwing van het verzochte octrooi der Oost Indische Compagnie mogt geordonneerd worden eene som van penningen op te brengen, waarop men een Seminarium van aankomende predikanten zouden mogen oprigten; zij verzoeken dat deze Eerw. Synode gelieven mocht hierin met hen pari passu te gaan. De Eerw. Synode vindt goed, om gewigtige redenen hierin niet te treden, maar het stuk van het Seminarie te laten rusten, volgens den 41 Art. Synode Edam 1643.

Synode Amsterdam 1646.

Art. 22. Het concept voor de Oost- en West-Indische zaken is door *Gelderland* nog niet aangenomen; door *Utrecht* accepteerd onder reserve van zelf regtstreeks predikanten en ziekentroosters aan Bewindhebbers aan te bevelen. *Friesland* dat eerst had geacquiesceerd, moveert nu hetzelfde als Utrecht. *Overijssel* volhardt bij zijne doleantie, met expres protest tegen alle onheilen, die daaruit zouden mogen ontstaan. *Groningen en Ommelanden* blijven zich conformeren. Wordt besloten dit alles ad notam te nemen en aan de Classen mede te deelen, om te zien wat wijders te doen zij.

Art. 23. Relaas van de Classis van Amsterdam over de O. en W. Indische zaken.

Batavia bedankt de Classis bij brief van 20 Dec. 1644, voor de zorg om hun stichtelijke mannen toe te zenden,

zoo predikanten als ziekentroosters, en verzoekt haar in dit werk aan te houden bij Heeren Bewindhebbers.

Brief *Tayouan* 10 Nov. 1644.

Schrijven van den goeden toestand en voortgang van de Kerken op Formosa. Wenschen meer hulp van goede, getrouwe en actieve dienaars en arbeiders, zoo predikanten als ziekentroosters, zynde daar een groote en witte oogst van Heidenen, die zij hopen door Gods genade te winnen. Getuigen ook wel van Soulang en de dorpen daaromtrent, alwaar voorleden jaar 584 personen, zoo kinderen als volwassenen, gedoopt waren, die in hun goede beginselen niet alleen bij duitsche schoolmeesters, maar ook bij Formosaansche leeraars dagelijks gesterkt en vermeerderd worden. De gemeenten van Sinckan, Tavocan en Baclouan worden bediend door den proponent Olhoff, onder opzigt van ds. Simon van Breen, die zich in zijn dienst wel hebbende gekweten, op hoop van nog meer vruchten, zuidwaarts is verlegd in de dorpen Tapoulian, Accau etc., welks inwoners in leerzaamheid en gehoorzaamheid alle anderen schijnen te overtreffen, zijnde voorleden jaar aldaar bij gelegenheid van de visite over de 800 personen gedoopt, zullende een nog grooter getal in de naaste visite daartoe bereid zijn. Daar Ds. Simon v. Breen is gelegd in de dorpen van Favorlang etc., dewelke onlangs de Compagnie zijn onderdanig geworden, en dusverre noch eenig gerucht van Christus gehoord, noch eenig licht des Evangelies gezien hebben, zoo is Ds. Happartius geordineerd op Tayouan te verblijven en het opzigt over de Kerken van Sinckan etc. te hebben. Verzoeken meer goede predikanten en ziekentroosters, daar de palen van des Compagnies gehoorzaamheid jaarlijks verder en verder worden uitgezet.

Uit Neira in Banda 2 Aug. 1644.

Het Christendom neemt onder de superstitieuse en hardnekkige Moren weinig toe, inzonderheyt de Bandanesche, die hun geveinsde vrienden, maar inderdaad gezworen vijanden zijn. Van anderen is meer hoop, die uit het Heidendom aangekweekt worden.

Zij klagen mede over groote schaarschheid van predikanten in Indië, waarom Jac. Vertrecht zich opnieuw voor 2 jaren verbonden heeft. Op Banda zijn er slechts 2 en Lonthoir had in 5 jaren geen eigen predikant. Vandaar zijn te huis gekomen 1 predikant en 1 ziekentrooster. Van krankbezoekers zijn proponent gemaakt 9. Derwaarts gezonden in 1646 1 predikant; in 1645/6 9 ziekentroosters.

Brazilië. Brief Recif 13 *Maart* 1645.

De kerken in Brazilië zijn allen nog in goeden staat en worden daarin gehouden door de weinige predikanten die aldaar nog overig zijn, die om alles in goeden welstand te houden, zich somtijds verspreiden, en in andere plaatsen zich voor een tijd vervoegen moeten, evenwel niet zonder schade voor eigen gemeenten. Verzoeken daarom meer predikanten, opdat het goed begonnen werk niet verhinderd worde. Er zijn 7 predikanten noodig voor de vacante plaatsen. Zij schrijven verder, dat de onderwijzing der Brazilianen door Gods genade wel voortgaat; er is eene school en een schoolmeester voor de Negros. Eenige kinderen van de Tapoyers zouden op hun verzoek in de Aldeen worden gebragt om te leeren.

Art. 24. Daar uit het rapport het gebrek aan goede predikanten blijkt, wordt de respectieve Classen en de Broeders Correspondenten ernstig gerecommandeerd om elk in zijn ressort om te horen naar bekwame, geleerde en stichtelijke predikanten, die genegenheid zouden hebben derwaarts te gaan, die men dan daartoe in behoorlijke forma zou kunnen verzoeken, hetwelk verstaan wordt met beter fatsoen en reputatie te zullen kunnen geschieden, dan dat zij zelf aanzoek deden en zich aanboden.

Art. 29. Ziende op Art. 25 (vorige Synode) vindt de Synode raadzaamst de zaak van het Seminarie voor het oogenblik te laten rusten tot beter gelegenheid; conform resol. Edam 1643 § 41 en Haarlem 1645 § 25.

Synode Hoorn 1647.

Art. 17. Op het 22e Art. (vorige Synode, concept O. en

W. Indische zaken) is na wijdloopige opening verstaan, dat men bij het gemelde concept om redenen blijven zal, en middelertijd de difficulteerende Synoden zal zien te induceren, dat het gemelde concept door allen worde aangenomen.

Art. 38. Extract brief *Batavia* 30 Dec. 1645 aan de Classis van Amsterdam.

Klagen over schaarschheid van predikanten; doch verzoeken hun geen ongeletterden of ergerlijken te zenden. Er is gebrek aan boeken en andere schoolbehoeften. Excuseren zich over het vergaan van eenige boeken, in al te groote quantiteit hun toegezonden.

Extract brief *Banda* 5 September 1645 *van den predikant Jac. Vertrecht.*

Notificeert de apparentie tot bekeering van vele duizenden zeer slechte en eenvoudige Heidenen in de eilanden ontdekt a° 1645 om de Oost en Zuid van Banda.

Presenteert, ofschoon zijn tijd driemaal verlengd is, zijn dienst te hunner bekeering, beginnende met die van Arouw, een eiland lang 32 mijlen en zeer volkrijk. Waartoe hij voorslaat:

1°. dat de Gemeente van Nera met een ander predicant voorzien worde;

2°. dat hij twee krankbezoekers met zich moge nemen, die hun taal leeren;

3°. dat zij tegen de Macassaren en anderen met 25 goedaardige, stille, nuchtere lieden te hunner defensie mogen voorzien worden.

4°. dat zij eenige kleine geschenken mogten geven aan de welgezinde Orangkays, en dat dezen op Banda vrijdom van tol worde verleend.

5°. dat zijne vrouw en kinderen blijven in het predikantshuis tot den tijd dat hij dienstig oordeelt haar te ontbieden.

6°. Tot welke gansche werk jaarlijks genoeg zal zijn 6 à 7 duizend gulden, welke uit de Negotie in die landen haast zullen gevonden worden.

Verzoekt dat dit ernstig aan de Kamer van Amsterdam en bij de XVII gerecommandeerd worde.

Art. 39. *Brazilië.* (Brief 10 Junij 1646).

De arme Brazilianen, die in den oorlog getrouw waren, te ondersteunen, voor hun trouw te beloonen, in het geloof te versterken, en hen aan de hand te houden.

Synode Enkhuizen 1648.

Art. 19. Het concept O. en W. Indische Kerken is aangenomen door al de correspondeerende Synoden, behalve door Utrecht. Aan den afgevaardigde derwaarts is opgedragen alle vriendelijk devoir te doen om hen ook te induceren tot acceptatie.

Art. 36. Amsterdamsch rapport.

Brief *Banda* 31 Augustus 1645.

Zij hebben wel eenige boeken enz. voor Kerk en School ontvangen, doch die van Batavia hebben het beste deel voor zich gehouden en hun wordt „een schaerse portie toegemeten".

De toestand van Kerk en School in die kwartieren is redelijk. Zij hebben 2 predikanten, 5 krankbezoekers en eenige inlandsche schoolmeesters; doch niettegenstaande hun goede devoiren nam het „teere Christendom" weinig toe, daar de Moren dagelijks stoutmoediger werden. Op Neira waren 35, op Lonthoir 26, op Paulo-Aeneira 58 personen van nieuws door den doop ingelijfd (daaronder 10 bejaarden) en 13 paren getrouwd.

Recommanderen de bevordering van Ds. Vertrecht tot bekeering van de Heidenen op de nieuw gevonden eilanden, alzoo hij — daartoe niet verzocht — zal repatrieren.

Art. 37. Brief *Batavia* 17 December 1646.

Bedanken de Classis voor haar laatste brieven en haar zorg in het toezenden van predikanten en ziekentroosters.

Klagen over den vervallen staat der Kerk in Indië, door gebrek aan goede arbeiders vooral in Banda, Taoan, (Formosa) en Amboina. Sommigen, die zeer ijverig in hun dienst

zijn, verzoeken demissie, daar hun verband uit is. Eenigen zijn ergerlijk van leven en staan onder censuur. Zij verzoeken dat deze schade door de toezending van andere goede mannen moge vergoed worden. Klagen dat de Kerken aldaar in haar vrijheid niet wel gemaintineerd worden.

Recommanderen eenige krankbezoekers die naar het Vaderland gaan voor hun zaken en die zij gaarne terug ontvangen. Tegen anderen waarschuwen zij.

Zenden een lijst van benoodigdheden en boeken voor Kerk en School.

Art. 38. Brief *Amboina* 5 September 1646.

De hoop op winning en stichting is zeer groot. Op Amboina en de Uliassers vertoont zich de staat der Kerk zeer wel en nooit beter dan nu, alzoo Kerken en Scholen zich vermenigvuldigen, zijnde 33 plaatsen allen met Scholen en schoolmeesters voorzien, die t' elken jare eenmaal worden gevisiteerd. Op 10 plaatsen wordt iederen Zondag publieke godsdienst gehouden. Schoolkinderen zijn 1300 à 1400. Op Kabebo, daar het Christendom eerst begint, gaat het schappelijk toe, alzoo ze nog zeer aan den duiveldienst hingen.

Art. 39. Brief van *Ds. Vertrecht*, Banda 3 September 1646.

Hij heeft zich laten gebruiken, om te zien wat apparentie er is op uitbreiding van het Evangelie in de nieuw gevonden eilanden; doch hij had groote hindernissen gevonden, die hij vreesde dat het werk zouden tegenhouden:

1°. De anarchie en brutale manier van leven onder dat volk.

2°. Hun handel met de Moren, Macassaren en Javanen, naar wie zij meer luisteren dan naar de Hollanders;

3°. De kwade opstokingen van de Orang-Kays, die merendeels of moorschgezind zijn, of boosaardig, doortrapt en verdorven van leven;

4°. Lediggang en luiheid, waardoor zij zelden de handen uitsteken en hun vrouwen en kinderen laten werken, en

zij hen niet willen missen noch zichzelven geven om de religie te onderzoeken en te leeren;

5°. De groote jalouzy over hun vrouwen, uit wantrouwen voor de vreemdelingen;

6°. Groote vrees voor de veelheid van schepen en volk met welken zij hen kwamen bezoeken, waaromtrent de moorsche vagebonden hen wijs maakten, dat zij kwamen om hen te verderven.

Uit deze redenen komt Vertrecht tot de conclusie, dat de hoop van stichting nog weinig is, ten ware de moorsche handelaars uit die landen gesloten werden. Bij duur van tijd acht hij echter het werk niet buiten hoop, vooral indien zij door jaarlijksche frequentatie van de Hollanders tot beter zeden gebragt worden, en indien eenige godvrezende jongelingen in de *latijnsche School te Batavia* in de Banda-taal geoefend worden.

Het *Notenmuscaat-eiland*, voorzien met een fort, bezet met 75 koppen, geeft hoop op voortplanting van de religie onder de inwoners, die uit het gebergte daaromtrent zullen komen, waarom ook een ziekentrooster aldaar gelaten is.

Is door de classis van Amsterdam op de grieven van de respectieve Kerken in O. Indië zorgvuldig gelet, bijzonder op de schaarschheid van predikanten, en zijn hun 4 nieuwe predikanten toegezonden en 3 ziekentroosters.

Art. 42—43. *Brazilië.* Brieven d. d. 6 Mei en 25 Augustus 1647.

Bedanken de Classis voor haar brieven en de zorg voor hun welstand. Verzoeken haar hulp om den politieken Commissaris uit hun kerkelijke vergaderingen te weeren. De predikanten in Brazilië (uitgezonderd de drie die onder de Brazilianen werken) zijn 6 in getal. Zij verlangen op het Recif een predikant, die ook in 't Fransch kan preeken.

Bedanken de Classis vriendelijk voor het toegezonden lijnwaad voor de naakte Brazilianen.

Wenschen eenige ervaren ziekentroosters, die ook gehouden mochten zijn school te houden in forten en plaatsen waar

een considerabel getal kinderen is. Dat ook eenige jongelieden van goede verwachting onder de Braziliaansche predikanten opgeleid mochten worden om als catechiseermeesters onder hen te dienen, gelijk ook onder de Negros in Angola.

De classis van Amsterdam heeft tot genoegen van de Kerken in Brazilië veel devoiren aangewend om verscheiden van haar grieven door de Heeren Bewindhebbers van XIX te remedieren, waarop ook goed succes is gevolgd, zulks dat niet alleen de politieke commissaris is verwijderd, maar ook orde is gesteld om meer predikanten en ziekentroosters te zenden. Voor dit jaar kan dit niet, omdat de Kamer van Amsterdam aan hare repartitie had voldaan, doch het afzenden van predikanten en ziekentroosters was aan de andere Kamers aanbevolen.

Synode Edam 1649.

Art. 29. Door de Classis van Amsterdam wordt medegedeeld:

Brief van de Kerk te Batavia. 23 December 1647.

Zij bedanken voor de zorg om hen met een goed getal predikanten te voorzien. Geven kennis van het overlijden van 6 predikanten. Bedanken voor de gezonden boeken. Vragen opnieuw eenige groote Bijbels, daar de meeste Kerken nog niet van voorzien zijn; eenigen in 8°. van de nieuwe overzetting; 2000 hollandsche catechismussen; 2000 kort begrip van Aldegonde en eenigen in het Maleisch; 4000 of meer A. B. C. boeken; 1000 historiën van Tobias met drukletter. 2000 psalmboeken; eenige exemplaren van het portugeesche kort begrip van Bursius.

Art. 32. Brief uit *Brazilië*, d.d. 2 Junij 1648.

Dankbare erkentenis van hetgeen door de Classis voor hen is gedaan. Opening van den jammerlijken toestand door de bloedige oorlogen. De regeering weigert den politieken commissaris terug te trekken, daar zij daaromtrent van de XIX geen aanschrijving ontvangen hebben. Verzoeken meer predikanten en ziekentroosters. Verzoeken dat de correspondentie, die van hunnentwege wordt onderhou-

den met de classen van Amsterdam en Walcheren, niet verder moge worden uitgestrekt. Bevelen in de serieuse overdenking en bevordering aan wat door hen geprojecteerd wordt voor de onderwijzing der Negros. Bedanken de classis van Amsterdam voor de liberale toezending van de lijnwaden voor de Brazilianen en verzoeken dat de Classen van Alkmaar en Edam (door wier liberaliteit de laatste bezending plaats had) mogen worden bedankt.

Art. 36. Sedert de laatste Synode zijn door Classen der Noord-Hollandsche Synode naar Indië gezonden 5 predikanten en 3 ziekentroosters.

Art. 37. De correspondenten van Zuid-Holland deelen mede, dat Ds. Abraham Rogerius, uit O. Indië weder te huis gekomen, eenige middelen heeft voorgeslagen, waardoor, naar zijne meening, het Christendom aldaar en de welstand der Kerken grootelijks konden worden bevorderd. Welke voorslag de Zuid-Hollandsche Synode zoo considerabel heeft geacht, dat zij hare gecommitteerden heeft gelast om die alhier te brengen in communicatie, en te vernemen of niet dienstig ware deze en andere middelen, die noodig mogten bevonden worden, door de Gedeputeerden van de beide Synoden gezamenlijk te bevorderen bij Bewindhebbers ter vergadering der XVII.

De christelijke Synode, hebbende gehoord de lecture van de voorgeslagen middelen, en houdende dit alles voor een particulier advies, renvoieert dit punt naar de Classen om tegen de volgende Synode daarop hun adviesen te formeren. Tot welk einde ook goedgevonden is het voorzeide vertoog in de acten te insereren. Het luidt woordelijk aldus:

1°. Dat de predikanten langer in Indië en bij hun Kerken mogten verblijven, opdat niet telkenmale, wanneer door de ervarenheid en kennis der zaken hun oogst en hoop van winst op het schoonste staat, door hun vertrek de stichting verachterd worde. Ten welken einde ook dienstig zoude wezen, dat zij vooral wel getracteerd werden, en dat niet alleen in gezondheid, maar ook als zij ziek en inpotent worden,

en dat hunne weduwen met een goed pensioen mogten worden verzorgd.

2°. Dat de predikanten aldaar, tot gerief van de verdwaalde Heidenen, ook hunne talen moesten leeren, en tot dien einde van de Classen, die hen in het vaderland tot den dienst der Kerken aannemen en uitzenden, hun zulks afgevorderd worde, gelijk ook die predikanten, die zich zelven daartoe emploieren, behoorden extra-ordinair gegageerd te worden.

3°. Traktaten te schrijven of over te zetten in de Maleische en Portugeesche taal, ook dictionaires te maken Hollandsch, Maleisch en Portugeesch, en ook een van de Formosaansche taal.

4°. Te verzoeken en bevorderen bij Bewindhebbers het drukken van verscheidene tractaten, „die teere Christenen meest noodig zijnde." Gelijk dit bij hem en anderen reeds voor dezen met vrucht geschied is.

5°. Te verzoeken bij Bewindhebbers dat zij de scholen met goede boeken in genoegzaam getal voorzien.

6°. Dat ook de Synoden hier te lande tot de stichting van de Kerken aldaar wilden ijveren. Mitsdien inzonderheid de Classen recommanderen, dat zij vrome, ijverige en wel beproefde mannen tot den dienst des Euangelies derwaarts zenden en nimmer zoodanigen uit wier losheid, of anderszins, de Kerk gevaar loopt ontstichting te ontvangen.

7°. Om alle welke middelen des te meer te „voorspoedigen" ook dit een generaal middel is, dat de Synoden alhier zorg dragen kennis te hebben van den staat der indische Kerken door goede correspondentie met de Kerk van Batavia. Ja, wordt ook bevonden, dat de classis van Walcheren juister kennis heeft van al de indische kerkzaken, dan de classis van Amsterdam, omdat zij niet alleen met Batavia, maar ook met andere Kerken daar te lande correspondeert.

Synode Alkmaar 1650.

Art. 18. Utrecht conformeert zich eindelijk met de reso-

lutie van Zuid-Holland (1648) over het concept voor O. en W. Indische zaken.

Art. 30. Rapport van de Amsterdamsche Classis.

Brief *Batavia* 12 Januarij 1649.

Bedanken voor de goede devoiren van de Vergadering (Noord-Hollandsche Synode) in het bevorderen van hunne belangen, inzonderheid in het opsporen en subministreren van een zoo groot getal bekwame predikanten, mitsgaders allerlei subsidiën ten dienste van de Kerken van Indië.

Hebben met blijdschap vernomen dat eenige der aankomende Broeders voor 10 jaren verbonden zijn, en dat na 5 jaren dienens de tractementen zullen verhoogd worden.

Nemen goed behagen in de belofte dat de Amsterdamsche Classis in het toekomende geen ongeletterde predikanten en ergerlijke ziekentroosters wil toezenden, hopende dat dit ook door de Classen Enkhuizen, Hoorn, Rotterdam en Delft niet mag geschieden.

Wenschten dat de Broeders van Hoorn den afgekeurden Fr. v. Alcken niet weder hadden gezonden, dewijl hij zich wederom verscheiden malen in hoererij en overspel met inlandsche vrouwen had verloopen, waarom hij ook, door de justitie overtuigd zijnde, als een ballast huiswaarts gezonden is.

Hebben geresolveerd van de bejaarden niemand meer tot den Heiligen doop toe te laten dan op genoegzame proeven van hunne kennis, hun geloof en hunne bekeering; waartoe zij 2 catechisatiën hebben ingesteld.

Op *Formosa* zijn 4 predikanten; v. Breen, Gravius, Vertrecht en Hambroek.

Op *Banda* 2 en 1 die er heen gaat.

Amboina heeft 3 predikanten. Het Christendom geniet er een gewenschten vrede en gaat vooruit, zoodat een vierde predikant noodig is, die ook zoude gezonden zijn, indien dit jaar niet 4 predikanten waren overleden. Er zijn 35 Scholen en 892 kinderen en 123 bejaarden gedoopt.

Naar *Ternate* is gezonden D. Warmelo; het had in lang

geen predikant. Pantherus is wegens verschil met den kerkeraad verplaatst naar Banda, voor de Gemeente te Lonthoir; in zijne plaats is gezonden Obia de Meter.

Te *Paliacatta* is a Breyl, die wegens duurte en zwaren dienst ontslag, of verplaatsing naar Formosa verzoekt.

Op *Ceilon* is het Christendom in goede apparentie, en zijn ettelijke scholen met zeer goede vruchten opgerigt. Zij hadden door het goddelooze leven van Van Alcken en van eenige inlandsche schoolmeesters groote afbreuk geleden. De predikant Hilarius (die zoude repatrieren) is in hechtenis genomen; de oorzaak is hun nog onbekend.

Zij doen opening van de gruwelijke afgoderij en duivelsdienst onder de Chinezen te Batavia; verzoeken daartegen hulp van de classen Amsterdam en Walcheren bij de XVII.

Vragen bijbels, psalmboeken, 1000 catechismussen, 1000 historiën van David en van Tobias, 500 vraagboekjes van Aldegonde.

Brief Kerkeraad Paliacatta, 8 *October* 1648, *door Ds. a Breyl.*

Verhaalt zijn wedervaren sedert zijn vertrek uit het vaderland. Beschrijft zijn dienstwerk. De gemeente telt 64 leden, waaronder ook eenige inlanders. Zij heeft op eigen kosten zich een bedehuis getimmerd; ook buiten het fort een huis, waar de armen hun aalmoezen ontvangen, nadat zij het gebed gedaan en één of twee hoofdstukken uit den Bijbel hebben hooren lezen. In twee jaren is hun getal tot 320 personen geklommen, allen blind, kreupel en gebrekkelijk. Tien van hen gaan dagelijks bij de slaven der Christenen van huis tot huis om hun de gebeden te leeren. De scholen met 93 kinderen zijn in goeden staat; zij leeren den Catechismus, zeggen dien in de Kerk op, en leeren de fundamenten redelijk verstaan. Hij vraagt om schoolbehoeften.

Brief Kerkeraad Banda, 17 *Augustus* 1648.

Hebben nog geene schoolbehoeften ontvangen; voor 3 kerken en 7 scholen hebben zij van Batavia slechts 6 boek papier en 50 psalmboeken ontvangen. Het onderwijs lijdt er onder; verzoeken regtstreeksche toezending.

De staat der Kerk is redelijk, het Christendom groeit aan. Geen meerder aanwas onder de Moren. Lonthoir was ook 8 jaren zonder leeraar.

Prijzen de vigilantie en goede diensten van Vertrecht. Zij hadden hem wel gaarne willen behouden, daar hij wegens zijne kennis van de maleische taal Gods Kerk grooten dienst had kunnen bewijzen.

De groote hoop op de bekeering van veel duizenden blinde Heidenen, wonende in de eilanden van Banda, heeft tot nog toe geen voortgang gehad, door het vertrek van Vertrecht; ook was, naar de meening der Hoofden, het werk door hem ontijdig begonnen, daar de Compagnie met dat volk nog niet in handel was en er geen fort is. Zoolang de Machossanen (sic) (Macassaren?) en Javanen acces tot dat volk hebben, is er niets goeds te wachten.

Brief van de Gedeputeerden der Classis van Brazilië, 23 *November* 1649.

Ook in naam van de Brazilianen bedanken de gedeputeerden der braziliaansche Classis de vaderlandsche Classen, die zoo veel lijnwaden gezonden hadden. De Brazilianen kunnen zich niet genoeg verwonderen en verblijden, dat hun medebroeders, die in zoo ver afgelegen landen wonen en hen niet kennen, nochthans zoo groote liefde en barmhartigheid aan hen in hun nood bewijzen.

Klagen over den droevigen staat waarin Brazilië nu zoo lang geweest is.

Art. 33. Op Art. 37 (vorige Synode) nopens het advies van Ds. Abr. Rogerius, hebben de Classen geadviseerd, dat de voorgeslagen middelen voor dezen gepractiseerd zijn en nog gepractiseerd worden; men zal ook voor het vervolg daarop letten.

Synode Haarlem 1651.

Art. 22. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad Batavia, verzonden met de schepen op het einde van 1649 *afgevaren.*

Verzoeken, ook uit naam van hun Overheid, ernstig hun (zoo veel mogelijk) geen ongeletterde predikanten toe te zenden, zeggende: „eer het aan duytsche klerken soude ontbreecken, datse daer in Indiën noch wel stoffe souden vinden om die tot den Kerckendienst bequaem te maecken." Zij verzoeken meer predikanten. *Banda* is bijna geheel ontbloot van herders, er is niemand dan Ds. Pantherus. *Malacca*, *Ternate* en de kust van *Coromandel* dienen nog met één voorzien te worden.

Hun Kerken nemen door Gods zegen meer en meer toe. De duivelsdienst is door de Overheid geweerd. Zij verzoeken dat de Classis bij Bewindhebbers aanhoude, dat het regt der Kerken in het bevestigen der predikanten hun ten volle worde geschonken, en dat zij mogen verlost worden van het juk der politieke Overheid om de dienaren te verzenden waar het haar belieft.

De Scholen zijn redelijk wel gesteld, maar de Latijnsche School heeft geen voortgang. Het hapert aan de onderwijzers.

Het gaat in de buitenkwartieren met de inkomst der heidenen meestal redelijk wel; voornamelijk op *Amboina*, alwaar in het vorige jaar 1000 bejaarden gedoopt zijn.

Op *Banda* is groot gebrek aan predikanten.

Ternate geeft ook beter hoop dan te voren.

Op *Ceilon* is goede hoop.

Van de kust van *Coromandel* hoort men niet veel van aanwas van heidenen.

Brief Kerkeraad Amboina, 9 *September* 1649.

Hebben den brief van de classis Amsterdam wel ontvangen. Bedanken voor de goede zorg voor hunne Kerk. Verheugen zich over de resolutie van de XVII om voortaan 28 predikanten in Indië te onderhouden.

Het gaat met Kerk en Scholen wel, en het getal der Christenen neemt bij den dag toe. De nieuwe Christenen op *Kaibobo* worden door de Moren verontrust en schijnen in hun ijver te verflaauwen.

Op *Ceram* wordt het Christendom gelukkiger voortgeplant. In 1648 zijn door Jan Jansz. Brund aldaar nog 313 zielen gedoopt, waarvan 205 volwassenen; 61 paren zijn ingezegend. Gedoopten zijn aldaar in het geheel 518, waarvan 87 paren in den echten staat bevestigd. Er is zeer groote hoop van meer aanwas, alzoo velen zich door de schoolmeesters laten onderwijzen.

De Kerkeraad van Amboina heeft het opzigt over 35 kerken en 36 scholen; 10 op *Amboina*, 4 op *Hitto*, 5 op *Bang-Bessi*, 9 op de *Uliassers*, 6 op *Noussalaut*, 1 op *Kaibobo*, 1 op *Amahey*. Al deze plaatsen worden minstens 2 maal 's jaars bezocht. Op het kasteel wordt 's Zondags 2 maal gepreekt, in het Maleisch en in het Hollandsch. Op de andere plaatsen wordt eene maleische preek door den schoolmeester voorgelezen, behalve aan de redout Honimoa op Uliassers, alwaar eens N. Duitsch en eens Maleisch wordt gepredikt.

Op Amboina zijn nog 3 predikanten. Brund heeft met goedvinden van den Kerkeraad op Honimoa voor het eerst het avondmaal bediend. In 1649 zijn 957 gedoopt, waarvan 222 op belijdenis.

Zij spreken zeer loffelijk van hun gouverneur de Vlamingh van Outshoorn, zoo ten aanzien van zijn ijver in en voor de religie, alsook ten aanzien van de eer en vriendschap, die zij van hem genieten.

Brief Formosa, 19 *November* 1649.

In de zuidelijke kwartieren van het eiland is op eenige plaatsen geen of kleine aanwinst van heidenen; doch in het Noorden worden tamelijke beginselen bespeurd en zijn de scholen goed in orde.

De predikanten Bavius en Happart zijn gestorven; in hunne plaats zijn gekomen Gravius en Hambroek, en is aldaar goede hoop op aanwinst, vooral in Mattauw, door Hambroek bediend. Zij hebben thans 7 predikanten; spreken zeer loffelijk van Van Breen.

Van Batavia zijn hun toegezonden Gisb. Happart, Jo. Cruijff en Corn. Copsma, van wie zij goede getuigenis geven. De

eerste is in het Favorlangsche bij Vertrecht geplaatst; de tweede op Taioan voor den hollandschen dienst; de derde te Sincan. Gravius zal lichtelijk in het volgende jaar vertrekken.

Zij zenden een boekje door hen opgesteld, genaamd: „*Kort formulier des Christendoms*", waarvan zij den druk verzoeken in het Formosaansch alleen, en in het Formosaansch en Hollandsch, tegenover malkander. Zij vragen van elke soort 1000 exemplaren en verzoeken dat de Classis dit bij de XVII bevordere.

Brief Batavia, 19 *Januarij* 1651.

Meer predikanten zijn noodig. Zes predikanten zijn voor *Formosa* niet genoeg; één heeft 10 of meer dorpen onder zijn opzigt. Zij meenen dat „20 á 25 onvoldoende zouden zijn om des Heeren oogst aldaar behoorlijk in te zamelen." In het volgende jaar staan Vertrecht en Gravius te vertrekken; zij weten niet hoe zij hun plaatsen zullen vervullen. Zij kunnen met de 4 gezonden predikanten de vacante plaatsen niet bezetten. *Amboina* heeft door vertrek en overlijden alleen 3 nieuwe noodig. Op *Banda* zijn 2 predikanten, veel te weinig, omdat bij verandering van saisoen de communicatie gestremd is. Op *Ternate* is alleen Joh. a Warmeloo, die geen kleine vrucht doet, en in het Maleisch zoo ver ervaren is, dat hij ieder kan te woord staan, en weldra in die taal hoopt te preken. Hij vraagt de hulp van een tweeden predikant, daar het werk voor zijn schouders te zwaar valt.

Zij vinden dit ook noodig om de verre afgelegenheid der eilanden, en omdat bij den vrede met Spanje de „naburige papen" niet zullen nalaten hun onkruid te zaaijen. Maar hun handen zijn gebonden door gebrek aan stof en door het besluit der XVII, dat Ternate slechts één predikant zal hebben. Moge de Classis het aan de Bewindhebbers smakelijk maken.

Op de *Kust van Coromandel* heeft Van Breen zich weder voor 5 jaren verbonden. Hij bespeurt groote vruchten uit zijne portugeesche catechisatie. Verzoekt een tweeden predikant te *Masulapatan*, wat de Gouverneur ook noodig vindt.

Te *Batavia* zelf is meer en meer vrucht van den arbeid, zoo onder de Nederlanders, als onder de Inlanders.

Vragen of het niet goed zoude zijn, hen die *eenige* belijdenis van hun geloof in Jesus Christus als hun Zaligmaker kunnen geven, te doopen, en *na breder onderwijs* tot het Heilig Avondmaal toe te laten?

Drie Scholen zijn redelijk wel in orde. De Latijnsche School heeft een beter aanzien gekregen door den nieuwen rector. Zij hebben op de scholen 6 leermeesters uit de inlanders, die huis bij huis gaan leeren. Nog 2 scholen zullen worden opgericht.

Brief Formosa, 10 *November* 1650.

Het aanbod tot onderlinge correspondentie was hun hoogst aangenaam; zij beloven voortaan wijdloopige opening te geven omtrent den toestand van hunne Kerken.

In de dorpen ten noorden van Tilocen werden door Ds. Breen voor 6 jaren de gronden voor het Christendom gelegd. Door Vertrecht en Happart, die hem opvolgden, wordt de goede voortgang van dat begin dagelijks nog waargenomen; te meer, alzoo Vertrecht in de taal zoo ver was gekomen, dat hij daarin niet alleen verscheidene malen predikte, maar ook eenige stukjes tot grondslagen des Christendoms in het Favorlangsch opgesteld heeft, met name eenige predicatiën, en eene tezamenspraak tot verwerping van de goden des heidendoms en aanwijzing van den waren God. Ook had hij het onderricht van volwassenen aangevat, waarom zij zich over zijn vertrek te meer beklaagden. Daarom hadden zij de Broeders te Batavia verzocht, zoo mogelijk, hun altijd predikanten te zenden, die zich voor geruimen tijd verbonden hebben.

Zij vragen de hulp van de Classis om te mogen hebben eene drukkerij, zoo om de moeijelijkheid van het onderwijs (voorzeggen van enkele regels) te vermijden, als om de leerlingen niet bij een formuliertje te houden, maar vaster spijs te kunnen toedienen, en om niet met iederen nieuwen predikant telkens verandering te krijgen. Zij meenen dat

het tot verligting der kosten van het onderwijs zal strekken. Zij zullen met de helft der onderwijzers hetzelfde werk kunnen afdoen, ook zouden die onkosten, door een redelijken prijs op de boeken te stellen, kunnen gevonden worden. Zij zullen ook zorgen, dat de schrijflust de Compagnie niet tot onkosten en de Kerk niet tot last gedije. Zij vrezen dat hetgeen zij in Holland laten drukken zeer misvormd tot hen zal komen.

Aan alle behoeften is dit jaar zoo mild voldaan, dat zij nu niet noodig hebben iets te vragen.

Brief J. a Breyl, voor den Kerkeraad te Paliacatta, 7 *October* 1650.

De Gemeente te *Paliacata* is in 2 jaren met 19 lidmaten vermeerderd, die te *Masulapatan* met 6, terwijl men nog een goeden oogst tegemoet ziet.

Eén predikant is voor zoo groote menigte niet genoeg, zijnde ruim 1800, behalve de Nederlanders, die in 2 talen moeten onderwezen worden. Te *Masulapatan* is één dringend noodig; aldaar zijn 70 zielen, waarvan 17 lidmaten, en het ligt 60 mijlen van Paliacatta verwijderd. Het is niet raadzaam die plaats met een krankbezoeker te verzorgen; de krankbezoekers, die er waren, gaven door hun gedrag ontstichting. Ook voor de bediening van den doop is een predikant noodig, daar zij anders bij „de papen" worden gebracht. De volwassen leden verlangen zeer naar het Avondmaal. Er is groote hoop van „winning onder de papisten en heidenen."

Vragen om Psalmboeken, Testamenten, Catechismussen, ABCboekjes en kleine vraagboekjes van Aldegonde; ook papier.

Wenschen kennis te hebben van hetgeen in Holland ten beste van de Indische Kerken wordt besloten.

Ds. Joh. Roman te Batavia aan de Classis van Enkhuizen 1649.

Het getal der predikanten in Indië is 25. Door het „verblijven" van 4 predikanten zijn verscheiden groote abui-

zen geweerd, o. a. „de publieke waijgangs der Chinezen," waarbij zij duivelsche offeranden en afgodische grillen plegen.

Er zijn geen verachtelijke vruchten van de catechisatiën. De dubbele donderdagsche catechisatie (Maleisch en Hollandsch) onder zijn opzigt, geeft een zonderling genoegen. Reeds 17 leden zijn daardoor aan de gemeente toegevoegd, met zulk eene belijdenis des geloofs, dat niemand van onze natie het zich zoude behoeven te schamen.

Ceylon is voorzien met 8 predikanten; landwaarts in, omtrent Sale (Gale?), zijn verscheiden Aldens-Scholen opgerigt, met goede hoop van in kort een goeden aanwas te bekomen.

Formosa is voorzien met 6 predikanten.

Amboina heeft 4 predikanten. Het getal der Christenen neemt aldaar zeer toe; wel 45 negorijen zijn te eenenmale christelijk, het getal der gedoopten, zoo oud als jong, is 1000.

Het zoude hun aangenaam zijn somwijlen opening te hebben van den toestand der Kerken in het Vaderland en jaarlijksche overzending van de synodale acten der Noord-Hollandsche Synode, als dienstig om zich in sommige voorvallen daarnaar te reguleren, en daaraan de autoriteit te ontleenen voor sommige veranderingen in O. Indië geschied, dewijl nu voor nieuwigheden gehouden worden dingen, die naar den stijl der regeering van de Nederlandsche Kerken gedaan worden.

Synode Amsterdam 1652.

Art. 29. Rapport van de Classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad Batavia 18 *December* 1651.

Bedroeven zich, dat de bevestiging der predikanten op Batavia van de XVII nog niet is kunnen worden verkregen; waartoe zij hoe langer zoo minder apparentie zien, omdat zij, zulks te Batavia verzoekende, doorgaans naar Bewindhebbers worden gerenvoieerd, alsook omdat hun onlangs weder eene nieuwe orde (waarvan zij extract overzenden) uit het Vaderland was toegekomen, die zij, als zich daarmede op het hoogste bezwaard vindende, met alle moge-

lijke middelen zullen tegenstaan; verzoekende, dat de Classis hen bij Bewindhebbers met alle getrouwheid tegen zulk een juk zal willen helpen.

Danken God voor den redelijken toestand, vrede en wasdom der Kerk op Batavia, alwaar zij eindelijk het volgende verkregen hebben.

1°. Het verbieden van den valschen godsdienst der Moren, wier paap verbannen is.

2°. Na zeer groote moeite, het weren van den duivelsdienst der Chinezen, zoo binnen als buiten de stad.

3°. Het weren van de profanatie van den dag des Heeren, door matrozen, zoo op de reede als aan land.

4°. Oprigting van eene nieuwe school in het Malabaarsche kwartier, hopende zulks eerlang ook in de andere kwartieren te zullen verkrijgen.

De kerkelijke brieven van *Formosa* zijn door hen nog niet ontvangen. Aldaar zijn 4 predikanten, overleden 2. Vertrecht en een ander zijn op hun retour.

Op *Amboina* zijn tegenwoordig slechts 2 predikanten. Het Christendom heeft door den aldaar uitgebroken oorlog niet weinig afbreuk geleden.

Op *Ternate* is a Warmeloo, onder wiens opzigt het Christendom aldaar in redelijken toestand is; hij heeft een Kerkeraad geformeerd.

Op *Banda* zijn 2 predikanten, en één proponent op *Lonthoir*; de stand der Kerk aldaar is nog redelijk.

Van *Malacca* zijn geen brieven ontvangen.

Op *Ceylon* zijn Kerk en School in aanwas; 2 predikanten zijn te Gale.

Op de kust van *Coromandel* neemt Ds. a Breyl „de wacht des Heeren in goeden vrede waar".

Over het algemeen is er groot gebrek aan predikanten; in het jaar zijn 6 overleden, 1 gerepatrieerd, 1 ontslagen. Verzoeken op het ernstigste geleerde, ijverige, godzalige en vredelievende mannen tot den arbeid in den oogst des Heeren in de indische gewesten. Vragen boeken, vooral voor de Latijnsche school.

Wenschen ook Arabische boeken om de fundamenten van die taal te leeren. Onder de weduwe Rogerius berust het Nieuwe Testament in het Portugeesch overgezet; dit af te vorderen, te drukken, of in handschrift over te zenden.

De Kerkeraad van Batavia, dolerende dat in O. Indië de predikanten door de Overheid gezonden worden waar het haar belieft, met uitsluiting van en zonder eenige communicatie met en toestemming van de Kerkeraden, en dit tegen de Heilige Schriftuur en de praktijk der Kerken, vindt de Synode gòed, dat zoodanige abuizen aan de XVII zullen worden vertoond, met verzoek dat door hun toedoen die disorder in Gods Kerk aldaar worde weggenomen. Waartoe zeer dienstig geacht wordt, dat de predikanten aldaar eene vaste bevestiging bij hun kerken mogten verkrijgen, zooals zulks eene goede, gestabiliëerde Kerkorde medebrengt.

Synode Hoorn 1653.

Art. 21. De Classis van Utrecht en de Synode van Gelderland notificeren per missive, dat in O. Indië door de onzen zeker placcaat was geëmaneerd tot schande en nadeel van de Christelijke Gereformeerde Religie, op den naam van Jan Elzerack 1644, en in 1648 vernieuwd door Coyet, opperhoofd over der Compagnies comptoir, schepen en volkeren van Japan: verbiedende onder de Japanners, of andere natiën, daar trafiquerende, het gebruik van eenige psalmboeken of andere geestelijke auteuren, de gebeden voor of na de maaltijden, de heiliging van den Zondag of van andere christelijke vierdagen, (met contrarie last om op die dagen, zoowel als op andere, te werken); ook alle bijeenkomsten en godsdienstige vergaderingen; alles op poene van aan den Japanschen Regter te worden overgeleverd en aan het leven gestraft te zullen worden, gelijk uit de overgezonden copie was blijkende. Verzoekende de voorzegde Synode en Classis, dat de Noord-Hollandsche Synode medewerke in hetgeen hierin te doen zij.

De Synode, hoewel zij „met een horreur en verschrikkinge" dit grouwelijk placcaat gelezen heeft, nochthans geen

zekerheid daarvan hebbende, en breeder opening wenschende, heeft na rijpe deliberatie dit stuk overgedragen aan hare gedeputeerden, om zich op dat placcaat en den zin en de omstandigheden nader en pertinent te informeren, en zulks bekomen hebbende bij de XVII, of des noods bij de Staten van Holland en door hen, met die van Zuid-Holland bij de Generaliteit te remonstreren en redres te verzoeken.

Art. 26. Op Art. 29 (vorige Synode) in zake de verzending van predikanten, hebben de XVII op de gedane remonstrantie geantwoord, dat aan den wensch van den Kerkeraad te Batavia om het regt te hebben tot plaatsing en verplaatsing van predikanten, niet kan worden voldaan, maar dat aan Generaal en Raden zal geschreven worden, in die zaken met alle circumspectie te handelen, zoodanig dat aan de eene zijde aan de kerkelijken de minste reden van klagt gegeven worde, en van de andere zijde het notoire regt van de Overheid ongekrenkt gehandhaafd blijve.

De Synode kan daarin niet berusten, maar zal bij XVII, en des noods bij de Landsregering, aanhouden dat aan de Kerk van Christus haar regt vergund worde.

Uit *Indië* zijn sedert de vorige Synode geene kerkelijke brieven ontvangen.

Synode Enkhuizen 1654.

Art. 18. Aangaande het placcaat, aan de mast geaffigeerd in Japan, hebben Gedeputeerden, conjunctim met de Gedeputeerden der Classis Amsterdam geremonstreerd bij de XVII en verzocht dat het mocht ingetrokken of ten minste zoo veranderd worden, dat het niet zoo direct aanloopt tegen de geboden Gods. Zij hebben tot antwoord bekomen, dat het moet worden aangemerkt als eene waarschuwing; dat echter over den vorm zal worden geconfereerd met hen die vroeger als opperhoofden in Japan waren, en dat het zoo veel mogelijk in zoodanige termen zal worden gebracht, die de aanstootelijkheid wegnemen, om daarna gezonden te wor-

den aan Gouverneur-Generaal en Raden, met last het in dien vorm te brengen die de constitutie van die landen toelaat. Zijnde buitendien bij nader onderzoek gebleken, dat de waarschuwing, zooals zij daar ligt, niet wordt gepractiseerd, maar dat het volk in Japan aan boord zijn christelijke oefeningen heeft, en ook aan land zijnde voor en na den eeten zijn gebeden doet, voor dien tijd de Japanezen, die hen dienen, doende vertrekken. Gelijk zij ook des Zondags meest van hun arbeid rusten en hun christelijke meditatiën hebben.

Bewindhebbers hadden ook van Sterthemius en Frisius, die als Opperhoofden in Japan waren geweest, vernomen, dat de voorzegde acte of waarschuwing sedert 1648 in dier voege en met zoodanige aanstootelijke woorden, als in de kopy aan de remonstrantie gehecht verhaalt wordt, niet zoude zijn afgekondigd en aan de mast gehecht, maar dat integendeel in de notificatie, sedert gedaan, zouden uitgelaten zijn de woorden van den Sabbath niet te vieren of geen gebeden bij den maaltijd te doen, of eenige christelijke oefening te houden, gelijk voornoemde Sterthemius had gezegd daarvan de origineele acte nog bij zich te hebben, welke Bewindhebbers hem zouden afvorderen en ter naaste vergadering inbrengen, nader examineeren en wijders dresseeren, met uitlating van alle aanstootelijke woorden; waarvan zij blijk gaven door extract van de resolutiën der vergadering der XVII, d.d. 14 en 15 Januarij j.l., aan de Gedeputeerden over te geven.

De zaak wordt verder aan de Deputaten aanbevolen.

Art. 22. In zake de bevestiging en de verplaatsing van predikanten in Indië hebben de XVII den 12 Januarij 1654 deze resolutie genomen.

„Is na voorgaande deliberatie goedgevonden en verstaan, „dat men in regard van de bevestiging der predikanten te „Batavia en andere plaatsen en residentiën van Indië zal „volgen en nakomen de voorgemelde kerkordening van 1643 „(welke ook de bevestiging der predikanten medebrengt).

„En wat aangaat de verzending van predikanten, dat men „daarin zal persisteren bij het oude gebruik."

En 13 Januarij, „dat zal worden geschreven aan den „Gouverneur-Generaal en Raden daarop te letten, dat de „godsdienst in de respectieve kwartieren en residentiën be- „hoorlijk worde geëerd en gerespecteerd, en alle schandaal „daartegen geweerd. Dat den kerkedienaars niet alleen geene „kleinachting worde aangedaan, maar zij ter contrarie met „alle respect worden bejegend, en zulks hun geen oorzaak „van klagten dienaangaande worde gegeven."

Deputaten zullen op deze zaak met alle naarstigheid verder vigileren ten beste van de Indische kerken.

Art. 23. Rapport Indische Kerken.

Brief kerkeraad van Batavia 27 *Januarij* 1653.

Klaagt dat alle brieven aan hunne vergadering geschreven, in presentie van den politieken Commissaris geopend en gelezen moeten worden, en dat ook al hun brieven aan de Classen in het vaderland gezonden, ongesloten worden besteld aan de Heeren, om door hen gelezen en open in de gemeene doos, nevens de andere papieren overgezonden te worden, alzoo dat zij, ter plaatse komende, weder door de Heeren kunnen gelezen worden. Van welk slaafachtig juk de Classis hen, zoo mogelijk, bevrijde.

De toestand der Indische Kerken is tegenwoordig redelijk. In gansch Indië zijn echter slechts 20 predikanten.

Te *Batavia* zijn 6 duitsche scholen (waarover het opzigt onder de predikanten is verdeeld). De rector der Latijnsche School is ontslagen om zijn gedébaucheerde leven. Eene catechisatie is ingesteld in het Portugeesch en ééne in het Maleisch.

De Kerk op *Tayouan* en *Formosa* heeft slechts 3 predikanten; Kruyff op Tayouan, Hambroeck in het district van Mattau, Tesschemaker in het district van Soelang. De noorder-kwartieren van Favorlang en Takpeys zijn t' eenemale ontbloot, alzoo Wilh. Brakel, die derwaarts in plaats van Happart was gezonden, eer hij de reis aanvaarde overleden is, zoodat de Kerk groot gebrek lijdt.

Op *Amboina* zijn 2 predikanten; de Scholen zijn aldaar in goeden fleur.

Op *Banda* staat het met de Scholen goed; er is goede eenigheid tusschen Kerk en Politie.

Te *Malacca* lieten de zaken zich redelijk aanzien; aldaar was „hoop van meerder aanwinst onder de zwarten, alzoo eenige papen, die daar lang genesteld hadden, waren verstooten." Er zijn 2 predikanten; de catechismus is in het Portugeesch overgezet en naar Holland gezonden om te worden gedrukt.

Op de kust van *Coromandel* is de Kerk onder Ds. a Breil bloeijende, en neemt het getal der Christenen toe.

Brief van den Kerkeraad te Tayouan van 26 *October* 1652.

Bedankt de Classis van Amsterdam ten hoogste voor de zorg, ijver en moeite, die zij aanwenden tot opbouwing van het rijk van Christus in Indië, en voor de liefde jegens hun persoon en werk.

Verhalen den rijken zegen en aanwas der Kerken aldaar: dat de arbeiders onmagtig zijn den oogst in te winnen en den last te dragen, waarom het noodig is meer predikanten te zenden. Klagen zeer over den onverdragelijken last van de Gouverneurs in het verzenden en verplaatsen van de predikanten, alleen naar hun goedvinden, tot ondienst der Kerk Gods. Verzoeken hulp van Classis om van die slavernij verlost te worden, en dat de drukkerij, waarom zij vroeger gevraagd hebben, door Bewindhebbers moge worden gezonden.

De Classis heeft aan Bewindhebbers verzocht:

1°. Meer krankbezoekers naar Indië te zenden.

2°. Formosa van eene drukkerij te voorzien.

3°. Voor de Kerk op Malacca den Heidelbergschen Catechismus in het Portugeesch te doen drukken.

4°. De Kerken in Indië te voorzien van boeken en schoolbehoeften.

Is door Bewindhebbers besloten:

1. 6 krankbezoekers te zenden, voor 10 jaren verbonden.

2. wordt vooralsnog onnoodig geacht.
3. is in bedenking genomen.
4. de lijsten der boeken te overzien en het noodige te zenden.

In 1653/4 zijn gezonden 1 predikant en 14 krankbezoekers.

De Kerk in *Nieuw-Nederland* maakt bekend den goeden loop van het Evangelie onder de blinde Heidenen.

De XIX willen een bekwamen predikant derwaarts zenden op *f* 600.— 's-jaars.

Ook de *Classis Enkhuizen* heeft Indische berigten; echter niets meldenswaardig, dan dat Ds. Roman sedert 1650 in het Maleisch preekt, en zich zelven in de grondige kennis dier taal verder oefent en ook anderen daartoe aanleiding geeft. Hij had, op verzoek van de Heeren aldaar, „eenig berigt van de Maleische letterkonst in geschrift ge„steld, waarvan alreede het 1e deel, handelende van de „letteren en haren aanhang, in Januarij 1652 gezonden was; „waarbij ook het 2e deel, handelende van de deelen der „rede, gereed was, om aan Bewindhebbers neffens het 1e „overgezonden te worden en stond door den druk lichtelijk „gemeen gemaakt te worden."

Synode Edam 1655.

Art. 18. Aangaande het placcaat in Japan verklaren Heeren Deputaten dat zij, conjunctium met de Deputaten van de Classis Amsterdam, bij Bewindhebbers hebben aangehouden op het redres van dat aanstootelijk placcaat.

Zij hebben voor antwoord bekomen, dat het reeds zou zijn veranderd en vernieuwd, doch dat zij daarvan nog geene kopy konden krijgen, omdat het nog niet in de acten der XVII was geinsereerd.

Art. 25. Rapport Indische Kerken.

Brief Kerkeraad Batavia 10 *Januarij* 1654.

Opnieuw ernstige klagten over de politieke verzending der predikanten, en dat zij de bevestiging der predikanten te

Batavia niet kunnen verkrijgen, waardoor zij altijd geacht worden „verzendelijk" te zijn. De duivelsdienst der Chinezen wordt in de huizen en op de straten gedoogd.

De (N.) duitsche Gemeente neemt gedurig toe; zij verlangen een vijfden predikant.

In *Formosa*, vrezen zij, zal het werk van Christus verloopen, daar door overlijden, nu slechts Hambroek en Bakker als predikanten zijn overgebleven, terwijl Kruyff alleen Hollandschen dienst doet op het Fort.

Paliacatte is vacant, Ds. a Breil heeft demissie verkregen.

Zijn noodig 4 predikanten voor Formosa, 2 op Amboina, 1 op Banda, 1 te Paliacatte, en 2 te Batavia.

Brief Batavia 6 *November* 1654.

Hebben eenen Joh. Ferreyra d' Almeyda, geboren Portugees, die een wijle heeft gestudeerd en onder hen privatim geproponeerd (gewezen krankbezoeker) met approbatie van den Gouverneur-Generaal preparatoir geëxamineerd en proponent gemaakt.

Evenzoo een krankbezoeker, Petrus Holthuysius, die in Holland proponent was; zij hebben hem naar Formosa gezonden.

Zij toonen groot genoegen dat alle predikanten in Indië en bijzonder te Batavia voortaan coram facie ecclesiae zullen worden bevestigd (volgens consent van de XVII).

Onder de Inlanders zijn zij nog weinig gevorderd, doch zij hebben goede hoop op Almeyda. De zwarte leermeesters worden 2 maal 's weeks door Ferreyra; de anderen, vrijen of slaven, door een Bandaneesch proponent, Corn. v. Senen, gecatechiseerd.

In 1654/5 zijn gezonden 6 predikanten en 9 krankbezoekers.

Art. 37. Door het verlies van het Recif en het totale verloop der zaken aldaar is voor Brazilië niets te doen. Door de XIX was uit Zeeland een predikant naar Guinea gezonden, doch hij is kort daarna overleden.

Synode Alkmaar 1656.

Art. 26. Het placcaat, of de acte van waarschuwing voor Japan, dat zij thans bekomen hebben, verschilt grootelijks van het vroegere, maar alzoo het evenwel misprijselijk en den Christenen onbetamelijk wordt geacht, verstaat de Synode bij de XVII niet alleen op verandering, maar op de intrekking aan te dringen.

Art. 32. Rapport Indische zaken.

Brief Kerkeraad Batavia, 26 *Januarij* 1655, (ontvangen 4 October 1655).

Dringen nogmaals aan op het volle regt der Kerken in het verkiezen en verzenden der predikanten, dat door de heeren Politieken nog opgehouden wordt.

Verzoeken orde en remedie tegen de volgende wraakroepende zonden; toneelspelen en duivelsdiensten der Chinezen; afgodische misbruiken bij begrafenissen en begraafplaatsen; waarzeggerijen en offeranden „ten toon van allen"; topbanen en tuischerijen, die wel elders in Indië verboden zijn; vloeken en lasteren door militairen en schepelingen; groote profanatie van den dag des Heeren; concubinaat, hoererij enz.; slemperijen en brasmalen, ontelbare drinkhuizen, enz.

Ds. Roman heeft den Catechismus en de Liturgie in 't Maleisch vertaald, verzoeken den druk daarvan.

In *Formosa* „sukkelt" het werk des Heeren niet alleen door ijselijke landplagen, maar meest door het kleiner getal predikanten.

Op *Amboina* beginnen de catechisatiën van nederlandsche en inlandsche Kerken naarstig bezocht te worden.

In O. Indië zijn thans maar 19 predikanten, ontbreken 9.

In 1655 zijn gezonden 2 predikanten, en in 1655/6 10 krankbezoekers.

Art. 33. In zake de zonden te Batavia en andere grieven hebben Deputaten met de Classis van Amsterdam van de XVII remedie verzocht en daarvan toezegging verkregen.

Art. 53. Edam vraagt of het niet noodig is, bij de ver-

andering in China door den Tartaar (die men verstaat ons zeer genegen te zijn) aan de XVII te verzoeken daarheen ook predikanten te zenden, tot voortzetting van het rijk van Christus onder de Heidenen. De Synode acht zulks allezins noodig. Doch aangezien vernomen is, dat er een envoyé naar den Tartaar gezonden is om over de negotie te handelen, wil men den uitslag van die zending eerst afwachten.

Art. 54. De bestelling van den kerkedienst in Guinea wordt aan de Classis van Amsterdam aanbevolen.

Synode Haarlem 1657.

Art. 27. Op art. 26, rakende het placcaat van Japan, verhalen Gedeputeerden, nevens die van de Classis Amsterdam, dat zij zich hebben gewend tot de Kamer Amsterdam, en tot antwoord bekomen, dat Bewindhebbers meenden, dat het placcaat thans in zoo zachte termen gesteld was, dat alle aanstoot was weggenomen; dat het echter eene zaak was die de XVII aanging, zoodat zij zich tot hen moesten wenden. Door bemiddeling van de Broeders in Zeeland, alwaar de vergadering der XVII gehouden werd, is hun de volgende extract-resolutie toegekomen:

„Donderdag 12 April 1657 's namiddags. Zijn ten vergaderinge verschenen de Eerw. D. Beuckelaar en Van Essen, als gedeputeerdens tot de Indische saacken van het Classis van Walcheren, en hebben ten versoecke van 't Synodus van Noord-Holland voorgedraghen, hoe dat gemelde Synodus bevonden hebbende, dat het placcaat, hetwelck men in Indiën gewoon is aan de mast van de scheepen nae Japan gaande te affigeeren, int regard van eenige aanstootelijckheden, daar in te vooren begrepen, eenige jaaren geleeden wel eenichsins is gemitigeert geworden, evenwel sodanich niet off zijn daarin noch verbleeven eenige woorden, dewelcke opgemelte Synodus heeft geoordeelt in een christelijk gemoed hard en aanstootelijck te vallen, versoeckende mitsdien, dat daarin behoorlijck mocht werden versien, oock wijders in Japan niet gedaan, 't geene tot naedeel van de christelijke religie soude moghen strecken."

„Waarop gedelibereert en 't gemelte placcaat naegesien en geëxamineert sijnde, so als het daar in den jaare 1651, als wanneer de coopman Pieter Stertenius als opperhooft derwerts vertrock, is gepubliceert geworden.... heeft de vergaderingh haar Eerw. voor de goede voorsorge en genomen moeyten bedanckt, met toeseggingе dat sorge sal werden gedraghen, dat het gemelde placcaat sal werden nae behooren gedresseert, en sulcks de aanstootelijcke woorden daar uyt gelicht, waartoe den Advocaat van de Compagnie bij dezen werd gelast."

Men zal trachten kopy te krijgen van het placcaat zoo als het thans luidt, om op de volgende Synode verder daarvan te oordeelen.

Art. 35. Indische zaken. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Batavia ongedateerd (Ontvangen 15 Augustus '56).

De oude klachten over de verzending. Ook dat zij gelasterd worden te groote macht en heerschappij over andere Kerken zich aan te matigen.

Op *Formosa* zijn thans 8 predikanten, in het geheel in Indië 27; meerder getal is voor den grooten oogst noodig.

Brief Kerk te Malacca 14 *October* 1655 (ontvangen 15 Augustus 1656).

Zij hebben 2 predikanten; 's Zondags 4 predicatiën, 2 Portugeesch, 2 Hollandsch, en Donderdags 1 Hollandsch. Ledematen 60; slechts 10 à 12 inlandschen, onder welken een schoolmeester.

Klagen over gebrek aan correspondentie met de Kerk van Batavia.

Brief Banda 14 *September* '54 (ontvangen 3 October '56).

Kerk en School nemen niet af, maar de aanwas wordt belet, doordien de inlanders genoodzaakt zijn hun kinderen naar de bosschen te zenden om nooten te rapen, en ze dus uit de School te houden.

Brazilië. Ds. Hermannius, gewezen predikant in Brazilie,

heeft de trouw- en doopboeken van de Kerk op het Recif bij de Classis van Amsterdam overgebragt.

Art. 36. De Classis Enkhuizen deelt uit bij haar ontvangen Indische brieven mede, dat Ds. Roman te Batavia den Catechismus en de liturgische schriften in het Maleisch heeft overgezet; ook de geloofsbelijdenissen, en die van Nicea en Athanasius en den Ziekentroost, om over te zenden en met den eersten gedrukt te worden. Hij is ook bezig aan de vertaling van de Psalmen.

Art. 37. Aangaande klachten over vele zonden in Oost-Indië (zie Art. 33 vorige Synode) rapporteeren Deputaten, dat gesproken was met een der Broeders Gedeputeerden ad causas indicas, Classis Amsterdam. Zij hadden Bewindhebbers (Kamer Amsterdam) begroet, die zeiden dat het behoorde bij de XVII, alwaar het zou gebragt worden.

Art. 53. Van den godsdienst in China (vorige Synode Art. 53) hebben Deputaten met Bewindhebbers gesproken. Als zij eenige goede hoop op succes vernamen, zullen zij daarop naar vermogen letten.

Synode Amsterdam 1658.

Art. 30. Van de waarschuwing of het placcaat in Japan, waarvan Deputaten gelast waren (Art. 27) copie te bekomen, is gerapporteerd dat de XVII geweigerd hadden copie te geven, evenals van hunne resolutiën op de klachten over vele stoute zonden in Indië, maar dat zij hadden geantwoord: „dat daarin zulke order gestelt was, daerin de Eerw. Synodus soude konnen genoegen nemen, gelyck namaels uyt de effecten soude konnen blijken." Deputaten en de Classis Amsterdam zullen nader bij de XVII, die in de volgende week te Amsterdam vergaderen, aandringen op levering van copie, en worden de Correspondenten van Zuid-Holland verzocht daartoe mede te werken.

Art. 36. Rapport Indische zaken. Classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad te Batavia 15 *Januarij* 1657.

Bedanken de Classis voor haar devoiren tot het drukken van den Maleischen Catechismus van Roman.

De staat der Kerk te Batavia is gezegend, zij zien een merkelijken aanwas van inlandsche en nederlandsche belijders.

De catechisatiën hebben onder de inlandsche en de nederlandsche jeugd voortgang en leveren geene verwerpelijke vruchten.

Op *Formosa* en *Taijouan* zijn thans 8 predikanten. De lieden aldaar om de Zuid hadden tamelijke vorderingen gemaakt in het lezen en schrijven, maar weinig in kennis.

Op *Ceilon* 1 predikant te Gale, 1 te Negombo; naar het veroverde Colombo gaan Baldaeus en d'Almeida.

Op de Kust van *Coromandel* 1 predikant; alles is aldaar in goede orde en rust.

Malacca: beide predikanten zijn ziek; de ziekentrooster leest tijdelijk voor. Bonnius is derwaarts gezonden.

Amboina heeft 2 predikanten en 2 zijn derwaarts gezonden. De Kerk is in zeer goeden stand; voorleden jaar hebben 200 inlanders belijdenis afgelegd.

Banda heeft 3 predikanten. In het geheel zijn in Indië 30 predikanten.

Art. 37. Rapport Classis Hoorn.

Brief (*Batavia?*) 29 *Februarij* 1657.

Twee predikanten kregen onverwacht van de XVII last te repatriëeren; vermoedelijk omdat wat ernstig over het regt der Kerk aangaande de verzending geschreven was, wat hun werd ten laste gelegd. De Commissaris Politiek beval dat zij van die ure af zich van allen kerkelijken dienst zouden onthouden; zoo zelfs, dat de praeses, die de vergadering met gebed geopend had, die niet weder zoodanig mogt sluiten. De suspensie duurde echter slechts 8 dagen, en werd hun, tot nader aanschrijving, weder de volle dienst gegund. De Classis wordt aangezocht om raad en hulp.

De Synode besluit dat Deputati, stante Synodo, de XVII beleefdelijk en niettemin bewegelijk zullen aanspreken, dat de genoemde predikanten in hun dienst blijven.

Rapport Classis Enkhuizen.

Brief (kerkeraad Batavia?) 5 *Januarij* 1658.

Ds. H. Bushoff, voor 2½ jaar naar Formosa vertrokken, had al over een jaar van daar om zijne „verlossing" geschreven, tot welke ook al, eer door den Kerkeraad hier (Batavia?) daarvan was gesproken, bij de politieke Heeren was besloten. Hij is nu voor een maand te Batavia gekomen, en is in den Rade van Indië vastgesteld, zonder er den Kerkeraad iets van te zeggen, dat hij als 5e predikant aldaar zal fungeren.

Synode Hoorn 1659.

Indische extracten. Classis Amsterdam.

§ 25. *Brief Kerkeraad Batavia* 19 *Januarij* 1658.

De Kerk te Batavia is in goeden staat. 500 lidmaten. In gansch Indië 29 predikanten: op Amboina 3, op Banda 3.

Op *Formosa* en *Taijouan* is in de „gezonde kwartieren" in iedere plaats 1 predikant: Kruijf, Hambroek op Mattau, Maas op Kelang, De Vinder op Soulang, Mus in de Tielousche gewesten, Winsemius in Sinckang, Ampsing in Takkais, Leonardus in Favorlang. Onder de lieden aldaar is groote onkunde, wegens gebrek aan kennis van de taal; daarom is door kerkelijken en politieken goedgevonden de Hollandsche taal in te voeren in Kerk en School.

Op Ceilon zijn 4 predikanten, op Malacca 2. Paliacatta 1.

Verzoeken continuatie van hulp tot de zending van geleerde, godzalige, vreedzame predikanten.

Classis Enkhuizen.

Brief Ds. Molanus. Banda 26 *September* 1658.

Breed verhaal van de gelegenheid des eilands. De Kerk is doorgaans in goede rust en eenigheid; goede intelligentie en correspondentie met den directeur Weins aldaar. Merkelijke aanwas der Gemeente; naast de openbare predicatiën, hebben catechisatiën en particuliere aanspraken plaats. De beide predikanten kunnen in het Maleisch preken; doch

het Maleisch is aldaar zeer verbasterd met Portugeesche, Ternataansche, Bandaneesche woorden; zoodat de predicatiën en het onderrigt in die taal niet zulk een vrucht hebben, en de inlandsche bevolking niet zulke grondige kennis krijgt en dus ook niet zulke liefde voor de religie, als wel gewenscht was. Ook is er weinig apparentie Gods Woord met reputatie in dat mengelmoes over te zetten.

De inwoners zijn onkuisch en van weinig conscientie. Overspel wordt door velen als kortswijl behandeld. Sommigen zijn hierin niet veel beter dan de beesten, en kunnen kwalijk anders dan door vrees voor uiterlijke straffen ingehouden worden. Ook de Hollanders zijn met die zonde tot krijtens toe besmet.

Het nieuwe kerkelijke reglement staat hun zeer tegen de borst, vooral de politieke verzending. De 3 predikanten hebben verklaard liever opgezonden te worden, dan zich daaraan te onderwerpen, zooals het daar ligt.

Art. 26. *Brief Banda, aan de Noord-Hollandsche Synode.*

Vermelden den goeden toestand van hunne Kerk, waarin de inlandsche natie de nederlandsche overtreft, met goede apparantie op nog meerder winst.

Vragen of de predikanten in het vaderland tot den dienst der Indische Kerken wettelijk door de Classen beroepen, en met approbatie van Bewindhebbers op Batavia aangekomen, evenwel door de Kerk aldaar opnieuw moeten beroepen worden, en alleen op het goedvinden van predikanten *aldaar* kunnen verzonden worden, zonder andere predikanten, die daar nog mogten tegenwoordig zijn, daar over te roepen? Geven de Synode in bedenking of dit niet smaakt naar paapsche hierarchie. Verklaren dat die van Batavia ronduit durven zeggen van de vaderlandsche kerk niet te dependeren.

Naardien de XVII in hun vergadering te Middelburg, 12 April '56, een reglement hebben beraamd, betreffende den kerkedienst en het verzenden der kerkedienaren in die gewesten, welk reglement hun van den heer Gouverneur

aldaar wel was gecommuniceerd; en alzoo de XVII onder anderen daarin gewagen van de magt in voormelde zaak, hun door Hoog Mogenden en zijne princelyke Excellentie 1617 verleend, welke magt hun nog niet was gebleken, en van welke zij wel gaarne eerst opening hadden, eer zij die zouden kunnen toestemmen. Gelijk als van de predikanten aldaar geeischt wordt, dat zij die orde, zooals zij daar ligt, aannemen zullen, en in cas van weigering, dat zij zullen gehouden wezen wederom naar het vaderland te keeren; — Vragen wat zij best daarin zullen doen.

Als gemelde Edele Heeren in 't voorzegde reglement zeggen, dat zij verstaan dat de politieken, met advies van de kerkelijken, de predikanten zullen verzenden, zoo is hun vraag: Hoeveel het advies der kerkelijken zal gelden, hoever het zich zal uitstrekken, en of evenwel, als de Kerk het om goede redenen niet kan toestaan, het goedvinden der politieken zal prevaleren en de overhand behouden?

Eindelijk: Hoe moet verstaan worden: „zij zullen verzonden worden, zooals het de dienst van de Compagnie vereischt"?

Is goedgevonden, de zaak ten principale zoolang uit te stellen, totdat de Correspondenten den brief gelezen hebbende, zullen geprepareerd zijn aan de Eerw. Synode hun gevoelen daarover mede te deelen.

Art. 48. Belangende de bevordering van de invoering der gereformeerde godsdienst in China te wachten, tot dat men verneemt dat er eenige goede hoop is op succes.

Art. 71. De correspondeerende broeders op het voorkomen van eenige gravamina van Kerk in Banda (zie boven Art. 26) zich beraden hebbende, als over eene zaak ook tot hun respectieve Synoden behoorende, verstaan als volgt:

1°. dat zij alvorens behoorden te hebben copy van de kerkeorde voor dezen aldaar gebruikelijk; als ook van het Reglement dat de XVII binnen Middelburg vergaderd, aan de Kerken in Indiën over het verzenden der predikanten hebben toegezonden.

2°. Alzoo de zaak is generaal, en gemeene dingen, ra-

kende de leer of orde der Kerken, bij eene particuliere Synode, Classis en Kerk, niet kunnen, buiten anderen, verhandeld worden, zoo nemen zij de zaak aan, om aan hun principalen te refereren.

3°. En kunnen overzulks niet verstaan, dat over deze punten uit naam van deze Synode alleen, veel min van eene particuliere Classis of Kerk zal geantwoord worden.

4°. Doch indien het noodig wordt geoordeeld, dat vóór het houden der naast aanstaande correspondeerende Synoden iets ten principale diende overgeschreven te worden, dat zulks niet zal geschieden, dan ten overstaan en uit naam van de Gedeputeerden der correspondeerende Synoden, en dit alles volgens Art. 3 van het Provinciaal Reglement over de Indische zaken, te zien in actis Synodi Enchusan. 1642, Art. 34.

De Synode had veel liever gezien, dat de eerw. Broeders Correspondenten op het voorstel Di Praesidis hun advies mondeling hadden gegeven, om hen niet verder dan met goeden raad en advies te dienen, aangezien de brief niet zoodanige zaken bevat, die in eene particuliere Synode of Classis niet zouden mogen verhandeld worden, daar niet anders dan bij forme van raad en advies (zonder decisie te maken) behoeft geantwoord te worden.

Wat de politieke verzending aangaat, acht de Synode dienstig dat de Broeders de Regering aldaar vriendelijk zullen verzoeken bij de vorige kerkorde te blijven, en indien het daartoe niet kan gebragt worden, dat zij liever wat zullen lijden en verdragen, dan door een al te grooten tegenstand het welvaren der Kerk in gevaar te brengen. Verder is redres te vragen bij Bewindhebbers door de Classen en Kerkeraden, daar Kamers zijn.

Intusschen wil men de Broeders aldaar vermanen onder elkander goeden vrede en liefde te bewaren, welke is de band der volmaaktheid.

Synode Enkhuizen 1660.

Art. 29. Rapport classis Amsterdam.

Brief van de kerk te Batavia, 14 *Januarij* 1659.

Banda en *Amboina* vragen ieder voor zich 3 predikanten.

Formosa heeft 7 predikanten.

De veroverde plaatsen op Ceilon hebben er slechts 5.

Gansch Ned. Indië heeft slechts 23 predikanten. Zij verzoeken wegens den nood een meerder aantal.

Hierop hebben XVII besloten nog 6 te zenden.

Rapport Classis Hoorn.

Brief uit O. Indië, 14 *December* 1659.

De Kerk te *Batavia* is wel in bloeijenden staat, doch in de andere gewesten stond het slecht, van wege de schaarschheid van predikanten; van de 36 zijn er slechts 20.

Ook in plaats van Ds. Brogbron (in 1656 afgezonden) is, van wege zijn slofheid en ergerlijken wandel, een predikant noodig, stichtelijker van leer en leven.

De classis Hoorn deelt te harer justificatie mede, dat Brogbron een van diegenen is, welke de XVII in 1656 aangenomen, en de classis van Hoorn (buiten haar kennis) om te examineren toegezonden hebben; en ofschoon de Classis in hem niet vond de qualiteiten, die zij gaarne in hem gezien had, zoo gedroeg hij zich nochthans in zijn examen zoodanig, dat hij met geen fatsoen reprochabel was, daar hij reeds door de XVII aangenomen en hun toegezonden was.

Aan de Classen daar Kamers zijn, wordt opgedragen de vervulling van het gearresteerde getal 36 te urgeren.

Art. 55. Van het placaat in Japan heeft men wel geene copie kunnen bekomen, doch men is van goeder hand geinformeerd, dat de aanstootelijkheden zijn uitgelicht en ook in de praktijk vermeden worden. De Synode acht het raadzaam het hierbij tot nader klagt te laten.

Art. 61. In zake de gravamina van Banda (vorige Synode, Art. 71) was van de XVII redres verzocht van de gearresteerde politieke orde op de verzending. De XVII verwonderen zich over die klagt uit Banda, daar toch de

uitgezonden predikanten die orde te voren hebben onderteekend.

Synode Edam 1661.

Art. 29. Indische zaken. Rapport classis Amsterdam.

Brief Batavia, 15 *Januarij* 1660.

Statistieke opgave van predikanten, in het geheel maar 21; veel verschillende van het oude getal 28, nog meer van de 36, later door XVII ingewilligd.

De XVII, hierover aangesproken, verklaren dat nooit door hen resolutie is genomen, om het getal op 36 vastte-stellen, zoodat dit bij faulte van goede onderrigting schijnt geschreven te zijn.

Brief Batavia, 14 *December* 1660. (*Ontvangen* 5 *Junij* 1661.)

Te *Batavia* slechts 2 predikanten, zoodat zij genoodzaakt waren voor een tijd lang een deel van den predikdienst op te schorten. Nu hebben zij er weder 4.

Tayouan en *Formosa* heeft nog 6 predikanten, maar te zwak om zoo wijd uitgestrekte en ver gelegen plaatsen behoorlijk te verzorgen.

De oostersche Kerken zuchten onder de schaarschheid van predikanten en roepen: „Komt over en helpt ons."

Amboina is wit tot den oogst; het getal der lidmaten is (gelijk de Synode uit den brief met verwondering verstaat) over de 1000, maar de arbeiders zijn gansch weinigen, zijnde die wijd uitgestrekte „omslag" alleen door 3 predikanten verzorgd, waarvan thans slechts 1 valide is. Zij achten in dat gewest minstens 6 à 8 noodig.

Ternate is eene Kerk van goede hoop, maar door den dood van Abbema ontbloot van leeraar, waardoor zij terug loopt.

Op *Ceilon* staat het wel met de Kerk; zij is voorzien van 6 kloeke mannen. Dewijl de palen van de Compagnie aldaar wijd zijn uitgebreid en vele duizenden gezegd worden tot het Christendom niet ongenegen te zijn, achten zij meer predikanten noodig, waartoe zij de hulp der Synode inroepen.

Synode Alkmaar 1662.

Art. 27. Omtrent de Indische zaken niets bijzonders: de gewone klagt over schaarschheid van predikanten.

Art. 28. Die klagt is bij Bewindhebbers overgebragt. De classis Hoorn rapporteert van haar Kamer vernomen te hebben, dat de XVII hadden geresolveerd het getal met 8 te vermeerderen.

Synode Haarlem 1663.

Art. 21. Indische zaken.

Brief Batavia, 20 *Januarij* 1662 *aan de Classis Amsterdam.*

Prijzen zeer de correspondentie van de vaderlandsche Kerken met de indische en die van Batavia; wenschen die te continueren.

Verhalen met blijdschap dat zij weder 5 predikanten hebben ontvangen, boven de 6 laatstmaal gezonden; die aanvulling was noodzakelijk wegens vele verliezen. Klagen dat door gebrek aan predikanten het Christendom niet naar wensch kan worden voortgezet.

Inzonderheid de Kerk te *Batavia* neemt dagelijksch toe door uit- en inlandsche belijders. 40 Amboinezen zijn opnieuw uit eigen beweging tot het Christendom gekomen, van welken 27 tot het H. Avondmaal zijn toegelaten; de anderen zijn voorloopig enkel gedoopt.

Op *Formosa* zijn de Kerken door den inval van den zeeroover Coxinia erbarmelijk verwoest. Gods dienaars zijn gevangen, en het is onbekend of zij nog in leven zijn. Alleen Ds. Maats was even te voren met zijne familie vertrokken en te Batavia geland. Weduwen en weezen, te Batavia na den overval aangekomen, zijn ontelbaar. Verzoeken de hulp der Synode en hare christelijke voorbede. Prijzen den dienst en goeden raad van Ds. Kruijff op het kasteel Zeelandia.

Amboina. De staat der Kerken is aldaar gewenscht; het Christendom is dagelijks toenemende. Door de loffelijke zorg des Gouverneurs worden de visitatiën der Kerken en Nego-

rijen aldaar nu bekwamelijk gedaan. Ds. Burum is naar Ternate vertrokken, zoodat die van de Moluccos nu hun eigen predikant hebben.

Op *Banda* staat het met Gods Kerk redelijk. Het is met ziekte en dood bezocht.

Brief van Baldeus uit het leger van Cochin op de Malabaarsche kust, 15 *Februarij* 1662.

Op de Kust is het avondmaal uitgereikt aan 160 personen. Te Jaffanapatnam zijn 60 lidmaten; in het land 22 van de inwoners.

In het district Jafnapatnam zijn 34 kerken; christenen 89000; 12000 kinderen in de scholen. Die van Cochin zijn St. Thomas-christenen; zij hebben meer van de armenische dan van de roomsche religie. Zij hebben een bisschop en zijn meer dan 200.000 sterk.

Synode Amsterdam 1664.

Art. 15. Indische extracten van de Classes Amsterdam en Hoorn.

Brief van de Kerk te Batavia, 21 *December* 1662.

De Kerken op *Ceilon*, en die daaronder sorteren op de *kust van Malabar*, zijn in redelijk goeden staat.

Amboina: door trouwe dienst van 5 predikanten bloeit de Kerk.

Zware klagten over het verlies van *Formosa*; geven te kennen, dat 3 predikanten (Hambroek, Mus en Winsemius) door de Chinezen jammerlijk zijn vermoord, met wel 300 menschen; verzoeken gebeden voor het herstel van die Kerken.

Brief van Ds. Godefridus Akendam te Oma (*Amboina*) *in de forteres Zeelandia*, 25 *Augustus* 1663.

Is, nadat hij van zware ziekte hersteld was, gezonden naar Amboina en op het eiland Oma geplaatst. Er zijn 4 Predikanten. Ds. Walrant ligt op Honimoa. Allen zijn getrouw in hun dienst behalve Jos. Spiljardus, die tot aller droefheid zijn dienst t'eenemaal onvruchtbaar heeft gemaakt door

zijn kwaad gedrag, zoodat hij van zijn dienst is gedeporteerd en naar Batavia is opgezonden.

Maakt ook melding van „het catechiseren der jeugd, tot zeer goede stichting."

Synode Hoorn 1665.

Art. 15. *Brief Kerkeraad Batavia*, 17 *December* 1663 *aan de classis Amsterdam.*

Ds Spiljardus van Amboina is wegens overspel afgezet.

In de groote bemachtigde stad *Cotchin* op de *kust van Malabar* is Ds. Scherius gezonden, aan wien nog 1 predikant van Ceilon zou worden toegevoegd.

De Kerk van Batavia is in goeden staat; heeft 5 predikanten.

De Scholen zijn in goeden toestand; vragen schoolbehoeften.

Brief Batavia, 26 *Januari* 1664.

Hebben 3 nieuwe predikanten ontvangen. In hun acte wordt de onderteekening en approbatie gemist van de Bewindhebbers ter Kamer vanwaar zij zijn uitgezonden. Bij faute van 't welk wel is gebeurd, dat de politieke heeren difficulteerden hen de emolumenten aan den dienst verbonden te doen genieten.

Synode Enkhuizen 1666.

Art. 12. Indische zaken.

De classis Amsterdam heeft geen brieven ontvangen, maar heeft op haar verzoek kopy gekregen van den brief van den *Kerkeraad van Batavia aan de classis van Walcheren*, met de laatste retourschepen ontvangen.

De *Kerkeraad* verblijdt zich over de toezegging van de XVII om de Kerken van Indiën niet met jonge, ongequalificeerde proponenten, maar veeleer met bekwame, in het vaderland daartoe bevestigde predikanten te verzorgen; verzoekt dat in het dispicieren en uitzenden de oude voet moge gehouden worden.

Verzoeken meer predikanten (nu 27), te meer omdat de conquesten van de Compagnie op de Malabaarsche kust zoo merkelijk sedert eenige jaren zijn voortgezet.

De gemeente te *Batavia* bloeit en krijgt merkelijken aanwas, vooral uit de inlanders, die in de beginselen des christelijken geloofs onderwezen zijnde, in grooten getale de gemeente Christi door den Heiligen Doop worden ingelijfd.

Beklagen zeer den bedrukten staat van *Formosa*, dat nog zucht onder de wreede dwinglandij der Chinezen. Evenwel heeft God de Heer wederom een voet op dat eiland gegeven, door het innemen van Quelang en onderhoorige plaatsen, wier inwoners zich gewillig aan de gehoorzaamheid der Compagnie hebben onderworpen, en tot wier onderwijzing ook Ds. Keizerskind aldaar is gelaten.

De *Oostersche* of *Moluksche* Kerken, die voor dezen in *Ternate* geheel ontbloot, in *Banda* zeer weinig voorzien waren, zijn nu in goeden staat door den stichtelijken dienst van Ds. Akendam, Ds. Marinus en Ds. Casier.

Op *Amboina* is de oneenigheid tusschen de 3 predikanten na den dood van Ds. Walrand weder uitgebroken.

Op *Malacca* wordt het Christendom tamelijk gelukkig voortgezet door Ds. Sas, alsook op *Paliacatta* door Ds. Frontenius, zijnde Nathaniël de Pape, nadat hij op den noordschen togt goede proeven van zijn heiligen arbeid gegeven had, naar Negapatnam verzonden. Ds. Kruijf is overleden, wiens dood zeer betreurd wordt.

Hooren van *Ceilon* en van de *kust van Malabar*, dat in die wijduitgestrekte streken, zich een rijke oogst opdoet; dat het werk des Evangeliums met redelijken voorspoed toenam, onder het getrouw opzigt van hun 8 predikanten.

Geven zeer goede getuigenis van de wederkeerende ziekentroosters, die zij, als zij het verzoeken, gaarne terug ontvangen, als des lands en der sprake alrede kundig.

Verzoeken ruime toezending van kerk- en schoolbehoeften, wier gemis dikwijls groote ongelegenheid veroorzaakt.

Rapport Classis Hoorn.

Brief van Ds. Keizerskind in de baai van Quelang, aan boord van het Admiraalsjagt, 28 *September* 1646.

Is met de vloot gevaren naar *Formosa*, om het eiland

Quelang weder in bezit te nemen, zooals ook 27 Augustus is geschied. Sommigen van de naburige Formosaansche inwoners geven voor, bij tijde van de Castilianen gedoopt te zijn, hoewel nochthans gansch weinig of bijna geen blijken van het Christendom in hen te bespeuren zijn.

Brief Ds. Leonardis, *Batavia* 2 *December* 1664.

Vele inlanders komen tot de kennis van Jezus Christus.

Synode Edam 1667.

Art. 12. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad Batavia (met de retourschepen).

De aanslag op *Formosa* is mislukt; Ds. Keizerskind heeft op Quelang veel geleden.

Op *Banda* is de Kerk met groote stichting bediend geweest door Ds. Masius en Ds. Petrus Casier, doch er is eene droevige gestaltenis gekomen, door den nieuwen Gouverneur, doch op hun klagten aan den Heer Generaal en Raden van Indië, was door dezen de zaak geredresseerd, met improbatie van de harde proceduren van den nieuwen Gouverneur.

Joh. de Graaf, van krankbezoeker tot proponent in Amboina, na voorgaand preparatoir examen van den Kerkeraad, bevorderd, is als proponent naar Banda gezonden tot verlichting van Ds. Casier.

5 predikanten zijn overleden, 2 repatrieren, er blijven dus slechts 20 over.

Brief van den Kerkeraad te Gale op Ceylon, 18 *Dec.* 1665.

Kerk en School zijn nog in goeden staat, met hoop van meerder oogst.

Verzoeken meer arbeiders in hun oogst, tot uitbreiding van het Evangelie van Christus.

Brief van den Kerkeraad te Amboina, 14 *September* 1665.

Verhalen den goeden welstand en aanwas van de Kerken en Scholen aldaar.

Er zijn wel 40 christenscholen, die in de kleine dorpen 20 à 30, in de groote wel 100 kinderen hebben.

Klagen zeer over gebrek aan schoolbehoeften; verzoeken voorziening in hun gebrek; zenden eene lijst van de verlangde boeken.

Rapport Classis Hoorn.

Brief van den Kerkeraad te Gale op Ceylon, 18 *Dec.* 1665.

Het getal der predikanten is niet geëvenredigd aan den aanwas der Kerken en de hoop op grooter oogst; van Batavia zijn niet velen te wachten. Zij danken God over den goeden toestand der Kerk; in dat jaar zijn 2 nederlandsche, 24 mistiche, 531 inlandsche kinderen gedoopt en wel 90 paren inlandsche Christenen naar de christen-kerkorde in het huwelijk bevestigd.

De Vergadering uit de overgeleverde extracten eensdeels ad notam hebbende genomen de schaarschheid zoo van predikanten als van kerk- en schoolbehoeften; — dat de Kerkeraad in Amboina een krankbezoeker op eigen goedvinden tot den predikdienst als proponent had bevorderd; — alsook anderdeels door verscheiden leden dezer Vergadering voor zeker berigt zijnde, dat bij de XVII voorslagen waren gemaakt, om voortaan proponenten in kwaliteit van krankbezoekers naar Indiën te zenden om die daar te laten qualificeren, wanneer zij zich wel zouden gedragen; — doch tevens vernomen hebbende uit het relaas van de gecommitteerden der Classis van Amsterdam, dat op het verzoek en de instantie hunner Classis bij Bewindhebbers reeds in de schaarschheid van predikanten en andere kerk- en schoolbehoeften was voorzien, en zij ook hoop hadden ontvangen, dat de zending van proponenten op de gezegde wijze licht geen voortgang zoude hebben; — dat ook dezelve Classis den Kerkeraad van Amboina aangeschreven had, om zich voortaan met de practijk en orde der vaderlandsche Kerken te conformeren; — heeft de christelijke Synodus zich dit alles wel laten gevallen en de Eerw. Classis en Gecommitteerden van Amsterdam voor hun vigilantie in dezen be-

dankt. Alle Classen, daar Kameren zijn, worden verzogt op alle tusschenkomende zwarigheden getrouw te vigileren.

Synode Alkmaar 1668.

Art. 9. Indische zaken. Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Gale op Ceilon, 10 *Jan.* 1667.

De Kerk is dagelijks aanwassende door den zegen Gods op hun bediening. Van Batavia was hun een krankbezoeker als proponent toegezonden, doch zij hadden hem niet aangenomen, maar met goedvinden van hun Overheid teruggezonden, met verzoek dat geen krankbezoekers als proponenten, noch ook eenige andere mannen, om die tot proponent te maken, hun in het toekomende mogten worden toegezonden.

In hun Kerkeraad waren eenige onlusten ontstaan door het bijzitten van een Politieken Commissaris in hunne kerkelijke vergadering.

Verzoeken dienaangaande berigt, hoe het daarmede gelegen is in de vaderlandsche Kerken.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 20 *Januari* 1667.

Erkennen met dankbaarheid wat de Amsterdamsche Classis ten beste van de Indische Kerken aanwendt, met hoop van gewenschte vruchten.

De Kerk van Batavia wordt door 5 predikanten bediend, zoo onder de Nederlandsche als Inlandsche Natie, en is in bloeijenden staat.

De catechisatiën en andere oefeningen en onderwijzingen der jeugd in de christelijke religie hebben zeer goeden voortgang.

Op *Ceilon* en de gansche *Malabaarsche Kust* is door afsterven van verscheiden predikanten, groote schaarste. *Colombo* heeft er 1; *Gale* 2, waarvan 1 repatriëert; *Jafnapatnam* 2, wier dienst zeer vruchtbaar en vreedzaam is.

Klagen over onlusten in die gewesten, ontstaan over de visitatie van de scholen, door politieke Scholarchen, door den

Gouverneur Goens aangesteld, daar te voren dit opzicht alleen bij de predikanten stond.

Op de *Malabaarsche Kust* is niet één predikant, zoodat de Kerk van *Cochin* door den dood van 2 en het vertrek van 1 predikant gansch zonder is; wordende des Zondags alleen eenige predicatiën en gebeden voorgelezen en een psalm gezongen.

Op *Negapatnam* is Ds. de Pape, die den dienst aldaar in het Nederlandsch en Portugeesch waarneemt; en ook de Malabaarsche taal aanleert.

Op *Paliacatta* staat Frontenius; de Kerk is aldaar in goeden welstand.

Op *Malacca* is Ds. Sas, doende aldaar goede stichting.

Beklagen zeer, dat het overheerschte *Formosa*, alwaar zulke heerlijke gemeenten geweest zijn, nu nog zoo moet zuchten onder de blinde duisternis en verwoedheid van het heidendom. Zij hooren dat aldaar Ds. Leenderts met zijn vrouw en eenige andere christenen nog jammerlijk gevangen zitten, voor wier bevrijding zij hartgrondige smeekingen tot God doen.

Ds. Keizerskind neemt op *Quelang* onder veel lijden en zuchting zijner ziel zijn kerkedienst waar.

In Indië zijn slechts 21 predikanten; vragen om meerderen.

Spiljardus, om zijn ergerlijken val gedeporteerd en uit Amboina opgezonden, is door hen, na betoonde boetvaardigheid, wel weder tot het Heilig Avondmaal toegelaten voor zijn vertrek naar het vaderland, doch zij hebben geen hoop dat hij in zijn vorigen dienst weder met stichting zal kunnen worden hersteld.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 19 *December* 1667.

Maken bekend den goeden welstand van hun Kerk, onder het opzigt van hun 5 gewone leeraars, bloeijende en groeijende onder de Europesche en Inlandsche Christenen, door predicatiën, catechisatiën en allerlei andere oefeningen.

Joh. Tholy, gewezen krankbezoeker, van die van Ceilon niet hebbende kunnen verkrijgen bevordering tot het

proponentschap, is door hen ten overstaan van gecommitteerden van de hoge Overheid, tot het praeparatoir-examen toegelaten en bekwaam bevonden zijnde, geautoriseerd om als proponent zijne gaven publiek te oefenen, met verzoek dat dit te hunnen opzichte geene kwaden indruk make.

Augustinus Tornton, candidatus theologiae, voor latijnsche schoolmeester overgezonden, is tot rector gepromoveerd en op zijn ernstig verzoek tot het Heilig Avondmaal toegelaten, alzoo op zijn tegenwoordigen wandel niet te zeggen is, onder belofte van satisfactie te zullen geven aan de Vaderlandsche Kerken, onder wier censuur hij staat; zullende nochthans niet tot den predikstoel toegelaten worden, voordat de goede meening van de Noord-Hollandsche Synode en hunne satisfactie vernomen is.

Klagen nog over den droevigen toestand van het vertreden Christendom en de continueele gevangenis van Ds. Leenderts en zijn gezin op *Formosa*.

De Kerk van *Ambon* is verzorgd door 2 predikanten en de gemeente en scholen zijn in goeden welstand, tonende verscheiden moren en heidenen hunne genegenheid tot het Christendom, waarin zij onderwezen en gedoopt zijn. Zij hebben gebrek aan maleische predicatiën en catechismen.

Banda correspondeert niet meer met die van Batavia, omdat copie van hun brieven wordt gevorderd door den Gouverneur, tusschen wien en de Kerk de onlusten weder schijnen te zullen uitbreken.

Op *Ternate* begint het vervallen werk, door toezending van een nieuwen predikant, weder op te leven en wat goeds te beloven.

Op de *kust van Coromandel* gaat alles goed en naar wensch. Ds. de Pape legt zich met groote vlijt toe op de studie der malabaarsche taal.

Brief van den Kerkeraad te Ambon, 26 *September* 1667.

Zijn door de goede zorg der Synode thans beter van maleische boeken en schrijfbehoeften voorzien.

Zij maken bekend, dat het Evangelie aldaar een goeden

loop heeft onder mohamedanen en heidenen, en dat de Kerk onder Gods zegen bloeit, met goede hoop op verderen aanwas.

Wenschen in plaats van hollandsche Catechismen etc., de predicatiën van Ds. Caspar Wiltens en Catechismen van Ds. Dankaerts, in de Maleische taal overgezet; verzoeken daarvan herdruk, alzoo zij ontbreken en best te pas komen in de Kerken, die tot over de 40 kunnen geteld worden, alsook in de Scholen.

Verzoeken advies of bejaarde personen, die uit het heidendom komende, door den Heiligen Doop in de Christelijke Gemeente worden ingelijfd, moeten genoodzaakt worden ook van stonden aan zich tot het Heilig Avondmaal te begeven, vreezende dat de loop des Heiligen Evangeliums daardoor vrij wat zoude verhinderd worden.

Vragen of de Heiligen Doop ook mag bediend worden aan kinderen van moren en heidenen, als lijfeigenen geboren, wanneer zij door hun christen-meesters als eigen kinderen worden aangenomen, onder beloften van opvoeding en onderwijzing in de Christelijke Religie.

Brief van de Broeders op Ceilon, 6 *Januarij* 1668.

Verzoeken dat de Ceilonsche Kerken eenmaal des jaars mogen bijeenkomen om te bezorgen hetgeen ten beste van de gemeene Kerken zal noodig en dienstig bevonden worden. Zenden eene instructie over, gemaakt voor diaconen en bezorgers van weezen, naar het exempel van Batavia, aan hen overgeleverd, en ofschoon zij daarin weinig behagen scheppen, evenwel door hen aangenomen. Danken God voor den goeden toestand en aanwas hunner Kerken; onlangs zijn ook de 36 Scholen bezocht en redelijk wel gesteld bevonden.

Deze extracten en de lijsten van de gezonden predikanten en krankbezoekers zijn, met dankzegging aan de Classis voor de gedane moeite, voor notificatie aangenomen en blijven de Eerw. Classen, daar Kamers zijn, verzocht en gelast bij alle gelegenheden de nodige orde te stellen, dat de Indische en andere uitlandsche Kerken van een genoegzaam

getal predikanten en van alles wat tot haar opbouw noodig is, van tijd tot tijd mogen worden voorzien.

Synode Haarlem 1669.

Art. 8. Indische zaken. Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 30 *November* 1668.

Geven hun blijdschap en groot genoegen te kennen over de onvermoeide zorg ten goede des Christendoms in die gewesten door de Classes aangewend, zooals die zich op nieuw vertonen in het verkregen consent van nog 8 predikanten voor het lopende jaar.

Hoewel zij meenen wel gedaan te hebben met het bevorderen van den krankenbezoeker Tholij, geven zij te kennen, dat zij door den nood gedrongen daartoe waren gekomen, en niet voornemens zijn hetzelfde voor het vervolg te doen, wanneer, zoo als thans geschiedt, genoegzaam getal bekwame predikanten toegezonden wordt.

Boven het getal der gewone catechisatiën voor Europeanen en Inlanders is er nog eene ingerigt op de zaal van het huis van den Generaal, ten dienste van de lijfeigenen aldaar.

Op het ernstig verzoek van Abr. de Leonardis, hun lieven en waarden medebroeder, hebben zij, hoewel ongaarne, hem van zijn dienst ontslagen, nadat hij met zijne ongemeene en uitstekende gaven, tot groote vreugd en stichting den tijd van 15 jaren de gemeente in gezonde leer en godvruchtigen wandel heeft voorgegaan.

Op *Amboina* ging het naar wensch, (behalve gebrek aan predikanten) wordende de geloovigen in vrede gesticht. Doch zij waren zeer verlegen om den Maleischen Catechismus van Danckaerts en de Maleische Predikatiën van Wiltens.

Banda heeft zich meer dan een jaar moeten behelpen met Wilh. de Bitter, alzoo Ds. Casier, het leger op Macassar bedienende, aldaar, tot groote droefheid van de Kerk van Banda, was overleden.

Van de gevangen Christenen op *Formosa*, onder welken ook Ds. Leenderts, is in 2 jaren tot hun droefheid geen tijding. En alzoo bij de Regeering aldaar verstaan was

Quelang te demolieren en het garnizoen te lichten, zagen zij ook Ds. Keizerskind te gemoet.

Geven loffelijk getuigenis van Joh. a Breyl, die met de retourschepen repatrieert. Hij heeft in zijn 24-jarigen dienst zijn krachten aan de Indische Kerken gewijd, hebbende den H. Dienst met grooten lof bekleed op Paliacatta, Malacca en Jafnapatnam.

Synode Amsterdam 1670.

Art. 7. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van Ds. Specht te Curaçao, 8 *September* 1669.

Geeft te kennen de goede beginselen van zijn dienst en lust, ijver en naarstigheid in denzelven. God heeft zijn arbeid zoodanig gezegend, dat 37 personen door de christelijke doop in de gemeente waren ingelijfd.

Ds. Barth. Js. Isebout te St. George d'Elmina, 25 *Februarij* 1668.

Ellendige toestand van die plaats bij zijn aankomst aldaar; schandelijke en heidensche onwetendheid, hoererij, overspel, en vleeschelijke ongebondenheid zoo ver gaande, dat hij genoegzaam door die booze menschen in zijne christelijke vermaningen en bestraffing werd bespot. Eenige belhamels waren tot afschrik door den president verzonden naar Cormantin.

Synode Hoorn 1671.

Art. 12. Indische zaken. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van de Broeders te Batavia, 25 *Januarij* 1670.

Wat het misnoegen der Eerwaarde Classis over de bevordering van Tholius aangaat, zij meenen daarin wel gedaan te hebben en dat het regt van hun Kerk dit medebrengt, welk regt zij daarom van meening zijn te handhaven, verzoekende daarin niet geprejudicieerd te mogen worden.

De Kerk van *Amboina* heeft 4 predikanten.

Banda heeft 2 predikanten; wegens den aanwas der Kerk is daaraan een 3de toegevoegd.

De Kerk op *Malacca* wordt bediend door Ds. Sas, en werd hem in die bloeijende gemeente toegevoegd Ds. Ger. Sem.

Door de gezegende overwinning der Compagnie van het rijk *Macassar* was de deur des Heiligen Evangeliums aldaar geopend en op het magtige fort Sompoupo tot predikant gesteld Ds. Petrus Berchhuysen.

Op *Ceilon* te Colombo 3 predikanten; te Gale 2, te Jafnapatnam 3, te Mature 1.

Kust van Coromandel. Paliacatta 1 predikant, Negapatnam 1. De Kerken onder hun opzigt zijn in goeden stand.

Kerken van *Cochin* door 2 predikanten met goede stichting bediend.

Formosa: met het demolieren van Quelang en het verlaten van dat eiland was Ds. Keizerskind met het garnizoen van daar gelicht en naar *Timor* verzonden, om aldaar het rijk Christi voort te zetten.

De predikanten van *Batavia* klagen over de uit Nederland overgekomen predikanten, die met hun pretentiën groote moeite aanbrengen. Zij meenen geregtigd te zijn om sessie te hebben in ordinaire Kerkeraden te Batavia, en daarin te hebben *decisive* stem over zaken de andere Indische kerken betreffende, en *adviserende* stem over hetgeen de Kerk van Batavia aangaat. Zij hebben hiertoe den politieken arm gebruikt; waaruit zware onlusten stonden geboren te worden.

Synode Enkhuizen 1672.

Art. 8. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 3 *Januarij* 1671.

De Kerk te Batavia is in goeden staat. Zij hebben een 5den Hollandschen predikant verkregen. De catechisatiën voor ouden en bejaarden worden getrouw waargenomen. Fereira bedient getrouw de Portugeesche gemeente; hij zoude wel een secundus noodig hebben. Brouwerius, den Maleischen dienst een tijd waargenomen hebbende, is wegens exorbitante actie jegens een ter dood veroordeelden Macassaar, waardoor ergernis was gegeven aan Christenen en Heide-

nen, voor 6 weken geschorst, welke suspensie, om zeer ergerlijke gerugten waarvan den Kerkeraad meer bleek dan haar lief was, was verlengd. Hij heeft zijne zaak gebragt voor den raad van Justitie, die pro auctoritate besloot hem met de zeilree liggende schepen, als een onstichtelijk en voor de O. Indische kerken ondienstig persoon, naar Patria te zenden.

Op request en voorspraak is echter de uitvoering een jaar opgeschorst, ter regeling van zijne zaken, mits hij zich onthoude van alle kerkelijke bemoeijingen.

Van *Formosa* niet dan de oude droevige tijding omtrent de gevangenen. De Engelschen aldaar negotierende, hadden de gevangenen wel mogen zien, doch op lijfstraf hen niet mogen spreken.

De Kerk op *Banda* bloeit.

Timor is voor het eerst van een predikant voorzien, namelijk Ds. Keizerskind, die echter weldra overleed.

Brief van den Kerkeraad te Amboina, September 1670.

Zij hebben door de zorg van de Synode eenige Testamenten ontvangen van Brouwerius in gemeenzaam Maleisch; zij vragen catechismussen van Danckaerts en Sermoenen van Wiltens, waaraan de inlanders gewoon zijn.

Zij kunnen zich naar het advies van de Synode om de gedoopte heidenen en mooren aanstonds te doen deelnemen aan het H. Avondmaal, niet regelen, daar het strijdt met de oude praktijk, en daaruit dus vervreemding van de religie te wachten is. Zij moeten er langzamerhand aan worden gewend, en hiertoe willen zij wel medewerken.

Brief van Ds. Oudewater te Del Mina, 14 *Augustus* 1671.

Heeft bij zijn komst 60 à 70 lidmaten gevonden; allen zijn hem nog niet bekend.

Klaagt over te naauwen omgang en vriendschap van eenige ledematen met de zwartinnen, hetwelk hij door alle mogelijke middelen zal zoeken te stuiten.

Door den inlandschen oorlog tusschen de Zwarten, staat bijna alle handel stil en valt er weinig te doen.

Wenscht en geeft hoop, dat door den vromen omgang onzer Natie de blinde Heidenen tot Christus Koningrijk zullen kunnen worden gebragt.

Art. 11. De Deputaten hebben hun bezwaar tegen de bevordering van ziekentroosters en proponenten in Indië, bij de XVII ingebragt, doch aldaar geen gehoor gevonden.

Brief van de Deputaten aan den Kerkeraad van Batavia.

Verzoeken de bevordering te laten aan de vaderlandsche Kerken. De Kerken van Indië, en daaronder die van Batavia, zijn niet onafhankelijk, maar hangen af van de vaderlandsche Kerken en zijn der kerkorde onderworpen; de grootste particuliere Kerk in het vaderland heeft die magt niet, maar de Classe; dus evenmin Batavia of eenig ander eiland.

De Synode, gehoord het door de Deputaten verrigtte, oordeelt dat tegen die onordelijkheid moet worden gewaakt, vooral met het oog op het meesterachtige schrijven van den Kerkeraad van Batavia, die zegt niet gaarne magistrale of meesterachtige bevelen van de vaderlandsche kerken te ontvangen.

Synode Edam 1673.

Art. 12. Extracten door de Classis Amsterdam uit haar classicale boek voorgelezen.

Brief van Jafnapatnam 25 *November* 1670.

Klagen zeer over de politieke verplaatsing van predikanten; zoo nu weder van Ds. de Voogt, die al zijn krachten inspande om de Malabaarsche taal te leeren; zijn collega Clavius, nu alleen gelaten, verflauwt zeer in die studie. De extra-ordinaris Commissaris had den Kerkeraad genotificeerd, dat het de expresse begeerte was, van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië en van de heeren Majores in het vaderland, hun bekend te maken, dat zij het maken van proponenten tot predikanten en het verlenen van lectuur van de kerkelijke brieven niet begeerden bedispu-

teerd te hebben. Zij vreezen dus, dat de Synode in het vervolg niet veel brieven van hen zullen toekomen, omdat zij niet veel goeds konden, en niet veel kwaads durfden schrijven, daar zulks bij de politie aanstootelijk was, en hun slechts schade toebragt.

De inlandsche Scholen en Kerken waren sedert 3 Maart 1669 maar eens bezocht, omdat de scholarchen in dienst van de Compagnie, daartoe niet konden vaceren en de predikanten alleen niet mogten gaan. Zij vreesden, dat de goede beginselen door Ds. Baldeus opgekweekt en voortgezet, ten eenenmale stonden te versterven. Zij hoopten daartegen eenig redres uit het vaderland.

Zij klagen over kleinachting van hun personen. Vroeger hadden predikanten den naasten rang na den Commandeur; voor een jaar werden zij op den 3den rang gesteld, en toen zij ootmoedig redres verzochten, werden zij nog 2 plaatsen achteruitgezet. Zij vreezen, dat hun dienst bij de teere inlanders eenigzins verachtelijk gemaakt zal worden, en dat hun lust tot den zwaren dienst der kerk zal worden uitgebluscht.

Zij hadden den Gouverneur geklaagd over het schaarsche schoolbezoek, om reden boven gemeld. In Baldeus' tijd geschiedde zulks 3 maal 's jaars, en thans, nu zij 3 zijn, eens om de 15 à 16 maanden. Hij had redres beloofd. Zij waren niet ongenegen, op het voorstel van Z.Ed. met hun tweeën landwaarts in te gaan wonen, om te beter de visitatie te kunnen doen, maar zij konden niet zien dat dit nut zou doen, zoolang hun niet vergund werd zonder scholarchen hun dienst omtrent de inlanders te oefenen.

In de Nederlandsche gemeente zijn 82 lidmaten; 's Zondags wordt 2 maal gepredikt, des namiddags de catechismus, alwaar de schoolkinderen de vragen beantwoorden.

De Kerkeraad bestaat uit 3 predikanten, 2 ouderlingen en 2 diakenen; vroeger benoemde de Kerkeraad die, met voorafgaand advies en approbatie van de Overheid. Nu moeten zij dubbeltallen opmaken, waaruit de Gouverneur en Raad kiezen. Zij gaan zelfs buiten den voordracht.

Verzoeken de behulpzame hand bij Bewindhebbers tegen dusdanige onbehoorlijkheden, die zij moeten dragen om verder verwijdering te voorkomen.

Brief van Batavia, 18 *December* 1671.

Klagen, dat men hunne (zoo zij zeggen) zoo wettige en ordelijke procedure, van ziekentroosters of anderen tot den Heiligen Dienst te bevorderen, zoo ongefundeerd als een onwettig en onordelijk werk heeft veroordeeld. Zeggen, dat zij niets hebben begonnen zonder dat de nood, reden, gelegenheid en ongelegenheid hen daartoe hebben gedwongen. Zij meenen, dat zij niet in dien deele aan de Classis verbonden zijn, noch van haar dependeren, dat zij eerst haar advies daarop te verstaan, en haar oordeel en goedvinden af te wachten en met een „veerdige gehoorzaamheit nae te comen hebben". Zij zijn ten hoogste verwonderd, dat de Classis van Amsterdam, zonder communicatie met de andere Classen of Synode, zich dit regt aanmatigt, als of zij de geheele Nederlandsche Kerk ware. Meenen, dat het niet conform Gods Woord is, dat het regt van eene welgestelde Kerk geen ander zoude zijn, dan 't welk (conform Gods Woord) uit Classen en Synoden vloeit. Timotheus en Titus hebben in het stellen van leeraren te Efeze en Creta geen verlof van de Classe en Synode van Jerusalem en Antiochie ontvangen. Indien zij de onrust niet meer ontzagen, dan de opereusheid, zoo zouden zij ad oculum kunnen demonstreren, dat de Classis Amsterdam, en niet zij, het fundament schijnt te leggen van eene gevaarlijke hierarchie, en de beginselen van eene droevige scheuring in de Kerke.

Als de Classe tot zich zelve wil inkeeren en naar christelijke liefde en discretie beoordeelen wat zij gezegd hebben, zal hun zaak moeten worden gerechtvaardigd: doch als de Classis zulks geen plaats geeft, zullen zij tegen wil en dank genoodzaakt zijn de correspondentie te laten varen.

Zij nemen, eer zij hier toe komen, nog hun toevlugt tot de christelijke Synode van Zuid-Holland en tot de Classis van Walcheren, om die hun zaak bondig voor te stellen,

met verzoek van bemiddeling om bij hun regt te blijven gemaintineerd.

Zij klagen over schaarschheid van predikanten, weder zijn 10 overleden. Zij hebben dus opnieuw 2 proponenten tot de publieke predicatiën moeten toelaten (Tornton en van Beeck). Van Beeck verkloekt zich om in het Maleisch op Timor, Amboina, Macassar of Ternate de Maleijers te bedienen.

Art. 16. *Bevordering van ziekentroosters en proponenten.*

Deputaten rapporteren bij het oplezen van art. 11 der vorige acta, alzoo de gedeputeerden van Zuid-Holland zich niet bevoegd achtten daarin iets te doen, (dewijl zij daaromtrent van hun Synode geen last hebben; te meer daar terstond na het houden van de vorige Synode van de Kerk van Batavia was ontvangen eene breede verantwoording van hun gedrag) — dat zij oordeelden daarin niets te kunnen doen, voordat de christelijke Synode haar oordeel had uitgesproken. Deze verantwoording gelezen en in nader consideratie genomen zijnde, heeft de Synode goedgevonden, dat Deputaten, conjunctim met de Gedeputeerden van de Classis van Amsterdam, den inhoud van den bewusten brief nader zullen examineren, daarop zullen nazien de Synodale resolutie en speciaal de kerkorde, waarop zij zich beroepen, en daarover hunne consideratiën zullen laten gaan, om bij de XVII, en desnoods bij de hooge Overheid, te verzoeken, dat die van Indië zich in dezen zouden hebben te houden aan de gewone orde van de Nederlandsche Kerken.

Synode Alkmaar 1674.

Art. 10. Rapport Amsterdam uit haar classikaal boek.

Brief Batavia, 23 *Januarij* 1673.

De Kerkeraad vertoont zijn misnoegen over de Classis van Amsterdam en de Synode van Noord-Holland wegens het improberen van hun doen in zake bevordering van krankbezoekers en proponenten in tijd van nood. Hadden wel gewild, dat de Synode zoo praecipitant niet ware geweest.

In Indië (*buiten Ceilon*) 25 predikanten, als 2 op de Kust, 2 op Malacca, 4 op Amboina, 3 op Banda, 1 op Ternate, 1 op Macasser, 8 te Batavia en 4 nog zonder plaats.

Art. 11. Deputaten rapporteren omtrent het gebesoigneerde in zake de bevordering van krankbezoekers en proponenten. Tot volle opening van zaken is in Synodo gelezen eerst de brief van Batavia, daarna het gebesoigneerde van de Deputaten met die van de Classis van Amsterdam, die een brief hadden geconcipieerd tot beantwoording van alles waarmede de Broeders van Batavia hun handelingen meenden te billijken, en waarin de Synode op een oneerbiedige wijze beschuldigd wordt van praecipitantie.

De Chr. Synode heeft een algemeen misnoegen getoond over den brief uit Batavia, als bijzonder scherp en tegen de christelijke zedigheid en liefde strijdende, en dit in eene zaak, waarin zij te voren gewoon waren de Classis van Amsterdam te bedanken. Daarentegen schept zij bijzonder behagen in den brief door Gedeputeerden ontworpen, waarin grondig en ten volle al de gepretendeerde redenen van die van Batavia worden opgelost op eene wijze, zooals onder Broeders betaamt; welke brief bij de eerste gelegenheid naar Batavia zal worden gezonden. In een postscriptum, door de Synode gearresteerd, zal de Kerkeraad van Batavia worden onderhouden over zijn onbetamelijken toon.

Synode Haarlem 1675.

Art. 8. Amsterdamsche rapporten.

Brief uit Colombo, 6 *Februarij* 1674.

De scholen nemen zeer toe, zoodat de kinderen van 800 nu alrede tot in de 1300 geklommen zijn en in kennis en wetenschap zeer vorderen.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 31 *Januarij* 1674.

Blijven de Classis van Amsterdam ten hoogste verpligt voor de onderlinge correspondentie, waarin zij groot ge-

noegen scheppen en waarvan zij de goede vruchten merkelijk gevoelen.

Verwachten een goeden afloop van het bewuste verschil over de ziekentroosters en proponenten, 't zij dat de Broeders van Amsterdam zich met hun redenen conformeren, of zij in hun antwoord die redenen wederleggen; anderszins zijn zij voornemens in hun doen voort te gaan.

De gemeente bloeit onder 8 predikanten; op Zondag en in de week wordt door 5 predikanten in het Hollandsch gepreekt, in het Maleisch door 1, in het Portugeesch door 2.

Zij hebben eene nieuwe steenen kerk verkregen, die voor hun vorige grootste kerk niet behoeft onder te doen; ook spreekt men van de oude kerk te vergroten.

De vervallen latijnsche school was nog niet weder opgerigt; zij zullen daartoe alle moeiten aanwenden.

Ds. Keizerskind, op *Timor* overleden, had aldaar 10 lidmaten gevonden en er nog 9 bij aangenomen, 12 kinderen en 28 volwassenen gedoopt.

Fr. Dionisius was vertrokken naar Ternate om den dienst aldaar te vervullen. Ds. Montanus was mede van Amboina bij leening derwaarts gezonden, en schreef dat die Kerke aldaar zeer aanwast en verscheiden Koningen op de bijliggende eilanden zich tot het Christendom begaven.

Ds. Struys had zijn bediening op Orna en Cetam (Oma en Ceram?).

Ds. Peregrinus wss geplaatst op Honimoa en Nusselaud.

A. Carpius, proponent, met academische en kerkelijke getuigenissen voorzien, als vrijman aan de Kaap gekomen en aldaar als ziekentrooster aangenomen en eindelijk op Batavia aangekomen, stond geëxamineerd te worden en als predikant gezonden te worden naar Nera.

Ds. Bitter is op Banda.

Chr. Hofman, proponent, uitgekomen voor soldaat, was met krankbezoekers, gage voorzien en predikte met goed genoegen op het eiland Mauritius.

Art. 9. Ter occassie van Art. 11 (vorige Synode) wordt

aan de Synode berigt, dat uit naam der Synode van Zuid-Holland ook een conforme brief naar Batavia geschreven was. Nieuwe brief van Batavia wordt voorgelezen, tot verdere justificatie van hunne handelingen, en waarin opnieuw deze Synode en voornamelijk de Classis van Amsterdam niet weinig gelaedeerd wordt. De Synode, op verzoek van verscheiden leden, de lectuur gehoord hebbende van den voorgaanden synodalen brief, besluit opnieuw copie daarvan naar Batavia te zenden, of misschien de vorige niet wel mogt ter hand gekomen zijn. Ook wordt aan eene commissie opgedragen, staande de Synode, een nieuwen brief te concipieren, die voorgelezen en geapprobeerd zijnde, in verschillende copien zal worden verzonden, in de hoop, dat althans een den Kerkeraad in handen zal komen en betere gedachten bij hem zal verwekken.

Synode Hoorn 1677.

Art. 9. *Brief van Amboina aan de Classis Hoorn*, 26 *Augustus* 1676.

Amboina en onderhorige plaatsen worden bediend door 5 predikanten en 2 proponenten; 2 bedienen de inlandsche Ambonesche gemeenten.

Brief uit Batavia aan de Classis Amsterdam; ongedateerd.

Zij hebben het oordeel gezien van de Synode van Noord-Holland over het verschil in zake het beroepen en bevorderen van iemand tot proponent en tot predikant; welk oordeel zij verklaren te volgen en nooit anders gepractiseerd te hebben.

Ds. Caron repatrieert; ZEw. heeft voor alle feestdagen en andere gelegenheden eenige predicatien (Maleische) te samengesteld; wenschen dat die mogen gedrukt en hun toegezonden worden.

Klagen over het drukken van eenige boeken voor Maleischen, die nochtans ten deele Ternataansch zijn; verzoekende te bezorgen, dat geen boeken van de Compagnie in zoodanige talen mogten worden gedrukt, dan nadat zij eerst door hen zijn gecordeerd en geapprobeerd.

Art. 11. Is gelezen een brief d. d. 30 Januarij 1676, van de Kerk te Batavia aan de Synode accorderende met een brief aan de Classis van Amsterdam, en een van Amboina aan de Classis van Hoorn, uit welken bleek, dat de Broeders in Indië nog blijven spreken van het gemeene regt der Indische Kerken, en van dezelve, naar de beste manier daar te lande gebruikelijk, te regeren. Waarop door Deputaten opening gedaan zijnde, dat nog nader antwoord op den brief van de Synode van 1675 verwacht werd, — waaruit misschien verandering van het sentiment der Broeders zoude blijken, — heeft de Synode besloten, dit punt in actis levend te houden, om te gelegener tijd pro re nata te resolveren.

Synode Enkhuizen 1678.

Art. 10. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad Amboina 3 *September* 1676.

De Mooren bewegen zich nog meer en meer, en die van het Noorderdeel van Celebes, en de onderhoorige eilanden, kwamen om onderwijzers bidden; waarover de Kerkeraad dan ook geschreven had aan de Kerk van Batavia.

Hun Gouverneur had in 1675 bij zijne jaarlijksche visite op Ceram des duivels altaren laten nederhakken, en het licht des Evangelies aldaar doen ontsteken, dit werk aanbevelende aan de zorg van den proponent v. d. Sluis, die ook met behulp van een bekwaam schoolmeester de zwakke Christenen trouw aankweekte, die met den eerste stonden gedoopt te worden.

De inlandsche Scholen klagen over gebrek aan Heidelb. Catechismen.

Het is vermakelijk te zien, hoe in eene school 20 à 30 discipelen gevonden worden, die den Catechismus van voren tot achteren en door malkander zonder missen kunnen opzeggen.

Elke school heeft echter nauwelijks 1 of 2 exemplaren en sommigen geen, zoodat te vreezen staat dat dit goede werk zal verslappen en vervallen.

Brief van Ceilon 7 *Januarij* 1677.

Verklaren dat hun scholen nog aanwassen en wenschen daarover den verderen zegen Gods.

Brief van Joh. Apricius, Gouverneur in de stad Orange op de rivier Wiopora (Noord-Amerika) 17 *Junij* 1677.

Hij heeft aldaar boven verwachting eene schoone rivier en ongemeen vruchtbaar land gevonden.

Zij zijn door de Indianen zeer beleefd en vriendelijk ontvangen, die zich ook zeer modest en zedig aanstellen.

Zij erkennen een God in den hemel, maar hij heeft niet kunnen bemerken, dat zij een gezetten godsdienst hebben. Als de Indianen bij hem te eten zijn ontbloten zij op zijn voorbeeld ook het hoofd; in den godsdienst komende gedragen zij zich modest en stil.

Hij vertrouwt, dat zij bij aanwending van behoorlijke middelen, tot het christendom zullen kunnen worden gebragt. Vraagt, dat zijn verzoek dienaangaande ondersteuning mag vinden om eene spoedige collecte te bekomen.

Synode Edam 1679.

Art. 10. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Batavia 18 *November* 1677.

Zeer vreemd en onverwacht kwam hun de resolutie van de XVII voor, om in het gansche jaar niet één predikant naar Batavia te zenden en integendeel 2 naar Ceilon, alwaar men zoo rijkelijk als ooit, ja met 13 voorzien was. Zij hebben de kerk van de Oost nog moeten verzorgen bij het afsterven van Petrus Durant, predikant in *Amboina*, alwaar nu nog overblijven 5 predikanten en 2 proponenten.

De gansche provincie van *Banda* heeft slechts 1 predikant. *Ternate* geen. In de *Manados* 1, *Macasser* 1, *Timor* 1, *Malacca* 2, *Coromandel* 1, *Cochin* 1.

Verzoeken derhalve, om de breuken te genezen, eenige trouwe wachters voor de schaapskooi van Christus.

Te *Batavia* doet zich, voor 5 Nederlandsche en 2 Portu-

geesche predikanten een groote oogst op, wordende ten minste iedere 3 maanden 50 à 70, en meer, van de inlanders uit het heidendom en anderen toegebragt. Zij hebben daarom woensdagavond nog eene catechisatie in de voorstad opgerigt, waar zich meer dan 1000 inlanders aanmeldden om onderwezen te worden.

Zij hadden met droefheid verstaan, dat de XVII de gage van de krankbezoekers van *f* 36 op *f* 24 's maands hadden gereduceerd, strekkende dit tot verachtinge van hun persoon en dienst. Zij vragen de intercessie van de Classis, om terug te komen op den ouden voet.

Art. 12. Tot nog toe is van de Kerk van Batavia geen antwoord bekomen op de 2 krachtige en beredeneerde brieven van 1674 en 1675 in zake de bevordering van krankbezoekers en proponenten. Daar sedert geen nieuwe voorbeelden hiervan zijn voorgekomen, beschouwt de Synode dit als bewijs van deferentie aan haar brieven. Gebeurt het tegendeel, waarnaar naarstig zal worden onderzocht, dan moet de Classis of Kerk die het verneemt de andere Classen daarmede in kennis stellen, opdat zij, gemunieerd met voorslagen, in de volgende Synode mogen verschijnen. Ook te onderzoeken of de Synode van Zuid-Holland iets omtrent de zaak verneemt.

Synode Alkmaar 1680.

Art. 9. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van Ds. Overney, Kaap de G. Hoop (ongedateerd).

Slavenkinderen worden, op advies van Gouverneur en Raden gedoopt als de eigenaars de christelijke opvoeding op zich nemen, of als de ouders vroeger door de Portugezen zijn gedoopt.

Brief Batavia 30 *November* 1678.

De gemeente wordt bediend door 8 ordinaire predikanten, 5 Hollandsche, 2 Portugeesche, 1 Maleische, 1 op Onrust. Wegens den toeloop van Portugezen is een 3e predikant in die taal verzocht, doch niet verkregen.

De revisie van het translaat van het Nieuwe Testament van Fereira, Portugeesch predikant, is wegens het treuzelen van de revisoren in 2 jaar niet verder gebragt dan Marcus. Fereira, hierover misnoegd, had het handschrift naar Holland gezonden om, buiten den Kerkeraad om, op kosten van de Compagnie te worden gedrukt.

De Kerkeraad verzoekt stuiting en suppressie van den druk.

Op *Amboina* 4, op *Banda* 2 predikanten.

In de *nabij Ternate gelegen eilanden* was een witte oogst des heidendoms, waarom de Kerkeraad van die gewesten nog om 3 predikanten vraagt. Verder worden nu verzorgd *Timor* en *Macasser* ieder door 1, *Malacca* door 2, de *Kust* door 2, *Cochin* door 1, *Ceilon* door 11 predikanten; zoodat in Indië in vast employ zijn 35 predikanten en 1 proponent.

Ds. Maxwel, opgekomen van Ceilon, en van een tocht naar de westkust van Sumatra wedergekeerd, was te Batavia aangekomen; dewijl hij en Ds. Manteau ongenegen zouden zijn om tot de oostersche kerken te gaan, en de oogst des Evangeliums zich daar zeer uitzet, verzoeken zij dat men bij Bewindhebbers zal aanhouden om een ruim getal bekwame predikanten.

Vragen om kerk- en schoolbehoeften en de maleische predicatiën van Ds. Caron.

Art. 10. (*Uit een brief van de Synode aan den Kerkeraad van Batavia, in actis geinsereerd*).

„Ons antwoord op uwe missiven is niet nagelaten om [illegible]
„eenige reden door U Eerw. aan ons gegeven, maar om [illegible]
„dat de vergadering der Synode gerust is en zich verlaat
„op de gedurige correspondentie met de classen onder haar
„resorterende. Ook worden wij jaarlijks van den inhoud
„van uwe brieven zoo gediend, dat wij door dit middel met
„U genoegzaam correspondeeren. De staat van uwe kerken,
„het getal der predikanten, de komende en vertrekkende
„ziekentroosters, de witte oogst der heidenen is ons daar-
„door zeer wel bekend. Wij verheugen ons in al deze
„dingen, en wenschen van harte, dat de Heer des oogstes

„uwe gaven vermeerdere, mitsgaders uwe vruchten der ge-„regtigheid uitbreide, tot de voorbestemde volheid der hei-„denen toe." —

Synode Haarlem 1681.

Art. 11. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Ceilon; *Colombo* 29 *December* 1679.

De predikanten nemen hun dienst in rust en vrede waar.

Danken God, dat hun arbeid niet geheel onvruchtbaar is in de Nederlandsche gemeente en het inlandsch christendom, dat nog dagelijks toeneemt in kennis en getal, voornamelijk der kinderen in de scholen. Op die kinderen hebben zij de meeste hoop tot voortplanting van de ware gereformeerde religie, alzoo de meeste bejaarden nog besmet zijn met den zuurdesem des pausdoms.

Brief Batavia 22 *November* 1678.

Danken den Heer des oogstes, dat de Kerk van Batavia meer en meer zoodanig aangroeit en bloeit, dat het een wonder is in hunne oogen.

De portugeesche dienst binnen de stad is van Woensdag-'s morgens op 's avonds verzet, ter oorzake van de arme toehoorders, die nu des avonds ('s daags te weinig tijd hebbende) met grooten toeloop ter kerke komen.

Amboina heeft thans slechts 2 predikanten: verzoeken op zijn minst nog 3 à 4.

Ternate heeft 2 predikanten en 1 proponent aldaar gepromoveerd.

Timor wordt met ijver bediend door Ds. Rijnsdijk. Vragen nog 2 à 3 predikanten; maar de nood op Amboina is grooter.

Banda heeft slechts 1 predikant, meerderen zijn hoog noodig.

Klagen, dat er veel te weinig predikanten zijn voor zoo grooten oogst, op zoo vele plaatsen verspreid, en alwaar zoowel onder die van het pausdom als onder de heidenen en moren een zoo wijde en breede deur geopend is.

Verzoeken op het serieuste dat bij de XVII ernstig worde aangehouden om een ruimer getal dan zij ooit gehad heb-

ben, gelijk zij ook regtstreeks aan de XVII hebben verzocht.

Brief Batavia 29 *Januarij* 1679.

Bedanken voor de bevordering van den druk van de maleische predicatiën van Ds. Caron, die zij reeds ontvangen hebben en waarvan zij een goed gedeelte hebben verzonden naar de oostersche kwartieren.

Synode Amsterdam 1682.

Art. 11. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Ceilon, *Colombo* 3 *Januarij* 1681.

Te Colombo verzwaart de dienst van Kerk en Scholen meer en meer, doordien eenige nieuwe scholen stonden opgerigt te worden en het getal der kinderen merkelijk toeneemt. Bij de laatste visitatie der inlandsche scholen was het getal 3789. In het vorige jaar zijn 900 gedoopt waarvan meer dan 80 bejaarden; zulks zij zich over den toestand hebben te verheugen. Zij hopen nieuwe predikanten te ontvangen.

Brief Batavia 7 *Februarij* 1681.

Roemen den aanwas van hunne Kerken, zoo in getal, als in godzaligheid, onder den dienst van 8 ordinaire predikanten.

Naar Banda ging Ds. du Bois, die *de Kerken op de westkust van Sumatra* onlangs met goede vrucht bezocht had.

Synode Hoorn 1683.

Art. 11. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Batavia 23 *November* 1681.

Betuiging van groote blijdschap over de rivisie en den druk van het Portugeesche Nieuwe Testament van Fereira, waarvan zij veel vrucht verwachten.

Indië heeft thans 35 predikanten.

De Kerk te Batavia is met 348 zielen vermeerderd.

Verzoeken wakkere, jonge, geleerde mannen, om Christus' Koningrijk met kracht voort te zetten, waartoe eene geopende deur was in het rijk van *Ternate* en in de *Molukken*, dewijl de oorlog aldaar geëindigd en de koning zich gevangen gegeven had.

Synode Enkhuizen 1684.

Art. 13. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Batavia 24 *Februarij* 1683.

Klagen over de revisie van het Portugeesch Nieuwe Testament van Fereira, dat krielt van fouten. Met het Oude Testament is hij tot de Rigteren gevorderd.

Te Batavia deden het vorige jaar belijdenis 86 Hollandschen, 199 Portugeeschen, 14 Maleischen.

Banda heeft voor 3 kerken nu 3 predikanten; wat in lang niet gebeurd is.

Amboina, wijd uitgestrekt, had 4 predikanten, maar verlangde naar meer; en er zijn geene om te zenden.

Ternate heeft 2 predikanten, maar smeekt om meer, daar de eilanden ver van elkander liggen.

De oogst is groot, doch de arbeiders zijn weinigen.

Brief Colombo 17 *Januarij* 1683.

Zij hebben thans 28 inlandsche scholen en 3 te Negombo. Zij worden 4 maal 's jaars bezocht; ieder bezoek vordert eene maand, zoodat daaraan veel moeite vast is, dewijl de visitatie naar de volgende rollen geschiedt.

1°. Rol van alle inwoners onder iedere school, waarin de namen der bejaarden en getrouwden, hun kinderen, geboorte, ouderdom, dooptijd, schoolgaan, uitgang uit de school, sterftijd, verhuizing, vermeld worden.

2°. Rol van al de gedemitteerden uit de school en wat zij wisten, waarnaar zij bij iedere visitatie geëxamineerd worden.

3°. Rol van hen die uit het heidendom den doop verlangen en gecatechiseerd worden.

4°. Rol van christenen, die met christenen of heidenen in concubinage leven; eene gewone zonde van dat volk.

Synode Edam 1685.

Art. 11. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Batavia 30 *November* 1684.

Banda heeft thans 3 predikanten. De zaken staan in die eilanden nog wel, doch het mohammedanisme neemt eenigzins toe; om dit te verhinderen worden alle mogelijke middelen aangewend.

De kerk te *Batavia* groeit van tijd tot tijd merkelijk aan, zijnde tot de tafel des Heeren toegelaten op getuigenis 114 en op belijdenis 370 personen. Te Batavia zijn thans 11 vast verblijvende predikanten. In gansch Indië zijn er 28, waarvan 2 zullen afvallen.

Louis de Mei heeft een zoon, in het latijn geoefend; hij [illegible]ij vraagt voorspraak, dat hij op kosten van de Compagnie in [illegible]n Holland theologie moge studeren.

Het overblijfsel van de ellendige gevangenen op Formosa [illegible] is door de Tartaren verlost en op Siam aangekomen.

Brief Ceilon, *Colombo* 29 *December* 1684.

Te Colombo zijn 3 predikanten, waarnemende de kerke[illegible]en van Colombo, Negumbo, Tuticorin, Calpertin en de inland[illegible]d-sche scholen onder Colombo en Negumbo behoorende, al[illegible] mede 4 kerken en scholen onder Gale behoorende. T[illegible] Manaar en Jafnapatnam zijn 4 predikanten, zoodat de ker[illegible] aldaar zeer sober van predikanten voorzien is.

Het getal christenen en kinderen onder hun opzigt i[illegible] is 24754.

Van Maart 1683—Mei 1684 zijn 1450 kinderen gedoo[illegible]pt en 50 bejaarden. Uit het heidendom zijn overgekomen 140[illegible]0; 360 paren zijn getrouwd. Bijna evengroot aantal inlandsch[illegible]e christenen is in het district Gale en Mature.

In het koningrijk Jaffanapatnam (waaronder Manaar) w[illegible]-ren volgens de laatste telling 144456 christen zielen (zijnd[illegible]e daaronder vele mondchristenen).

Hieruit kan men zien hoe groot de oogst is, en daarvoor zijn op het geheele eiland slechts 9 predikanten.

Brief Batavia 25 December 1683.

De gemeente vermeerdert jaarlijks zeer door hen die uit het heidendom overkomen.

Ds. Pape, dit jaar naar *Sumatra's westkust* gezonden, om de gemeente aldaar te bezoeken, heeft zich niet wel gedragen. Zekeren Maarts, Predikant in N. Holland, wegens hoererij gedeporteerd, als sergeant te Batavia gekomen, en naar Sumatras westkust gezonden, is door Pape tot lidmaat, krankbezoeker en ouderling aangenomen. Men neemt dit Pape, die tegen hem gewaarschuwd was, zeer kwalijk; ook maakte hij zich aan malversatie van gelden schuldig en wordt van alle kerkedienst ontslagen tot dat hij zich zal hebben gezuiverd.

Synode Alkmaar 1686.

Art. 11. *Indische zaken.*

De Synodus conscientieus betrachtende de schaarschheid van predikanten in Indië om den witten oogst aldaar in te zamelen, vindt, op specialen voorslag van de Classis van Hoorn, goed de XVII ernstig te verzoeken, dat zij voor rekening der Compagnie een goed getal kweekelingen ter studie willen houden om die, speciaal tot den dienst van Indië geprepareerd zijnde, successievelijk aldaar vóór anderen te gebruiken. En daar het succes hiervan merkelijken tijd vereischt, dat men intusschen met ernst zal omzien naar jongelingen, die reeds voor de Academie geprepareerd zijnde, uit gebrek aan eigen middelen belemmerd worden in den voortgang van hunne studien, om die vooraf aan de Compagnie te recommanderen, en hierbij speciaal te letten op Louis de Mey, door den Kerkeraad van Batavia daartoe gerecommandeerd.

Voorts door de Correspondenten alle Synoden te wijzen op de schaarschheid van predikanten in Indië, met informatie

tegen het vooroordeel van velen tegen het kwaad onthaal dat de predikanten in Indië zouden ontmoeten; daar integendeel de affectie en voorzorg van de Compagnie hier te lande zeer liberaal is, terwijl Indië zelf zich verblijdt in een zeer godvruchtig Generaal, zoodat predikanten, die zich conform hun karakter gedragen, alle faveur te verwachten hebben. Dat dus de Synoden haar Classen daarvan berigt geven en de predikanten animeren zich aan de Indische Kerken te presenteren; doch daarbij sterk te recommanderen, op geen anderen te letten, dan die van bekwame studie en van onberispelijk gedrag zijn.

Synode Haarlem 1687.

Art. 13. Deputaten rapporteren bij het oplezen van Art. 11 der vorige Acta, dat zij, conjunctim met de Gedeputeerden van de Classis Amsterdam de XVII hebben begroet ter bevordering van een *Seminarium.* Zij zijn met alle toegenegenheid en betuiging van zonderlinge liefde ontvangen, zoodat zij niet anders kunnen hopen, dan een zeer gewenscht succes, doordien, hetgeen het Seminarium betrof met alle genoegen door Bewindhebbers werd aangenomen; als ook dat zij niet zouden nalaten jongelieden van goede hoop, die in ongelegenheid waren geraakt, te laten verzorgen en opkweeken, gelijk reeds gebleken was aan Louis de Mey.

Art. 54. Indische Zaken.

Brief Batavia 26 *November* 1685.

De fouten in het Nieuwe Testament van Fereira zijn verbeterd en reeds verscheidene exempl. naar de omliggende kerken gezonden.

Ds. Stumpius is om langwijlige quaestieusheid van Manado naar Jafnapatnam verplaatst.

Zij hadden, niettegenstaande vele ziekten der Broeders in dat jaar nog 340 leden aangewonnen.

Brief Batavia 9 *Februarij* 1686.

Klagen heftig over de hardnekkigheid van Ds. Dathenus,

die niet was te bewegen geweest naar Amboina te gaan. Hij is gecensureerd en door de hooge regeering teruggezonden. Valentijn heeft zich daartoe gewillig betoond.

Synode Amsterdam 1688.

Art. 15. In zake het Seminarium deelen de deputaten mede, dat zij Bewindhebbers verzocht hebben met het ontworpen werk te willen voortgaan, om tot een gewenscht effect te geraken, met dienstaanbieding, indien het concept, waaromtrent zij van elders iets hadden gehoord, hun mogt worden gecommuniceerd. Zij hadden instantie gedaan dat het beleid dezer zaak zoo mogt worden geregeld, dat het Ministerium niet werd gevilipendeerd. Bewindhebbers hebben erkend, dat er een concept was, dat zoo nu en dan al wat geschaafd was, om het werk tot maturiteit te brengen. De voordragt tot subsidie voor de studie van Ph. van Gothing, door den kerkeraad van Batavia gerecommandeerd, was gunstig opgenomen.

Deputaten worden verzocht diligent te zijn, en met die van Walcheren en de N. Holl. Classen over deze zaak in voortdurende correspondentie te blijven.

Uit Indië zijn geene brieven ontvangen daar de schepen nog niet zijn aangekomen.

Synode Hoorn 1689.

Art. 10. *Seminarium.*

Deputaten hebben te Leyden 2 broeders predikanten uit Zeeland ontmoet, aan wie zij hebben verzocht de zaak van het concept-Seminarium te recommanderen aan de Broeders der Classis Walcheren, die gewoon zijn de Indische Zaken te behandelen. Zij hadden de zaak verder schriftelijk aanbevolen en belofte van medewerking ontvangen, doch de uitslag van hunne bemoeijingen nog niet vernomen.

Zij hadden verder de zaak aan Bewindhebbers aanbevolen met verzoek, „dat het Seminarie mogt worden gebragt tot maturiteit, op voor Gods Kerk eerlijke en voor het Ministe-

rium honorabele wijze, en alzoo de evangelische bediening en bedienaren bij de heidenen voor verachting worden bewaard en het Evangelie te beter zijnen loop hebbe."

Bewindhebbers hadden geantwoord, dat de O. Indische Kamer altijd genegen zoude blijven, om het ontworpen Seminarium naar vermogen te bevorderen en te helpen perfectioneren. Dat het aan de XVII niet gemankeerd had, om hetzelve met alle kracht voort te zetten, en dat zij niet twijfelden of het zoude in de naaste vergadering der XVII tot meerder perfectie gebragt worden.

De Broeders van de Classis van Amsterdam deelen mede dat zij proprio motu aan Bewindhebbers hadden medegedeeld, dat men in Indië het project wel wenschte te zien. Bewindhebbers antwoordden dat opening gegeven zou worden, als de zaak tot rijpheid zou zijn gebragt.

Art. 14. Indische zaken. Rapport Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 24 *November* 1687.

Wenschen den voortgang van het Seminarium.

Uit de heidenen en mohammedanen zijn tot de Kerk te Batavia 387 christenen overgekomen.

De Kerken te *Cochin*, *Malacca*, *Macasser*, *Westkust van Sumatra* en *Timor* hebben ieder slechts een predikant.

Brief Colombo, 10 *Januarij* 1688.

Jafnapatnam heeft 4 predikanten, 35 Kerken en Scholen.

Manaar, 14 Kerken en Scholen, met 31853 kinderen.

Colombo heeft 4 predikanten; hieronder staan 25 Kerken en Scholen, 2469 kinderen.

Negombo, 7 Scholen, 605 kinderen.

Gale, 2 predikanten, 20 inlandsche Scholen en Kerken, 2666 kinderen.

Mature, 1 predikant, 18 inlandsche Scholen en Kerken, 907 kinderen.

Synode Enkhuizen 1690.

Art. 14. *Seminarium.*

Deputaten hebben van goederhand zooveel opening ge-

kregen omtrent het project, dat zij genoegzaam verzekerd waren, dat het grootelijks tot disrespect van den H. Dienst zoude strekken, om redenen die zij aan de Vergadering hebben gecommuniceerd. Zij hadden aan de XVII vertoond, hoe jaar op jaar in de Synode van het Seminarie gesproken werd, zonder te weten of er iets, en wat, door de XVII is gedaan; dat zij daarom verzochten uit naam van de Synode te mogen weten hoe het er mede stond, en dat er niets moge worden vastgesteld strekkende tot disrespect van den Heiligen Dienst. Na wisseling van verscheiden redenen had de Praeses geantwoord, dat de Heeren bezig waren voor een genoegzaam getal predikanten te zorgen, en dat zij daarmede zouden voortgaan, maar dat zij het onder elkander op het punt van het Seminarium niet eens waren; dat zij de zaak in nader deliberatie zouden brengen en de Gedeputeerden van den uitslag kennis zouden geven.

Art. 18. Indische zaken. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 18 *December* 1688.

Met attestatie en op belijdenis zijn 558 nieuwe leden aangenomen.

Op *Ambon* en *Banda* zijn 3 predikanten. Klagen dat het onmogelijk is daarmede die uitgestrekte provinciën behoorlijk te verzorgen.

Op *Jafna* 2 predikanten, die noch Portugeesch, noch Malabaarsch verstaan, tot groot nadeel van de 150.000 christenzielen aldaar.

Zij hadden van de Classis Walcheren vernomen, dat Ds. de Pape had verzocht, dat de Classis den druk van een vraagboekje over het Nieuwe Testament in het Portugeesch en Hollandsch bij Bewindhebbers mogt bevorderen. De Synode wordt verzocht dit werk te stremmen, daar vooral wegens het ergerlijk leven van den auteur, die nimmer in zijn dienst hersteld is, het van geen vrucht zoude wezen.

Brief Kerkeraad Colombo, 19 *Januarij* 1689.

Vragen meer predikanten, — te noodiger door den eisch van den nieuwen Candiaschen Koning en van zijne Grooten,

om herstelling van de pagoden in de benedenlanden, en de landerijen, waaruit van ouds de dienst is onderhouden. Zulks is strekkende tot herstelling van den duivelsdienst, en in den grond een verzoek tot uitroeijing van het Christendom, hetwelk aldaar sedert eenigen tijd heeft gebloeid; want de duivelsdienst getolereerd zijnde, moeten de Kerk- en Schoolorde vervallen, de reeds dwalenden in hun gevoelen versterkt en de zwakken tot afval verzocht worden. Het schijnt ook ten doel te hebben om de inwoners te krachtiger tot den Koning van Candy te trekken. De Gouverneur Laurens Pyl is het met hen eens, dat die eisch niet mag worden ingewilligd.

Bewindhebbers, door Deputaten daarover aangesproken, hadden verklaard, reeds geschreven te hebben om die pretensie van den Koning van Candy met allen ernst tegen te staan.

Synode Edam 1691.

Art. 14. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 18 *December* 1689.

Wenschten het bewuste project van het Seminarium wel eens te zien.

Op *Jafnapatnam* zijn 100.000 Christenen. Ds. Adr. de Mey voor eenigen tijd geleend aan de Kerk te Paliacatta, wil daar gaarne blijven. Zulks is afgeslagen, omdat hij wegens zijne kennis van het Portugeesch en Malabaarsch voor zoo talrijke bevolking onmisbaar is en niemand hem kan vervangen.

Timor is zonder predikant; behelpt zich met den hollandschen krankbezoeker Jan Dirks en een inlandschen leermeester, die geen moeite spaarden om de inlandsche gemeente in de vreeze Gods bij elkander te houden.

Amboina heeft 4 predikanten; slechts een preekt in het Maleisch en hij wil repatriëeren. De toestand van die Kerk, te voren zoo gewenscht, is slecht, uit gebrek aan dienaren en door onkunde van het Maleisch.

Wenschten dat de overzetting van den Bijbel in de Maleische taal voltrokken ware. Zij hadden te Batavia hulp gevraagd, maar er is geen voorraad van predikanten.

Op *Ternate*, door hevige oneenigheid tusschen 2 predikanten (die daarom verwijderd waren), slechts 1 predikant.

Te *Batavia* 365 nieuwe leden, waaronder 111 „ongeloovigen", aangenomen.

Een ziekentrooster is, na examen voor Predikanten, Kerkeraad, Hooge- en Stadsregering, tot predikant bevorderd.

Synode Alkmaar 1692.

Art. 11. In zake de bevordering van ziekentroosters en proponenten hebben Deputaten een gesprek gehad met Van Dam, advokaat der Compagnie. Hij vroeg of het niet dikwijls noodig was wegens den ergerlijken wandel van de predikanten, die derwaarts gezonden werden. Deputaten antwoordden, dat zoodanige bevordering dit kwaad niet zou wegnemen, maar dat het wel andere merkelijke zwarigheden zou opleveren; dat ook de Classen tegen het door hem genoemde kwaad met allen ernst waakten, en dat nog onlangs mannen waren afgezonden van goede getuigenis, loffelijke studiën, deftige gaven en onberispelijken wandel, en dat het aan zulke personen niet ontbrak.

De Advokaat repliceerde, dat dusdanige mannen de XVII gansch aangenaam waren, en dat dit het beste middel was om die bevorderingen voor te komen.

Art. 12. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Batavia 24 *December* 1689.

Aangenomen 624 lidmaten.

Op *Amboina* zijn thans 6 predikanten.

De maleische overzetting des Bijbels wordt door Leydekker voortgezet.

Zij justificeren de bevordering in quaestie door den grooten nood. Het gebrek om de Oost ontstaat niet door het niet zenden der Hooge Regeering, maar door schielijk versterf, weerbarstigheid of onderlinge twisten.

Op *Ternate* was wel een 3ᵉ predikant noodig, daar vrij wat schijnt gedaan te kunnen worden, te meer omdat de Koning van Ternate, hoewel zelf Mohammedaan, de onzen echter volle vrijheid geeft om het Evangelie in zijn onderhorige landen voort te planten.

Bedanken de Synode voor de toezending van zulk eene schaar van Evangelisten, doch verzoeken niet dan vrome en godzalige predikanten te zenden. Vragen of het niet dienstig ware de predikanten die gezonden worden, ernstig te vermanen de inlandsche taal te leeren, alzoo zij meenen daartoe niet gehouden te zijn.

Onder de 4 ontvangen krankbezoekers was een gewezen rabijn, dien zij naar Cochin hadden gezonden om de Portugeesche taal te leeren en te zien of hij wat kon uitrichten onder het overblijfsel der Joden aldaar wonende.

De Synode zal het leveren van *godvrezende* predikanten ten ernstigste aan de Classen aanbevelen. Zoo lief haar de eer van Christus, de uitbreiding van Zijn Koningrijk en de bekeering van zoo ontelbare zielen van ongeloovigen is, zoo zorgvuldig hebben zij naar vermogen te waken, dat geen predikanten gezonden worden, die ooit, wegens kwaad gedrag, onder suspensie of deportement zijn geweest.

Art. 27. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad te Batavia 8 *Maart* 1691.

Op *Ternate* is een derde predikant hoog noodig, te meer daar de Jesuiten uit de Manilles aldaar velen der bewoners tot halve christenen gemaakt hadden, die naderhand geraakt zijn onder het gebied van den Koning van Ternate, bondgenoot van de Compagnie, welke, alhoewel zelf Mohammedaan, echter de onzen volle vrijheid geeft om de gereformeerde religie voort te zetten.

Klagen, uit de Synodale acten tot hun leedwezen gezien te hebben, dat hun handeling in zake de bevordering van een krankbezoeker zoo kwalijk was opgenomen, en dat de XVII waren verzocht hier tegen te waken. Zij hadden zoodanige voorbarigheid niet verwacht, en ver-

namen met blijdschap, dat de Bewindhebbers met de Synode niet schenen in te stemmen; ook dat eene volgende Synode meende het effect van dit verzoek te moeten afwachten van de bescheidenheid van den Kerkeraad te Batavia. Zij hadden over dit „kittelachtig subject" ook aan de Synode geschreven, waarvan zij de Classis een afschrift zenden om openhartig met haar te handelen.

Brief Colombo 20 Januarij 1690.

In de laatste visitatie, 1689, bevonden in de scholen	2557
kinderen, waarvan geëlargeerd	523
blijven	2034
Nieuw bijgekomen	654
thans te zamen	2688

Gedoopte inlandsche kinderen	454	
Bejaarden	47	
Van europeesche vaders	5	
Getrouwd	136	paren.

Brief Kerkeraad Colombo 5 *Februarij* 1691.

De Commissaris Generaal Adriaan v. Reede, had namens de heeren Majores, goedgevonden aldaar een *Seminarium* op te rigten voor de inlandsche jeugd, om met der tijd in de ware religie te prediken. Zenden met een de papieren, behelzende de beweegredenen, het oogmerk en de hoedanigheid van dat Seminarium. De Kerk van Jafnapatnam, daarover door Z. Hoog Ed. geraadpleegd, heeft het goedgekeurd, gelijk het ook door hen, (d. i. Kerkeraad Colombo) schoon niet geconsuleerd zijnde, het bekwaamste middel geoordeeld wordt tot voortplanting van de kennis van onzen Heer Jezus Christus.

Een woordenboek in de Malabaarsche taal, door Ds. Voogt begonnen, door Ds. de Kat vervolgd, had de Commissaris Generaal voor zich laten copieren. Ook was Ds. de Kat begonnen met een Cingaleesch woordenboek op te stellen. Ds. Adr. de Meij, die reeds de zendbrieven van Petrus in het Malabaarsch had vertaald, zal (hopen zij) meer

stukken der Heilige Schrift vertalen en ook predikatien in die taal mededeelen.

Zij klagen, dat op Ceilon geen leeraars genoeg zijn, evenredig aan den grooten oogst, en dat de inlandsche talen niet genoeg worden aangeleerd, waartegen zij geen beter middel kennen, dan het voorgeslagen, alrede begonnen, Seminarium.

Verzoeken dat de Classis van Amsterdam en andere Kerken en Broeders in Nederland het aangevangen Seminarium zullen goedkeuren en alles zullen helpen bijbrengen, wat tot een gewenscht succes daarvan zal noodig geacht worden.

Zij allegeeren tot dien einde art. 27 van Synode v. Zuid-Holland, 1620, en dat de Kerken in Holland en Zeeland in dat jaar krachtig hadden gearbeid om een Cingaleesch Seminarium te bekomen.

De Commissaris had ook voorgenomen een Cingaleesch Seminarium op te rigten waarop hij zijne consideratiën medendeelde.

Hun groote bekommernis is, dat die Seminaria niet met zoodanigen ijver zouden worden voortgezet, als het behoort.

Verzoeken, dat de Synode hun gelieve te communiceren wat omtrent vroegere pogingen daartoe van de Synoden van Holland en de Kerken van Zeeland, bij de Synode mogt berusten. Het verzoek van den vorst van Candy is door Bewindhebbers glad afgeslagen, met last dit des noods met geweld tegen te gaan.

Hadden den Commissaris versocht eene school op te rigten te Calamt, dewijl alwaar de afgoderij van eene der voornaamste pagoden te voren geduurig gepleegd was.

Synode Haarlem 1693

Art. [illegible]. De Deputaten hebben den Advocaat v. Dam begroet, en bevonden dat door de XVII tot dusverre in [illegible] de bevordering van krankbezoekers en proponenten niets gerealiseerd is, terwijl het [illegible] was [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] worden.

Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode, 26 *Januarij* 1692.

Jammerlijke toestand der Kerken op *Ternate* wegens de kleine kennis en den godloozen wandel van de Christenen aldaar, meest voortspruitende uit gebrek aan predikanten; zij vragen hun nog 2 à 3 wakkere mannen te zenden.

Banda heeft nog 3 predikanten. Ds. de Graaf, de visite gedaan hebbende in de Zuid-Ooster-eilanden, heeft bevonden dat der Gemeente waren toegedaan door belijdenis en doop 13 bejaarden en 24 Christenkinderen, terwijl 12 huwelijken werden ingezegend. Het getal der Christenen aldaar was 100.

Timor blijft zonder predikant. De krankbezoeker Jan Dirksz. is trouweloos tot de Portugezen overgeloopen. De godsdienst wordt echter waargenomen door den meester Paul Koepang. Er zijn nog 20 lidmaten en 30 kinderen, bekwaam om op hun belijdenis gedoopt te worden.

Malacca, met 120 lidmaten, is onder Ds. Goting in goeden toestand.

Cochin is onder Rud. Meerlant in goeden staat, 120 lidmaten. Sam. Metz, gewezen Jood, nam den hollandschen dienst waar en stond zich te oefenen in het Portugeesch tot bekeering van de Joden. De franciscaner monniken waren ter stad uitgewezen.

Op *Jafnapatnam* is een Malabaarsch Seminarie opgerigt, onder opzigt van Ds. A. de Meij; men wil er ook een oprigten voor de Cingalezen.

Batavia is in bloeijenden staat. 487 nieuwe lidmaten, waarvan 341 op belijdenis. Verzoeken dat men hun gelieve te communiceren hetgeen voor dezen bij de Synode van Holland en de Kerken van Zeeland aangaande een Seminarie in Indië mogt berusten.

Door den dood van Fereira is de vertaling van het Oude Testament in het portugeesch, blijven steken bij Ezechiël.

De consideratiën van Gecommitteerden der Synode in

zake het *Seminarium* zijn: dat, als zij spreken van een *Seminarium in Indië*, en dit naar de letter is op te vatten, daarvan geene opening kan gegeven worden; en als zij doelen op het *Seminarium hier te lande*, dat dit genoegzaam vervallen is en naar alle apparentie daarvan niets zal komen.

Nopens de *inlandsche Seminariën* in Indië, tot welker oprigting de hulp der Synode wordt ingeroepen, hebben Gecommitteerden deze consideratiën.

1°. Zulke Seminariën tot onderwijs der jeugd, *als gemeene Scholen aangesteld*, kunnen niet wedersproken worden, maar

2°. Kerkelijke Seminariën, om daarin Predikanten te vormen en die in Indië te ordenen, is van verder uitzigt, dewijl bij de Synode meermalen in consideratie is gekomen:

a. dat aan geene Kerk in Indiën kan worden toegelaten, wat ook aan de grootste Kerk in ons land verboden is.

b. Van alle tijden was deze de band van de Indische met de Vaderlandsche Kerk: *geen Predikanten toe te laten, dan die van hier wettig gezonden zijn;*

c. dat het loslaten van dusdanigen band hier van veel grooter bekommernis moet zijn, dan de bekommernis van de Broeders aldaar, over het niet voortzetten van diergelijke Kerkelijke Seminariën, enkel daartoe aangelegd, om daardoor het getal der Predikanten in Indië, *zoo men voorgeeft*, te vergrooten.

d. dat hierdoor het zenden van Predikanten zoude ophouden, immers dat de inlandsche boven de vreemden zouden worden geprefereerd;

e. dat langs dezen weg de Indische Kerken geheel onafhankelijk zouden worden van de Vaderlandsche, en alle waarborg voor orthodoxie gemist.

Gecommitteerden meenen dus: *dat zulke Seminariën door de Synode niet kunnen worden goedgekeurd*, maar integendeel behooren te worden gestremd; wat men hun duidelijk zal bekend maken, en waarover men ook de XVII zal begroeten.

De Vergadering laat zich dit alles welgevallen en keurt den in dien geest geconcipieerden brief goed.

Brief Batavia 2 *Dec.* 1692 staande Synode ontvangen:

Wat het deelnemen aan heidensche feesten betreft, waarover de Synode 12 Mei 1691 schreef, zij hebben nooit gehoord dat Christenen, laat staan leden van den Kerkeraad, zich daarin mengden, maar hoe zulks onder de Heidenen te keeren? Ds. Rutherus had wel daarover veel geklaagd, maar hij had, naar hun oordeel, daarover veel te veel tumult gemaakt. Verzoeken derhalve, dat Ds. Rutherus mag worden vermaand, zijn boek door den druk niet bekend te maken, als in hetwelke veel onwaarheden zouden worden gevonden, waardoor de onkundigen zouden worden geabuseerd.

Zij waren verblijd over de schare van Evangelisten hun toegezonden (5 Predikanten). Zij verzoeken, hun meer zulke „brave mannen" te zenden.

Te *Batavia* zijn tot de gemeente toegedaan:

174 met attestatie;
214 op belijdenis en
155 op belijdenis tot den H. Doop en het H. Avondm. toegelaten.

Op *Amboina* zijn nog 5 Predikanten. Er is groote oneenigheid tusschen Regering en Kerkeraad.

Timor: nieuwe krankbezoeker gezonden; Treffiers in plaats van den trouwloozen Dirkz; aan den inlandsche meester Paul Koepang is het krankbezoekerschap toegezegd.

De krankbezoeker van Aken was tot proponent bevorderd; hij zou de laatste zijn; tenzij bij onvermijdelijke noodzakelijkheid.

Synode Amsterdam 1694.

Art. 8. Deputaten hebben den Advocaat van Dam aangesproken over de Seminariën en hun schadelijke gevolgen. Waarop die heer antwoordde, dat zij zich daarover niet hadden te bekommeren, daar, naar zijn oordeel, die binnen 10 jaren wel zouden vervallen zijn.

Brief van Ds. Dellius N. Albaniën (N. Amerika), 1 November 1693.

Het smart hem, dat zijne gemeente bij den dag verviel, door het gedurig vertrek der inwoners, ten deele door neringloosheid, ten deele uit vrees voor de wreedheden der barbaren, waarvan zij voor een 10tal dagen droevige ervaring hadden gehad door vermoorden van menschen en hun den kruin levend van het hoofd te halen.

Toch verleende God, de Heere, nog al Zijn zegen tot bekeering der Heidenen, uit welken 16 lidmaten waren aangenomen.

Verscheidene Gebeden, de 10 Geboden, het Geloof en 8 à 10 Psalmen waren overgebragt in de Wildsche taal, benevens de belijdenis voor den Heiligen Doop en voor het Heilig Avondmaal.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Classis Amsterdam 6 *Februarij* 1693.

Op *Jafnapatnam* belooft het Malabaarsche Seminarie goede vruchten.

Op *Malabar* en *Coromandel* heeft de gewezen Rabbi Metz tot nog toe bij de Joden niets kunnen winnen.

Banda vraagt nog een leeraar, omdat het eiland Ay van een leeraar ontbloot was.

De oneenigheid tusschen Regeering en Kerkeraad van *Haroeko* was zoo hoog geloopen, dat Ds. Gordon door den fiscaal was gearresteerd en een zware eisch tegen hem gedaan.

Sumatra's Westkust is na het vertrek van Ds. van den Berg niet voorzien.

Brief Kerkeraad van Colombo 23 *Februarij* 1693, *aan de Classis Amsterdam.*

Het *Seminarie* op Jafnapatnam heeft een gewenschten voortgang; zij kunnen nog niet zeggen wat van het Cingalesche Seminarie worden zal. Ds. de Kat maakt daartoe eenige voorbereidselen. Hij had ook de overige 14 kapittels

van de Handelingen in het Malabaarsch en Cingaleesch doen overzetten en die aan Ds. de Meij gezonden voor revisie. Hij was ook begonnen (en daarmede op de helft gevorderd) aan een Hollandsch-Cingaleesch Woordenboek.

Het getal der Christenen binnenslands was wel groot, doch hij klaagt over de weinige zaligmakende kennis, wat zij zoo veel doenlijk zochten te verbeteren door catechisatiën.

Ds. de Meij is van zijn dienst ontslagen, alzoo hij het opzigt heeft aangenomen over het Malabaarsch Seminarie.

Brief Batavia 3 *Dec.* 1693, staande de Synode ontvangen.

Op *Amboina* was Ds. Gordon (men zeide wegens lasteringen tegen den Gouverneur en andere kwaadaardige redenen) in de gevangenis gezet, in de ketting geslagen, van zijn ambt gedeporteerd en tot het doen van openbare boete voor het schavot veroordeeld, daarop naar Rosengain verbannen en vertrokken, doch eindelijk door den Gouverneur en Raad in Banda naar Batavia opgezonden. Zij geven de Synode in bedenking of geen middelen te vinden zijn om dusdanige extremiteiten voor het vervolg te voorkomen.

Aan *de Kaap* bestond de Hollandsche Gemeente uit 160 Lidmaten, doch de Fransche al uit eenige honderden.

De Synode besluit in zake Ds. Gordon op het ernstigste te remonstreren bij de XVII, dewijl zulke ongehoorde en onmenschelijke handelingen van het allerverderfelijkst gevolg zullen zijn, dat de bekwaamste Predikanten en Proponenten zullen worden afgeschrikt voor het vervolg aan den opbouw en de uitbreiding van Christus Koningrijk aan die einden der aarde te arbeiden; en hen te verzoeken, naar hun hoogwijzen raad, door efficace middelen diergelijk kwaad te verhinderen, opdat zulke wreedheden niet meer, ten spot van de vijanden der Kerk, aan de dienaren van Christus worden gepleegd.

Synode Hoorn 1695.

Art. 7. De behandeling van Ds. Gordon wordt door de XVII ten sterkste afgekeurd; middelen daartegen zijn reeds

door de Hooge Regering in Indië beraamd. De XVII gaven copie van den brief daarover door hen geschreven. De Synode acht dit satisfactoir en zooveel men kon verlangen; niet twijfelende of hun Ed. zullen hun woord gestand doen.

Maar dewijl wegens de mishandeling van Ds. Gordon Synoden en Classen vreezen, dat veel eerlijke en godvruchtige mannen zullen worden afgeschrikt van den dienst des Evangeliums in de Indische Kerken, zullen de orders door de Compagnie in deze gegeven in het Synodale Boek worden geinsereerd, waarvan de Broeders Correspondenten copie zullen kunnen nemen.

Brief Colombo aan de Classis Amsterdam, 6 *Januarij* 1694.

Het Inlandsche Christendom is nog in denzelfden staat; het is meer in getal, dan in ware kennis en godzaligheid.

Aangaande het *Malabaarsch Seminarie*, zenden zij het rapport van het laatste politieke en kerkelijke examen over, waaruit de Classis den toestand kan opmaken.

Ds. de Kat houdt zich met een krank ligchaam nog bezig met de voorbereidselen van een Hollandsch-Cingaleesch en Cingaleesch-Hollandsch Woordenboek, dat bijna voleindigd is en waarvan men veel vrucht verwacht.

Bij gelegenheid van deze extracten vraagt de Correspondent van Zuid-Holland uit naam zijner Synode, dat de Classen van Noord-Holland de brieven uit Ceilon zullen mededeelen aan de Zee-Commissie van de Classis van Schieland en van Delft.

Synode Enkhuizen 1696.

Art. 9. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Colombo 11 *Januarij* 1695.

Het Malabaarsch Seminarie, onder opzicht van Ds. de Me[illegible] is zeer voorspoedig en gezegend; de kweekelingen vorder[illegible] zeer in de nederlandsche taal en in de punten der relig[illegible]

Zien te gemoet dat door de Hooge Regering te Batav[illegible] diergelijk Seminarie te Colombo zal worden opgerigt.

Ds. Simon de Kat was bezig met het zamenstellen van verscheidene boeken in de nederlandsche en cingaleesche talen ten dienste van het Cingaleesche Seminarie; wat daarin gedaan is kan gezien worden uit zijn bijgaand geschrift.

Ds. Ruel predikt in het Portugeesch en leert ook het Cingaleesch, waarin hij al vrij wel gevorderd was.

Wegens het opzigt over de Kweekschool is Ds. de Vriest naar het binnenland gegaan, om het Malabaarsch grondig aan te leeren, en daartoe van zijn dienstwerk ontslagen.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 22 *November* 1694.

Leydekker is met zijne maleische vertaling gevorderd tot het boek Job.

Ds. v. d. Akker zet de portugeesche vertaling van Fereira voort.

Ds. de Kat gaat voort met de overzetting in de malabaarsche en cingaleesche talen.

Op *Cochin* arbeidt Ds. Dorrie met allen ijver om door het leeren van de talen, die onder de inlandsche christenen meest in gebruik waren, veel vrucht te mogen doen.

Van *Banda* uit zijn door Ds. de Graaf de Zuid-Wester-eilanden bezocht, zoo als ook met de Zuid-Ooster-eilanden geschieden zal.

Op *Timor* wordt de Kerk bediend door de krankbezoekers Paulus Koepang en Treffiers, die goede vorderingen maken in het Maleisch; zij konden niet met veel genoegen spreken van het Christendom aldaar.

Gordon ziet smachtend uit naar rescriptie over zijne mishandeling; de Hooge Regering heeft reeds maatregelen genomen.

Brief van Ds. v. d. Vorm. Amboina 22 *September* 1694, aan de Classis Hoorn.

Geeft een korte schets van de inlandsche Kerken en Scholen, en van den toestand van het Christendom op de 8 eilanden onder Amboina, die hij gevisiteerd heeft. Hij had bevonden:

Plaatsen	53
Meesters	53
Scholen	53
Schoolkinderen	4405
Kerken	51
Lidmaten	1824
Gedoopten	1123
Christenen	28043

Verklaart, dat zonder kennis van het Maleisch geen predikant onder de inlanders eenigen dienst kan doen en dat het dus ten hoogste vereischt is in hen die uit het Vaderland derwaarts gezonden worden, dat zij, zoo mogelijk, eenige kennis van de Arabische taal en letters hebben.

Klaagt zeer over de zwakke kennis der Inlanders van de gronden van den christelijken godsdienst, over de kleinachting van de leer des Evangeliums, en van de dierbaarheid des christelijken geloofs, hebbende zelfs vele meesters tot nu toe weinig bekwaamheid gehad om die naar behoren te onderwijzen, waarvan niet de minste oorzaak is gebrek aan goede maleische boeken. Om die onwetenheid te remedieren had hij sedert eenigen tijd oefeningen ingesteld, waardoor de aankomende en reeds in functie zijnde meesters, dagelijks gelegenheid vonden om in kennis te vorderen en zelf bekwaam te worden om hun leerlingen genoegzaam te onderwijzen.

Synode Edam 1697.

Art. 11. *Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode*, 1 *November* 1695.

Zeggen dank voor de bemoeijing van de Synode in de zaak van Gordon.

Ternate. In die provincie zijn nog 2 leeraren. Ds. v. Aken is op de Manados overleden, in zijne plaats is Ds. Stampioen vertrokken tot dienst der kerk aldaar.

Amboina heeft 5 predikanten, die hun werk met ijver behartigen. Kerken en Scholen in die provincie zijn in gewensch-

ten toestand en nemen dagelijks zeer toe, doordien velen tot het Christelijk geloof worden toegebragt. Op het laatst van het vorige jaar heeft het dorp Tekoelale zich tot het Christendom begeven.

Banda Ds. Feylingius heeft de Kerken en Scholen op de Zuid-Wester-eilanden gevisiteerd. Ds. Loderus is naar Batavia gezonden met wettige demissie; men vermoedt omdat hij niet heeft kunnen resolveren tot de visite van de Kerk en Scholen op de Aroe-eilanden.

Timor is gevisiteerd door Ds. L. de Mey. Er zijn 27 lidmaten onder opzicht van den Kerkeraad en van de 2 krankbezoekers, Treffiers en Coupang.

Ceilon. Ds. A. de Meij is te eenemaal bezig met de Malabaarsche kweekschool.

Ds. de Vriest is zeer ver gevorderd in het Malabaarsch.

Ds. Ruel op Colombo oefent zich in het Cingaleesch, als ten hoogste noodig voor de bekeering van die menschen.

Op *Negapatnam* (Kust Corom.) neemt Ds. Clement den dienst waar. Hij heeft het noorden van die kust bezocht en te *Paliacatta* 50, te *Sadraspatnam* 5, kinderen gedoopt. Te *Pondicheri* (op de Franschen veroverd) is een krankbezoeker geplaatst.

Batavia wast zeer aan onder 8 leeraars; God wil de prediking zoo zegenen, dat dagelijks tot de gemeente worden toegedaan. In dat jaar zijn 519 leden gewonnen. Wegens den grooten aanwas van de Portugeesche gemeente, en om de bouwvalligheid van de Kerk had de Regering eene nieuwe Kerk buiten de vesten laten bouwen.

De Kerken te *Bantam* en *Japara* zijn gevisiteerd.

Ds. Op den Akker had 55 psalmen in het Portugeesch overgezet, om op onze voisen te zingen.

Brief Colombo 11 *Januarij* 1695.

Het *Seminarium* op Jafnapatnam was zeer welvarend, waarvan te zijner tijd wat groots verwacht wordt.

Ds de Kat, meer dan 60 jaren oud en zeer zwak, is onvermoeid in het bijeenbrengen van verscheiden boeken

in de Hollandsche en Cingaleesche talen voor het aanstaande Seminarie. Ds. Ruel oefent zich in het Cingaleesch, nadat hij zich eerst het Portugeesch had eigen gemaakt.

Ds. Masius, 80 jaren oud, ontslagen van predikdienst, dient de kerkelijke vergadering met zijn wijze adviesen.

Synode Alkmaar 1698.

Art. 13. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Colombo 1 *Februarij* 1697.

Ds. de Kat, over de 62 jaar oud, is bezig met een Cingaleesch-Malabaarsch woordenboek op te stellen voor de Cingalesche kweekschool.

Het Cingaleesch Seminarie is het vorige jaar aangevangen met 15 kweekelingen van aanzienlijke inlanders, die 's morgens door een Nederduitschen, 's middags door een Cingaleeschen meester onderwezen worden.

Brief Batavia 17 *Decemher* 1696.

Ds. Leydekker is met de Maleische vertaling van het Oude Testament tot Jesaia 44 gevorderd, waarvan zij groote vruchten, zoo onder het pausdom, als onder moren en heidenen verwachten.

Hebben 13 nieuwe krankbezoekers ontvangen.

Te *Batavia* zijn 138 personen met attestatie aangenomen, 171 op belijdenis. 94 inlanders zijn tot de beide Sacramenten toegelaten.

Amboina heeft 6 predikanten.

Op *Ternate* doen 2 predikanten, Camminga en Stampioen, dienst op het kasteel, omdat de beide kantoren waren ingetrokken.

Sumatra's Westkust en *Timor* zijn vacant.

Brief Batavia 25 *November* 1697.

Amboina en de *Zuid-Wester-eilanden* verlangen dat de maleische bijbeloverzetting, daar ondernomen, gereed kome.

Van de Kerken op de *Noorder-eilanden* en *Celebes* kunnen zij geen berigt geven, daar Ds. Camminga nog niet terug is.

Amboina. In de buitengemeenten, op de bergen en eilanden, 56705 christenen.

Batavia. Na het vertrek van Ds. v. d. Sluis wordt de dienst in het maleisch alleen waargenomen door een der inlandsche krankbezoekers.

69 bejaarde mohammedanen en heidenen zijn aangenomen.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 25 *December* 1697. (Leydekker Scriba).

Zij hadden van de Ceilonsche *Seminaria* hooren zeggen, dat sommige scholieren merkelijke vorderingen hadden gemaakt in de kennis van talen en theologie.

Valentijn had eene laag-maleische vertaling van den Bijbel gemaakt, die hij wenschte gedrukt te zien en waarvoor de Synode, naar hun voorkomt, zich schijnt te interesseren. Zij schrijven daarover als volgt:

Zij wenschten, dat de Synode meer acht gaf op hun schrijven, dan op het voorgeven van Valentijn, en dat men zich in Holland met die zaak niet inliet, dan na voorafgaand schrijven en advies van hen, dewijl zij meer kennis hebben van de maleische taal, dan de Synode, en het werk van Valentijn aan de bespotting van de tegensprekers zoude kunnen onderworpen zijn. Zij geven deze redenen op, die zij meenen overtuigend te zijn.

A. Zij oordeelen ook het overzetten van Gods woord noodig, en maken bekend, dat daarom ook zij zelven met het maken van eene overzetting bezig zijn, en dat de onkosten voor den druk reeds gedaan waren; zij wenschten, dat de Synode de voltrekking van hun werk (nu al tot Ezechiël gevorderd), had afgewacht.

B. Hun overzetter konde zijn werk ook al hebben afgedaan, indien men niet meer moest acht geven op eene nauwkeurige overweging van woorden en zaken, dan op overhaasting van het werk in een kromme en gebroken stijl, die bespottelijk is; hetgeen zij bevestigen met het voorbeeld van de overzetting door Heurnius van de vier Evangeliën en de Handelingen der Apostelen, A° 1651 uitgekomen;

als ook met de haastige en slordige overzetting door Brouwerius van het N. Testament.

C. Zij maken bekend, dat de onkosten reeds zijn gemaakt om eene nette overzetting te hebben, en meenen dat het onnoodig is eene tweede te hebben, waardoor de lezer in twijfel kan worden gebragt.

D. Zij verwerpen het onderscheid tusschen hoog- en laag-maleisch. Het laag-maleisch noemen zij amboinsch-maleisch, en vergelijken het bij „papenlatijn."

E. Zij achten futiel, dat de grooten het hooge, en de kleinen het lage maleisch zouden spreken. Zij onderscheidden het maleisch in 5 tongvallen, welker plompste — bij ons met den naam van laag-maleisch vereerd — om den toevloed van allerlei menschen daar meest in gebruik was, en door ieder volk, naar den aard van zijn taal gebogen wordt; alsof een Waal, krom-duitsch sprekende, zijne taal eene neder-duitsche taal noemde, en meent dat de gemeene *nederd.* taal, daarom *hoog*-duitsch moet genaamd worden.

F. Zij oordeelen dat die gepretendeerde taal niet de gemeene is, omdat noch orthographia, noch grammatica, noch Syntaxis, de gemeene eigen, in haar gevonden wordt.

G. Toonen aan, dat door de kwade spelling aan de woorden eene geheel andere beteekenis wordt gegeven, dan men bedoelt. Bijv. Ds. Brouwerius schreef Gen. 50, 16 *pasang* voor *pasan;* willende zeggen; *daarom ontboden zij aan Joseph*, zoo zegt hij: *daarom hebben zij op Joseph vuur gegeven* etc.

H. Dat de zoogenaamde laag-maleiers, uit onkunde van de zuivere maleische taal, andere woorden, uit andere talen, en wel bijzonder uit de portugesche, gehaald, daarin lappen, hetgeen zij bevestigen met veel voorbeelden.

I. Deze zoogenaamde taal, geen grammatica, noch syntaxis hebbende, die nochtans in eene goede taal noodig zijn, wordt wel gemakkelijk gesproken, maar moeijelijker verstaan.

Zij maakt ook geen onderscheid tusschen tempora en modos; adjectiva, substantiva en verba vermengt zij onderéén. Ook is hun Syntaxis gebrekkig bijv.: „*Abraham was*

rijk in have, zilver en goud", zet Brouwerius over: *Abraham was een beest; hij was zilver en goud.*

K. Als een nederlandsch woord twee of meer beteekenissen heeft, geven de invoerders van het Holl.-Amboinsch-Maleisch, die zelfde beteekenissen aan het maleische woord, dat het één of het ander beteekent; bevestigd met veel voorbeelden.

L. Wanneer in het kromme maleisch een woord ontbreekt en zij geen portugeesch woord willen gebruiken, nemen zij daarvoor een woord, dat eene andere beteekénis heeft: als *onderhouden*, voor *scheppen* en *zegenen*, enz.

M. Als hun eenige arabische woorden voorkomen, in de maleische taal gebruikelijk, worden die jammerlijk geradbraakt en zeer verkeerd uitgelegd; opgehelderd met veel voorbeelden.

N. Als de invoerders van dat Hollandsch-Amboinas-Maleisch woorden ontmoeten, die eenige gelijkenis hebben met het latijn, hebben zij die woorden gebruikt, om de latijnsche daardoor overtezetten, bijv.: *Sacti* pro *Sancti*, en dus worden Christus en de heiligen vereerd met den naam van *toovenaars*, in plaats van *heiligen.*

O. Waaruit zij (de briefschrijvers) dan besluiten, dat het onderscheid tusschen de Maleische taal, niet is als het onderscheid tusschen het Hoogduitsch en het Nederduitsch; maar als tusschen het Nederduitsch, door een kromtongige Waal gesproken, het regte Nederlandsch.

P. Zij betuigen, dat zoo evenwel de zoogenaamde Laag-Maleische overzetting werd voortgezet, daardoor lasteringen tegen den godsdienst en bespotting door Portugezen en Maleiers zouden veroorzaakt worden; en dat hun brief altoos getuigen zou, dat zij daaraan geen part of deel hebben.

Q. Zij denken, dat de versie van Valentijn niet veel beter zal zijn, dan die van Brouwerius, alzoo hij van den beginne van zijn komst die kromme taal heeft ingezogen en al te vaardig daarmede is voortgegaan.

R. Aan de getuigenissen die Valentijn heeft weten te verkrijgen van eenige landgroten en schoolmeesters, is niet zoo veel gewigt te hechten, als aan die van den kerke-

raad, zoo van Amboina (die eerst inspectie van zijn werk begeerde), als van Batavia, welke beter kennis van de taal hebben.

S. Dat de revisoren, die hier mochten worden aangesteld, tot dat werk niet bekwaam zijn, alzoo zij allen met dat zelfde euvel besmet zijn: of zoo de revisoren goed waren, zou daar uit voortspruiten, niet eene laag- maar eene hoog-Maleische versie. Valentijn heeft ook niet geweigerd zijn versie aan de kerken van Amboina (zij doen er ook bij van Batavia) te onderwerpen, omdat zij, (onder voorwendsel van partijschap tusschen hem en Gordon) zijne versie zouden stremmen, — maar opdat zijn fouten niet zouden ontdekt worden. Of zoo nog iets goeds in de versie van Valentijn was, zijn zij beducht, dat het door de revisoren, die hier zijn, mocht bedorven worden; gelijk de versie van Hazel en Ruijl door Heurnius, en die van Fereira door de Voogd en Heijnen bedorven is.

T. Weshalve zij meenen, dat het best ware, dat of Valentijn zijn eigen werk overzag, of dat het naar Batavia werd gezonden, om daar overgezien te worden.

Valentijn die op zijn verzoek binnen staat, levert een tegenbetoog.

I. Aangenomen, dat het laag-maleisch, volgens voorgeven van den kerkeraad van Batavia, een mengelmoes is, alleen op Amboina gebruikelijk, dan wordt het toch verstaan door 30,000 christenen en evenveel onchristenen, en het hoog-Maleisch niet. Indien nu den kerkeraad van Batavia, gelijk haar pligt is, de bekering der volken, en dus ook de over, zetting van den Bijbel in hunne talen ter harte gaat, moesten zij zijne vertaling bevorderen en niet verdagt maken en tegenwerken.

En dit te meer, dewijl niet een van hen bij het schrijven van die missive, of in de Oostersche provinciën geweest is, of kennis van Hoog- of Laag-Maleisch heeft, dan alleen Leydekker, die in het Hoog-Maleisch, en de ouderling Danedie in het Laag-Maleisch kundig is, gelijk ook, met zijn

weten niemand hunner, behalve Dane, ooit op Amboina geweest is. Het is eene zaak, waarover zij, die aldaar geweest zijn en als predikant in die taal dienst hebben gedaan, veel beter kunnen oordeelen, dan de gansche kerkeraad van Batavia, die noch van het eene, noch van het andere iets weet.

II. Maar bovendien, het Laag-Maleisch wordt niet alleen op Amboina, maar door de gansche Molukken en te Batavia verstaan. Hij zelf en anderen predikten ook te Batavia verstaanbaar en met vrucht in die taal; men vrage het maar aan Ds. Caron, thans predikant te Leksmond.

III. Sedert 30 à 40 jaren heeft men in de provincie Amboina deze taal met vrucht gebruikt; alle boeken, op kosten der Compagnie gedrukt en door de Christenen gebruikt, ook de Evangeliën, zijn in die taal geschreven, met uitzondering van een Hoog-Maleisch boekje met vragen, gebeden en formulieren, dat de Christenen niet verstaan en dus voor hen onnut is.

IV. De hooge of zuivere taal wordt in het gansche territoir van de Compagnie nergens door de Christenen gesproken; men heeft daarvoor geen leermeesters en geene handleiding dan eenige handschriften, met arabisch karakter, zelfs door lieden van studie met moeite aan te leeren. Is het nu raadzaam, vraagt hij, den Bijbel te drukken in eene taal die de overzetter Leidekker alleen volmaakt, en nog 2 anderen middelmatig verstaan, dan in eene verstaanbare taal, ze zij dan zooals ze is?

V. De bezwaren tegen de vertaling van Brouwerius zijn overdreven, hoewel hij misvattingen niet ontkent; maar wat bewijst dit tegen zijn (Valentijn's) werk, dat zij bevooroordeeld verwerpen, daar zij het niet gezien hebben. Laten predikanten als v. d. Sluis en Caron, thans hier te lande gevestigd, die 13 à 14 jaren in de Molukken gediend hebben en in het Laag-Maleisch hebben gepredikt, oordeelen; aan hunne revisie wil hij zich gaarne onderwerpen.

Wordt nu beweerd, dat al de predikanten met zijn sop overgoten zijn, goed — maar de Moluksche Christenen zijn

met hetzelfde sop overgoten en verstaan enkel het Laag-Maleisch. Tegen het gebruik van het Hoog-Maleisch kan wegens woorden die bij het volk eene andere beteekenis hebben, ook wel bezwaar worden gemaakt; waarvan hij voorbeelden aanvoert.

De Synode alles overwogen hebbende steunt Valentijn, en zal zijn verlangen bij Heeren XVII bevorderen.

Synode Haarlem 1699.

Art. 16. Zijn ingeleverd de brieven sedert de laatste Synode ontvangen, en tot het maken van uittreksels gecommitteerd de Correspondenten Trojen, Aukema, Balk en Smit.

Bewindhebbers hebben over Valentijn's bijbelvertaling naar Batavia geschreven, en wachten het antwoord af eer zij, al of niet, tot den druk besluiten.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 24 *December* 1698.

Amboina heeft 31080 christenen, de catechisatiën doen groot nut.

Ceilon. Het Seminarie van Jafnapatnam, gelijk mede het Cingalesche te Colombo, waarvan Ds. Ruel rector was geworden, beloofden wat goeds.

Batavia. Leidekker heeft de vertaling van het Oude Testament voleindigd. In zake de Laag-Maleische vertaling van Valentijn, zenden zij copie van een brief van die van Amboina, waarvan de hoofdinhoud is als volgt:

Zij verwonderen zich, dat Valentijn eerst bij zijn vertrek gesproken had van zijne vertaling, en dat zij daarvan, ofschoon die voor hen bestemd was, geen visie konden krijgen.

Het bevreemt hun ook te hooren, dat die overzetting was gepresenteerd aan de Amsterdamsche Classis en aan de Synode, en dat zij door hen aan de heeren Majores was gerecommandeerd.

Aan de inlandsche getuigenissen, buiten den kerkeraad om door Valentijn overgelegd, hechten zij niet veel. Verscheidenen verklaarden voor de Overheid, dat zij meenden,

dat die getuigenis alleen betrekking had op Valentijn's leven. Ook zijn die menschen onbekwaam over de vertaling te oordeelen.

Zij conformeeren zich met het gevoelen van Batavia. Ook is niet het Maleisch, maar het Amboneesch de landtaal, en het Laag-Maleisch wordt ver van algemeen verstaan.

De Synode, door de verschillende advisen heen en weder geslingerd, schort haar oordeel op, maar zal aan den kerkeraad van Batavia vragen, te zorgen, dat iedere vertaling met onze Nederlandsche Overzetting geheel overeenkome.

In de volgende Synoden worden over deze zaak van wederzijden uitvoerige betogen gevonden.

Synode Amsterdam 1700.

Art. 14. Valentijn staat binnen en dankt de Vergadering voor hare medewerking. Hij betuigt, dat hij alleen beoogt iets toe te brengen tot de bekeering der heidenen in die gewesten. Hij heeft over de kwestie een tractaatje geschreven (*De deur der waarheid etc.*), waarin hij de zaak uiteenzet en zijn doen regtvaardigt; van welk tractaatje hij exemplaren overlegt voor de leden der Synode.

In zake de Bijbelvertaling van Valentijn betuigt de Commissaris de Vries, lid der XVII, voor de Synode de groote toegenegenheid, die er altijd bij hen was geweest, om predikanten naar Indiën te zenden, door wier dienst de vreemde natien tot het christelijk geloof mogten worden gebracht. Dat het wenschelijk ware, dat de gezondenen zich met meerder ijver benaarstigden om de maleische taal aan te leeren, zoo onmisbaar, om het groote werk der bekeering te bevorderen. Hij prees wel Valentijn's arbeid en erkende daarvan het nut, doch de XVII achten, dat ook groote omzigtigheid en nauwkeurig onderzoek vereischt wordt, eer eene overzetting met publieke autoriteit in het licht gegeven wordt; daarom is naar Batavia geschreven om nader berigt.

Br. Correspondenten behaagt de ijver en naarstigheid van Valentijn. De noodzakelijkheid erkennende, dat de Heilige Schrift door die natiën in haar eigen taal gelezen

worde, wenschen zij, dat God de middelen wil verwekken en zegenen, waardoor zulks mogt worden uitgewrocht.

De Synode wil het antwoord van Batavia afwachten en dan naar bevind van zaken te handelen.

Synode Hoorn 1701.

Art. 14. Rapport van Gecommitteerden.

Brief van Amboina aan de Synode, 25 *September* 1700.

Na lange en scherpe deductie over de versie van Valentijn, die zij betwijfelen of het wel eigen werk is, omtrent den toestand der Kerk het volgende:

De Kerken van de provincie Amboina, in verscheiden eilanden verdeeld, worden ten opzigte der eilanden daar Christenen wonen, weder verdeeld in 3 Kerken:

1°. van en onder de hoofdplaats Amboina;

2°. van en onder Honimoa;

3°. van en onder Haroeko of Oma.

In deze kerken wordt 's Zondags 2 maal gepredikt en 's avonds in de Maleische Kerk, ook 's namiddags gecatechiseerd over het verhandelde. Op de buitenafgelegen negorijen wordt door de schoolmeesters voor- en namiddags eene predicatie in het Maleisch of eenige capittelen voorgelezen, en 's avonds gebeden en gecatechiseerd.

Op de buitenplaatsen wordt 's Zondags voor de Europeanen Nederduitsch en voor de inlanders Maleisch gepreekt; anders door de schoolmeesters gelezen.

Tweemaal 's jaars worden de Kerken alom gevisiteerd, door een predikant en een inlandsch ouderling, meer niet, om de harde regen en winden, 6 maanden in iedere mousson. De visite loopt 1°. over de schoolkinderen, die allen worden overhoord in het lezen der vragen, de gebeden; ook in het schrijven en zingen. 2°. Over de bejaarden, die allen worden gecatechiseerd en onderwezen; ook wordt de belijdenis afgenomen en worden zij genood tot de Heilige Tafel. 3°. Omtrent de gansche gemeente, en er wordt gepredikt, gedoopt, het Heilig Avondmaal gehouden en getrouwd.

Ook nemen predikanten het werk waar der institutie in de maleische taal en in de religie, 's Maandags en 's Woendags.

Aan het kasteel Victoria op Amboina zijn 2 predikanten, op Honimoa 2, op Haroeko 1, nu overleden.

	Negorijen.	Scholen.	Kerken.	Lidmaten.	Gemeene.	Schoolkinderen.	Zielen.
Amboina	30	23	22	1180	6053	2201	12234
Honimoa	24	17	16	491	9206	1979	16315
Haroeko	15	14	14	353	2285	1010	4373
te zamen	69	54	52	2024	17544	5190	32921

Brief Colombo aan classis Amsterdam, 23 *Januarij* 1699.

3 Predikanten overleden; vragen 2 of 3 jonge, geleerde en godzalige predikanten.

Het Malabaarsche Seminarie is in gewenschten toestand.

Ds. Ruell, rector van het Cingaleesch Seminarie, is bezig met het revideren van het overgezette van Ds. de Kat en het overzetten van andere nuttige schriften voor de kweekschool, zoodat die dagelijks toenam.

Brief van Ds. Kronenburg te Gale aan de classis Amsterdam, 15 *December* 1699.

Klaagt, dat hij genoodzaakt wordt de Compagnie onder loonverkorting te dienen. Verzoekt hulp van de Classis tot het verkrijgen van zijne demissie, en in zulken gevalle tot het mogen medenemen van een Cingalees, door hem in het Nederlandsch, in het Latijn, in de beginselen van het Grieksch en Hebreeuwsch en van de Godgeleerdheid onderwezen, om hem verder tot perfectie te brengen.

Brief van den Kerkeraad te Colombo aan de classis Amsterdam, 2 *December* 1699.

De staat der inlandsche Kerken en Scholen is als voren, behalve dat de verbeterde Cingalesche gebeden en catechismus, en een breeder Catechismus, door Ds. Ruell opgesteld, in de inlandsche Kerken en Scholen in de districten

Colombo, Gale, Mature en Negumbo waren ingevoerd, om hen tot grondiger kennis te brengen.

De Kerk van *Jafnapatnam* en het Malabaarsch Seminarie aldaar waren sedert hun laatste schrijven in een bedroefden staat geraakt, ten deele door den dood op 28 Februari 1699 van Ds. Adr. de Mey, die gedurende eenige jaren zeer grooten dienst aan het Seminarie gedaan had, en van Ds. Costerus op 14 Julij 1699; ten deele door het opzenden naar Batavia van de 2 overige predikanten Roman en de Vriest, met stilstand van dienst en gage wegens verregaanden twist. (Roman had gelagchen over een preek van de Vriest over den 11[e] Zondag; deze nam dat zoo hoog op, alsof hij (Roman) niet met hem, maar met God en Zijn dienst had gespot, en klaagde hem aan bij de Overheid; waaruit verdere verbittering en wederzijdsche twist- en lasterschriften.)

Jafnapatnam is nu gansch zonder leeraars, wat meest te beklagen is om het Seminarie, dat zonder rector is, door den dood van de Meij, door wiens onvermoeiden arbeid de kweekelingen zoo ver waren gebragt, dat twee van hen, in tegenwoordigheid van den Gouverneur en van andere heeren, met goed genoegen hadden geproponeerd, terwijl nog twee anderen gereed waren het ook te doen. Zij hadden van Batavia ernstig verzocht om 2 jonge, geleerde en sterke predikanten (hoedanigen vereischt worden op Jafnapatnam tot het visiteren der inlandsche Kerken en Scholen), en een man van een zagtmoedigen geest en van bescheiden gedrag voor het Malabaarsch Seminarie. Verzoeken inzonderheid de Classis bij de Majores aan te dringen op nieuwe predikanten.

Zij hadden met de komst van de fluit Overnes van Batavia vernomen dat het Cingaleesch Seminarie te Colombo, op last van de Majores en van de Hooge Regeering van Batavia was afgeschaft. Het ware te wenschen geweest dat dit werk zijn voortgang had mogen hebben, als wezende van groote nuttigheid, gelijk reeds *Walaeus*, *Voet* en *Hoornbeek* zulks in hunne schriften aantoonen.

Geven berigt van de vorderingen der kweekelingen in

het Seminarie, die ten dien einde, in tegenwoordigheid van de leden der Kerkelijke Vergadering en twee Politieken geëxamineerd waren, en naar hun leertijd loffelijk bevonden, zoo in het lezen en schrijven van het Nederduitsch, als in het beantwoorden van de voornaamste gronden van de christelijke religie, hun voorgesteld in aaneengeschakelde waarheden, volgens den draad der Heilige Schrift, waarin velen zeer vele bejaarde Europesche lidmaten beschaamden; zijnde het hun ook onverschillig of zij in het Cingaleesch, dan wel in het Hollandsch antwoordden, zoodat zij goede hoop op een gewenscht succes gaven; hetwelk echter niet te verwachten is zoo deze discipelen aan bekwame opzieners gebrek hebben. Ja, zal zulke onderneming gedurig te niet loopen, zoo lang men niet voorzien is van verscheiden predikanten, die de Cingalesche taal verstaan. Waarom ook de Missionarissen van de Roomsche Stoel zich aanstonds toeleggen om de taal, daar zij resideren gebruikelijk, aan te leeren, met zulk een succes, dat zij in korte jaren daarin prediken. Ook hebben zij hun werk gemaakt om de fundamenten van de landtaal te ontdekken, tot behulp van de nakomenden; gelijk aan Ds. Ruell in September j.l. op Tutocorijn door een Jesuït, genaamd Seb. Sevelet, vertoond is eene gedrukte grammatica en dictionarium der Malabaarsche of Tamulsche taal, die zekere Jezuït met nog verscheiden andere boeken had laten drukken, waartoe hij de letters in Europa had doen gieten. Die nu aankwam, werd zoo eene grammatica behandigd en hij door een der priesters onderwezen. En daar tot nog toe niets was aan het licht gekomen tot aanleering van de Cingalesche taal, had Ruell eene grammatica zamengesteld, waarin de fundamenten van die taal kort en klaar waren aangewezen, welke grammatica hun Ed. Hoog Achtbaren door Gouverneur en Raad zou worden toegezonden. Hij is nu bezig met het revideren van de Cingaleesch-Nederduitsche en Nederduitsch-Cingalesche woordenboeken, tezamengesteld onder opzigt van den Eerw. S. de Kat.

Zij oordeelen, als de XVII dit werkje laten drukken,

dat het dezelfde vrucht zoude opleveren voor de predikanten, die derwaarts gaan, als de malabaarsche grammatica en de dictionnaire voor de roomsche priesters.

Nog had Ds. Ruel gerevideerd en gecorrigeerd den Heidelbergschen Catechismus en de overzetting van het 1e deel (Oude Testament) van den Kinderbijbel van Joh. Melchior.

Op het gansche eiland zijn maar 4 dienstdoende predikanten. (Vroeger 14 à 15.)

Door de Classen is aangenomen de herstelling van het Seminarie te verzoeken, doch onder conditie, dat het niet zou dienen tot opleiding van predikanten. Conf. Synode 1693 § 9.

Brief Colombo aan de classis Amsterdam, 3 *December* 1700.

Roman en de Vriest zijn in hun dienst hersteld. De Vriest is rector van het Malabaarsch Seminarie te *Jafnapatnam*.

De staat van het Christendom is gewenschter dan vroeger, immers in de Scholen. Meesters en discipelen krijgen bevatting van den christelijken godsdienst. In het district Colombo zij wel 40, na aanhoudend verzoek, tot het doen van belijdenis toegelaten.

Kerkeraad Batavia aan de classis Amsterdam, 19 *Nov*. 1699.

Op *Amboina* neemt de Kerk dagelijks toe, 1209 Christenen meer dan voorleden jaar. Catechisatiën en visiten worden onderhouden.

De Kerken op de eilanden Bouro, Manipa en Boanoa zijn in 1698 niet bezocht.

Banda. De Gemeente aldaar en op de 3 eilanden bij het kasteel waren in goeden staat; doch de Kerken op de eilanden om de Z. Oost en Z. West zijn in zeer slechten staat, zijnde daar zeer weinigen, ja zelfs de meesters niet, lidmaten. Om dit te remedieren worden twee taalkundige krankbezoekers en meer dan één leeraar verzocht, alzoo door de visiteerende predikanten niet alles geschieden kan.

Op *Timor* zijn 28 lidmaten. De krankbezoeker neemt zijn dienst in allen dele wel waar. Verlangen visite voor de bediening der Sacramenten.

Te *Batavia*, zijn 1374 heidenen en mooren tot het christendom overgegaan.

14 Nieuwe krankbezoekers aangekomen, (6 voor de Kamer Amsterdam, 5 voor de Kamer Zeeland), bovendien zijn er te Batavia nog 3 aangesteld.

De Kerkeraad van Batavia aan de Synode, 22 *November* 1700.

Dagelijks worden velen uit het mohammedanisme en het heidendom overgebragt.

Op *Ceilon* was de taalstudie van Ds. Ruel onnut geworden door de opheffing van het Cingaleesch Seminarie, daar nogthans (volgens het schrijven van de Ceilonsche Broeders) die planthof vele schone vruchten had voortgebragt, en veel hoop gaf voor het Christendom.

Op *Cochin* is alles in redelijken staat; lidmaten, zoo te Cochin als te Cananor, Crangenoor en Coilang en andere buitenplaatsen 96; in de Scholen 58 kinderen.

In de provincie *Ternate* staat het, volgens den Kerkeraad, geenszins zoo voordeelig als vroeger. Zij vreezen nog grooter verval bij gebrek aan leeraren, alzoo het onmogelijk is voor zoo een zwak getal, het Christendom, verspreid op 7 eilanden, zoo dikwijls te bezoeken als wel vereischt werd. Ds. Feilingius had in 1700 de visite gedaan op *Matyan* en *Batyan* en aldaar eenige kinderen gedoopt. Volgens het rapport van Ds. Caminga, 1697, waaraan zij refereeren, waren op *Ternate*, *Celebes* en de *Noorder-eilanden* 33 meesters, 28 Kerken, 29 Scholen, 1378 scholieren, één krankbezoeker, 346 lidmaten en 25712 Christenen.

Amboina heeft 3 predikanten; *Haroeko* en *Ceram* zijn bezocht.

Banda heeft slechts 2 predikanten, waarvan 1 op Lonthoir. Verwachten een predikant, bepaald tot zorg voor de Z. W. eilanden, door Stampion onlangs bezocht en zeer ellendig bevonden. De 4 eilanden Wetter, Kisser, Letti en Damme hebben 4 Kerken, 4 Scholen, 139 schoolkinderen, 267 Christenen in naam, zijnde allen zeer onwetend en traag in den godsdienst.

Timor wordt bediend door den krankbezoeker Treffiers, die zich loffelijk gedraagt. Verlangen zeer naar bediening der Sacramenten.

Macassar heeft redelijken aanwas.

Sumatra's westkust is dit jaar nog niet bezocht.

Synode Enkhuizen 1702.

Art. 16. Bewindhebbers maken, op ontvangst van brieven, ook uit Amboina (waarvoor het werk dienst moest doen), bezwaar de vertaling van Valentijn te drukken. Valentijn wil in die omstandigheden zelf gunstiger tijd afwachten.

Wat het Cingaleesch Seminarium aangaat, dat ad referendum genomen was, vinden de Classen goed, dat bij de XVII door de Gedeputeerden van de Classis Amsterdam ad res maritimas zal worden aangedrongen, onder de reserve Synode 1693 art. 9.

Omtrent de Cingaleesche grammatica van Ds. Ruel hebben de Gedeputeerden ad res maritimas de XVII aangesproken. Deze zullen daarover delibereeren en Gedeputeerden bescheid geven.

De XVII hebben 6 nieuwe predikanten toegestaan.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode, 14 *November* 1701.

Betoonen tedere gevoeligheid voor de zorg der Synode om hun 8 predikanten te bezorgen.

Op *Ceilon* is Ds. Ruel overleden; thans is te Colombo maar 1 predikant over.

Te *Padang* komt eenmaal 's jaars de predikant van Onrust.

Op *Banda* wordt een 3e predikant gevraagd voor het eiland Poelo-Ai.

Ternate; een der predikanten is reisvaardig om 5 à 6 maanden te besteden aan de visitatie van de buiten-eilanden.

Op *Timor* is nog geen predikant; 27 lidmaten, 22 Christen-schoolkinderen, 12 à 14 ongedoopte christenkinderen, 8 bejaarde heidenen, „die den christelijken Godsdienst hadden aangeleerd" en 6 heidenkinderen die school gaan; waarom

bij de komst van nieuwe predikanten welligt één last zal krijgen derwaarts te gaan.

Batavia. Leidekker is overleden, 16 Maart 1701. Hij bragt de Bijbelvertaling tot Ephes. VI: 6. Op last van de Hooge Regering is het handschrift met de papieren daarop betrekking hebbende, in eene afzonderlijke kast in de kerkeraadskamer aan het toezicht van den Kerkeraad toebetrouwd. Ds. van der Vorm werd door den Kerkeraad gekozen tot de voortzetting, die het werk heeft voleindigd, zoodat men nu tot de revisie kan overgaan.

Synode Edam 1703.

Art. 15. Geen brieven uit Indië ontvangen.

De Deputaten van de Classis Amsterdam ad res exteras hebben bij de XVII ernstig aangehouden om de herstelling van het Cingalesche Seminarie. Zij hadden de XVII wel genegen gevonden tot de herstelling doch niet met de Synodale restrictie, maar zoo, dat, als uit hetzelve bekwame subjecten mogten komen, alsdan ook uit hen proponenten en predikanten gemaakt zouden worden, conform zekere provisionele kerkorde voor de Indische Kerken opgesteld in 1623 door gedeputeerden van Z. en N. Holland, en geapprobeerd door Hoog Mogenden en de XVII. De Deputaten ad res exteras dit bescheid gebragt hebbende in de Classis, heeft deze hare gedeputeerden tot de Synode in last gegeven de zaak in deze vergadering op het smakelijkste voortestellen. Is ad referendum genomen. Aangaande de Cingalesche grammatica was niets te doen voor dat de zaak van het Seminarie was geregeld.

Synode Alkmaar 1704.

Art. 14. Rapport classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad Batavia 27 *November* 1702 (ontvangen September 1703).

Ternate wordt bediend door 3 predikanten; een hunner staat gereed de kerken om de Noord te bezoeken.

Naar *Timor* had de hooge Regering een predikant gezon-

den om de sacramenten te bedienen: 33 lidmaten, ond[er] opzicht van 1 ouderling en 2 diakenen.

Op *Coromandel* is voortdurend Ds. Clement, doch hij k[an] door zwakte de wijdverspreide kerken niet naar verei[schte] visiteeren.

Van *Ceilon* wordt berigt, dat de landaard nog zeer zi[n] heidensche gewoonten aankleeft.

Sumatra's westkust staat onder 2 ouderlingen, 2 diakenen en 1 krankbezoeker.

Bantam heeft geen ordinair leeraar; wordt gevisiteerd van Batavia.

Brief Colombo 31 *December* 1702.

De Vriest is rector van het Malabaarsche Seminarie, zijnde het Cingaleesche door de Majores opgegeven.

Opzigtens de wederoprigting van het Cingaleesch Seminarie hebben de Classen geen zwarigheid gevonden, mits met alle omzigtigheid zorg gedragen worde, dat de O. I. Kerken afhankelijk blijven van de Vaderlandsche Kerk en de orthodoxie ongeschonden bewaard blijve.

Synode Haarlem 1705.

Art. 13. Rapport classis Amsterdam.

Brief Ds. S. de Kat, *Colombo* 16 *December* 1703.

Zendt eene register van al zijne malabaarsche en cingalesche werken.

Klaagt, dat de visitatie in de laatste jaren niet zoo veelmalen en zoo wel gedaan werd als behoorde, wat oorzaak was van het gansche verval van verscheidene scholen, die de heidensche leeraars en paapsche emissarissen ten prooi worden.

Synode Amsterdam 1706.

Art. 15. Rapport classis Amsterdam.

Brief Kerkeraad Colombo, 13 *October* 1704.

Colombo heeft thans 4 dienstdoende predikanten.

De predikanten Doude en Sinjeu benevens de scholarch Gregor. de Costa zijn gecommitteerd om den staat van het Cingalesche Christendom exact op te nemen, en hebben gevonden 30 kerken. Zij leveren een staat over van de scholen. Hebben ook examen ingesteld, en zijn, zoo over de scholieren als over de meesters, boven verwachting voldaan. Geven in bedenking, of deze menschen, die onder het heidendom wonen, geen meer middelen moeten hebben om in hun geloot bevestigd te worden, dan de 9 Gebeden, de 2 Catechismen en den Ziekentroost. Zij betuigen mede, dat het welwezen van het Cingalesche Seminarium en van het Christendom aldaar hun ter harte gaat.

Synode Hoorn 1707.

Art. 53. Indische zaken.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode, 23 *November* 1705.

Ceilon. Ds. Sinjeu is jongst aangesteld tot rector van het Colombosche Seminarium.

Java's oostkust, *Bantam* en *Padang* worden door krankbezoekers bediend.

Brief van den Kerkeraad te Colombo aan classis Amsterdam, 12 *December* 1705.

Colombo; De scholen in het land gevisiteerd zijnde, zijn bevonden 22219 (zoo bejaarden als kinderen) scholieren. Hebben de twee proponenten ontvangen.

Brief van den Kerkeraad van Kaap de Goede Hoop, 2 *April* 1706, *onderteekend P. Calde.*

De Gemeente is nog toenemende; catechisatiën zijn ingesteld, door 120 kinderen bezocht. Tot meerder bekeering der heidenen ware het wel noodig de hottentotsche taal te leeren; waarvoor hij wel wenschte zich 1 à 1½ jaar af te zonderen. Wat denkt de Synode hiervan?

Synode Enkhuizen 1708.

Art. 51. Rapport van Gecommitteerden der Synode.

Brief Batavia aan de Synode 6 *Februari* 1707.

De vertaling van Valentijn kon, volgens het oordeel van hunne Gecommitteerden tot het onderzoek, met geen stichting het licht zien. Hij had voor de Vergadering zelf beleden eenige kapittels veranderd te hebben en nog dagelijks te veranderen. Als hij daarmede voortging zou zijne vertaling recommandabel kunnen worden. Valentijn had zich aan dit oordeel onderworpen. Hieruit was te zien hoe deze zaak in liefde werd verhandeld.

Ceilon. Hebben reden God te danken over de uitkomst van de laatste visite, zijnde in het district Colombo 22219 inlandsche Christenen, jong en oud.

Jafnapatnam, vroeger met 4 of 5 predikanten voorzien, heeft er nu maar één, die tevens rector van het Seminarie is.

Amboina. In de visite 1705 en 1706 zijn bevonden 1852 lidmaten; het getal der gemeene Christenen (bejaarden en kinderen), 32371, in het geheel 34223, hoewel het geloof, de kennis en de ijver daar zeer sober zijn.

Synode Edam 1709.

Art. 50. *Brief Batavia* 21 *November* 1707.

Valentijn is teruggekomen op Amboina. Hij predikt in beide talen. Hij wil zijne versie tot genoegen der rapporteurs ververbeteren, doch verzoekt dat die dan ook met die van Leidekker zal gerecommandeerd worden.

Te *Batavia* zijn dat jaar tot de Gemeente toegedaan in 't Nederduitsch 44 tot één, en 1 tot beide Sacramenten. In 't Portugeesch 85 tot één, en 79 tot beide Sacramenten. In 't Maleisch 11 tot één, en 21 tot beide Sacramenten. In het geheel 241.

Brief van den Kerkeraad van Amboina, 5 *Augustus* 1704.

Beloven Valentijn in liefde te zullen bejegenen en de vroegere geschillen niet meer te gedenken, in de hoop dat hij ook het zijne tot den vrede zal toebrengen.

Leggen zich met allen ijver op het maleisch toe.
Klagen over de traagheid en onkunde der Christenen.

Synode Alkmaar 1710.

Art. 47. Rapport van Gecommitteerden.

Brief Batavia, 11 *Februarij* 1709.

Het Kerkbezoek in *Amboina*, op *Harouko* en *Ceram* had plaats door Ds. Poleman in December 1707, en door Spandaw in April en Mei 1708. In de eilanden *Bouroe*, *Manipa* en *Boanoa* in December 1707 door denzelfde. De *Overkust van Leitimor* door Valentijn in 1707 en door Parent in 1708. *Leitimor op 't gebergte* door Parent in 1707 en door Poleman in 1708. Lidmaten 1761, Christenen 32246. Op de *Westkust van Celebes* en de *Noorder-eilanden* (*Tagulanda*, *Chiaau* en *Tangir*, (sic) 127 Lidmaten, en Christenen (bejaarden en kinderen) 20906. Op *Timor* 30 Lidmaten, 50 kinderen, 13 mannen en vrouwen die onderwezen werden om Christenen te worden.

Klagen over de diepe onkunde der Christenen aldaar, gelijk ook op *Ternate*, van waar Ds. Brants naar Ambon gezonden was door de Hooge Regeering om het gebrek eenigzins te vervullen.

Brief Batavia, 9 *Januarij* 1710.

Ternate heeft 1 predikant; te zware dienst; vroeger 3 à 4. De visite op de afgelegen eilanden kan niet naar behooren geschieden, te meer omdat ook het Noorderdeel van Celebes ontroofd is.

Banda. Door Ds. Boterkoper is de visite van Kerken en Scholen op Arou gedaan; 20 kinderen gedoopt. De Scholen zijn in redelijken staat, maar de oude Christenen zijn zeer onkundig, omdat hun taal vrij verschilt van de maleische, die er echter het naast bijkomt.

Te *Macassar* is de Kerk in gewenschte staat onder een predikant. Lidmaten 177, Christenen 233, te zamen 410.

Malacca. De Kerk, onder de zorg van Ds. v. d. Vorm, geniet rust en vrede. Lidmaten 202; 14 aangenomen; 25

kinderen gedoopt. Roomsche Christenen zijn er velen, doch onwetend en hardnekkig.

In *Japan* is zeker abt, Jan Baptist Sidalti, gekomen, maar terstond vastgehouden, en zal mogelijk een eeuwige gevangenschap tot zijn beurt krijgen.

Synode Amsterdam 1712.

Art. 46. Rapport Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 20 *October* 1710.

Ternate. De predikant had eenige Scholen en Kerken gevisiteerd, maar op verzoek het verder gestaakt, daar het hoofdkantoor daardoor 5 à 6 maanden van een predikant zoude ontbloot zijn. Daar waren 92 lidmaten, 83 schoolkinderen; 1460 gedoopten. In de overige plaatsen van Molucca omtrent 118 lidmaten; 1239 schoolkinderen en 18430 gedoopten; te zamen 21422 menschen, die allen onder het opzigt en de zorg van één predikant stonden; er waren er 4 noodig.

Amboina heeft 4 predikanten, die, ofschoon te weinig voor eene zoo groote menigte, in hun dienst getrouw zijn. Er waren er minstens nog 3 noodig.

Timor staat nog onder een krankbezoeker. Heeft reeds sedert lang een leeraar verzocht om de Sacramenten te bedienen; door gebrek aan predikanten kon het nog niet geschieden.

De Kerkeraad van Batavia heeft aan de Hooge Regering te Batavia en bij Bewindhebbers 8 à 10 predikanten aangevraagd.

Brief Columbo, 10 *December* 1710.

Hadden nog wel minstens 5 predikanten noodig.

De 3 proponenten houden zich nog bezig met het aanleeren van de inlandsche talen en de 3 kweekelingen met hunnen landaard, door prediken en catechiseeren, te stichten.

De inlandsche Kerken en Scholen onder Colombo zijn door Ds. Riemersma meest tot genoegen bezocht; 84 bejaarde

heidenen (mannen en vrouwen) gedoopt en 1838 kinderen; inlandsche Christenen 35135.

De kweekelingen van het Colombosche Seminarie waren tot genoegen, zoo in de Nederlandsche taal, sintaxi etc., als in de theologie geëxamineerd, zoodat haast zouden overgaan tot de „Waarachtige wegen" van Ds. v. d. Hoonaard, zoodat zij hoop hadden door hen bij tijd en wijle iets goeds ten nutte van het Christendom, uit te werken.

Brief Amboina, 24 *September* 1710.

Zij zijn van de nuttigheid van Valentijn's versie ten volle overtuigd. Hebben 3 predikanten; te weinig voor een zoo groot volk; te meer omdat de eilanden Honimoa en Hanoesol onbezet zijn en dus door hun predikanten ook moeten worden bediend. Zij zouden echter dit werk met vermaak doen, zoo zij maar vruchten van hun arbeid zagen, maar tot hun droefheid deed het woord daar niet veel nut. Zullen echter aanzien, tot God het zal gelieven te zegenen.

Synode Hoorn 1713.

Art. 42. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 2 *November* 1711.

Op *Batavia* zijn 10 predikanten; 3 voor de Portugeesche, 2 voor de Maleische, de anderen voor de Hollandsche Gemeente.

Op *Ceilon* 8 predikanten en 3 proponenten.

In Indië zijn 13 krankbezoekers aangekomen.

Synode Enkhuizen 1714.

Art. 41. Rapport Classis Amsterdam.

Brief Colombo, 9 *December* 1712.

Verzoeken hun leeraars te zenden, dewijl anders duizenden van Christenen in gevaar van afval (wat God verhoede) zouden gebragt worden. Het smart hun dat zich zoo weinigen opdeden om de Indische Kerken te dienen. Zij hebben slechts 6 predikanten.

Met Kerken en Scholen onder Colombo is het nog goed

gesteld. Velen worden aldaar tot de Nederduitsche Gemeente toegedaan en ook in het binnenland door den Heiligen Doop Christus Kerk ingelijfd; zijnde nu het getal der inlandsche Christenen 35721; met 136 toegenomen.

De Malabaarsche proponenten prediken en catechiseeren met vrucht in het binnenland. Het Seminarium op Colombo belooft, onder het opzicht van den rector Sinjeu, goede vruchten, die men reeds zag en ondervonden had onder de kweekelingen en Jafnapatnamsche studenten. Zij vermijden ook alle onnoodige geschillen.

Brief van Ds. Valentijn, 8 *Februarij* 1713.

Wenscht te repatriëeren en vraagt daartoe hulp. Men had hem niet tot dienst van de Indische Kerken in het algemeen, maar speciaal voor Amboina uitgezonden. Nu wil de Regeering te Batavia hem naar *Ternate* zenden, hoewel hij 2 malen heeft verzocht naar Holland te mogen gaan. Het gaan naar Ternate heeft hij geweigerd:

1°. Wegens ligchamelijke indispositie.

2°. Zekere zwarigheid die hij daartegen in zijn gemoed had.

3°. Maar bijzonder, omdat hij zich alleen voor Amboina heeft verbonden.

4°. Omdat de XVII hem, om zijne vorige diensten, met Amboina (de beste plaats van de Oost) begunstigd hadden, terwijl Ternate de slechtste was, zoodat men hem dus smaadheid aandeed.

De Hooge Regeering heeft hem, op grond van zijn weigering, zijne gage en emolumenten afgeschreven, waardoor hij genoodzaakt wordt zich te Batavia te consumeren, zijnde hierdoor zijn chagrijn en ziekte vermeerderd.

Bij dezen brief was gevoegd een loffelijk getuigenis van den Kerkeraad van Amboina, waaruit bleek, dat hij zijn dienst onberispelijk en getrouw had waargenomen.

Synode Edam 1715.

Art. 40. Rapport Classis Amsterdam.

Brief v. d. Kerkeraad te Colombo, December 1711, *aan de Classis.*

Aan het opzigt en de zorg van slechts 4 predikanten zijn overgelaten, behalve de Nederduitsche Gemeenten te Colombo, Gale, Mature, Batticolo, Trinconomale, Jafnapatnam, Manaar, Calpetti en Tutecorijn, bij de 100 inlandsche Kerken en Scholen, behoorende daartoe alleen op Jafnapatnam bij de 100.000 inlandsche Christenen, op Colombo 35135 en mogelijk evengroot getal te Gale, waar alleen was Ds. Agotha, bij de 80 jaren oud. Hebben dus minstens nog 4 à 5 predikanten noodig. De visite van inlandsche Kerken en Scholen op Colombo is wel begonnen, maar door vertrek van Ds. Riemersma en andere inconveniënten niet voleindigd. Zij waren in geen slechter staat dan in 't vorige jaar.

De Kweekschool onder Ds. Sinjeu had goeden voortgang.

De gewezen kweekelingen van Jafnapatnam waren ijverig in den hun opgelegden dienst.

De proponent Conijn had goedkeuring van zijne overzetting van Mattheus, Marcus en Lucas in het Cingaleesch van de ordinaire tolken en taalkundigste inlanders, die ook oordeelden, dat Conijn genoeg bedreven was in die taal om de verdere overzetting van de Heilige Schrift aan hem op te dragen, waarmede hij nu bezig was.

Brief van den Kerkeraad te Colombo, 5 *December* 1713 *aan de Classis Amsterdam.*

Zij namen bij de visite van Scholen en Kerken in het land veel vordering waar in de gronden van de religie. Van de Kweekschool en Kerk en School te Jafnapatnam is goed berigt. De vertaling van Conijn is tot dienst van Kerk en School aan de meesters ter hand gesteld.

De inlandsche proponenten varen voort met prediken en catechiseeren in het Malabaarsch.

Brief Kerkeraad Amboina, 14 *September* 1713 *aan de Classis Amsterdam.*

De versie van Leidekker blijft te Batavia in de kast liggen.

Verlangen zeer naar eene maleische overzetting van den

Bijbel, van wien dan ook. Het maleisch is op Amboina wel eene vreemde taal (in de 15de eeuw van Djohor ingevoerd), zoowel als de Nederlandsche en de Portugeesche, doch zij wordt verstaan en was naar hun oordeel de beste om met stichting te worden ingevoerd.

Zij klagen over traagheid en ijverloosheid in de gemeenten, hoewel de Heer daar ook de zijnen had.

Honimoa is onbezet. *Haroeko* heeft een krankbezoeker.

Synode Alkmaar 1716.

Art. 40. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 11 *Novemnber* 1715.

Ternate. Op Ternate en onderhorige plaatsen zijn veel Christenen afgeweken tot de heidensche en moorsche vuiligheden, bij gebrek aan leeraars. Er zijn 2 predikanten. Een hunner heeft op zijne gevaarlijke visite op de *Celebes* en *Noorder-eilanden* gelaten 26651 Christenen, 150 lidmaten, 2863 gedoopte kinderen, 37 gedoopte bejaarden, 1049 schoolkinderen. Op *Bachiam-Machiam* zijn 152 Christenen, 7 lidmaten, 9 gedoopte kinderen, 1 gedoopte bejaarde, 16 schoolkinderen.

Java's Oostkust is gevisiteerd.

Te *Batavia* zijn van November 1714/5 aangenomen 45 van de Nederlandsche taal, 238 Portugeeschen, 48 Maleischen; gedoopt Nederlandschen 68, Portugeesche gemeente 130 bejaarden en 378 kinderen, Maleischen 46 bejaarden, 116 kinderen.

Brief Colombo, 6 *December* 1715.

Verblijden zich over de ordening van den proponent Conijn; geven zeer loffelijke getuigenis van zijne bekwaamheid.

Het district *Colombo* heeft 35 kerken en scholen; gedoopte Christenen 39240. In het seminarie te Colombo kwijt de rector Sinjeu zich alsvoren; de kweekelingen zijn tot genoegen, ten overstaan van scholarchen en predikanten in de natuurlijke godgeleerdheid, en wel in de zedeleer geëxa-

mineerd. De inlandsche proponenten volharden in hun pligt met stichting.

Synode Amsterdam 1718.

Art. 40. Rapport Classis Amsterdam.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 16 *November* 1716.

Ternate. Ds. Sel heeft de visite gemaakt naar Celebes en de Sangir-eilanden; Christenen 23339.

Amboina heeft 33233 Christenen.

Banda. Ds. Boekenburg deed de visite van kerk en scholen op Zuid-Wester-eilanden van Klein-Timor. 457 Christenen, 145 schoolkinderen.

Timor. De krankbezoeker overleden, er is nu alleen een inlandsche meester, Amos Pieterse Thenoe.

Uit het vaderland zijn gekomen 18 krankbezoekers.

Geven de noodzakelijkheid te kennen om met allen ernst aan te houden bij de Majores om meer predikanten te zenden.

Van elf predikanten in 1715/16 gezonden, bleef 1 aan de Kaap en wordt nog 1 verwacht. 2 zijn naar Ceilon gezonden, 2 naar Amboina, 2 naar Ternate, 2 naar Banda, zoodat alle comptoiren zoo niet voorzien zijn, of er is nog grooter getal van noode. Betuigende met hartelijke en zielroerende uitdrukkingen, dat toch de Classis van Amsterdam in dezen hun de behulpzame hand gelieve te bieden.

Brief Colombo, *November* 1716.

Danken God over den bloeijenden staat van kerk en scholen in het district Colombo, door Ds. de Vriest gevisiteerd, die aanwas van Christenen rapporteerde.

In het Seminarie zijn de kweekelingen tot de geopenbaarde godgeleerdheid gekomen. De Jafnapatnamsche proponenten volharden in hun ijver om in het land te prediken en te catechiseren.

Brief Amboina, 17 *September* 1716.

Wenschen zeer naar den maleischen Bijbel, (zich hou-

dende buiten de kwestie van hoog en laag maleisch), daar in de gansche Provincie kerk noch school is, alwaar het Nieuwe Testament van Brouwerius compleet gevonden wordt.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 1 *November* 1717.

Batavia heeft 5 hollandsche predikanten, 3 portugeeschen, 2 maleischen. Onrust, vacant zijnde, wordt bediend door de predikanten die geen vaste bediening hebben; zij bedienen ook de Sacramenten op het eiland Purmerend, doch de meeste dienst wordt verrigt door den portugeeschen predikant, omdat de meeste menschen aldaar Portugeesch spreken en velen der bezochten hunne belijdenis wenschen te doen.

Wegens gebrek aan leeraren wordt op de reede niet gepreekt, doch daar Bewindhebbers de O. Indische Kerk met 8 predikanten ondersteund hebben, hoopt men daarvoor weder een te vinden.

Te *Cochin* op de kust van Malabar 1 predikant.

Amboina. Visite gedaan door Ds. Seruys op de eilanden Boeroe, Manipa, Boanoa, Pieroe, Tanonne, Kaijbobbe, Oma, ook op het gebergte van Leitimor en aan het kasteel, op de kust van Hitoe, op Honimoa, Nussalaut en het onderhorige op Ceram.

Lidmaten zijnde 2707 minder dan vorig jaar, wegens groote sterfte.

Er is over het algemeen behoefte aan meer predikanten; 5 overleden en slechts 4 ontvangen; en de toenemende zwakte en jaren van velen door geheel Indië voorspellen ook geen langen dienst meer.

Brief Colombo, 8 *December* 1717.

Te *Colombo*, waar de gemeente merkelijk in getal toeneemt en de inlandsche kerken en scholen bloeijen, zijn 3 predikanten. Zij hebbben Sinjeu en de scholarchen de studenten uit het cingaleesch seminarie horen examineren over de hoofdzaken uit 17 Hoofdstukken, begrepen in het 2e, 3e en 4e boek van het werk van Taco Hajo v. d. Honert,

„De ware wegen"; 8 studenten hebben op de vragen, objectiën en exceptiën van den Rector een vergenoegend antwoord gegeven. Christenen in het district met 2414 vermeerderd, nu 40690.

De *Jafnapatnamsche proponenten* prediken en catechiseren met alle vlijt in het land als ook te Colombo, om de inlanders van het heidendom af te trekken en tot het Christendom over te brengen.

Synode Enkhuizen 1720.

Rapport van de door den Praeses gecommitteerden.

Art. 43. *Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode*, 7 *November* 1718.

Korte statistieke opgaven. Wij teekenen omtrent *Ceilon* alleen het volgende aan.

Sinjeu is nog rector van het cingaleesch seminarie te Colombo, „alwaar de aanlering van de studenten redelijk toeging." De gemeente aldaar is aangegroeid met 2414 personen; bedraagt in het geheel 40690 zielen. De inlandsche proponenten, zoo hier als te Jafnapatnam, toonen hun vlijt om de heidenen tot het geloof over te brengen.

Agotha is na ruim 50 jaren dienst overleden, 81 jaren oud.

Predikanten te *Batavia* 10; *Onrust* 1, *Ceilon* 13, *Negapatnam* 1, *Cochin* 1, *Malacca* 1, *Ambon* 4, *Banda* 3, *Ternate* 3, *Macasser* 1; *Padang* 1 ziekentrooster, *Timor* 1 hollandsche en 1 maleische ziekentrooster.

Synode Edam 1721.

Art. 41. Rapport van Gecommitteerden.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de classis Amsterdam, 20 *November* 1719.

Ternate heeft 3 predikanten; klacht over algemeene traagheid. Op *Macquian* zijn 25 Christenen, 5 schoolkinderen; op *Batchian* 123 Christenen, op de *Sangir-eilanden* 1745 gedoopten.

Ceilon. Te *Columbo* en in *Negumbo* zijn 40765 Christenen. Rector van 't Seminario Sinjeu, thans zwak en ijverloos. De studenten zijn zoo ver in de theologia naturalis, dat zij tot de revelata waren overgegaan.

Te *Gale* 52400 Christenen. *Jafnapatnam* 179715 gedoopte en 10235 ongedoopte Christenen; in de kweekschool worden eenige jongelingen in het hollandsch en in den godsdienst onderwezen.

Cochin. Ds. Visser doet den arbeid met wakkerheid en eenige vrucht; doch niet zoo groot als hij wel wenschte, wegens den gemeenzamen omgang der hervormden met de roomschen, wier beeldendienst voor het heidendom aanlokkelijk was. De brief bevat omstandig verhaal, hoe daar Christenen van de eerste tijden zouden gevonden zijn, wier nazaten geen transubstantiatie erkennen en wier leeraars eertijds ook gehuwd waren.

Timor; eene trage gemeente van 37 leden, 47 inlandsche Christenen, onder opzigt van den krankbezoeker van Dijk. Hadden sedert 1716 geen visite van predikanten, waarop zij sterk aanhouden.

21 nieuwe krankbezoekers ontvangen, 9 vertrokken.

Brief Colombo, 3 *November* 1719, *aan de classis Amsterdam.*

Jafnapatnam. Drie predikanten. De gemeente is in welstand; 282 leden. In het district zijn 50 kerken en scholen, 189764 gedoopten, die door naarstig onderwijs in kennis toenemen. In de kweekschool zijn 6 jongelingen van goede hoop. De 2 inlandsche proponenten doen onder opzigt van de predikanten dienst; men hoopt daarvan wat goeds.

Gale 2 predikanten en 1 proponent; 93 leden, 18 kerken en scholen, 27040 Christenen.

Mature 21 leden; daaronder 19 kerken en scholen, 26033 Christenen.

Colombo 4 predikanten 444 lidmaten. Voor de inlandsche Christenen 38 kerken en scholen, in het geheel 41116 Chris-

tenen. Sinjeu vraagt wegens ziekte ontslag als rector; het seminarie stond een jaar stil.

Brief Amboina, 31 *Augustus* 1719, *aan de classis Amsterdam.*

Vier predikanten. Alleen Ds. Serruys predikt in het maleisch, Ds. Ninaber oefent zich daarin.

Zien reikhalzend uit naar den maleischen Bijbel.

Ds. Ninaber bezocht in October 1718 de eilanden Monipa. Bouro, Boanoa en de kust van Ceram, in April Haroeko,

Ds. v. d. Win in December 1718 Honimoa, Noessalaut en het onderhorige op Ceram.

Door Ds. Serruys, April 1719, het gebergte Leytimor.

Door Ds. Renet de Kust Hitoe; 1277 leden, gemeene Christenen 17325, schoolkinderen 4716, buiten de school 6614, nieuw gedoopten 1011, totaal 319537.

Zij prijzen voor den druk van den maleischen Bijbel het latijnsche karakter aan. Aan het volk zal door den druk gelegenheid gegeven worden zelf de Schrift te onderzoeken. Zij zuchten daarnaar met verlangen, en klagen, dat het hard is, dat zij als erfgenamen het Testament niet mogen inzien en alles maar van het gehoor moeten hebben.

Synode Haarlem 1723.

Art. 43. *Hoorn* geeft eene dorre statistiek uit een brief van Batavia, in de vorige Synode ingekomen, waarover toen niet werd gerapporteerd.

Brief van den Kerkeraad te Batavia, 9 *November* 1722, *aan de classis Amsterdam.*

Bedanken de Classis voor de pogingen bij de Bewindhebbers aangewend, voor het drukken van de versie van Leidekker; verzoeken haar daarin vol te houden, opdat dit groote werk eens tot een gewenscht einde worde gebragt; waartoe immers Bewindhebbers de Classis hadden verzocht naar de bekwaamste middelen uit te zien.

Bedanken voor de toezending van 8 predikanten; verzoeken den veelvermogenden voorspraak van de Classis, opdat

weder eenige bekwame arbeiders in den Indischen oogst mogen worden uitgezonden, alzoo gebrek te vrezen is.

22 krankbezoekers ontvangen en 11 gerepatrieerd.

Synode Amsterdam 1724.

Art. 43. *Brief van den Kerkeraad te Batavia, aan de Classis*, 10 *November* 1723.

Wenschen dat de portugeesche Bijbel gedrukt worde; en dat de Majores daarover mogen worden aangezocht. Zij dringen hun verzoek aan: 1°. omdat het zoude zijn tot eer van Jehova en tot winning van vele zielen; 2°. dewijl het werk nu geheel voltooid is en eenigen hun dienst reeds voor de revisie hebben aangeboden.

30 krankbezoekers ontvangen.

Brief Colombo aan de classis Amsterdam, 19 *November* 1723.

Verblijden zich over de afzending van 7 predikanten, die reeds te Batavia zijn aangekomen; zij hebben nog geen gebrek, doch twijfelen niet of Gods Kerk aldaar zal in der tijd „van die aangewende devoiren gauderen", daar eenigen oud en gebrekkig worden.

In de provincie *Jafnapatnam* 183116 gedoopte Christenen, wordende echter maar weinigen in dat district tot de belijdenis des geloofs bevorderd, en weinig daartoe gecontribueerd door de 2 malabaarsche proponenten Jan Ignatius en Jan Anthonissen. Die trage dienstknechten worden telkens tot meer ijver en naarstigheid aangemaand. De 6 jongelingen uit het seminarie zijn naar dat van Colombo verplaatst.

Gale heeft 3 predikanten. Inlandsche Christenen 75559, zoo Malabaren als Cingalezen van welken ook eenigen ten avondmaal komen en sommigen goede verwachting geven.

Colombo heeft 6 predikanten. Sinjeu is alleen belast met het seminarie. De nederlandsche gemeente aldaar telt 314 lidmaten. In het Lazarushuis was voor 14 lidmaten het heilig Avondmaal bediend, zijnde sedert het vorige jaar 4 van die ellendigen gestorven.

Bij de inlanders wast dagelijks de lust aan om van de

duisternis tot het licht over te gaan; het getal der Christenen is sedert de vorige visite tot 36817 aangegroeid.

Te *Negumbo* is het avondmaal voor 30 hollandsche en 180 inlandsche lidmaten bediend. Schoon in vorige jaren het antichristendom en het heidendom ten troon zat, was te Cota het getal cingaleesche lidmaten van 170 tot 196 aangegroeid, onder leiding van Ds. Conijn.

In het Seminarie te Colombo worden de kweekelingen als voorheen door Sinjeu trouw onderwezen, doch van het laatste examen konden zij niet spreken, daar zij, gepasseerd en geaffronteerd door de Politieken, zijn thuis gebleven. Door den politieken Raad daarover geinterpelleerd, hadden zij zich schriftelijk verklaard, dat zij nooit weigerachtig waren geweest het examen bij te woonen, en zulks ook nu gebleken was uit hun verzoek aan den Commissaris Politiek om gezamenlijk naar het Seminarie zich te begeven. Doch dat zij nu, om hun fatsoen te bewaren en zich aan geen ondankbaarheid schuldig te maken jegens den Gouverneur zaliger (die de predikanten altijd luister had bijgezet, bijzonder bij gelegenheid van het examen) genoodzaakt waren geweest absent te blijven. Zich verder beklagende, dat de Politieken vooruit waren gereden, met achterlating van de Predikanten, zeker met oogmerk om hen achteraan te voet te laten volgen; zendende, tot nog meerder bespotting, de koets eerst omtrent een uur daarna.

Synode Hoorn 1725.

Rapport van de commissie.

Art. 44. *Brief van den Kerkeraad te Colombo aan de classis Amsterdam*, 9 *November* 1724.

De Kerk te *Jafnapatnam* is bloeijend; 190 Lidmaten. Omtrent de Scholen wordt berigt, dat de meesters, behalve die van de Compagnieschool, veel vlijt hadden aangewend, zoodat zij voor een groot gedeelte allerhande boeken zeer prompt konden lezen en den catechismus en andere catechiseerboeken van voren tot achter konden opzeggen. De

Nederduitsche Gemeente te *Manaar* bestaat uit 23, die te *Baticola* uit 38, te *Trinconomale* uit 38 lidmaten. De Scholen gaven dit jaar minder reden tot tevredenheid. Inlandsche Christenen in dat district 185645, zijnde in kennis toegenomen. De 2 proponenten zijn vermaand tot beter betrachting van hun pligt.

Colombo, met de onderhoorige kantoren, 327 lidmaten. In het district 37398 inlandsche gedoopte Christenen, met 581 vermeerderd.

Het *Seminarie* staat nog onder Sinjeu, die, ofschoon zwak, echter, sedert het laatste examen voor 2 jaren, groote vruchten onder de hem toevertrouwde kweekelingen geplukt heeft. Op het examen, in tegenwoordigheid van de predikanten gehouden, gaven de kweekelingen blijken van hunne naarstigheid en van hun oordeel, waaruit te besluiten is, dat zij in vergelijking met het vorig examen, zich deftig gekweten hebben, en getoond hebben bijna in staat te zijn (namelijk de meest gevorderden) om met stichting onder den inlander Gods Woord te kunnen verkondigen, zooals bleek uit de proeve, afgelegd over 4 opgegeven teksten, met zoo veel genoegen aangehoord, dat men eenparig van oordeel was, dat die eerste proeve van hun preekgave voldoende was. Zij scheppen daaruit goede hoop, dat die kweekelingen met der tijd als bekwame werktuigen tot verkondiging van Gods Woord onder dezen landaard zullen kunnen gebruikt worden. De overige kweekelingen hebben mede getoond, dat zij krachtig gevorderd zijn in de kennis van de gronden der Nederduitsche taal en in de beginselen der godsdienstige waarheden.

De Gouverneur Herkenberg heeft tot spoedige voortzetting van het Christendom, den Kerkeraad door den Commissaris Politiek in bedenking gegeven de predikanten Conijn en Wetzelius verlichting in hun dienst te verleenen, opdat de eerste zijne Bijbelvertaling voortzette, en de tweede zich in het Cingaleesch dieper oefene. De Kerkeraad heeft eenparig dit voorstel aangenomen en hebben de predikanten Conijn en Wetzelius zich daartoe bereid verklaard.

Synode Enkhuizen 1726.

Art. 44. De Correspondent van Zuid-Holland brengt, naar aanleiding van ontvangen brief uit Batavia, ter sprake het doopen van Turken en Heidenen, die tot het Christendom overkomen. Moeten deze, hoewel nog zeer onwetend, aanstonds na den Doop tot het Heilig Avondmaal worden verpligt en toegelaten; dan wel, mag men hen doopen, wanneer zij beloven, dat zij zich vervolgens zullen laten onderwijzen en meer geoefend zijnde, ten Avondmaal zullen gaan?

De Gecommitteerden van Zuid-Holland waren van oordeel, dat zoo men volstrekt weigerde iemand te doopen, tenzij hij ook aanstonds tot het Avondmaal kwam, misschien de loop van het Evangelie in dien landaard aanmerkelijk zoude gestuit kunnen worden, en velen mogelijk nooit zich in den schoot der Kerk zouden begeven, die er nu toegebragt worden, doch trapsgewijs.

Dat ook mogelijk het pausdom veel voet zou kunnen krijgen op Ceilon, op de kust van Coromandel, ja zelfs te Batavia, „alwaar de roomsche Missionarissen, als bijen- „zwermen de menschen ten eerste doopen en zoo de paapsche „Kerk inlijven; welke, ofschoon door papen gedoopt, even- „wel voor Christenen gehouden worden; waardoor dus eene „deur voor het pausdom opengezet zoude worden. En welk „nadeel zelfs de Maatschappij hierdoor zoude kunnen toege- „voegd worden, als de inlanders de jesuitische gronden „werden ingeprent, kan ieder vatten."

En de gedoopten (hoe onwetend ook) zijn en blijven nochthans beter onder het opzigt van de Predikanten en Kerkeraden, dan die geheel ongedoopt blijven. Hierdoor hebben de leeraars en de ouderlingen met de krankbezoekers bekwame gelegenheid om die menschen verder aan te zetten tot onderwijs, en zoo het slaven zijn, hunne heeren te vermanen om zoodanig onderwijs voor hun slaven toe te laten en te bevorderen. Zij doen hier nog bij, dat zoo de inlander, anders genegen om gedoopt te worden, ongedoopt sterft, als nog niet naar de gestelde orde van Bata-

viasche Kerken onderwezen zijnde, zulks dikwijls veel twijfelingen in die stervenden te weeg brengt, en ook den inlander tot nadeel van de gereformeerden en tot lof van de papisten spreken doet.

Gecommitteerden meenen, dat dit advies bij provisie aan de Eerw. Broeders van Batavia als het *provisioneel* oordeel van de Christelijke Synode zou kunnen overgeschreven worden; terwijl intusschen, de zaak aan de respectieve Classen bekend gemaakt zijnde, dezelven nog nader hare consideratiën, (zoo er iets was bij te voegen) zullen gelieven in te zenden. Gelijk mede de twee Z. Hollandsche Correspondenten, naar Noord-Holland gaande, bij de Christelijke Synode aldaar zullen onderzoeken of dezelve iets hieromtrent heeft, en zoo ja, te arbeiden om in dezen, ware het mogelijk, een eenparigen voet te houden.

De Gecommitteerden ad causam zijn zeer hartelijk bedankt voor hunne extra-ordinaire moeite en veelvuldigen arbeid in deze zoo ver uitziende zaak, en is dit praeadvies in een synodale resolutie veranderd.

Synode Alkmaar 1728.

Art. 43. *Brief Batavia*, 3 *November* 1727.

Zij hebben gezien, dat de Zuid-Hollandsche Synode (1726) hun gevoelen over de scheiding van de twee Sacramenten heeft overgenomen. Zij achten die zaak zoo gewigtig, dat de welstand van de Indische Kerken daarvan voor een goed deel afhangt.

Op *Ceilon* is Sinjeu overleden.

Synode Haarlem 1729.

Art. 41. *Brief Batavia aan de Synode*, 13 *November* 1728.

De rivisie van de maleische overzetting is voleindigd.

Timor. Lidmaten 60. Christenen 460. De koning van Amaby blijft hardnekkig bij het heidendom, ofschoon zijn zoon benevens een andere Koning en vorstelijke personen reeds gedoopt zijn.

Vragen herstelling van eer en traktement voor de 2 Ceilonsche predikanten, die door den Gouverneur van Ceilon (Vuijst) zonder eenige kennisneming van den Kerkeraad, met afschrijving van gage zijn opgezonden, ofschoon zij door de Hooge Regeering van Indië weder hersteld zijn. Bijzonder aan de Classis van Amsterdam wordt opgedragen dit aan de XVII met allen eerbied en hartelijkheid te vertoonen, als eene zaak die alle eerlijke mannen zou kunnen afschrikken hun dienst aan de Indische Kerken aan te bieden. Dat ook de predikanten in hun rang en eer, a° 1680 verleend, mogen worden hersteld, opdat de luister van den geheiligden godsdienst voor mohammedanen en heidenen en verachters van den gereformeerden godsdienst niet worde bezwalkt.

Synode Amsterdam 1730.

Rapport van de commissie.

Art. 41. De Ceilonsche predikanten staan binnen. Hunne memoriën worden in handen gesteld van eene commissie, die rapporteert, dat de stukken van te wijden omvang zijn om stante Synodo te onderzoeken. De predikanten schijnen hun voor alsnog toe zeer mishandeld en verongelijkt te zijn. In handen gesteld van de Classis Amsterdam om door haar *Gecommitteerden ad res exteras* te worden onderzocht, om nader daarop te rapporteeren.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de classis Amsterdam, 26 *September* 1729.

Bevelen de 2 repatriëerende Broeders Werndly en Serrius aan.

Zij brengen 2 exemplaren mede in handschrift van den maleische Bijbel, 1 in hollandsch, 1 in arabisch karakter, en twee inlandsche leermeesters Paulus Anthonise de Monte en Joh. Hekbal, op gage van *f* 30 's maands.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de classis Amsterdam, 24 *October* 1729.

Refereeren voor den druk van den maleischen bijbel aan Werndly en Serruis die daarvoor zijn overgezonden.

Zij hebben geen reden om zich te verheugen over den bloei van het Christendom, inzonderheid ter plaatse, daar bij gebrek aan leeraren de visites niet behoorlijk kunnen worden waargenomen

Provincie Ternate. 2 predikantsplaatsen open. De gansche last rust nu op Joh. Werndly. Op de kust van Celebes en de Noorder-eilanden zijn 18000 Christenen, onder welken nieuw gedoopte kinderen 1240, lidmaten 74, nieuw getrouwden 137, schoolkinderen 616. Bij gebrek aan leeraars verwildert aldaar het Christendom.

Ceilon. Ds Kalden neemt het Seminarie waar; van hetwelk gezegd wordt dat nog weinig vruchten te zien zijn.

Colombo	626	lidmaten,	39955	Christenen.
Gale	124	„	74034	„
Jafnapatnam	304	„	187133	„
	1054	lidmaten,	301122	Christenen.

Timor. Tot meerder opbouw van het inlandsche Christendom heeft de regering derwaarts gezonden als inlandsche leermeester Andries de Salva.

Sumatra's Westkust is in 4 jaren door geen predikant bezocht en de vacante plaatsen worden aldaar niet aangevuld. Eén krankbezoeker.

Java's Noord-, Oost- en Westkust. Door gebrek aan predikanten geen ordelijk bezoek.

De classis Amsterdam geeft een zeer belangrijk rapport over de wording van de maleische Bijbelvertaling, en wat door de XVII voor den druk wordt gedaan. Het begint: „Het is eene bekende zaak hoe zeer de O. Indische „Kerken begeerig zijn geweest om eene getrouwe overzetting „van de H. Schriften in de maleische taal te hebben, niet „alleen om zielen te winnen, maar voornamelijk om de „reeds gewonnenen in de kennisse en liefde der waarheid „te bevestigen, en meer en meer op te bouwen; wordende „daartoe groote lust bij de inlanders bespeurd."

Synode Hoorn 1731.

Art. 41. *Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode*, 13 *November* 1730.

De Kerkeraad heeft 21 Augustus 1730, in liefde en eendracht, (zich funderende op het zeer wijs advies van de Zuid- en Noord-Hollandsche Synoden) besloten, dat aan bejaarde personen, uit het heiden- of turkendom overkomende, en die den doop alleen verzochten, de H. Doop niet mogt geweigerd worden op hun geloofsbelijdenis, onder belofte echter van, als zij in de goddelijke waarheden onderwezen waren, ook te zullen verzoeken om tot de gemeenschap van het H. Avondmaal te worden toegelaten. Zij waren vooralsnog van oordeel, dat gemelde scheiding van de Sacramenten voor zulke personen heilzaam en nuttig was en in de Indische kerken behoorde ingevoerd en onderhouden te worden.

Zij hadden dit besluit aan de Hooge Regering medegedeeld, met verzoek het met hun autoriteit te munieren en order te geven, dat de H. Doop op dien voet in alle Kerken van Nederlandsch Indië onverbrekelijk mogt worden geadministreerd, tot nadere dispositie van de eerw. Synode. Waarop als appointement is gevolgd: „Dat zij de zaken in „statu quo, en de scheiding der Sacramenten aan de con„scientie van de leeraren in hunne respectieve gemeenten „zouden overlaten, tot nader order en bescheid uit Nederland."

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de classis Hoorn, 13 *November* 1730.

Klagen zeer over de weinige achting, die bewezen wordt aan het woord des H. Evangeliums en zijne bedienaars, hoewel er nog al gevonden worden, die zich betoonen goede Christenen te zijn, zelfs onder hen die uit het heidendom of turkendom overgebragt werden; onder welken gevonden worden menschen van beproefde kennis, van een goed leven en gedrag, zoo verre men immers, naar den mensch konde, en naar de liefde moest oordeelen.

Brief van de predikanten Verbis en Heideggers te Batavia, 14 *October* 1730.

Zij zijn sterk tegen het scheiden van de Sacramenten als schadelijk voor de Indische Kerken, en strijdende ne het regte gebruik van de Sacramenten en met de Kerkord van de Gereformeerde Kerk in Nederland.

In handen van de classis Amsterdam voor onderzoek e advies in de volgende Synode.

Synode Enkhuizen 1732.

Art. 40. Rapport van de Commissie.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode, 10 *September* 1731.

Te Batavia 18 April overleden Ds. Op den Akker, 83 jaren, na 51 jaren dienst aldaar, en Ds. v. d. Vorm (geroemd om zijne kennis in de oostersche talen) oud circa 67 jaren, na 43 jaren dienst.

Sumatra's Westkust, Java's O. en W. kust, Bantam en Timor worden door krankbezoekers bediend; zijn door gebrek aan predikanten in lang niet gevisiteerd.

De Commissie rapporteert over de scheiding van de Sacramenten, en de Synode besluit, na rijpe overweging, dat de beide Sacramenten, naar de standvastige praktijk van de Kerken in Nederland, ook in de Kerken van Indië *niet* mogen gescheiden worden.

Synode Edam 1733.

Art. 41. Rapport van de Commissie.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode, 17 *November* 1732.

Ds. Kalden arbeidt te *Colombo* krachtig in het seminarie tot bekwaammaking van zijne 2 studenten.

34 krankbezoekers ontvangen, 12 vertrokken.

In zake het verschil over de scheiding of zamenvoeg der Sacramenten deelt de Correspondent van Zuid-Hol

mede, dat hunne Gecommiteerden ad Res Indicas na deliberatie eenparig van oordeel zijn geworden, dat tot meeste rust van de Kerken zal strekken, zoo de Sacramenten vereenigd blijven, en dat de scheiding strijdt met de Liturgie. Het voorvereischte geloof des harten, kennis der waarheid en stichtelijke wandel geven den bejaarden regt op Doop en Avondmaal; dat zich echter exceptiën kunnen voordoen, door de Leidsche Professoren in hun advies opgegeven. De Zuid-Hollandsche Synode heeft haar Correspondent opgedragen de Synode van Noord-Holland uit te noodigen nadere interpretatie en elucidatie van hare resolutie te geven, om tot eenparigheid, ook op de exceptiën, te komen.

Synode Alkmaar 1734.

Art. 42. Geen brieven ontvangen.

In zake de Sacramenten blijft de Classis Amsterdam bij hare gedachten over de onafscheidelijkheid, daarin gesterkt door het advies van de Leidsche Professoren en de Resolutie van de Synode Nationaal op dit punt.

Zij heeft daarbij meer het oog op het tegengaan van eene tweede belijdenis, dan de exceptiën te willen tegenspreken; als, verre reis, ligchaamstoestand enz.

De Kerk van Batavia moet zich houden aan de resolutie van de Synode Nationaal en hare eigen resolutie van 10 Augustus en 29 November 1648.

Op te kleine mate van kennis, en op den tegenstand van meesters van slaven mag nooit worden gereflecteerd.

Het geval van scrupuleuse consciëntie met de uiterste voorzigtigheid te behandelen, omdat dit ook door de alleronreinste menschen voor pretext kan genomen worden.

Wel te onderzoeken, of de Doop alleen begeerd wordt uit superstitie en verkeerd begrip van de absolute noodzakelijkheid, dan wel uit de vrees om door het Avondmaal onder naauwer toezigt te komen.

De inculpabile gevallen (ter beoordeeling van den geheelen kerkeraad) ophoudende, zullen de nalatigen moeten worden toegesproken en als lidmaten behandeld.

De Classis berigt dat de Maleische Bijbel reeds geheel is afgedrukt, en dat ook eene nieuwe Maleischen Berijming van de Psalmen van Werndly ter perse is. De Synode vindt het gansch ongepast, dat die Berijming buiten haar om tot stand zou komen en onderhoudt Werndly daarover. Deze verklaart dat hij hiertoe schriftelijke commissie heeft van den kerkeraad te Batavia.

De Synode acht eenparig revisie noodig, en zoo hier geen taalkundigen zijn, opzending daarvoor naar Batavia.

Synode Amsterdam 1736.

Art. 42. De classis Amsterdam rapporteert, dat de XVII eene resolutie in zake de Sacramenten, in den geest van de Noord- en Zuid-Hollandsche Synoden en van de Classis van Walcheren, naar Indië hebben gezonden.

Rapport van de Commissie.

Brief Gale (*Ceilon*) 26 *Februarij* 1735.

Wenschen raad hoe te handelen in de uitvoering van de kerkelijke tucht in den hoogsten trap.

Blijven inhaereren aan hun verzoek om bekwame jongelingen tot kweekelingen aan te leggen.

Verlangen naar heilzamen raad over de bediening van den Doop aan Inlanders.

De Gouverneur heeft redres toegezegd van den slechten toestand der Kerk.

Brief Kerkeraad Gale aan dien van Colombo 1734.

Wijzen aan de hardnekkigheid van de Inlanders, die (hoewel gedoopt) geen christenen maar heidenen zijn.

Brief Batavia 6 *October* 1735.

10 predikantsplaatsen zijn vacant, die noodig moeten worden vervuld; verzoeken daarom mannen, getrouw in leer en leven.

Samarang en Bantam worden om de 2 jaren gevisiteerd en verzoeken een permanent Predikant.

De Correspondent van Overijssel dringt ernstig aan, dat in het vervolg, als iets betreffende de leer in de Indische

Kerk mogt in behandeling komen, zijne Synode daarvan vooruit kennis drage.

Zuid-Holland wil het laten op den ouden voet.

Hun Edel Mogenden (de Commissaris Politiek) waren van advies, dat daar de Indische Kerken ressorteren onder de Synoden van Noord- en Zuid-Holland, het zeer ongeëigend zoude zijn, dat die Hoog Eerwaarde Synoden wederom bij anderen advies zouden vragen; temeer, overmits Overijssel geene correspondentie heeft in alle politieke en ecclesiastieke zaken.

De Deputaten bedanken hun Edel Mogenden voor hun deftig en wijs advies, en meenen dat de Correspondent van Overijssel voor zijn ijver en ernst waarlijk te prijzen en te danken is, maar dat dit verzoek beleefdelijk moet worden gewezen van de hand; wat hun door den Praeses gansch vriendelijk wordt aangezegd.

De Correspondent van Groningen is gelast behalve de Acta nog een bijzonder extract over de Indische zaken te verzoeken.

Hun Edel Mogenden meenen, dat dit wegens de tegenwoordigheid van een Correspondent, en wegens de te leveren Acta onnoodig is. Alle Classen stemmen daarmede overeen.

De Correspondent van Zuid-Holland vraagt, (met het oog op het telkens inkomend beklag, over gebrek aan Predikanten, bekwaam om het Evangelie der heerlijkheid des zaligen Gods aldaar te verkondigen, en vele onsterfelijke zielen uit heidenen en mohammedanen ter eeuwige zaligheid op te leiden) of men niet de Deputaten en Classen kan verzoeken op bekwame middelen te denken tot dat groote oogmerk, en wakkere mannen op te wekken om zich zelven over te geven tot des Heeren dienst in die verre gedeelten der aarde; hetgeen in de Synode van Zuid-Holland was besloten, en den Correspondent naar Noord-Holland was in mandatis gegeven, om zulks ook aan de Classen van Noord-Holland te verzoeken en de Heeren Deputaten van Noord-Holland te bidden om conjunctim ten beste van de Indische Kerken te coöpereren.

Al de Classen prijzen den ijver van de Zuid-Hollandsche Synode en willen gaarne op nieuwe middelen denken om die klagende Kerken, zoo mogelijk, te helpen.

Synode Hoorn 1737.

Art. 42. *Middelen om meer Predikanten naar Indië te zenden.*

Het project van Gecommitteerden komt hierop neder:

I. Hoe komt het dat er thans zoo weinigen zijn?

a. Het is niet, om de langdurigheid en moeijelijkheid van de reis, want die zijn niet meer dan voor 50 jaren, en voor Predikanten niet grooter dan voor anderen, die in menigte derwaarts gaan, in minder emplooi.

b. Maar daarvoor zijn andere redenen:

1. Er zijn minder Studenten in de Theologie en minder Proponenten, en dus meer uitzigt op plaatsing hier.

2. Daaruit volgt, dat zij die zich aanmelden zijn menschen, die uit gebrek aan studie, gaven of middelen hier geene plaats kunnen krijgen, of waaraan iets hapert.

3. Hieruit vloeit voort, dat bij die woeste volken verachting komt voor de christelijke religie.

4. Door dit alles worden hier personen afgeschrikt naar Indië te gaan, en men houdt het er voor, dat er wat haperen moet aan hen die het doen.

5. Hierbij komt, dat de levenswijs in Indië duur is; dat ook de Predikanten dikwijls laat naar eene vaste standplaats gezonden worden, en dat hun de moeite van het aanleeren van talen dikwijls weinig vergolden wordt; en laatstelijk, dat zij meermalen slechte behandeling van Scheepsofficieren, Gouverneurs enz. op de buitenkantoren moeten uitstaan.

II. Hoe die redenen weg te nemen?

A. Opdat meer bekwame personen gezonden worden:

Moet de Compagnie:

a. De tractementen verhoogen.

Voor spoedige plaatsing zorgen.

Avancement verleenen als zij zich wel kwijten.

Op het schip goede behandeling geven.

Geen Predikant wegzenden met inhouding van gage.

Alle Kamers orde geven naar bekwame personen uit te zien.

b. Professoren in de Theologie en Regenten van het Statencollegie te Leiden dienden verzocht te worden naar zulken uit te zien en hen te animeren. Ook de Classes in den hare, met vereischte omzichtigheid en aanneembare voorslagen.

B. Bekwame sujetten aan te kweeken.

Daartoe, met consent van de Staten, 12 beurzen in het Staten-Collegie voor rekening van de O. Indische Compagnie op te rigten, daar zoovele jongelingen gedurende 6 jaren, in de noodige wetenschappen werden onderwezen, onder het opzigt der Professoren en Regenten.

De onbekwamen aanstonds te removeren, de anderen naar Indië te verzenden.

Ieder jaar 2 verzenden en 2 nieuwe aannemen.

Deze Studenten ook te onderwijzen in de zaken de Indische Kerken betreffende, en behalve de gewoone examina, ook 2 maal 's jaars te examineren ten overstaan van Bewindhebbers of hun Gecommitteerden.

III. De kosten worden berekend.

Voor ieder Student voor tafel enz. *f* 150 . .	*f*	1800.—
Voor oratie of dispuut (die zij jaarlijks onder praesidium der Regenten aan de Patronen van hun beurzen moeten dediceren) en om boeken te koopen *f* 100	„	1200.—
Zakgeld *f* 50.	„	600.—
Jaarlijks in alles. . .	*f*	3600.—

Men zal moeten bedacht zijn, dat zij zich hiervan niet te kostbaar maar ordentelijk kleeden, en dat zij, die geen familie hebben gedurende 6 weken, als niet geschaft wordt, eenige subsidie hebben.

Nu volgen de zwarigheden tegen dit project.

1. Van waar haalt men zulke sujetten?

Het getal is 's jaars slechts 2. Er zullen ligt brave

burgerlui, predikantskinderen zonder ouders en middelen enz. gevonden worden, die hierop belust zijn, daar de bediening in Indië beter geworden is. Ook zouden Bewindhebbers die kunnen vinden onder de kinderen van hunne bedienden; Predikanten in hunne Gemeenten, in Wees- en Armhuizen. Deze konden, (zoo er geene gelegenheid in hunne eigene huizen is) met kleine kosten voor de Hooge-School bekwaam gemaakt worden.

2. Als dezulken bekwaam zijn, zullen zij zich aan den dienst van de Compagnie onttrekken?

Het is niet te denken:

a. Als zij zooveel weldaden ontvangen hebben; als de bediening in Indië zoo verbeterd is, en als zij na 5 of 7 jaren kunnen repatriëren.

b. Zij zouden met eede zich aan den dienst van de Compagnie kunnen verpligten, of anders infaam verklaard worden, en verpligt worden de aangewende kosten te rembourseren.

c. Daarenboven kan men in hun academische en kerkelijke attestatiën laten invloeijen, dat zij onder dien eed staan en elders onberoepelijk zijn. Ook zoude bij hun Hoog Mogenden en de Staten der andere Provinciën welligt verkregen worden, dat zulke eerlozen onder hun gebied onberoepelijk waren en dat zij arbitrair gestraft werden.

3. Vreest men, dat zij, om dit te ontwijken, aan het einde van hunne studiën het zoo zullen maken, dat zij uit het College gezet worden, om elders hun fortuin te zoeken. Zoo staat te letten:

a. Dat zulke eerloosheid niet ligt te wachten is.

b. Dat zij zonder academisch of kerkelijk getuigschrift nergens tot de bediening wordt toegelaten.

Heeren Commissarissen-Politiek hebben op dit project geene bedenkingen, en zijn van oordeel, dat de Gecommitteerden het wel begrepen hebben, en wenschen dat het project, dat plausibel is, mag worden ten uitvoer gelegd.

De Correspondenten der andere Synoden voegen zich bij

het volledig praeadvies van Hun Edel Mogenden, wenschende een goeden uitslag tot uitbreiding van Messias' Koningrijk.

Al de Classen danken de Deputaten en de Gecommitteerden voor de getrouwe en juiste uitvoering van hunne Commissie en wenschen zegen op het geprojecteerde.

Synode Enkhuizen 1738.

Art. 43. *Betreffende de middelen om meer en bekwamer Predikanten te bekomen.*

Deputaten communiceren, dat zij conjunctim met die van Zuid-Holland het project gebragt hebben in de Kamer der XVII, te Middelburg in het najaar 1737 vergaderd, met dit succes, dat het opgenomen is onder de punten van beschrijving voor de vergadering der XVII, in het voorjaar te Amsterdam te houden.

Dat zij de bewuste artikelen onder de hand hebben zoeken smakelijk te maken aan invloedrijke Bewindhebbers; dat deze poging bij den eersten opslag een gunstig succes scheen te beloven, en dit te meer, daar zij niet alleen ontdekt hadden, dat voorheen onder Professor Walaeus dusdanig Seminarie bestond, en de Maatschappij daarvan gewenschte vruchten had geplukt, maar ook, dewijl een der Deputaten, die tevens de Commissie ad Res Indicas had, meer dan eens was verzocht met de eerste Ministers van de Compagnie over dit gewigtig stuk in minnelijke schikking te treden. In welke o. a. beraamd werd te onderzoeken of in het Staten-College te Leiden wel ieder jaar zooveel Kamers ledig waren, dat daarin een 12tal Studenten kon worden gelogeerd.

Maar ofschoon daaromtrent gunstig rapport werd uitgebragt, en meer andere zaken gunstig schenen, heeft de uitkomst nogthans doen zien, dat in de Kamer der XVII van 14 Maart 1738 het navolgende is geresolveerd.

Extract uit de Resolutie der XVII 14 Maart 1738.

„Nog is, op gedaan rapport van de Heeren Commissa-„rissen, geëxamineerd hebbende het 15de en laatste punt „der beschrijving, sprekende van het request en project van

„de Synoden van Noord- en Zuid-Holland, goedgevonden de „ouverture te doen van de tractementen en emolumenten die „de respectieve Predikanten in Indiën, zoo te Batavia als op „de buiten-comptoiren trekken en genieten, alsmede of niet „een bekwaam middel zoude zijn, wanneer aan een Predikant „van hier naar Indië zullende vertrekken, zoo voor zijn op- „breken, kopen van boeken als anderzints werd toegelegd en „gegeven, zoo hij vrouw en kinderen heeft *f* 1200.—, zoo hij „eene vrouw, en geen kinderen heeft *f* 1000.—, en aan de „ongehuwden *f* 800.— en de Proponenten *f* 600.— eens."

Om te meer te animeren is hierbij gevoegd eene

Lijst van tractementen en emolumenten van de permanente Predikanten te Batavia, volgens Compagnies prijs:

	Tractement	*f*	1500	's jaars.
	Kostgeld	„	374 — 8	
	Huishuur.	„	460 — 16	
's Maands.	24 pond. boter. . .	„	216	inkoops.
	12 kannen Secqwijn	„	216	
	2 „ olijven oly	„	75	
	4 „ azijn . .	„	28 — 10	
	7 pond. waskaarsen.	„	57	
	1½ vaam brandhout.	„	108	
	Water	„	43 — 4	
		f	3060 — 4	

Gedurende zijn verblijf te Batavia, totdat hij naar een buitenkantoor vertrekt:

	Tractement. . . .	*f*	1200	's jaars.
	Kostgeld.	„	374 — 8	
	Huishuur	„	172 — 16	
's Maands.	7 kannen wijn . .	„	126 — 16	
	1 vaam brandhout .	„	72	
	Water	„	43 — 10	
		f	1989 — 10	

Een Proponent heeft *f* 120.— minder in het jaar.

Het inkomen van een Predikant om de Oost, of in een der 3 Oostersche Landvoogdijen:

	Tract^{t}. *f* 100 1^{e} jr., *f* 110 2^{e} jr., *f* 120 3^{e} jr. .	*f*	1400	's jaars.
	Kostgeld.	„	374 — 8	
	Vrij huishuur. . .	„	240 — 8	
's Maands.	7 kannen wijn . .	„	126	
	2 „ olijven oly	„	43 — 4	
	3 „ azijn . .	„	10 — 16	
	7 pond. waskaarsen.	„	58 — 16	
	3 kan. lampoly . .	„	7 — 4	
	Brandhout	„	57 — 12	
		f	2232 — 12	
2 lasten rijst 's jaars als hij Maleisch preekt		„	144	
Wegens meerder kostgeld .		„	115 — 16	
		f	2492 — 8	

Het inkomen van een Predikant te Amboina.

	Tractement. . . .	*f*	1200	's jaars.
	Kostgeld.	„	298 — 16	
	Huishuur	„	172 — 16	
's Maands.	7 kannen wijn . .	„	100 — 16	
	2 „ olijven oly	„	24 —	
	2 „ azijn . .	„	14 — 8	
	3 „ lampoly .	„	14 — 8	
	7 pond. waskaarsen.	„	38 — 16	
	Brandhout	„	57 — 12	
	Vrij water	„	14 — 8	
		f	1956	
2 lasten rijst	*f* 144			
Verbetering van *f* 20 's sm.	„ 240	„	384	
		f	2340	

Inkomen der Predikanten te Macassar en te Padang.

	Tractement	f 1200	s' jaars.
	Kostgeld	„ 374 — 8	
's Maands.	7 kannen wijn . .	„ 157 — 10	
	2 „ olijven oly	„ 72 —	
	2 „ azijn . .	„ 18 —	
	3 „ lampoly .	„ 13 — 10	inkoops.
	Brandhout, 1 vadem.	„ 72 —	
	Water	„ 43 — 4	
	7 pond. waskaarsen.	„ 38 — 16	
	Vrij woning . . .	„ 57	
		f 2047 — 8	

Verb. van f 10 à f 20 's maands.
Te *Padang* krijgt de Predikant
nog 12 pond. boter 's maands . . „ 108

Doorgaans rekent men dat de emolumenten omtrent zoo-
veel bedragen als het tractement.

Een Predikant van Batavia vertrekkende naar zijne
plaats geniet nog extra voor zijn reis eenige specerijen,
wijn, azijn etc. doch gedurende de reis geen kostgeld.

Het Weduwen-tractement is . . .	f 100	's jaars.
Kostgeld.	„ 189	
's Maands 4 kannen wijn.	„ 72	
1 vaam brandhout	„ 72	
Water	„ 43 — 4	
	f 476 — 4	

De Synode van Zuid-Holland heeft reeds besloten Be
windhebbers te bedanken en verder aan te dringen op h
voordeel van de Indische Kerk. Dit is namens de Noor
Hollandsche Synode aan de Gedeputeerden der Classen
Res Indicas in de steden daar Kamers zijn, ook aanbevol
berustende de Classen dankbaar in het voorstel van Hee
Bewindhebbers, zullende dat door de Deputaten aan de
dische Kerken worden bekend gemaakt en de voorschr

resolutie van de H. H. Majores, nevens de gemelde lijst door den Scriba in de Boekzaal geplaatst worden.

Amsterdam rapporteert dat Werndly aan de Classis had bekend gemaakt, dat hij als Professor te Lingen gekomen zijnde, niet weder naar Indië zal vertrekken.

Synode Edam 1739.

Art. 43. Rapport van de Commissie.

Brief Batavia 8 *December* 1737.

Zij hebben zich bij de Indische Regeering aangemeld om vermeerdering van tractement; niet alleen noodig voor hun subsistentie, maar ook om andere Predikanten uit te lokken; waartoe zij ook voorspraak der Synode bij de Majores verzoeken.

Ceilon. Kalden neemt het Seminarie nog waar, doch verlangt emeritaat.

Colombo. Lidmaten 1071, Christenen 44728, tot welker opbouw ook arbeiden de 3 Inlandsche Proponenten.

Jafnapatnam. Lidmaten 221, Christenen 174013, 2 Inlandsche Proponenten.

Gale. Lidmaten 135, Christenen 81598.

Voor die allen slechts 7 arbeiders, waarvan sommigen zwak en afgeleefd.

Synode Alkmaar 1740.

Art. 43. Rapport van de Commissie.

Brief Batavia 26 *Januarij* 1739.

Zij bidden en smeken om meer Leeraars; wegens gebrek aan predikanten leest in sommige beurten de voorzanger eene preek voor.

1°. Vragen om verbetering van gage vooral te Batavia, opdat zij in het land hunner vreemdelingschap mogen worden verkwikt en meerderen worden uitgelokt te komen.

De Classis van Walcheren had hun geschreven, dat de despotieke en tirannieke behandeling op de buitenkantoren vele Predikanten afschrikt. Zij willen (ofschoon te Batavia groote protectie vindende) dit niet ontkennen en hebben

daarom Bewindhebbers 2°. verzocht, dat de voorvallende geschillen kerkelijk te Batavia mogen worden onderzocht en met approbatie van de Hooge Regering afgedaan.

Op *Ceilon* wordt ten dienste van de Inlanders het Nieuwe Testament reeds gedrukt in de Portugeesche, Cingalesche en Malabaarsche talen. Als die zijn afgedrukt, wenscht de Gouverneur van Imhof ook het Oude Testament in die 3 talen te laten translateren (sic) (drukken?), verzoekende te dien einde de copie van het autographum, dat door Hun Edel Groot Achtbare (zeker uithoofde importante redenen) geordonneerd is in de kerkekast alhier (Batavia?) verzegeld te moeten blijven. Doch dewijl volgens schrijven van v. Imhof is komen te consteeren, dat het voornoemde autographum van daar clandestine uit de kerkekast sub- en obreptive genomen en naar den Missionaris der Denen op Tranquebar gezonden is, en waarna reeds een gedeelte van het Oude Testament gedrukt is overgekomen, zijnde reeds, zoo zij gehoord hebben, 150 exemplaren (van Josua tot Esther) derwaarts gezonden, is de Kerkeraad bekommerd of er op Tranquebar ook veranderingen in zullen gemaakt zijn. Daarom verzoeken zij, dat dit gewigtig stuk bij de heeren Majores in consideratie mogt worden genomen en, ware het mogelijk, geëffectueerd, dat genoemd autographum mogt geresumeerd en gerevideerd worden door bekwame taalkundige mannen, ten dien einde derwaarts te zenden, of dat de meergemelde translatie naar Nederland mag gezonden worden om aldaar exactelijk te worden onderzocht.

De Synode zal n°. 1 ondersteunen; n°. 2 moet op den ouden voet blijven.

Synode Amsterdam 1742.

Art. 44. *Brief Batavia* 26 *Februarij* 1740 *aan de Synode.*

Toonen zich zeer geraakt, dat in het Vaderland sommige menschen, onder den schijn van godsvrucht voor den dag kwamen, die ook voorgaven van de oude Moravische Broe-

ders voortgesproten te zijn, die de eenvoudigen en ongeoefenden zochten te verleiden.

Klagen, wat hunne Kerk aangaat, bitter over de ongodsdienstigheid, goddeloosheid en wereldsgezindheid, mitsgaders over het groote gebrek aan Predikanten, welker getal bijna uitgestorven is, met weinig hoop op herstel; in het laatste jaar zijn er 13 overleden, waardoor de visitatiën niet konden worden waargenomen.

Ceilon. Wetzelius bedient het Seminarie te Colombo. 2 Studenten hebben, bij het jaarlijks examen in de bovennatuurlijke, anderen in de natuurlijke godgeleerdheid onderzocht, genoegen gegeven.

Sommige jongelingen maken onder den Conrector Frolich goede progressen in de Latijnsche taal; anderen leggen zich op het Grieksch toe, 13 à 14 van wat minder soort, volgens de schets van d'Outrein onderwezen door den Schoolmeester Colette, geven de een meer, de andere minder genoegen; zij worden ook onderwezen in het lezen en schrijven en in de kennis van de Malabaarsche, Cingalesche en Nederduitsche talen.

Jafnapatnam is geheel ontbloot van leeraars, zoo noodig tot leering van vele naamchristenen, en tot bewaring bij de aangenomen leer, om bestand te blijven tegen de verleiding van de afgodische heidenen en de papisten.

Emanuel Aguiar, vroeger roomsch priester, doch in Bengalen bij de Engelschen overgegaan, wenscht als predikant op Ceilon te worden geplaatst. Hij zal niet, dan onder scherpe contrôle worden geplaatst.

Banda is geheel van leeraars ontbloot.

Op *Rotti* vraagt de Kerkeraad instantelijk een Predikant; temeer dewijl de Regent van Soly met zijne onderdanen verzocht gedoopt te worden in den naam van Christus.

Deputaten hebben den benoemden Gouverneur van N. Indiën, van Imhof, begroet, die hen allervriendelijkst heeft ontvangen, en beloofd heeft al het mogelijke te zullen doen tot

welstand der Kerken, maar wenscht de uitzending van „bekwame subjecten," en in het bijzonder van zulken, die lust hebben de landstaal te leeren, dewijl zonder dat, het voorname oogmerk, waartoe Predikanten daarheen worden uitgezonden, niet kan worden bereikt.

Synode Enkhuizen 1744.

Art. 43. Rapport der Commissie ad Res Indicas.

Brief Batavia, 10 *October* 1743, *aan het Ministerium te Enkhuizen.*

Klagten over den slechten toestand van de Kerken in N. Indië, bijzonder door het overgroot gebrek aan Predikanten, dat door de gezondenen niet kan worden vervuld, bijzonder bij de Portugesche gemeenten, waardoor het Inlandsch Indië in gevaar is van de uiterste verachting, biddende zeer om hulp en assistentie tot wering van dit dreigende gevaar. Zij roemen den vrede en goeden toestand der Indische zaken, door de overkomst van van Imhoff.

De zaken van oorlog zoo te Batavia als daaromtrent weder tot rust en vrede gekomen zijnde, begint de kleine kudde des Christendoms te Toegroe en Pock zich allengs weder te verzamelen.

Ceilon. Onder *Cota* en *Caliture* zijn 481 Cingalesche Lidmaten, aan wien het Avondmaal om de 3 maanden door Wetzelius wordt uitgereikt.

Inlandsche Christenen onder *Colombo*, zoo Malabaarsche als Cingaleesche, 53219. De inlandsche proponenten Philigo, Emanuël en Parena nemen hun dienst behoorlijk waar en stichten de Inlanders met hun prediken en catechiseren.

Van *Jafnapatnam*, (Kerken en Scholen) en *Gale* geen berigten; zij zijn sedert jaren nalatig in het leveren van hun verpligte verslag. De overheid belet de schoolvisite. Inlandsche Christenen 84000. De opgave zou buiten twijfel veel hooger zijn, als de kerkelijke landvisite vroegtijdig had kunnen gehouden worden.

Op *Malabar* te Cochin 1 Predikant; de gemeente telt, alles te zamen, 242 leden.

Amboina heeft slechts 2 predikanten, had er 6 noodig; zoodat die groote kudde genoegzaam zonder herder is. God verhoede het verval des Christendoms, dat te vreezen staat.

Ternate heeft slechts 2 predikanten, de zoo noodige visite is in jaren niet gedaan.

Samarang, *Bantam*, *Padang en Timor* staan onder het opzigt van Batavia; worden om de 4 jaren door een predikant bezocht, doch daar, wegens gebrek aan predikanten, dit in lang niet kon geschieden zal het Christendom zich gewis mede in slechten toestand bevinden.

De bevordering van den gewezen roomschen priester Emanuël Anguiar tot proponent trekt de aandacht der Synode, doch als eenig geval en als voldongen feit laat de Synode, op voorstel van de Politieke Heeren, het passeeren. De Correspondenten conformeeren zich hiermede. Overijssel wil zich echter niet uitlaten, omdat Noord- en Zuid-Holland de zaken toch maar alleen doen. Evenwel zullen de Majores gewezen worden op het gevaarlijke van die handelwijze en zal daarover naar Batavia geschreven worden.

Synode Edam 1745.

Art. 43. Er zijn geen brieven ontvangen.

De Classis Enkhuizen heeft de zaak van Anguiar bij haar Kamer gebracht en belofte van toezicht ontvangen.

De Synode van Zuid-Holland is (door haar Correspondent) van oordeel, dat ter voorziening in het groote gebrek aan predikanten voor Indiën dienstig is:

A. Werk te maken, om het welberedeneerde project van 1737 tot stand te brengen en daarvoor de concurrentie te verzoeken van de Gedeputeerden van Noord-Holland. Er is hoop op succes, doordien (volgens mededeeling van de Classis Leiden) uit het Seminarie te Colombo 2 jongelingen zijn opgekomen, die door Bewindhebbers in het Staten-College zijn geplaatst, en op kosten van de Compagnie met

goed succes studeerende, hoop geven voor de Indische Kerken van groot nut te zullen wezen. Voor welke weldadigheid de Heeren moesten worden bedankt.

B. Aan iedere Classis te recommanderen in den hare omtezien naar geschikte personen (taalkundig of ontaalkundig) en die aan de Deputaten der Synode op te geven, om zich daarvan, in deze tijdsomstandigheden en den dringenden nood (totdat de Indische Kerken op eene andere wijze geholpen worden) te bedienen tot vervulling van het beklagelijk gebrek aan leeraren. Zulke *Catechisten*, die, schoon ongestudeerd of ontaalkundig, wel ervaren zijn in de godgeleerdheid, regtzinnig in de leer en stichtelijk van wandel, kunnen (naar hun oordeel) na behoorlijk examen wel gebruikt worden ten dienste van de Indische Kerken; mits:

a. Hiervan aan Bewindhebbers communicatie gedaan en hun approbatie verkregen worde.

b. Dat een sortabel traktement voor hen verkregen worde.

c. Dat zij, alleen voor Indië aangesteld, in het vaderland teruggekeerd niet beroepbaar zijn, voordat zij opnieuw examen hebben gedaan.

De Edel Mogenden (Commissarissen-politiek) adviseren voor A. en meenen dat B. voor notificatie kan worden aangenomen.

Met welk praeadvies de Synode zich vereenigt.

Synode Alkmaar 1746.

Art. 43. De Correspondent van Zuid-Holland doet berigt omtrent 4 brieven.

Brief Batavia 15 *October* 1744 *aan Syn. Zuid-Holland.*

Communicatie van het ongewoone en nooit gehoorde nieuws van den aanstaanden opbouw van eene lutersche kerk te Batavia, waarvoor de grond reeds toegelegd en eenige 1000den rijksdaalders gecollecteerd zijn.

Brief Colombo 31 *December* 1744 *aan de Classis van Dirksland* (*sic*) *en Schieland.*

Klagt over de onbekwaamheid en dus onnuttigheid tot den heiligen dienst van den proponent Anguiar.

Brieven van 2 Portugesche Predikanten te Batavia, 22 *October*, *aan de Synode.*

Die door den uitersten nood van Gods Kerk gedrongen, zich met hun smeek- en bezwaarschrift wenden tot de Synode; klagen over verscheidene zaken, ook doleeren over den bouw van de luthersche kerk.

De Synode van Zuid-Holland acht

A. de zaak der luthersche kerk nadeelig en praejudiciabel voor de Indische Kerken, en van ver uitziende gevolgen, en wenscht de zaak te stuiten.

B., Brieven van den Kerkeraad van Batavia af te wachten, met welken de doleerende Predikanten in discrepantie schijnen te zijn.

Verder deelt de Correspondent van Zuid-Holland nog mede, dat de 2 jongelingen uit het Seminarie van Colombo zich uitnemend wel evertueren. De eene, genaamd Sigebertus Abrahamsen had met veel lof een dispuut gedefendeerd, door hem zelven geschreven. De classis (Leiden?) verwacht, dat Bewindhebbers edelmoedig zullen voortgaan meer andere jongelingen op zulk eene wijze tot den dienst van de Indische Kerken te doen voorbereiden, gelijk onderdehand bericht wordt, dat reeds weder 2 jongelingen met hetzelfde doel onderweg zijn.

De raadpleging van de retroacta heeft geleerd, dat het project van 1737 door de XVII niet is aangenomen, waarom de Gedeputeerden van Zuid-Holland gemeend hebben (om geen vergeefschen arbeid te doen) daarvan te moeten afzien.

De Commissie voor de Indische zaken doet rapport over:

Brief Batavia aan het ministerium van Enkhuizen, 11 *October* 1745.

Berigt van den bouw van de lutersche kerk. Zij vrezen: 1°. voor twist tusschen de twee belijdenissen; 2°. gevaar voor de voortplanting van de gereformeerde leer onder de

mohammedanen, wier priesters zich werkelijk reeds bedienen van het verschil onder de protestanten, om de mohammedanen af te schrikken van het Christendom; ook de roomsche priesters doen daarmede hun voordeel. Zullen de luterschen zich ook mogen uitbreiden onder de mohammedanen en heidenen?

Zij geven grooten lof aan den Gouverneur-Generaal van Imhoff, over de oprigting van een Seminarium voor 36 discipelen, om die te onderwijzen, totdat zij bekwaam zijn om in het vaderland ter Academie gezonden te worden, en die verbonden zijn om vervolgens in Indië den heiligen dienst en de scholen waar te nemen.

Synode Haarlem 1747.

Art. 45. De Gecommitteerden deelen mede dat bij de Synode geen brieven ontvangen zijn.

Uit de acten van Zuid-Holland is hun gebleken: dat in een brief uit Batavia weder wordt uitgeweid over de luthersche kerk en de vraag wordt gesteld of zij den Doop alleen zullen mogen bedienen aan de kinderen van luthersche ouders, zonder meer, dan wel, of zij hun godsdienst ook zullen mogen uitbreiden onder de ongeloovigen?

De Gouverneur-Generaal was door een bijzonderen christelijken ijver bezig in het stichten van een Seminarie te Batavia, in navolging van dat van Ceilon, waarin op kosten van de Compagnie, zullen onderhouden worden 36 leerlingen, zonder onderscheid van natie, waarvan jaarlijks 4 naar eene der vaderlandsche academiën zullen gezonden worden, om na het einde van hunne studiën weder te keeren, ten dienste van de Indische Kerken.

Bij deze gelegenheid wordt getoond, hoe noodig het is gestudeerde personen te zenden, oordeelende zij, dat het zenden van ongestudeerde personen voor predikanten het schadelijkste middel is, dat kan worden uitgedacht, strekkende om het Christendom in die gewesten ten eenenmale te doen vervallen.

Uit de Bataviasche Courant van 6 Februarij 1745 blijkt, dat de kerkeraad van Batavia weder een persoon, na examen, tot proponent heeft bevorderd (van Thol).

De Synode besluit, op praeadvies van de Gecommitteerden ad Res Indicas, Bewindhebbers te bedanken voor hunne goedwilligheid in het stichten van kweekscholen, en bij hen op te komen tegen de aanmatiging van den kerkeraad van Batavia.

Gunstig berigt omtrent de 2 ceilonsche studenten Abrahamsen en Fybrands te Leiden. Sigebertus Abrahamsen Bronsveld heeft 10 Julij 1747 met veel lof eene academische disputatie gedefendeerd. „*De procuranda Indorum salute*," *ex Jes.* 66: 18—21.

Synode Amsterdam 1748.

Art. 44. Rapport van de Gecommitteerden.

Brief Batavia, 17 *October* 1746 *aan de Synode.*

Klagt over gebrek aan arbeiders op *Ceilon*, *Amboina*, *Banda*, zelfs te *Batavia* (slechts 3). Wenschen dat er eens middelen mogten gevonden worden om het gebrek aan leeraars te vervullen, bijv. door vermeerdering van tractement, vermits zij in kommer en armoede moeten leven; verzoeken de Synode hun smeekschrift bij de Majores te ondersteunen.

Vermelden met blijdschap den bloei van het Seminarium, waarvan het getal kweekelingen reeds tot 18 is aangegroeid en eerlang nog 6 stonden bij te komen, behalve een niet minder getal van andere jongelingen, die van deze gelegenheid profiteeren. Zij vleijen zich met de hoop, dat daaruit bekwame subjecten zullen voortkomen.

De inlandsche drukkerijen gaan voort, zoo veel het gebrek aan kundige letterzetters toelaat, met het drukken van den portugeschen Bijbel en van het nederduitsch-maleisch woordenboek, de eerste onder toezigt van de pred. Mohr en Behmer; het laatste onder toezigt van de predikanten Braarda, Abkenbroek en Schieber, die ook den maleischen Catechismus

hebben uitgegeven. Ook zijn zij bezig met het bevorderen van den maleischen Bijbel, met zijn eigen letter.

Statistiek.

Malabar. Te Cochin 1 hollandsche predikant; klagt over gemis van portugesche predikanten, overmits weinigen van die menschen hollandsch verstaan. Lidmaten 156, gedoopte kinderen 22, in de school 31.

Malakka. Ds. Brouwer, 126 lidmaten 1745/46, één op belijdenis en 20 kinderen gedoopt; in de school 35.

Macassar, lang vacant, heeft nu weder een predikant, 137 Christenen, 82 lidmaten, 230 gedoopte kinderen, 60 in de school.

Amboina c. a. 3 predikanten; bij de laatste visitatie gemeene christenen 19776, lidmaten 1445, schoolkinderen 4772, buiten de school 5644, nieuw gedoopt 944, totaal 32581, waaronder niet begrepen is de talrijke nederlandsche gemeente op Amboina. Minstens zijn nog 3 predikanten noodig, omdat verscheidene afgelegen plaatsen naauwelijks 1 of 2 maal 's jaars kunnen worden bezocht.

Banda-Neira c. a. 1 predikant, 2 vacaturen. Op *Neira* 916 Christenen, waaronder 61 lidmaten, 55 schoolkinderen. *Lonthoir* 167 Christenen, 36 lidmaten, 29 schoolkinderen. *Celamme* 39 Christenen, 5 lidmaten, 7 schoolkinderen. *Ourien* 41 Christenen. *Wayer* 32 Christenen, 2 lidmaten, 2 schoolkinderen. *Poloay* 142 Christenen, 29 lidmaten, 20 schoolkinderen. *Rasagain* 55 Christenen, 1 lidmaat, 11 schoolkinderen; totaal 1526.

Zuidwester-eilanden. Roma, gevonden 4 Christenen, gelaten 9, behalve eene partij gedoopte Kisserezen, derwaarts gevlucht, wier getal nog niet kan opgenomen worden. *Kisser*, gevonden 354 Christenen, gelaten 409, waaronder 98 schoolkinderen. *Wetter*, gevonden 104, gelaten 121 Christenen, met 28 schoolkinderen. *Letti*, gevonden 176, gelaten 233, 22 schoolkinderen. *Moa*, gevonden 27, gelaten 112 Christenen, 22 schoolkinderen. *Babber*, 80 gedoopt, 19 schoolkinderen. *Damme*, 337 gevonden, gelaten 378, 58 schoolkinderen; totaal 1342.

Het *Aronesche* christendom is zoo goed als vervallen, omdat aldaar in 10 à 12 jaren geen predikant is geweest.

Op *Ternate* 2 predikanten, gemeene christenen 405; gedoopte slaven 28; nederduitsche lidmaten 23, maleische 16, nederduitsche schoolkinderen 24, maleische 11. Op de omliggende eilanden zijn bij de laatste visitatie gevonden 10439 gemeene christenen, 57 lidmaten, 402 schoolkinderen; bejaarden gedoopt 34, kinderen 535, getrouwd 107 paren, behalve de christenen die op de naastgelegen eilanden gevonden worden, en die door de ramp, aan het schip overkomen, niet konden worden bezocht.

Timor-Koepang 38 europeesche en 583 inlandsche christenen, 50 inlandsche lidmaten, 50 inlandsche schoolkinderen. *Rotti* 1106 gemeene christenen, 210 schoolkinderen, 8 lidmaten. Het totaal op Timor is 2659.

Op Java's N. O. kust zijn op verscheidene genoemde eilanden gevonden 144 christenen en 74 gedoopte kinderen.

Brief Colombo 12 *September* 1746 *aan de classis Amsterdam.*

Aangaande het Seminarie op Colombo wordt gemeld, dat op verzoek van den Gouverneur door den rector Wetselius voor den kerkeraad en de politieke magt, examen afgenomen is, aan *Benjamin Cabraal*, Cingalees, *Franciscus Janzen*, Malabaar, *Petrus de Sylva*, Malabaar en *Johannes van den Broek* over de Verbonden en hunne hoedanigheden, 't welk tot genoegen afliep, zoo in het neder-duitsch als in het latijn, blijvende ondertusschen deze jongelingen zich oefenen in de grondwaarheden van den christelijken godsdienst, alsmede in de hebreeuwsche en grieksche talen; waaruit geen geringe hoop geschept wordt, dat uit hen wat nuts voor Gods Kerk kan voortspruiten, zullende zij vervolgens naar het vaderland worden overgezonden om hun studiën verder te voltooijen.

Overigens waren er nog 2 jongelingen, Jacobus Meijer en Simon Alvis, die in de natuurlijke godgeleerdheid en in het grieksch zich geoefend hadden, terwijl de jonge kweekelingen onder den conrector op het naarstigste bezig waren in de syntaxis etc., zijnde dezelven tot hun genoegen mede geëxamineerd; waarbij vervolgens nog 9 anderen wa-

ren, die de beginselen der latijnsche taal ook begonnen te leeren. Zijnde voorts onder de nederduitsche meesters nog 18 jongelingen, die de grondwaarheden uit de korte schets van d'Outreyn aanleerden en in het lezen en schrijven mede onderwezen werden.

Synode Hoorn 1749.

Art. 44. *Brief Batavia* 27 *November* 1747, *aan de Synode*

Berigten den gelukkigen voortgang van het Seminarium: Zenden van den Portugeschen Bijbel de 5 boeken Mosis en van den Maleischen tot Lev. 12, 17.

Brief Colombo 29 *October* 1747, met eene deductie om te wederleggen 't geen Bronsveld in de voorrede van zeker geschrift (zijn dispuut?) gezegd had, tot nadeel van de predikanten te Colombo en Coromandel.

Synode Enkhuizen 1750.

Art. 44. Geen brieven ontvangen.

De classis Amsterdam rapporteert, dat haar Gedeputeerden ad Res Exteras in de vergadering der XVII o. a. hebben voorgedragen het verzoek om verhooging van tractement. Waarop werd geantwoord, dat voor 2 of 3 jaren reeds eenig voordeel was toegevoegd, en aan de hooge Regeering te Batavia was geschreven, dat, indien zij meenden, dat aan de predikanten nog eenige douceur behoorde te worden toegestaan, zij verzocht werden dit aan de Majores te schrijven, doch dat de XVII, geene aanschrijving desaangaande ontvangen hebbende, in het verzoek niet konden treden, te meer daar de predikanten te Batavia aan tractement en emolumenten omtrent *f* 2700 genieten.

Synode Edam 1751.

Art. 44. Bij de Synode zijn geen brieven ontvangen; evenmin bij de Zuid-Hollandsche Synode. Alleen de *classis van Delft en Schieland*, had er een van *Colombo* d. d. 30 Junij 1750.

De berichten omtrent het inlandsche christendom zijn ongunstig. Er zijn wel vele gedoopte christenen en verscheiden lidmaten, doch meestal zonder eenigen lust tot Gods Woord en tot het bijwonen van den godsdienst. Niet beter is het gesteld met de nederduitsche kerk te Colombo; aldaar zijn wel 800 christenen en 80 lidmaten, doch loom en traag in den godsdienst, tot smart hunner leeraars, waartoe niet weinig deed de groote aanwas van het pausdom aldaar.

In het Seminarie was opnieuw een jongeling, *Joh. Jac. Meijer*, misties (thans volgens rapport van prof. v. d. Honert, een braaf, geliefd en deugdzaam alumnus van de academie te Leyden) tot groot genoegen geëxamineerd in het latijn, het nederduitsch, het hebreeuwsch, het grieksch en in de gewichtigste leerstukken des geloofs; waarop hij door de ceilonsche Regeering naar het vaderland gezonden is. Ook waren er verscheiden jongelingen in dat Seminarium, die proeven van naarstigheid gaven.

Synode Alkmaar 1752.

Art. 44. Rapport van de Commissie.

Brief Batavia 18 *October* 1751 *aan de Classis Amsterdam.*

De Portugesche Bijbel is afgedrukt tot Prediker V, de Maleische tot I Samuël XX.

Tet predikant is geëxamineerd de proponent Carel Schiller, naar Indië gevaren als krankbezoeker; zij wenschen daarover geene correctie te ontvangen, noch tegenwerking bij de Majores, gelijk in 1749 door de Classis Amsterdam is geschied.

Brief Batavia 25 *October* 1751 *aan Enkhuizen.*

Veel lasterlijke klachten tegen de Classis.

Brief Batavia 1 *November* 1751 *aan de Synode.*

Communiceeren zacht aangaande Carel Schiller, evenwel, met reflectie op Amsterdam en Enkhuizen, dat zij de Bataviërs niet hadden verzocht om elucidatie van hun recht.

Klagen dat Amsterdam en Enkhuizen slechte Predikanten hadden gezonden, met vertoog dat zij zich ook elders bij de Hooge Magt zouden kunnen adresseeren.

Verzoeken beteugeling van de Lutherschen in 't behandelen der patiënten in de gevangenis, zijnde dezelven in hun voornemen met veel moeite, gekeerd van de gerichtsplaats.

Brief Colombo aan Classis Amsterdam 31 *December* 1751.

Klagen ernstig over den aanwas van het pausdom en verzoeken raad hoe zich te gedragen omtrent den Doop, bediend door zoogenaamde roomsche priesters of bekende landloopers.

De Commissie is van oordeel dat de aanwas van het pausdom niet beter zal kunnen worden gekeerd dan door een voorbeeldigen christelijken wandel, gepaard met heilige prediking en verdediging van de leer der waarheid tot godzaligheid. Waarbij tevens aan te houden bij de Hooge Regeering te Colombo, ter executie van de oude costumen en ordonnantien tegen de openbare oefening van den roomschen godsdienst. Hierdoor zoude het bezwaar tegen genoemden doop van zelf ophouden.

De Kerkeraad van Batavia zal verzocht worden aan te toonen, dat Bewindhebbers ooit hebben geapprobeerd eenig instrument, geratificeerd door de Hooge Regeering te Batavia, 't welk aan de Kerk te Batavia zoude hebben gegeven autorisatie tot zulk eene groote en veruitziende zaak (namelijk bevordering van proponenten tot predikanten).

Synode Haarlem 1753.

Art. 44. De O. I. brieven bevatten niets omtrent de missie onder de heidenen, doch veel tegen de lutherschen. In zake het bevorderen van krankbezoekers tot predikanten het volgende:

De Deputaten huius Synodi hebben met die van Zuid-Holland op dit stuk nagezien al wat in de retroacta synodalia en in de oost-indische documenten, onder hunne berusting, te

vinden was. Zij hebben er Valentijns werk op nageslagen en, om meer licht te bekomen, geconfereerd met de Classen van Amsterdam en Walcheren. Ook hebben zij verscheiden extracten uit de resolutien van de XVII bekomen, en moeten na alles overwogen te hebben, berichten:

a. Dat het er zoo ver van daan is, dat het examineeren en qualificeeren van proponenten en predikanten in Indië met de Kerkorde en de orders van de XVII zou strijden, dat zulks integendeel de Indische Kerk, met advies der naastgelegen predikanten en kerken toekomt, volgens de Kerkorde reeds 1623 ten dienste van de Indische Kerken in het vaderland opgesteld, en dat dit recht door verscheiden iteratieve resolutiën van de XVII van tijd tot tijd is bekrachtigd, waarvan men, na eene possessie van ver over de 100 jaren te vergeefs zou trachten die Kerken te depossedeeren; te meer, daar men van dat recht in vroeger tijd ruim zoo veel gebruik gemaakt heeft, als in de laatste jaren.

b. Dat de Kerkeraad van Batavia altijd eene kleine Classis formeert en andere Kerken in dit geval hunne medeburen plagten te convoceren.

c. Dat de Kerkorde van generaal van Diemen, 1643, alleen daarin devieert, dat zij spreekt *van den Kerkeraad met advoi van de Hooge Overheid.* Maar heeft men die Kerkorde in dit, en meer andere notabele punten, in meer dan 100 jaren niet kunnen veranderd krijgen, het zou vergeefsche moeite zijn zulks thans te zoeken, en de praktijk heeft doen zien, dat men dit woord *Kerkeraad*, in den zin van de Kerkorde van 1623, heeft opgevat van een Kerkeraad, met advies der naastgelegen Kerken, terwijl de communicatiehandel in dezen met de Hooge Overheid niet is te verwerpen, als deze maar geen misbruik maakt van hare autoriteit door de Kerken personen toe te zenden om geordend te worden, zonder dat de Kerken zulks noodig of raadzaam, of die personen ten volle bekwaam achten.

d. Dat het proponent-maken van van Thol, hier te lande gedeporteerd, zeker zeer te veroordeelen is, maar dat

men daarvoor minder te vreezen had, als men zulke personen niet als ziekentroosters derwaarts zond. Dat die van Batavia door de Broeders van Walcheren, aan wie zulks in de eerste plaats toekwam, alzoo hij in Zeeland was gedeporteerd, daarover terstond wel zullen zijn bestraft. Dat het althans de moeite niet waard is daarover nu nog veel omslag te maken, nadat deze van Thol reeds 6¼ jaar dood was.

e. Dat men den Kerkeraad van Colombo kan aanschrijven, dat het volgens de Kerkorde, door onze Synode, ten dienste van de Indische Kerken ontworpen en overgezonden in 1623, geoorloofd is, *in geval van nood*, proponenten en predikanten door examen etc. te qualificeren; maar dat zulks minder noodig is, nadat de Bewindhebbers kweekelingen uit het Ceilonsche Seminarie naar onze Academie doen overkomen om hunne studiën te voltrekken, die dan van hier geordend terugkeeren; en dat zij elk een onder hun opzicht staande bij voorkomende gelegenheden den indruk behooren te geven, dat zij deze bevordering niet behooren te zoeken bij de Hooge Overheid, zonder dat de Kerkeraad alvorens proeven van hunne bekwaamheden heeft ontvangen, hunne promotie raadzaam oordeelt en hen tot dien einde uit eigen beweging aan de Hooge Regeering aanbeveelt.

f. Zoo die van Batavia in het vervolg excessen mogt begaan, kan men zich adresseeren aan Bewindhebbers, die meermalen beloofd hebben daarin te zullen voorzien, en die van Batavia herinneren aan hunne iteratief gedane beloften, om niet dan in hoogen nood krankbezoekers tot proponenten te bevorderen.

De Eerwaarde Classen bedanken Gecommitteerden ad hanc causam en nemen het praeadvies van hen over, hetzelve veranderende, volgens het hoogwijze voorstel van Hun Edel Mogenden (Commissarissen Politiek), in eene Synodale Resolutie. Alleen vraagt de Classis Enkhuizen of (dewijl de Kerkorde van Batavia 1643 lijnrecht strijdt met de Kerkorde van Dordrecht 1618/19) het niet noodig is, dat een middel

tot assopiatie worde uitgedacht; — te meer omdat bij Bewindhebbers uitdrukkelijk besloten is, dat de predikanten aldaar de Kerkorde van Batavia van 1643 zullen moeten onderhouden, gelijk te zien is in actis Synodi 1655. Art. 24 en 1750. Art 44. De Classes van Edam en van Alkmaar voegen zich bij Enkhuizen.

Synode Amsterdam 1754.

Art. 44. Rapport van de Commissie.

Brief Batavia 3 *November* 1753 *aan de Synode.*

Zij hebben de Synodale Acta 1752 wel ontvangen; roemen de getrouwheid van de Synode in deze „geestelooze dagen;" zijn vergenoegd over het zachtmoedig besluit in zake den laster door hen de Classes van Enkhuizen en Amsterdam aangedaan, als of zij onbekwame en ongestudeerde persoonen naar Indië uitzonden. Zij wijten het aan hun Scriba en leggen ten bewijze 2 resolutiën over, waarbij het vermijden van scherpe uitdrukkingen bevolen wordt.

Melden de komst van 3 predikanten, doch dit is bij lang niet genoeg om in de behoeften te voorzien; er zijn gemeenten met 1 predikant, die er van 3 tot 6 moesten hebben. Hierin zou kunnen worden voorzien. 1°. Door beter traktement. 2°. Door het bevorderen van proponenten tot predikant waartoe zij meenen gerechtigd te zijn, daar de Kerkeraden in Indië met de Classen in Holland moeten worden gelijk gesteld.

De Portugesche Bijbel zal, onder opzigt van de Predikanten Mohr en Behmer weldra zijn afgedrukt. De Maleische Bijbel is gevorderd tot Jesaia, onder opzigt van een kapitein luitenant ter zee, Jan de Jong, door de Hooge Regeering daartoe aangesteld, wegens de krankzinnigheid van Ds. Braarda en het zwakke gezigt van Ds. Fernaut.

Zij hebben groote verwachting van het Seminarium; 2 jongelingen, Nicolaas Graay en Antoni Moyaard, zijn als eerstelingen, onder opzigt van Ds. Mohr, in het Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch zoo ver gevorderd, dat zij vol-

komen bekwaam bevonden zijn om verzonden te worden naar de Academiën.

Gecommitteerden adviseeren te antwoorden:

Dat de Synode genoegen neemt met hun excus over den toon der brieven, doch zich toch verwondert, dat zulke brieven aan eenen enkelen onvoorzichtigen scriba worden overgelaten, zonder resumtie.

Dat verbetering van traktement, in Holland even als in Indië, moeijelijk te bekomen is, doch dat de Synode niet kan toestemmen, dat dit verachting zoude veroorzaken ten nadeele van den Heiligen Dienst en van de voortplanting van het Evangelie, daar de dienst van den Zaligmaker en van de Apostelen, hoe veracht en armoedig naar de wereld, echter zeer gezegend en voorspoedig geweest is; en wat aangaat den wensch om een kleinen stuiver op te leggen voor den ouden dag, dat men daaromtrent de vermaning van den Zaligmaker dient in acht te nemen om niet bezorgd te wezen tegen den dag van morgen.

Belangende de praetense Kerkorde om proponenten tot predikanten te formeren, dat men zich deswege zal adresseren aan de XVII.

Dat zij hopen dat de bekwaamheid en getrouwheid van den kapitein-luitenant de Jong mag blijken.

Deputati huius Synodi berichten in zake het rapport van de vorige Synode over het bevorderen van proponenten, dat zij hebben gezocht, gevonden en medegebragt de Kerkorde door Deputaten van Noord- en Zuid-Holland in 1623 voor de Indische Kerken opgesteld, en de consideratiën die in 1624 op deze Kerkorde in Indië zijn gemaakt en herwaards ter approbatie zijn overgezonden.

Art. 4 luidt: De wettelijke beroeping dergeenen, die te voren in den dienst niet geweest zijn bestaat:

A. In de verkiezing, welke, na voorafgaand vasten en bidden, geschieden zal door den Kerkeraad en Diaconen, en daar geen Kerkeraad is, door de gemeente met de naast-

gelegen Kerkeraad, en dit met approbatie van de christelijke Synodus der plaatsen respectievelijk.

B. In de examinatiën of onderzoekingen beide der leer en des levens, welke staan zal bij den predikant en kerkeraad van de respectieve naastgelegen plaatsen.

C. In de toestemming van de ledematen der gereformeerde gemeente in die plaats, wanneer de naam des dienaars den tijd van 14 dagen in de kerk verkondigd zijnde, geen hindernis daartegen komt.

D. Eindelijk in de openlijke bevestiging.

Art. 5. Men zal geen schoolmeesters, krankbezoekers, handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben, tot het predikambt toelaten, tenzij dat men verzekerd zij van hunne singuliere gaven, godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en discretie, mitsgaders gaven van welsprekendheid. Zoo wanneer dan zoodanige personen zich tot den dienst presenteeren, zal de kerkeraad, met advies van de naastgelegen kerkelijke vergadering, dezelve eerst examineeren, en naar dat zij dezelven in het examen bevindt, hen een tijd lang in 't privé laten proponeeren, en dan voorts met hen handelen als zij oordeelen zal stichtelijk te wezen.

In de consideratiën door de Kerkelijke Vergadering, te Batavia tot dien einde bijeengeroepen anno 1624, op de toegezonden Kerkorde gemaakt, en ter approbatie naar het vaderland gezonden vindt men op Art. 5 de volgende verandering of ampliatie voorgeslagen.

„In Indië zal niemand tot het predikambt beroepen, geëxamineerd of bevorderd worden, zonder advies van de naastgelegen Kerken en bevestigde Kerkeraden; doch bij afsterven van hun predikant, of kerkedienaar, zullen zij die den Kerkeraad aldaar representeeren een persoon, dien zij den allerbekwaamste oordeelen, als ouderling mogen gebruiken en hem bij provisie stellen om den H. Doop te bedienen totdat onder hen van de naastgelegen Kerken behoorlijke orde in den kerkedienst gesteld worden."

In zake het verzoek van de Indische Kerken, om te mogen weten:

1°. In hoeverre hun de macht toekomt proponenten te qualificeren.

2°. Mag een proponent, met voorbijgang van den Kerkeraad, promotie vragen bij de Hooge overheid?

Zijn Gedeputeerden utriusque Synodi van gedachten te antwoorden ad 1um.

Dat die magt hun volgens de Kerkorde van 1623 toekomt.

Ad 2um te verwijzen naar de acta der vorige Synode, maar over die zaken vooral geen beweging te maken bij Bewindhebbers hier ter plaatse, vermits dit de Kerken in Indië dikwijls meer nadeel dan voordeel zou kunnen geven, als zeer in prejuditie en ter irriteering des tegenwoordigen Gouverneurs Mossel, onder wiens gouvernement zich geen klachten hadden opgedaan, en van wiens persoon de Indische Kerk, volgens hare eigen belijdenis (brief 11 Nov. 1752) de favorabelste getuigenis gaf, hem erkennende voor een man, die zeer genereus was, en in allen opzigte de Kerk Gods aldaar ijverig toegedaan. Dus niet bij openlijke commissie, noch aan de Vergaderingen van Bewindhebbers hier te lande, noch bij Zijn Hoog Edele aldaar zich te adresseeren, maar dat predikanten te Batavia en in de verdere koloniën van Indië bekwame gelegenheid moesten aangrijpen om, *bij forme van vriendelijk discours*, den heer Gouverneur en andere lieden van de Regeering aldaar eene inductie te geven, zij nooit aan krankbezoekers of andere ongequalificeerde personen, op hun enkel verzoek, autorisatie te verleenen op den Kerkeraad om door denzelve tot proponent of predikant gequalificeerd te worden, maar daarentegen de leden van de Hooge Regeering te doen begrijpen, dat het interest der Kerk medebrengt, dat geene andere aan de Hooge Regeering (om gequalificeerd te worden) wierden gerecommandeerd, dan die vooraf, bij gebrek aan gestudeerden en uit het Vaderland overgezonden personen, bij den Eerwaarden Kerkeraad iterative waren getenteerd, en tot het predikambt en verderen dienst bekwaam ge-

oordeeld, en als zoodanig aan de Hooge Regering aangegeven.

De Classis Amsterdam meent, dat de qualificatie tot bevordering van proponenten niet onbepaald, buiten extraordinaire gevallen en de uiterste noodzakelijkheid, mocht worden toegestaan.

1°. Om de schadelijke gevolgen; alzoo buiten Classen, Synoden en Deputati Synodi om, de stricta examina, zoo hoog noodig, welhaast kunnen verslappen, tot verderf der Kerken.

2°. Omdat aan de Classis is gebleken, dat het somtijds wel is toegestaan, maar geenszins als oud recht en constant gebruik, alzoo door de vaderlandsche Synoden en Classen daartegen doorgaans zeer ernstige klachten en vertogen zijn gedaan. Toen a° 1662 ter vergadering van XVII zulk eene resolutie genomen was, heeft de classis Amsterdam daartegen geremonstreerd, met dit effect, dat in de Classis van 26 April 1663 is gerapporteerd, dat de vergadering van XVII had besloten de oude, loffelijke gewoonte te houden en de proponenten hier te laten examineren en inzegenen, waarover die van Batavia in brief a° 1665 hun blijdschap betuigen. Ook zoude men vele resolutiën daartegen kunnen aanvoeren, als van de Synode van 1673 en anderen.

3°. Omdat het strijdt tegen de grondconstitutie van het aangelegde Seminarium, welks alumni herwaarts gezonden worden.

4°. En wat de Bataviasche kerkorde van 1643 aangaat, — art. 5 geeft daartoe ook geen genoegzamen grond, omdat de Vaderlandsche Kerk zich aanstonds tegen de invoering van die kerkorde heeft verzet, en bij de XVII tegen de invoering heeft geremonstreerd; gelijk ook die van Batavia bij brief van 17 December 1647 zich excuseerden over hetgeen zij hadden gepecceerd. Wel is door XVII bij resolutie 12 Januarij 1654 bepaald, dat men die kerkorde in Indië zal volgen in regard van de bevestiging; maar met de uit-

drukkelijke bepaling, dat men, wat aangaat de verzending van predikanten, het oude gebruik zal volgen. Weshalve de Classis op de vraag van Enkhuizen antwoordt, dat de kerkorde van Batavia voor die van Dordrecht moet wijken.

Hun Edel Mogenden (d. i. de Commissarissen-politiek) waren op het rapport en advies van H.H. Gecommitteerden van gedachte, dat, indien de Synode vreest, dat in Indië buiten noodzaak personen tot proponenten en predikanten zullen worden aangesteld, het beste zal zijn, dat daarover door Gecommitteerden ad res exteras niet worde geschreven naar Indië, maar worde gesproken met Bewindhebbers van de O. Indische Compagnie; en belangende die pretense kerkordening om proponenten tot predikanten te bevorderen, dat men zich deswege zal adresseeren aan de Ed. Heeren Bewindhebbers ter kamer van XVII te Amsterdam.

Al de Classen bedanken de Gecommitteerden ad hanc causam en de Deputaten voor hunne rapporten, en conformeren zich met het hoogwijs praeadvies van Hun Edel Mogenden.

Synode Hoorn 1755.

Art. 44.

Brief Kerkeraad Batavia, 21 *October* 1754.

Hebben slechts eén predikant ontvangen, smeeken om meerderen, en om verhooging van traktement.

Klagen over de groote vrijpostigheid der Lutherschen.

Staat der kerk.

I. Java.

A. *Batavia*, 5 predikanten, holl. gemeente (1 overleden).
3 „ portug. „
1 „ mal. „ vacant.

B. *Onrust* heeft geen permanent leeraar; wordt door de hollandsche en portugeesche predikanten van Batavia bediend, ook Toegoe.

C. *Samarang* 1 predikant, die ook de overige kantoren moet bezoeken, en onlangs van die moeijelijke reis teruggekeerd, nog geen rapport heeft gedaan.

II. SUMATRA's westkust heeft geen vasten predikant; wordt bij gelegenheid van Batavia bezocht.

III. CEILON.

A. *Colombo*, 3 gewone predikanten met 2 extra-ordinaire en 2 proponenten, Louis en Abraham Pieris. Nederlandsche gemeente, 1050 lidmaten, inlandsch Christendom 63308 *koppen*, waarvan 538 lidmaten. Te *Negombo* 139, te *Caliture* 146, te *Cotta* 235 lidmaten, voor welken het heilig Avondmaal 3 maandelijks in de moedertaal wordt bediend. *Tutucoryn* 54, *Calpetty* 19 lidmaten.

B. *Jafnapatnam*, 1 predikant.

C. *Gale*, 2 predikanten; de hollandsche gemeente heeft 136 lidmaten. *Mature* 18, allen traag om te geloven. Inlandsche cingalesche christenen 92313 *koppen*, waarvan 32 lidmaten, (17 te Gale, 15 te Mature), die niet alleen zeer onkundig zijn, „maar waarvan ook velen, met den hond, wederkeeren tot hun eigen uitbraaksel."

IV. Van AMBOINA. Geen bericht.

V. BANDA. 2 predikanten.

A. *Neira.*

1088 Christenen,	72 lidmaten.		
	604 gemeene Christenen.		
	412 kinderen	200 in 212 buiten	de school.

Lonthoir.

215 Christenen,	21 lidmaten.		
	124 gemeene Christenen.		
	70 kinderen	45 in 25 buiten	de school.

Poulo-Ay.

125 Christenen,	15 lidmaten.		
	75 gemeene Christenen.		
	4 kinderen	3 in 1 buiten	de school.

Wajer.

41 Christenen, 3 lidmaten.
30 gemeene Christenen.
8 kinderen { 5 in / 3 buiten } de school.

Rosingain.

48 Christenen, 0 lidmaten.
20 gemeene Christenen.
28 kinderen { 18 in / 10 buiten } de school.

Celamme.

53 Christenen, 2 lidmaten.
39 gemeene Christenen.
12 kinderen { 9 in / 3 buiten } de school.

Op deze eilanden zijn dit jaar gedoopt 212 kinderen en bejaarden.

B. *Zuidwester-eilanden.*

Kisser.

425 Christenen, 0 lidmaten.
254 gemeene Christenen.
171 kinderen { 67 in / 104 buiten } de school,
waarvan gedoopt 60.

Wetter.

102 Christenen, 68 gemeene Christenen.
34 kinderen { 24 in / 10 buiten } de school.

Letti.

Negorij Toetekey.

203 Christenen, 138 gemeene Christenen.
65 kinderen { 46 in / 19 buiten } de school.

Negorij Sarai.

178 Christenen, 88 gemeene Christenen.

90 kinderen { 32 in / 58 buiten } de school.

Negorij Tomerien en Nieuwnom.

71 Christenen, 21 gemeene Christenen.

50 kinderen { 40 in / 10 buiten } de school,

allen ongedoopt.

Moa.

220 Christenen, 110 gemeene Christenen.

110 kinderen { 60 in / 50 buiten } de school,

waarvan 20 ongedoopt.

Damme.

394 Christenen, 244 gemeene Christenen.

150 kinderen { 75 in / 75 buiten } de school,

8 bejaarden en 59 kinderen ongedoopt.

Negorij Solat.

55 Christenen, 28 gemeene Christenen.

27 kinderen { 17 in / 10 buiten } de school,

ongedoopt.

Babber.

180 Christenen, 54 gemeene Christenen.

126 kinderen { 31 in / 95 buiten } de school,

allen ongedoopt.

C. *Zuidooster-eilanden.*

Woekam.

135 Christenen, 88 gemeene Christenen.

47 kinderen { 3 in / 44 buiten } de school,

ongedoopt.

Wamer.

87 Christenen, 56 gemeene Christenen.
31 kinderen in de school, ongedoopt.

Maykoor.

52 Christenen, 25 gemeene Christenen.
27 kinderen in de school, ongedoopt.

Somma 3696.

VI. TERNATE. 1 predikant.
40 lidmaten.
494 gemeene Christenen.
51 kinderen, waarvan 13 in de school.
8 bejaarden nieuw gedoopt.

VII. MACASSER. Vacant.
115 lidmaten.
467 gemeene Christenen.
107 schoolkinderen.
40 nieuw gedoopte bejaarden en kinderen.

VIII. MALACCA. 1 predikant.
31 lidmaten.
65 gemeene Christenen.
60 kinderen { 35 in / 25 buiten } de school.
3 bejaarden en 20 kinderen gedoopt.

Van Timor, Malabar en Coromandel geen berichten ontvangen.

Synode Enkhuizen 1756.

Art. 45. *Brief van Colombo aan de Classis Amsterdam*, 15 *Januarij*, 1755.

In het district Colombo.

te Colombo	100	lidmaten.
Caliture	16	„
Negombo	14	„

„Leven in redelijke rust, maar meest in laauwheid, ongodsdienstigheid en vrijgeesterij."

Klacht over den aanwas van het pausdom en van zijne openbare bijgeloovigheid.

Het inlandsch Christendom is bij inspectie slecht bevonden, waarvan zij de oorzaak zoeken in het doorbrekend pausdom; 62996 Christenen; slechts 526 lidmaten.

De 4 inlandsche proponenten kwijten zich redelijk.

De scholen kwijnen door gebrek aan onderwijzers. Op Negombo stonden Kerk en School 6 maanden stil; nu is een soldaat geëxamineerd en tot meester aangesteld.

Van het Seminarie geven zij goede getuigenis; ook van de cingalesche en malabaarsche school.

Ds. Melho heeft een „*Triumf der Waarheid*" geschreven; ook den Catechismus, het Kort Begrip van Melchior Burs en vraagboekjes van Borstius overgezet.

De Synode prijst den ijver van Melho, doch hoopt dat de uit te geven geschriften broederlijk zullen worden onderzocht, of zij ook iets tegen de leer bevatten.

Synode Edam 1757.

Art. 45. *Brief Batavia* 27 *Oct.* 1775 *aan de classis Amsterdam.*

Twee jongelingen (Abr. Jans en D. Goedbloed, de eene een inlander) zouden van het Bataviaasch Seminarie gepromoveerd worden om hun letteroefeningen in Holland naar gewoonte te voltooijen.

Brief Ceilon 10 *Januarij* 1756.

Klacht over de traagheid van de lidmaten in het district Gale, wat vooral wordt toegeschreven aan de roomsche leer, „die bijna alle Malabaren en vele anderen van 't gemeene volk, ja ook vele anders nog redelijk geziene dienaren der Compagnie, min of meer bedekt aankleefden."

Ds. Schulze, die de scholen bezocht, getuigt dat het inlandsch Christendom van jaar tot jaar terugging. Zij willen niet eens de vraagjes, in de jeugd geleerd, in erkentenis houden. Het aantal doopelingen vermindert, dat van hen,

die tot het heidendom terugvallen, en van de cingalesche priesters vermeerdert. De bloote Doop, zonder zich op de waarheden toe te leggen, komt bij de Cingalezen nog wat in aanmerking; en de scholieren volgen de voetstappen der ouders.

Brief Batavia, 28 *October* 1756.

De Maleische Bijbelvertaling wordt voortgezet voor de bijzondere rekening van den Gouverneur-Generaal.

Op *Timor*, *Rotti* en *Savoe* zijn bevonden ten hoofdkantore, zoo Europeanen als inlandsche Christenen, 1040

Negory Coupang	60
Sonnebay	111
Amaby	41
Taiberroe	23
Ampheham	12
Molla	40
te zamen	1327

Op *Rotti*, aan de oost- en westzijde, bedragen nieuwgedoopten te zamen 5170.

Op het eiland *Savoe* is de H. Doop nog niet bediend, evenwel zijn in de school in de negory Mainor 600, zoo volwassenen als kinderen.

De Correspondent van Zuid-Holland bericht *a.* enz.

b. dat zijne Synode geoordeeld heeft, dat d. d. Deputati utriusque Synodi en de Gecommiteerden der Classen daar Kamers zijn moeten verzocht worden, naar Oost Indië te schrijven: dat het Seminarium door de Hooge Regering in Indië afgeschaft, te Batavia weder hersteld worde, immers te mogen weten de redenen, waarom hetzelve zoo onverwacht is afgeschaft.

De Heeren Gecommiteerden ad hanc causam, al hetgeen hun in deze is voorgekomen, als een voorwerp van hunne deliberatie, met rijpen rade overwogen hebbende, zijn (salvo meliori Synodi judicio) van oordeel, aangaande het

afgeschafte Seminarium op Batavia, waaromtrent bij de Eerw. Broeders aldaar redres wordt verzocht, immers te mogen weten de redenen van die afschaffing, — dat men deze zaak behoort over te geven en ernstig te recommandeeren aan de Gedeputeerden ad res Indicas van die Classen daar Kamers zijn, om, of conjunctim, of afzonderlijk, zoo zij best zullen geraden vinden, deze zaak, als waarin de Synode wegens haar gewicht zich zeer interesseert, zoo ernstig en aanhoudend te behartigen, dat aan het oogmerk en verzoek van de Broeders van Batavia moge worden voldaan.

Synode Alkmaar 1758.

Art. 45.

D. d. Deputati berichten, dat de Deputati van Zuid-Holland hun hadden toegezonden zeker concept, te presenteeren aan de Vergadering der XVII om te vernemen de redenen waarom het Seminarium te Batavia zoo schielijk is afgeschaft, daar hetzelve met zulk een heilzaam oogmerk was aangelegd, en hen hadden verzocht te concurreeren tot het onderteekenen en presenteeren van dat rekest; — doch dat zij geoordeeld hadden, dat deze zaak niet was van *hun* departement, omdat zij ten vorigen jare uitdrukkelijk aan de Classen was aanbevolen; waarom zij begeerig waren thans het rapport van die Classen te hooren.

De classis Amsterdam had gerapporteerd, dat zij Bewindhebbers gesproken hebben en voor antwoord bekomen, dat zij zich hierop nader zouden informeeren, en dat het eene materie van deliberatie zou moeten wezen voor de Vergadering der XVII. Alles wel overwogen hebbende, geven zij de Vergadering in bedenking, of het wel dienstig zoude zijn bij Bewindhebbers sterk te insteeren om de redenen te weten van de opheffing, oordeelende Gecommitteerden, dat Deputaten voorzichtig gedaan hebben, met die van Zuid-Holland in zake het rekest niet mede te werken.

Dit praeadvies wordt met algemeene stemmen in eene synodale resolutie veranderd.

Synode Haarlem 1759.

Art. 44. *Brief Colombo*, 7 *Januarij* 1758.

In het district Colombo zijn 3 predikanten, (Bronsveld, Fybrands en Meijer). Lidmaten ruim 1000. Het verval is zeer groot, doch zij prijzen den ijver van den Gouverneur Schreuder. Op Wolvendaal is eene fraaie kerk ter beschikking van de malabaarsche Christenen gesteld. Bronsveld beijvert zich op zijne vrijbeurt aldaar vrijwillig in het malabaarsch en portugeesch te prediken.

Inlandsche Christenen 64049; slechts 508 lidmaten, waarvan nog 20 tot de „paapsche of heydensche grouwelen" zijn afgevallen.

De inlandsche proponenten zijn Louis Pieris, Simon Parera, Abr. Pieris en Simon de Sylva.

De malabaarsche vertaling van het N. Testament is opnieuw ter harte genomen en aan Ds. de Melho opgedragen, en de revisie aan den Kerkeraad; de ijver van den Gouverneur Schreuder wordt hierin zeer geprezen.

Jafnapatnam. Inlandsch Christendom 200233, slechts 37 lidmaten, „weinig gevorderd en overgegeven aan paapsche en heidensche bijgeloovigheden." Onbekwame schoolmeesters doen daaraan veel kwaad.

Brief van den Kerkeraad te Batavia aan de Synode, 23 *October* 1758.

Er zijn in geheel Indië slechts 21 predikanten, zij hadden er wel 60 noodig. Hierop zullen Bewindhebbers attent worden gemaakt.

Zenden in zake de opheffing van het Seminarie extract over uit de notulen van den Raad van Indië, d° 11 April 1756.

Synode Amsterdam 1760.

Art. 45.

Brief Batavia 24 *October* 1759, *aan de Synode.*

De druk van den Maleischen Bijbel is onder het opzicht van Mohr en Werth voltooid.

Op Groot-Java, te Batavia zijn 5 hollandsche, 2 portugeesche en 2 maleische predikanten.

Op *Onrust* 1.

Java's Noordkust 1, gevestigd te Samarang.

Sumatra's Westkust wordt om de 3 of 4 jaren door een predikant van Batavia bezocht.

Kust van Coromandel 1 predikant voor de volgende posten:

Negapatnam, *Bimilipatnam*, *Jagernayk Poeram*, *Palicot*, *Paliacatta*, *Sadraspatnam*, *Portonovo*.

Communicanten en doopelingen op de Kust 574.

Op sommige plaatsen gaat het Opperhoofd of een Krankbezoeker des Zondags voor.

Op *Ceilon* zijn uit Holland wedergekeerd Ondatje en Philips.

In het district *Colombo* is onder het inlandsch Christendom de oogst groot, doch de arbeiders weinigen; er zijn veel leerbegeerigen, maar de meesters zijn onbekwaam om aan die begeerte te voldoen.

Ds. Bronsveld had veel genoegen in de schoolgaande jeugd, hun getal bedraagt 14440.

Op het Seminarie te Colombo loffelijk examen van 24 kweekelingen, waaronder 4 studenten.

In het Gouvernement *Amboina* wordt des Zondags, voormiddags en 's avonds, in het hollandsch en 's namiddags in het maleisch gepreekt door 3 predikanten. Bij de visite in October 1758 in 41 plaatsen 660 lidmaten, 11445 gemeene Christenen, 4568 schoolkinderen, 4591 buiten de school, 586 doopkinderen, totaal 21850, en bij de visite Februarij 1759 aan 28 plaatsen 516 lidmaten, 5306 gemeene Christenen, 2196 schoolkinderen, 1433 buiten de school, 215 doopkinderen, zamen 9666.

Wordt gerapporteerd, dat de correspondentie van de classis Delft en Schieland met de kaap de Goede Hoop is afgesneden, daar de Majores hebben besloten dat alleen met de classis Amsterdam mag worden gecorrespondeerd. Hierin is berust.

Synode Hoorn 1761.

Art. 45. *Brief van den Kerkeraad te Colombo aan de classis Amsterdam*, 21 *Januarij* 1760.

Met het cingalesche woordenboek wordt voortgegaan en door de godvruchtige zorg van hun gebieder (Schreuder) is het malabaarsche N. Testament geheel afgedrukt. De heer Gouverneur heeft eene andere schikking gemaakt in het Seminarie, te weten dat het opzicht niet alleen aan de proponenten, maar ook aan bekwame schoolmeesters, en meerdere en mindere hoofden is aanbevolen. De predikanten hebben zich met den Goeverneur en Raad begeven naar het huis van den Rector, en hebben aldaar eene zeer gepaste redevoering van den Rector Meyer aangehoord, over de „nuttigheid en noodzakelijkheid der wetenschappen", en voorts met genoegen de vorderingen van de jeugd in de respectieve scholen vernomen.

Uit den Kerkstaat.

Malabar. De predikant, die op zijn ernstig verzoek naar Ceilon is verplaatst, klaagt over de ijverlooze traagheid van zijne gemeente, nemende de roomsche godsdienst bij den dag toe, door het groote aantal missionarissen.

Jafnapatnam. 182226 gedoopten, waaronder 64 lidmaten.

Te *Manaar* 9820 gedoopten, waaronder 5 lidmaten. Hoewel niet vrij van hunne aangeboren afgoderij en bijgeloof, zouden zij door aanhoudend onderwijs nog wel te bewegen zijn tot het aannemen van Christus en zijne leer.

PROVINCIE BANDA.

Zuid-Wester-eilanden. Christenen op:

?	63	waaronder 498 schoolkinderen.
Roma	54	
Kisser	37	
Letti op Sornwarn (Serwaroe ?)	259	
Letti op Seray	161	
Moa	208	
Babber	205	
Damme	458	

Zuid-Ooster-eilanden. Christenen op:

Maykoor	48
Wokkum	146
Wammer	93 waaronder 53 scholieren.

TIMOR EN OMLIGGENDE EILANDEN.

Groot verval van kerken en scholen sedert het afsterven van den leeraar.

Coupang		857	Christenen.
Negorij	*Sonnebay*	231	„
„	*Annabay*	73	„
„	*Amanubang*	4	koningskinderen gedoopt, de eerstelingen.
„	*Oeywa*	86	Christenen.
„	*Amakono*	30	„

Op Timor gevonden 968 Christenen, gedoopt 161, zamen 1129.

Op ROTTI zijn bevonden:

Negorij	*Termano*	1256	Christ.,	579	schoolk.
„	*Lolij*	525	„	152	„
„	*Thie*	1265	„	15	„
„	*Oynale*	458	„	257	„
„	*Denka*	769	„	nog geen school.	
„	*Baka*	226	„	41	schoolk.
„	*Oppoka*			40	„
„	*Corbassos*	72	„		
„	*Landauw*	54	„	35	„
„	*Bulba, Dioe, Bokay en Lelenak*	182	„	36	„
„	*Baukauw en*	668	„	283	„
	Battiossim			17	„

Totaal Christenen 5475
Opnieuw gedoopten 395

Omtrent *Landauw* staat aangeteekend:

„De vervoerde en tot slaaf gemaakte Christenen waren 121. Landauw brengt geene om gedoopt te worden, door de overge-

bleven vrees voor 's Compagnies dienaren; sedert hun laatste verwoesting verschuilen zij nog meest in bosschen en holen.

EILAND SAVOE.

Negorij Timoe.	Christenen	172	
	nu gedoopte Christenkinderen	4	
	„ heidenkinderen	73	
	„ bejaarden	20	
	(Schoolkinderen 38.)		269

De vervoerde en tot slaaf gemaakte Christenen uit kampong Negouw-Bougu onder Timoe waren 25.

Negorij Seba.	Christenen	149	
	nu gedoopte Christenkinderen	15	
	„ heidenkinderen	61	
	„ bejaarden	15	
	(Schoolkinderen 68.)		240
Negorij Massara.	Christenen		170

Op ernstig verzoek van den Radja is voor het eerst een schoolmeester gezonden.

Negorij Liay.	Gevonden Christenen	69	
	gedoopte Christenkinderen	9	
	„ heidenkinderen	36	
	„ bejaarden	4	
			118

Zij zien nog tegen de kosten van een schoolmeester op.

Negorij Mania.	Christenen	19	
	gedoopte Christenkinderen	10	
			29

Willen nog wat wachten met een schoolmeester te nemen.

Tezamen 826

Voor het eerst zijn op *Savoe* 15 paren door wettig huwelijk verbonden.

Synode Enkhuizen 1762.

Art. 44. *Uit den Kerkstaat, gevoegd bij brief van den Kerkeraad te Batavia*, 23 *October* 1761.

De meeste Christenen op Java's Noord-Oostkust zijn Europeanen, en de lutherschen (454) en roomschen (392) hebben tot hiertoe, even vlijtig als de hervormden zelven, den openbaren godsdienst blijven bijwonen en het hunne toegebracht voor de armen en de vernieuwing en verbetering van de kerk te Samarang.

Te *Tagal* heeft de resident Falck in 1755 eene geheel nieuwe steenen kerk opgerigt, waartoe ook lutherschen en roomschen bijdroegen.

In 1759 is te Soerabaya, hoofdplaats van Java's Oosthoek, een nieuw, zeer sierlijk godshuis opgericht door het opperhoofd Coertz, tot luister van den openbaren godsdienst onder zooveel heidenen en mohammedanen. Van tijd tot tijd worden eenigen, zoo uit de lutherschen en roomschen, als uit mohammedanen en heidenen tot den schoot onzer Kerk gebracht, welk getal zeker grooter zoude zijn, als er meer arbeiders waren.

De Gecommitteerden hebben van Deputaten ontvangen een Project, met referte aan de acta der Synode te Hoorn 1737 en te Enkhuizen 1738. Het luidt als volgt:

Project van middelen dienstig om bekwame predikanten en schoolmeesters ten dienste der Indische Kerk op te leiden en te verzenden.

Af te zonderen 12 jongelingen van 14 jaren en daarboven om te worden opgeleid voor predikant.

A. *Zes hier te lande.*

α. Opgezocht en uitgekipt uit de triviale scholen in de steden waar Kamers zijn, door Deputaten der Classis van voornoemde steden, met communicatie en approbatie van Bewindhebbers.

β. Bekwaam gemaakt en toegerust.

a. In de scholen, 1. door het bijwonen van eenige private of openbare catechisatiën; 2. door eenig klein douceur van de Kamer, om boeken te koopen.

b. Op de academiën, waarbij in aanmerking komt

1. de verzending, die behoort te geschieden na voorafgaande praesentatie bij en aanneming door Bewindhebbers, met verzoek van Deputaten en Classes aan de professoren om hen ten gemelden einde onder hun nauwkeurig opzigt en onderwijs op te nemen.
2. Hun onderhoud door de Compagnie, hetzij in het Staten-college te Leiden, na verkregen gunstig appointement van hun Edel Groot Mogenden, of daarbuiten te Leiden of op andere Academiën, met *f* 500.— 's jaars.
3. 5 jaren studie, 2 propaedeutica en 3 theologie (met verwijzing naar Waleus).

B. *Zes uit Indië* komende, die eene inlandsche taal magtig zijn; jaarlijks 2 van de besten.

Kennis van Latijn is noodig.

Komen zij van *Batavia*, (alwaar zij in het Latijn onderwezen zijn) onderzoek door Deputaten, of zij rijp zijn voor de Academie, of van *Ceilon*, (alwaar door den Gouverneur het Latijn is afgeschaft) dan vooraf hier de latijnsche scholen te frequenteeren.

Voor dezen zoude opneming in het Staten-College meest geschikt zijn.

Als zij zich goed gekweten hebben en blijken van bekwaamheid hebben gegeven, hen met bijzondere recommandatie te verzenden aan den Gouverneur-Generaal.

Wat de *schoolmeesters* aangaat, dezen te zoeken onder de ziekentroosters, die de meeste geschiktheid hebben en eene inlandsche taal verstaan, en hen te recommanderen om eenig hooger maandgeld dan de gewone ziekentroosters te ontvangen, en in Indië in eenig emplooi, als *voorzanger* of *schoolmeester*, geplaatst te worden.

Bekwame en godvruchtige schoolmeesters hieruit voortkomende, zouden grooten dienst kunnen doen, en er zou dan veel minder reden zijn van klachten over gebrek aan predikanten.

Zuid-Holland meent dat zij bij de regenten van Godshuizen konden gezocht worden.

De Deputaten worden bedankt voor hun moeite en gequalificeerd om daarvan kennis te geven aan de Classen, daar Kamers zijn.

Synode Edam 1763.

Art. 46. *Brief Batavia* 8 *October* 1762.

Loffelijke vermelding van den Gouverneur Petrus Alb. van der Parra, die, ziende den honger naar het Woord, op eigen kosten het Portugeesche N. Testament en de Psalmen laat herdrukken, om daarvan de gemeente gratis te voorzien.

Timor vraagt instantelijk ondersteuning voor de volbouwing van de nieuwe kerk, ondernomen door het opperhoofd van Pluskouw, die hoogmoedig meende dat werk zonder ondersteuning van buiten te zullen volvoeren, ofschoon na zijn dood niet gebleken is waar dat geld vandaan moest komen.

Amboina. Bij de visite (18 October—11 December 1761) van Haroeko, Saparoea, Noessalaoet, Cerams binnenland, mitsgaders de kust Hitoe en Leytimors gebergten zijn gevonden:

963 lidmaten, 27311 gemeene christenen, 6119 schoolkinderen, 4969 buiten de school, 1139 doopkinderen.

Ceilon. Het Seminarie te Colombo is op den ouden voet hersteld, met 4 klassen.

1e klasse. Onder den rector Meyer, 3 studenten, die bij het examen goede proeven gaven van hunne bevatting omtrent de natuurlijke en geopenbaarde godgeleerdheid.

2e klasse. 4 kweekelingen, die door den catechiseermeester Jurriaan Hartwijk in den heidelbergschen Catechismus worden onderwezen.

3e klasse. 3 kweekelingen, leerende onder den Hollandschen schoolmeester Gerrit Klomp, behalve de nederlandsche taal, lezen en schrijven, ook de eerste gronden van den herv. godsdienst volgens den heidelb. Catechismus.

4e klasse. Twee onderscheiden rijen, naar de geslachten, die door malabaarsche en cingalesche schoolmeesters onderwezen worden in hunne moedertaal, en ook in de gronden van den christelijken godsdienst.

De Classis Amsterdam bericht, dat hare Deputati ad res exteras het project van het vorige jaar, met het project van 1737 aan Bewindhebbers ter Kamer van Amsterdam hebben overgegeven, en dat gemelde Heeren zich eenigzins genegen toonden om(zooals in het project 1737 is voorgeslagen) daartoe kinderen uit de godshuizen te gebruiken, terwijl zulks met de minste kosten voor de Compagnie zoude kunnen worden ten uitvoer gebracht.

Deputaten der Classis hebben zich aangeboden om in de aanstaande vergadering der XVII omtrent deze zaak een nader vertoog in te leveren, en verzoeken de Classen daar Kamers zijn in den hare die zaak met Bewindhebbers te bespreken.

De Kerkeraad van Batavia zal verzocht worden den Gouverneur Generaal namens de Synode hartgrondig te bedanken voor het goede aan het Huis des Heeren bewezen.

Synode Alkmaar 1764.

Art. 45. *Brief van den Kerkeraad te Batavia, October* 1763.

Timor. De Compagnie suppleert, wat voor den kerkbouw tekort komt.

Ceilon. In het Seminarie te Colombo is Bronsveld rector geworden, loco Meyer. De cingalesche student Don Gabriel is, na verkregen qualificatie van de Hooge Overheid, volgens de gestatueerde kerkordening in den kerkeraad geëxamineerd, en door het Hooge Gezag toegelaten om het Evangelie te verkondigen aan zijne landgenooten, volgens de instructie der inlandsche proponenten.

Banda, eene der onaangenaamste standplaatsen, is met een beter bestaan en uitzicht op verplaatsing, na 2 à 3 jarigen trouwen dienst, begunstigd.

Deputaten ad res exteras van de Classis Amsterdam
.. (met bijvoeging van de projecten 1737 en 1762)
... memorie ingediend bij de Vergadering der XVII van
.. volgenden inhoud:

A. Dat, om hiermede te beginnen, daartoe vooreerst 6 of meer, naar goedvinden van Bewindhebbers, werden verkoren, bij welken, na verloop van eenigen tijd, anderen zouden kunnen gevoegd worden, om dan telkens nieuwe aankomelingen aan te kweeken;

a. Dat dezelven wierden gezocht uit de weeshuizen daar Kamers zijn, hetgeen te Amsterdam zou kunnen geschieden uit het Diaconie- en Burgerweeshuis door Deputati Classis, die te Amsterdam nevens hun ambtgenooten alle weken in die huizen op hun tourbeurt catechiseeren, en dus gelegenheid hebben van nabij te vernemen naar het gedrag, en te oordeelen over de bekwaamheden van de kinderen, die daarin opgevoed worden, en daaromtrent zouden kunnen confereeren met Regenten, met communicatie aan, en onder approbatie van Bewindhebbers.

Dat de jongelingen, in de godshuizen blijvende, doch ten koste van de Compagnie met andere kleederen gekleed, in de latijnsche scholen zouden kunnen besteld worden, en vervolgens naar de Academie gezonden.

b. Wat Amsterdam betreft, dat zij, in de huizen blijvende, de lessen van de professoren aan de Illustre School zouden kunnen volgen, en daarna voor 1 of 2 jaren naar de Academie gezonden om hunne studien te voltooijen, om vervolgens tot dienst der Kerk naar Indië te vertrekken.

B. Dus zoude men bestendig tot den dienst der Indische Kerken kunnen employeren kinderen van ingezetenen, burgers en ledematen, van wier goed en onberispelijk gedrag (een zoo noodzakelijk vereischte in Predikanten die naar Indië verzonden worden) men van nabij door eigen bevinding, moreel zou kunnen verzekerd zijn.

4e klasse. Twee onderscheiden rijen, naar de geslach
ten, die door malabaarsche en cingalesche schoolmeeste
onderwezen worden in hunne moedertaal, en ook in
gronden van den christelijken godsdienst.

De Classis Amsterdam bericht, dat hare Deputati ad
exteras het project van het vorige jaar, met het pr
van 1737 aan Bewindhebbers ter Kamer van Amste
hebben overgegeven, en dat gemelde Heeren zich een
genegen toonden om(zooals in het project 1737 is voorge
daartoe kinderen uit de godshuizen te gebruiken,
zulks met de minste kosten voor de Compagnie zou
nen worden ten uitvoer gebracht.

Deputaten der Classis hebben zich aangeboden
aanstaande vergadering der XVII omtrent deze
nader vertoog in te leveren, en verzoeken de C
Kamers zijn in den hare die zaak met Bewin
bespreken.

De Kerkeraad van Batavia zal verzocht
Gouverneur Generaal namens de Synode hart
danken voor het goede aan het Huis des He

Synode Alkmaar 1764.

Art. 45. *Brief van den Kerkeraad te*
1763.

Timor. De Compagnie suppleert, w
bouw tekort komt.

Ceilon. In het Seminarie te Colom
tor geworden, loco Meyer. De cinga
Gabriel is, na verkregen qualificatie
heid, volgens de gestatueerde kerk
keraad geëxamineerd, en door het I
om het Evangelie te verkondigen a
volgens de instructie der inlandsch

Banda, eene der onaangenaam
een beter bestaan en uitzicht op ve
trouwen dienst, begunstigd.

De Deputaten ad res exteras van de Classis Amsterdam hebben (met bijvoeging van de projecten 1737 en 1762) eene memorie ingediend bij de Vergadering der XVII van den volgenden inhoud:

A. Dat, om hiermede te beginnen, daartoe vooreerst 6 of meer, naar goedvinden van Bewindhebbers, werden verkoren, bij welken, na verloop van eenigen tijd, anderen zouden kunnen gevoegd worden, om dan telkens nieuwe aankomelingen aan te kweeken;

a. Dat dezelven wierden gezocht uit de weeshuizen daar Kamers zijn, hetgeen te Amsterdam zou kunnen geschieden uit het Diaconie- en Burgerweeshuis door Deputati Classis, die te Amsterdam nevens hun ambtgenooten alle weken in die huizen op hun tourbeurt catechiseeren, en dus gelegenheid hebben van nabij te vernemen naar het gedrag, en te oordeelen over de bekwaamheden van de kinderen, die daarin opgevoed worden, en daaromtrent zouden kunnen confereeren met Regenten, met communicatie aan, en onder approbatie van Bewindhebbers.

Dat de jongelingen, in de godshuizen blijvende, doch ten koste van de Compagnie met andere kleederen gekleed, in de latijnsche scholen zouden kunnen besteld worden, en vervolgens naar de Academie gezonden.

b. Wat Amsterdam betreft, dat zij, in de huizen blijvende, de lessen van de professoren aan de Illustre School zouden kunnen volgen, en daarna voor 1 of 2 jaren naar de Academie gezonden om hunne studien te voltooijen, om vervolgens tot dienst der Kerk naar Indië te vertrekken.

B. Dus zoude men bestendig tot den dienst der Indische Kerken kunnen employeren kinderen van ingezetenen, burgers en ledematen, van wier goed en onberispelijk gedrag (een zoo noodzakelijk vereischte in Predikanten die naar Indië verzonden worden) men van nabij door eigen bevinding, moreel zou kunnen verzekerd zijn.

C. Ook zou dit project:

a. met den minsten omslag, en weinig kosten voor de Compagnie kunnen worden ten uitvoer gelegd, terwijl de jongelingen, zoolang zij in de triviale scholen, en wat Amsterdam betreft, op de Illustre School zich bevinden, in de godshuizen blijvende en wordende opgevoed, daartoe geen andere kosten door de Compagnie zouden behoeven aangewend te worden, dan worden vereischt om hen van kleederen en eenige boeken te verzorgen, die zij noodig zouden hebben voor het aanleeren van talen en andere wetenschappen. Ook zouden de kosten op de Academie niet groot zijn, als zulke jongelingen op eene of andere gevoegelijke wijze in het Staten-College, onder opzigt der Regenten konden geplaatst worden.

b. De zwarigheid tegen het project van 1737 ingebragt, dat zulke jongelingen, tot den predikdienst bekwaam gemaakt zijnde, zich aan den dienst der Compagnie zouden kunnen onttrekken, wordt hierdoor, zoo niet geheel, minstens merendeels ook uit den weg geruimd; terwijl zulke jongelingen, in de godshuizen opgevoed wordende, in eene bestendige subordinatie, en onder de macht van diegeenen, die over de respectieve godshuizen het bestier hebben, zouden blijven, en na volbrachte studiën op de Academie, terstond preparatoir geëxamineerd, en bekwaam bevonden zijnde, door Bewindhebbers tot Predikanten gedispiciëerd en na peremtoir-examen, aangesteld en zonder uitstel konden worden uitgezonden.

Hierop hebben Deputaten ad res exteras ontvangen het volgende extract uit de resolutie door de Vergadering der XVII binnen Amsterdam, 30 Maart 1764 genomen:

„Gehoord de consideratien van de respectieve Kameren „omtrent de memorie, houdende middelen ter bekoming „van meerder en beter predikanten voor den dienst der In„dische Kerken, bij resolutie van 5 October 1763, en daarbij

„bedenkelijk voorgekomen zijnde, of door de bij voorsz. „memorie voorgestelde middelen het voorschreven oogmerk „wel te bereiken zoude wezen, om niet te spreken van de „kosten, die daartoe van Compagnies wege zouden moeten „worden besteed, zonder van het succes verzekerd te zijn; „Zoo is goedgevonden, alvorens hieromtrent tot eenige con„clusie te komen, af te wachten of ook eenige andere mid„delen zouden wezen uit te denken, en aan deze vergade„ring konden worden voorgedragen, om met meerder hoop „van succes geämplecteerd te kunnen worden.

Accordeert met de voorschreven resolutie.
(*get.*) AUGUSTINUS VAN SON.

De Gecommitteerden achten het wenschelijk, dat de Deputati ad res exteras van de Classis Amsterdam (dewijl de zaak niet is verworpen) trachten het plan alsnog aan de XVII smakelijk te maken. Daar de vrees voor het zich terugtrekken van de opgeleide jongelingen een hoofdbezwaar schijnt te zijn, moesten zij vooral aandringen op het slot van hunne memorie, namelijk de onmiddelijke verzending. Dat men daarom uit de godshuizen geen jongelingen beneden de 14 of 15 jaren moest nemen, omdat die minder zouden kunnen voorwenden, als zij gereed waren, dat zij niet geweten hadden wat zij deden.

Ook zoude men bedacht kunnen zijn, of Bewindhebbers niet door eenige beurs, of andere voorrechten, kinderen uit de diaconiescholen, of ouders en nabestaanden uit den burgerstand zouden willen animeren om jongelingen over te geven tot den dienst der Indische Kerken.

Hiermede vereenigt zich de Synode.

Synode Haarlem 1765.

Art. 45. *Brief Batavia*, 24 *October* 1764.

In het *Seminarie te Colombo*, onder Bronsveld, hebben verscheiden studenten, als Salomo Francisco, Simon de Melho, Joan Francisco, Manuel Juriaan Ondatje en Manuel Mordagapa, allen Malabaren, zoo veel vordering getoond,

dat er groote hoop was, dat zij mettertijd aan het doel zouden beantwoorden.

De Predikanten Budde en Calkoen hebben, als Gedeputeerden ad res exteras, in de vergadering der XVII toegelaten, opnieuw het plan tot vorming van Predikanten aangedrongen en ontwikkeld. Zij hebben tegen het bezwaar, dat schijnt gemaakt te zijn, wegens de geringe geboorte, aangevoerd, dat dit geen grond behoefde te zijn voor onbetamelijk gedrag in de burgerlijke zamenleving, daar het, ook in Nederland, niet aan de zoodanigen ontbreekt, die desniettegenstaande hunne bediening met luister vervullen en door hun verstand en godvruchtig gedrag hunne geringheid aangenaam weten te dekken.

Zij brachten het echter niet verder, dan dat de XVII hunne memorie aannamen, om die aan het advies van de verschillende Kamers te onderwerpen.

Synode Amsterdam 1766.

Art. 46. De XVII hebben in hunne vergadering van 18 Oct. 1765 aan de presente gedeputeerden medegedeeld, dat zij van het door de Synode ontworpen plan afzagen, en liever een grooter douceur wilden uitloven voor hen die genegen waren zich tot den dienst der Indische Kerken over te geven, met bijvoeging, dat de resolutie, daaromtrent genomen, reeds geresumeerd was en niet kon gealtereerd worden. De gecommitteerden vroegen copie van deze resolutie, doch hun verzoek werd vriendelijk afgeslagen.

Synode Hoorn 1767.

Art. 43. *Brieven van den Kerkeraad te Batavia*, 22 *October* 1765, *aan de classen Amsterdam*, *Hoorn en Enkhuizen.*

Bedanken voor de moeite bij de XVII aangewend, ter verkrijging van wakkere en bekwame leeraren voor het „Oostersch Sion". Mochten, daar het getal der leeraren allengs vermindert, de herderlooze gemeenten spoedig worden voorzien!

Ceilon. Colombo 900 lidmaten, levende in goeden vrede,

hoewel de toevloed van allerlei natiën de christelijke zeden sedert geruimen tijd zeer verbasterd heeft. Het prijswaardig voorbeeld van den Gouverneur Falck belooft, reeds in den aanvang zijner regeering, niet slechts verbetering, maar zelfs geheele herstelling van den droevigen staat van Land en Kerk.

De inlandsche proponenten werken op het land met vrucht.

Synode Edam 1769.

Art. 42. *Brief van den Kerkeraad te Batavia*, 25 *October* 1768.

Op *Amboina* wordt de kerk bediend door 3, vroeger door 7 predikanten. Er zijn in deze provincie meer dan 50 wel gereguleerde kerkdorpen en 60 scholen. Behalve de Hollandsche gemeente waren er

gemeene Christenen	15975
ledematen	959
schoolkinderen	5208
buiten de school	3774
gedoopte kinderen	813.

Ternate. De zoo hoognoodige visite van kerken en scholen op de omliggende eilanden kan niet geschieden, omdat er maar 1 predikant is.

Ceilon. Colombo, vroeger van 6 à 7 voorzien, heeft nu slechts 2 predikanten, die bovendien belast zijn met het Seminarie en met de zorg voor verscheiden inlandsche gemeenten.

Het voorbeeld van den Gouverneur Jman Willem Falck werkt gezegend op bloei en groei der gemeenten. Er wordt gesproken van zijn teedere godsvrucht en zijne aangeboren meedogendheid.

Uit het Seminarie zijn na gunstig examen en proefpredikatie 3 tot proponenten ten dienste van het inlandsch Christendom met alle vrijmoedigheid bevorderd, tegen 10 rijksdaalders 's maands.

De Raad van Indië heeft 27 Februarij 1768 besloten het verzoek van den Kerkeraad van Batavia, om meer predikanten, bij herhaling en ten nadrukkelijkste bij XVII te onder-

steunen, des noods tot proponenten de toevlugt te nemen, zoo maar van hen kan worden verwacht, dat zij door leer en wandel tot uitbreiding van Christus Koningrijk zullen kunnen dienen, en dat het hun Ed. moge behagen, ter opwekking van lust tot dit werk, en om den ijver van de dienstdoende predikanten aan te vuren, de gage van allen die uit Nederland komen te verhoogen tot *f* 120. ('s maands) Op Batavia aanstonds *f* 150 en na 3 jaren *f* 200, en op de buitenkantoren na 3 jaren *f* 150 toe te staan. Voorts besluiten zij, van het groote kapitaal, onlangs aan de diaconie bij erfenis toegevallen en dat door de diaconie niet met securiteit kan worden uitgezet, 50,000 rijksdaalders tegen den gewonen interest van 3/8 % 's maands, voor de Compagnie aan te nemen en de renten van 2250 Rijksd. te besteden tot verbetering van de traktementen te Batavia.

De Kerkeraad van Batavia ondersteunt deze zaak zeer, „om zoo mogelijk den totalen en onherstelbaren ondergang van de Kerk te voorkomen."

De Gouverneur-Generaal heeft op eigen kosten eene armenschool voor de maleische jeugd opgericht.

Synode Alkmaar 1770.

Art. 41. *Brief van Batavia*, 16 *October* 1769.

Ampel relaas van de aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal v. d. Parra, voor den opbouw der gemeente. Hij heeft uit eigen middelen de bezoldiging van 6 krankbezoekers verhoogd, en 5 krankbezoekers naar Holland gezonden, om zich voor zijne rekening aldaar voor predikanten voor O. Indië te bekwamen.

Brief Kerkeraad Colombo 10 *November* 1769.

Ceilon ziet met reikhalzend verlangen uit naar nieuwe leeraars; verzoek aan de Synode, dat zij spoedig uitkomst bezorge in de groote verlegenheid, waarin zij door gebrek aan predikanten verkeeren.

Willem Jurriaan Ondatje is den overleden Bronsveld als Rector van het Seminarie opgevolgd.

Synode Haarlem 1771.

Art. 42. *Brief Colombo*, 29 *October* 1770.

Hebben 3 predikanten verloren, slechts 1 terug ontvangen. Het heilig werk zal welhaast stilstaan.

Brief Batavia, 22 *October* 1770.

Amboina houdt slechts 1 leeraar over.

Timor blijft bij voortduring herderloos.

Ceilon. Falck woont niet alleen den openbaren godsdienst onverdroten des voor- en namiddags bij; maar strekt door zijne christelijke en zachtmoedige regeering kerk- en burgerstaat tot leer- en voorbeeld.

Synode Amsterdam 1772.

Art. 42. *Brieven van den Kerkeraad te Batavia aan de classes Amsterdam en Hoorn*, 26 *October* 1771.

De Kerk wordt met ondergang bedreigd. Klacht over groot verval in godsdienst en zeden. Als geen genoegzaam aantal predikanten gezonden wordt, zullen die gewesten eerlang weder tot vorige afgoderij en bijgeloovigheid der heidenen vervallen.

Zij klagen niet lichtvaardig; zij hebben, om van vroeger niet te spreken, in het laatste jaar weder 3 predikanten verloren, 1 terug ontvangen. Op Java's Noord-oostkust, waar een groote oogst te wachten was, hebben zij den predikant Peterson Ramring door den dood verloren; houden 1 oud man over. De kerkstaat levert meer bijzonderheden op van den kommerlijken staat der Indische kerken.

De Maleische gemeente te Batavia (vroeger 2 predikanten) is herderloos; er is slechts éénmaal 's zondags dienst, door een krankbezoeker.

Ternate. De predikant Wiltenaar heeft de Sangir-eilanden en Menado bezocht. Kerken en scholen zijn zeer vervallen. Het aantal Christenen is groot, maar zij zijn zeer bijgeloovig en diep onkundig, zelfs in de eerste beginselen van den godsdienst, als gevolg van het weinig bezoeken door leeraren.

Gemeene Christenen 12396, lidmaten 34, gedoopte kinderen 3174, volwassenen 437, kinderen in de school 413, buiten de school 2211. Te Licupang (op Celebes Noord-oostkust) zijn op sterke instantie, na voorafgaande belijdenis, van de heidenen gedoopt 101 bejaarden en 105 kinderen.

Banda, 1 predikant, Ulpianus v. Sinderen, die 12 October de nieuwe kerk op Lonthoir heeft ingewijd. Hij heeft onder zijne zorg 3572 personen, oud en jong.

Ceilon. Twee inlanders van het Seminarie zijn tot proponent bevorderd.

Synode Hoorn 1773.

Art. 44. *Brief Batavia*, 21 *October* 1772.

Ook hun gewesten bespeuren de verderfelijke uitwerking van den doorbrekenden geest van ongeloof en losbandigheid. Zij worden aangedaan door de klachten van zoo vele herderlooze of van geen genoegzaam getal predikanten voorziene gemeenten.

Timor is reeds 7 jaren lang zonder leeraar.

Banda is herderloos; vraagt 2 en kan niet één predikant bekomen.

Ambon plagt 7 predikanten te hebben; acht zich thans gelukkig er althans 2 te hebben.

Bovendien klagen zij over het slordig gedrag van vele hun toegezonden krankbezoekers; zij hebben er 2, als schadelijke werktuigen, uit den dienst moeten ontzetten.

De portugesche vertaling van het N. Testament, door Mohr op kosten van v. d. Parra ondernomen, is zoo goed als voltooid.

Ceilon. Gedeputeerden deelen mede, dat de *Hand. der Apostelen*, vertaald door Fybrands en de *Rijm-Psalmen* door Henr. Philips in het cingaleesch zijn gedrukt, en dat de *Brief a/d Romeinen* in dezelfde taal ter perse is.

Synode Enkhuizen 1774.

Art. 45. *Brief Kerkeraad Batavia*, *ongedateerd.*

Het Nieuwe Testament in het cingaleesch is reeds tot

Collossensen afgedrukt. Philips houdt zich met de rest bezig.

De inlandsche proponent, Manuel Morgappa van Ceilon, is aangekomen, om te Batavia in de portugeesche taal dienst te doen.

Timor heeft de hoop opgegeven immer weder een predikant te krijgen.

Synode Edam 1775.

Art. 45. *Brief Batavia* 17 *October* 1774, *aan de Synode.*

Prijzen de Bataviasche Overheid, wegens hare aanhoudende zorg om de Kerk uit te breiden, ten bewijze waarvan strekt, dat zij den proponent Manuel Morgappa en den krankbezoeker Petrus van Eck naar Holland gezonden heeft, om zich voor predikant te bekwamen.

Ten opzichte van het Seminarie is door de ceilonsche Regeering (met approbatie van het hooge Bestuur te Batavia) goedgevonden, om loco 12 Cingalezen en 12 Malabaren, voortaan 9 Cingalesche, 9 Malabaarsche en 6 Europesche kweekelingen, of van gemengd bloed, op te nemen, en de laatsten naar Europa te zenden om voor predikant te studeeren.

Synode Alkmaar 1776.

Art. 43. *Brief Batavia*, 16 *October* 1775.

De Gouverneur-Generaal v. d. Parra heeft het op zijne kosten afgedrukte portugesche N. Testament, ten getale van 1400 ex. doen uitdeelen.

In een brief van de Kaap de Goede Hoop d. d. 24 Jan. 1776 wordt aan de Classis geschreven, dat te Batavia de zonden toenemen, naarmate de hoofdplaats in grootte en voorspoed toeneemt, hoewel in vergelijking met vorige jaren nog stoffe is van roem met betrekking tot den godsdienst, zoowel in de voor- als in de namiddagspredikatie. Er wordt aldaar nog vrucht gezien op den Evangeliedienst, het geloof en der bekeering waardig.

Correspondenten van Zuid-Holland deelen aan de Synode

mede, dat de Zuid-Hollandsche Synode van oordeel is, dat de Deputaten zich moesten wenden tot Z. Hoogheid en tot den Raadpensionaris, met de vraag of de Gedeputeerden van Noord- en Zuid-Holland zich niet conjunctim zouden kunnen en dienen te wenden tot de XVII, ja zelfs tot Hoog-Mogenden, ten einde door hun veelvermogende hulp de heilzame middelen tot bevestiging en voortplanting van het Christendom in die gewesten mochten worden ten uitvoer gelegd.

De Gecommitteerden achten het voegzamer zich voorals-nog alleen tot de XVII te wenden.

Synode Haarlem 1777.

Art. 42. *Brief Batavia aan de Kamers (of classen) Amsterdam en Hoorn*, 24 *October* 1776.

Klacht over gebrek aan leeraren; 5 predikanten verloren, slechts 1 aangekomen, zoodat zij vreezen dat het Christendom bij aanhoudend gebrek aan leeraren geheel zal vervallen; zij vertrouwen, dat de Nederlandsche Kerk in haar ijver zal voortgaan. Met genoegen hebben zij de brieven ontvangen, waaruit zij zien hoe de voortplanting van de leer der genade haar ter harte gaat.

V. d. Parra is overleden. Zijn opvolger (v. Riemsdijk), sedert vele jaren als hoogachter van den godsdienst bekend, heeft op eigen kosten de nieuwe rijm-psalmen doen invoeren; men verwacht dat hij den godsdienst met kracht zal bevorderen.

Synode Amsterdam 1778.

Art. 13. Sedert de vorige Synode zijn 16 krankbezoekers verzonden.

Art. 41. *Brief Batavia* 27 *October* 1777, *aan de classis Amsterdam.*

Verscheiden gemeenten zijn herderloos, anderen niet toereikend voorzien; zij zullen alles aanwenden wat den kwijnenden godsdienst herstellen kan.

Klagen zeer over gebrek aan bekwame krankbezoekers; de gezondenen hebben doorgaans weinig kennis en zijn door hun gedrag ongeschikt om tot de mindere school- en kerkdiensten te worden gebruikt. Vragen recht bekwame en onberispelijke personen. Zij vindiceeren hun recht tot bevordering van proponenten, op grond van de Synodale acten Noord-Holland 1753 en de Kerkorde van 1623. De Gouverneur-Generaal v. Riemsdijk is overleden; zij verwachten van zijn opvolger, de Klerk, op grond van zijn antecedenten, veel goeds.

Synode Enkhuizen 1780.

Art. 6. Ten geschenke ontvangen het 2e deel van Hofstede's O. Indische Kerkzaken. In handen van de Commissie.

Art. 29. *Brief Batavia aan de Synode*, 7 *October* 1779.

Op de kust van Malabar is een priester van de oude St. Thomas-christenen tot onzen godsdienst overgekomen, die zal geordend worden, om onder zijne vroegere geloofsgenooten te arbeiden; doch daartegenover klagen zij over de laauwheid en flaauwheid van velen tot den dienst des Heeren, en dat de spotlust en verachtering der middelen der genade toeneemt.

Op Ceilon zijn 5 leerlingen van het Seminarie door de Overheid tot krankbezoekers bevorderd.

Timor blijft herderloos.

Synode Edam 1781.

Art. 7. De Correspondent van Zuid-Holland bericht, dat eene commissie door de Synode benoemd, in zake het werk van Hofstede, had gerapporteerd:

1°. Dat zij geen beter middel wist uit te denken om in het gebrek aan predikanten te voorzien, dan het plan van Hofstede, om eene Seminarie op te richten, als veiligst en minst kostbaar.

2°. Dat aan de Gecommitteerden zoude kunnen opgedragen worden eene memorie daaromtrent op te stellen, om

daardoor de O. Indische Compagnie te overreden tot de oprichting, als de vrede mogt gesloten worden.

Het voorstel wordt door alle Classen in principe aangenomen, alleen wil de classis Amsterdam, zonder vooralsnog te concludeeren tot de oprichting van een Seminarie in Indië, dat overwogen worde of aan de Bataviasche Kerkeraad ook eenig genoegen kan gegeven worden.

De Synode wil ook den vrede afwachten en dan conjunctim met Zuid-Holland handelen.

Art. 29. *Rapport van de Commissie, ten vorige jare benoemd, over Hofstede's O. Indische Kerkzaken.*

E. P. G. van Essen, N. Verloren, J. Tiedeman, L. Hamerster en J. Dermout, door de Hoog Eerw. Christelijke Synode van Noord-Holland, gehouden te Enkhuizen in 't jaar 1780, gecommitteerd zijnde om het werk van den Heer Hofstede, O. I. Kerkzaken, rijpelijk te overwegen, hunne consideratiën en praeadvies daarover, behalve aan Z. Ed. Mogende, den Heer Commissaris Politiek van hun Ed. Gr. Mogenden, ook aan de respective Classen der Noord-Hollandsche Synode over te geven, en die in gereedheid te hebben voor derzelver Classicaale vergaderingen, te houden in de maand April 1781, ten einde de Classen daarover mogen delibereeren en haare resolutiën in de Synodus, die D. V. te Edam in datzelve jaar staat gehouden te worden, bekend maken, hebben de eer van deze commissie hier nevens dit rapport te doen.

Dat wij het uitvoeren van deeze taak gevonden hebben een zaak van een zeer groote aangelegenheid, waartoe niet weijnig moeite en onzijdigheid gevordert worde; niettemin, overmits ons, met allen die omtrent den welvaard van Jezus Koningrijk, en bijzonder van het Indiesch Zion niet onverschillig verkeeren, dit aanbevoolen stuk ernstig ter herten ging, hebben wij onder een biddend uitzien naar de genadige bestuuring van 's Heeren Geest, handen aan het werk geslaagen, zoodat wij eerst ieder afzonderlijk bij herhaaling onse gedagten over het werk van den Heer Hofsteede heb-

ben laten gaan, die wij daarna in onse onderlinge bijeenkomsten aan elkander hebben medegedeeld, met dien uitslag, dat ons eenparig gebleken is, dat de Professor Hofsteede in hetzelve allerwegen doorslaande bewijzen gegeven heeft van zijne beproefde waakzaamheid om ook in de Indiën de regtzinnigheid der Leere en de goede orde te bewaaren, en niet minder van zijnen ijver om de uitbreiding van Jezus Koninkrijk te helpen bevorderen. Wij hebben hier veele weetenswaardige dingen bij elkander gevoegd gevonden, die men elders te vergeefsch of met veel moeite zoude zoeken en die voor ons van veel belang zijnde, tot eene aanmerkelijke voorlichting kunnen dienen voor de leeden der Noord-Hollandsche Synode, zoodat Zijn Hoog Eerw., die ook door deze zijnen godvruchtigen arbeid de Kerk zeer aan zich verplicht heeft, deswegens allen dank verdient. Het is ons onmogelijk geweest om van dit aaneengeschakeld en wel beredeneerd werk een hoofdzakelijk en voldoenend uittrekzel op te geeven, of het voorgestelde plan met onschadelijke bekorting voor te dragen. Hierom vinden wij reeden om aan de respective Classen, die dit nog niet gedaan mogten hebben, in bedenking te geven, of zij ook zouden kunnen goedvinden om dit ons praeadvies, 't geene wij met alle nederigheid aan eene welwikkende beoordeeling onderwerpen, bij de Classicaale leeden te laten rondgaan, met een nevensgaand exemplaar van 't werk van Professor Hofstede, gelijk niemand dog, die lievde heeft voor de Kerk zich, onzes inziens, over zijne tijd aan het aandachtig leezen hiervan besteed, zal beklaagen, zoo zal ook niemand, buyten dat, volkomen in staat zijn om over de gegrondheid of ongegrondheid onzer consideratiën te kunnen oordeelen.

Wat nu de zaak zelve aanbelangd neemen wij de vrijheid alvoorens te herinneren, dat het helaas maar al te waar is, dat, ofschoon er nog goede dingen in de Indiën zijn, die met dankzegging behooren erkend en gewaardeert te worden, niettemin de groote hoofdzaak van 't Evangelium des zaaligen Gods zig in die gewesten bevind in de allerbe-

klaaglijkste omstandigheden, zoo met opzigt tot de gegronde kennis, als tot de heilige betrachting van de Leere der Waarheid, die naar de Godzaligheid is, in de hoope des eeuwigen Levens. Het is niet mogelijk eene beschrijving te geven van de slegte gesteldheid, die zig al te gereed en te algemeen op doet, zoo bij de Europeërs als Inlanders, die den naam van Christenen dragen; waarbij nog komen de menigvuldige hinderpaalen, die oorzaak zijn, dat de Evangeliewaarheid bij de ongeloovigen, heidenen en Muhammedaanen geene overwinningen van belang behaalen kan.

Gecommitteerden twijffelen geen oogenblik of het zal eene algemeene toestemming vinden, dat niemand meer verplichting heeft om zig dit aan te trekken, en de gezeegende voortgangen van 's Heilands dierbaar genaaderijk met alle vermogens te bevorderen, dan wij, die door Burgerlijke en Kerkelijke banden aan de Indische volkplantingen van onsen staat ten naauwsten verbonden en uit dien hoofden als Nederlanders, en nog veel meer als Christenen, en allermeest voor zoover ons de bediening van het Woord der Verzoening toebetrouwd is, gehouden zijn om de zuchtende Kerken in de Indiën de beste en gereedste hulp toe te brengen. Wij veronderstellen, dat niemand het zal tegenspreeken, dat, bij aldien dit immer geschieden zal, het uitgevoerd zal moeten worden door de beste en geschiktste middelen, die onder de genaadige medewerking van des Heeren Geest, door den grooten Kerk-Kooning pleegen gebruikt te worden, tot bevordering van Zijne heerlijke rijksbelangen.

't Spreekt dus van zelvs, dat bij aldien de heilige Evangelieleer ooit bij de Indiërs zaalige uitwerkingen zal voortbrengen, dit niet te verwachten is, tenzij tot bevordering van een leevendig geloof derwaards gezonden worde een genoegzaam aantal van bekwaame en ijverige arbeiders in deeze wijngaard des Heeren, die in staat en genegen zijn hunne kundigheeden getrouw te gebruiken, en hunne pogingen met een wijs beleid aan te leggen, ten einde ouden

en jongen, christenen en onchristenen de vrijmaakende kragt van de Evangeliewaarheid mogen ondervinden. Aan zulke arbeiders lijd men in de Indiën allerjammerlijkst gebrek, hetgeen hoe eerder hoe beeter behoord te worden vervuld, door de bezorging van eene genoegzame hoeveelheid van goede Predikanten, Catechizeer- en Schoolmeesters.

Gecommitteerden begrijpen zeer levendig, dat het ten uittersten moeijelijk is middelen uit te denken en uit te voeren, waardoor dit gewenscht einde zoude kunnen worden bereikt. Al wat ooit voorgedraagen of ondernoomen is, had zijn zwaarigheden: maar wat kan er zonder moeijelijkheid begonnen, en zonder veel strijd uitgevoerd worden, hetgeen dienen zal om het geweldig rijk van den Vorst der duysternisse te keer te gaan? Gecommitteerden zijn deswegens van dat begrip, dat men zich hierom niet behoord te laaten afschrikken, maar het zoo ver moet brengen als men kan, en dat men met alle omzigtigheid en een onpartijdig oordeel een keuze dient te doen van zulke middelen, in welker uitvoering zig de weynigste en geringste zwaarigheden opdoen, die veel ligt, als men daadelijk handen aan 't werk geslaagen heeft, òf geheel weggenoomen, òf merkelijk vermindert kunnen worden. In dat oordeel nu staan de Gecommitteerden eenparig, dat het beste middel, om de Indiën de heilrijke gevolgen van het Evangelium des Vreedes te doen ondervinden, is de *Oprichting van een Seminarium hier te lande.*

Gecommitteerden vleijen zich niet zonder reeden, dat zij niet noodig hebben de reedenen voor te dragen, die overtuygend aantoonen, dat de bouwlieden aan het Indiesch Jerusalem zullen moeten voortkomen uit een kweekschool, waar in zij tot dit groot en goed werk bekwaamlijk zullen moeten worden toegerust, maar zij willen te gelijk niet ontveinzen, dat het hun voorgekomen is, dat er reedenen schijnen te weezen, om liever te verkiezen, dat een Seminarium werde opgericht in de Indiën zelvs. Veelligt konde men denken, dat deeze de beste weg zoude zijn om 't Euan-

gelium te bevoordeelen, indien de jongere of oudere aankweekelingen voor het aanvaarden van hun werk geleegenheid hadden, om aan het climaat, de levenswijs en de taal van het land te gewennen, en van nabij onderricht te worden in de gevoelens, godsdienstplegtigheden, zeeden en gewoontens der heidenen en Muhammedanen.

Hoe schoon ook deeze reedenen mogen schijnen, meenen wij nogtans, dat tegen dit plan aanmerkelijke zwaarigheden in den weg staan. Wij zijn van oordeel, dat de Heer Hofsteede bondig aangetoond heeft, dat het aanleggen van een Seminarium in de Indiën van verre uitzigten is en nadeelige gevolgen kan veroorzaaken, dewijl dit zeeker den weg zouden baanen voor particuliere Kerkenraaden tot het maaken van proponenten en het ordenen van predikanten, hetgeen hun niet toekomt, gelijk in het breede kan beweezen worden, en uit de practijk in de Kerken van Nederland blijkt, daar geen Kerkenraad proponenten mag aanstellen en zelv de peremtoir examina in de Classen, ten overstaan van Synodaale Gecommitteerden geschieden moeten. Ook staat te duchten, gelijk onze voorvaders reeds voor uit gezien hebben, dat de Indische Kerken langs dezen weg geheel en al van de Vaderlandsche onttrokken, alle banden van een goede en hoogst noodige verstandhouding afgesneden worden en haar onbevlekte regtzinnigheid in 't Vaderland onzeeker blijven zouden; dingen, waar tegen de Synodus van Noord-Holland met alle reeden tot hier toe gewaakt heeft, gelijk o. a. blijkt uit onze Synodale Acte van 1691, art. 12, dat Deputati Synodi met deeze reedenen bij de Vergadering van XVII hebben aangedrongen, dat geen ziekentroosters tot proponenten en predikanten in Indiën zouden worden gemaakt. Is dat zoo? Wie zal zeggen dat er thans minder reeden om te waaken is dan voorheen.

Eindelijk, gelijk men tot nog toe ook geene gewenschte gevolgen van eenige aangeleegenheid heeft zien voortvloeijen uit de Kweekschoolen in de Indiën aangelegt, zoo mag men veilig vaststellen, dat niet als zeer gebrekkig het onderwijs

zoude kunnen weezen in alle die menigvuldige weetenschappen, welker kennis vereischt word tot eene luisterrijke bekleeding van het Herder- en Leeraarambt in 't gemeen, en in 't bijzonder zooals hetzelve moet waargenoomen worden van menschen, die werken zullen aan de reedelijke overtuiging van heidenen, muhammedanen en allerlei ongeloovigen. Daar nu tot een gelukkige bereiking van dit gewigtig einde zeeker eene voldoende geleerdheid gevorderd word, daar mag men met reeden vragen, van waar zal men van tijd tot tijd den noodigen voorraad bekomen, zoo van bekwaame onderwijzers, als van diegeenen, die tot het werk door hen te verrigten, zullen toegerust worden, daar er nu reeds, gelijk elk toestemmen zal, eene groote schaarsheid is van goede predikanten en krankbezoekers en men zelvs de gevestigde gemeentens met eene genoegzaame hoeveelheid derzelven niet eens kan voorzien; of de schepen altijd versorgen van zulke ziekentroosters, die in alle deelen voldoen.

Gecommitteerden zijn daarom over het algemeen genomen eenparig van begrip, dat de oprichting van een Vaderlandsch Seminarium het beste middel zoude wezen om de Indische Kerk op den duur van de beste, regtzinnige en bekwaame leeraars te voorzien, die haar de regten en voorregten van 't heilig en dierbaar Euangelium kunnen leeren kennen, in die zuiverheid, die de grondslag is, zoo van onze burgerlijke als kerkelijke vereeniging, en die bij de Vaderlandsche Kerk met reeden zoo hoog gewaardeert en zoo zorgvuldig bewaakt word. Het kan dog niet ontkend worden, dat in een Vaderlandsch Seminarium, 't geen wel ingerigt is, en allermeest wanneer 't geplaatst word in eene academiestad, de overvloedigste en onkostbaarste geleegenheid is, tot het aanleeren van alle taalen en wetenschappen, die van de Indische *zendelingen* meer of min grondig behooren gekend te worden. Hier konde men ook de zoodanigen, die men in hunnen minderen of meerderen ouderdom zoude mogen goedvinden uit de Indiën over te zenden, ontvangen en bekwaam maaken, om tot het werk der heilige bediening toegerust te weezen. Hier konde men ook de noodige onderrigtingen besorgen aan

die genen, die als krankbezoekers, catechiseer- en schoolmeesters dienst aan de Indische Kerken zouden kunnen doen. En eindelijk kon men langs dezen weg de wel gegronde klagten der Indische broeders eens doen ophouden, terwijl men, zijn oog geloovig vestigende op den verheerlijkten Kerk-Kooning, vertrouwen mag, dat in een Vaderlandsch Seminarium zulke mannen onder een goed bestuur zullen worden opgekweekt, die niet gedreeven door een heerschende begeerte, om alleen het hunne te zoeken, hunne zielen zelvs in geloof en lievde zullen overgeven voor de zaak van den Heere Jezus, ten einde de voorzeggingen omtrent het Koninkrijk der Heemelen gedaan, haare vervulling moge erlangen. Er is toch geene reeden om te vreezen of men zal er gezet na zoekende, altijd wel zulken overvloed van gewillige en jeugdige helden vinden kunnen, dat men in staat zij den eenen voorraad na den anderen uit te leeveren om te arbeiden, dat in de Morgenlanden de dag van Jezus heirkracht heerlijk moge doorbreeken.

Gecommitteerden zijn volkomen overtuigd, dat de heer Hofsteede bondig aangetoond heeft, dat er voor het Indisch Sion geen hulp van hier of van elders te gemoete is te zien, door eenig ander middel, en gelijk tot hier toe alles 't geen buiten dit beproevd is, vruchteloos, ten minste niet volkomen van de gewenschte uitwerking geweest is, zoo heeft ook niets meerder goedkeuring bij God en menschen weggedragen, dan de oprichting van Kweekschoolen in 't gemeen en de pooging in 't bijzonder om een Vaderlandsch Seminarium voor de Indische Kerk op eenen vasten voet te brengen. Bekend is het toch, dat de Heere God op de blijkbaarste wijs schijnsel gegeeven heeft over den heerlijken arbeid van Prof. Waldus (Sic). Is dat zoo, wat mag men dan niet hoopen van eene inrichting, die op een nog vaster en geregelder voet zoude kunnen blijven.

Gecommitteerden meenen vergeefsche moeite te zullen doen, indien zij deeze redenen breeder wilden deduceeren. Zij vleijen zich, dat dit geen tegenspraak ontmoeten zal; te meer, wijl doorgaands in 't algemeen hierover zoo geoor-

deeld is, bij die geenen, die opzettelijk het stuk hebben doorgedacht, gelijk onder anderen blijken kan uit de overeenstemming van de 3 bekroonde antwoorden, die door de lovlijke Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem in 't licht gegeven zijn.

Gecommitteerden neemen tot besluit alleen nog de vrijheid om de Noord-Hollandsche Broederschap in overweeging te geven, hoe bij de Classen en Synoden van Noord-Holland in vroeger tijden daar reeds sterk op gestaan is, dat in 't Vaderland een Seminarium werd opgerigt. Wat onze vaders hieromtrent gedagt en gedaan hebben toonen de Acten van 't jaar **1636, Art. 27; 1637, Art. 23; 1642, Art. 51; 1643, Art. 41; 1645, Art. 25; 1646, Art. 29; 1686, Art. 11; 1687, Art. 13; 1688, Art. 15; 1689, Art. 10; 1690, Art. 14.** Men heeft het zelvs in dien tijd van zooveel belang gereekend, dat men jaaren achter elkander in de Noord-Hollandsche synodale Acten een lemma heeft gehad *Oost Indisch Seminarium*, 't geen niet anders als op een Seminarium hier te lande zag, nadien de Synode van Noord-Holland zoo lang zij konde, de oprichting van een Seminarium in de Indiën met goede reedenen heeft zoeken voor te komen.

Intusschen zijn Gecommitteerden van gevoelen, dat zoo lang men zoo gelukkig niet is van een Seminarium in ons land gevestigd te zien, men met aanhoudende inspanning van alle vlijt behoort voort te gaan in het gebruiken van die middelen, waarvan men zich tot hier toe, bij gebrek van beter, heeft moeten bedienen, dan dat men niet minder diende te resolveeren vanwege de Noord-Hollandsche Synode den weg in te slaan ter verkrijging van zoo eene gewenschte zaak, waartoe Gecommitteerden nedrig in bedenking geven, of het niet best waare, indien de Synodus mogt kunnen goedvinden aan hare Deputaten, of wie ook hier toe mogt worden gecommitteerd, volmagt te geven om, met concurrentie van de HoogEw. Synodus van Zuid-Holland en de Eerw. Classis van Walcheren bij de heeren Majores eerbiedig alle instantiën te doen, ten einde die hunne goedkeuring en pro-

tectie hier aan, omni meliori modo gelieven te verleenen. Niemand toch heeft bij de handhaving van 't Christendom in de Indiën meerder belang, dan de Ed. Achtb. Compagnie, niet alleen uit kragt van haar octroy, waaraan *de bevordering en verbreiding van de waare christelijke religie* op 't naauwst verbonden is, maar ook uit aanmerking van haare patronaatschap en de onmogelijkheid om haare landen in Indiën te kunnen behouden, zonder bewaaring van het Christendom; 't geen bij de Achtb. Heeren Bewindhebbers ook altoos in aanmerking genoomen is, en nog genoomen wordt, zooals uit de middelen blijkt, waar op hun Ed. Achtb. toonen bedagt te weezen, het geen niet als met dankzegging kan erkend worden.

Voor het overige denken Gecommitteerden, dat men tot hier toe bij de Noord-Hollandsche Kerkvergadering en niet verder besluiten kan, en dat men het aan de heeren Majores behoord over te laaten, om, zoo hun Ed. Achtbaren de oprichting van een Vaderlandsch Seminarium met hunne goedkeuring en bescherming gelieven te vereeren, en schikkingen te maaken tot de middelen van uitvoering, en daarom agten wij het ontijdig, om over de plaats en manier van inrichting, vooralsnog consideratiën te maaken of swaarigheden, die reeds teegen de wijs van uitvoering gemaakt worden, te beredeneeren en op te lossen.

Verscheiden bedenkingen zouden Gecommitteerden nog over het advies van den Bataviaschen grooten Kerkenraad hebben kunnen maaken, gelijk zij dezelve ook reeds in gereedheid hebben, schoon zij om reedenen daarvan thans geen gebruik zullen maaken. Gecommitteerden leggen dit hun praeadvies eerbiedig needer in de schoot der hoogere en laagere kerkvergaderingen van Noord-Holland. Van het gebrekkige, zoowel als van het opregte hunner pogingen overtuigd zijnde, zullen zij zich niet meer verblijden, dan bij aldien de beste weg ingeslagen werde, om de dierbare Kerk van Neerlands Indiën den gereedsten, besten en duurzaamsten bijstand toe te brengen.

Voorts is onze hartelijke wensch, dat des Heeren Geest

in 't midden der respective vergaderingen altoos mooge tegenwoordig zijn, en dat aller handen mogen worden versterkt, om zig met vereenigde krachten aan te gorden tot bevordering van de belangen des Euangeliums, ook in de Volkplantingen van onzen Staat.

(was get.) Uit aller naam,
JACOBUS DERMONT,
Predikant te Hoorn.

Het rapport wordt aangenomen en in eene Synodale resolutie veranderd.

Synode Alkmaar 1782.

Art. 28. *Brief Batavia aan Classis Amsterdam*, 25 *October* 1780.

Aandoenlijke klachten over de toenemende ijverloosheid in den godsdienst, het drieste ongeloof, het afsterven van de besten der Gemeente en het klein getal der leeraars. Groot verlies in den dood van den Gouverneur Generaal de Klerk; goede verwachting van de welmeenendheid en belangstelling van zijn opvolger Alting. Overlijden van Ds. Josua v. Iperen, een man van wiens uitgestrekte kundigheden men zich veel beloofd had. Het is in de meeste buitengemeenten niet beter gesteld dan te Batavia.

Synode Hoorn 1785.

Art. 18. Het doet zich voor, dat studenten, die op eene beurs van de Compagnie voor predikant in O. Indië gestudeerd hebben, als zij gereed zijn, door teruggave van de genoten gelden, zich vrijmaken van hunne verpligting. De Synode besluit dat de zoodanigen hier te lande niet beroepbaar zullen zijn.

Synode Hoorn 1791.

Art. 35. Heeren Deputaten berichten ten aanzien van een inlandsch Seminarium ten dienste van de Indische Kerken het volgende.

Deputaten, hetzelve zeer ter harte nemende, hebben ingevolge de qualificatie, zoo in de laatstgehouden Synode, als in vorige jaren hun gegeven, geene zwarigheid gemaakt, om met Deputaten van Zuid-Holland en de permanente Commissie over die zaak weder in besoigne te treden; met dien gevolge, dat zij conjunctim met Deputaten van Zuid-Holland hebben overgenomen zeker geconcipieerd request aan Bewindhebbers der O. I. C., ten einde zoodanig Seminarium worde vastgesteld, gelijk mede eene daaraan te annexeeren concept-memorie van adstructie; welk een en ander is gecommuniceerd aan de Eerw. Classen van Walcheren, met verzoek van concurrentie; zullende dat request en die memorie aan de Vergadering der XVII gepresenteerd, doch vooraf in de maand September over dit stuk eene nadere conferentie gehouden worden.

Synode Enkhuizen 1792.

Art. 11. De Correspondent van Utrecht bericht, dat hetgeen de Classen in 1785 ad referendum gegeven was met betrekking tot jongelieden, die op kosten der Compagnie studeeren, nu ook hunne goedkeuring heeft, zoodat het in een synodaal besluit veranderd is.

Bij deze gelegenheid lezen Deputaten voor het rekwest de memorie van adstructie en de daarop genomen resolutie van de XVII, betreffende het inlandsch Seminarie.

Synode Alkmaar 1794.

Art. 11. Klacht uit Batavia over het diepe verval van godsdienst en zeden, veroorzaakt door het hoe langs zoo meer toenemen van ongeloof, spotzucht en zorgelooze onverschilligheid.

Synode Enkhuizen 1798.

Art. 14. Van het Nederlandsch Zendelinggenootschap ontvangen den volgenden brief:

Waarde Medebroeders!

Op den 19^{den} December van 't jaar 1797 is in deze stad een genootschap opgericht, waaraan wij den naam gegeven hebben van „*Nederlandsch Zendelinggenootschap ter voortplanting en bevordering van den Christelijken Godsdienst, bijzonder onder de Heidenen*", en is bij de eerste vergadering van hetzelve beslooten, hiervan kennis te geven aan de respective Synoden der Hervormde Nederlandsche en Walsche Kerken in deze Republiek. 't Welk wij de eer hebben door dezen te doen, niet twijfelende of het Synode zal ons gaarne ondersteunen in de uitvoering van het werk, dat wij, onder opzien tot onzen grooten Heer en Meester, op ons genomen hebben, waartoe wij onzen dienst aanbieden, indien het Synodus oordeelt die met uitzicht op eenig nut te kunnen gebruiken, en de correspondentie met uwe hiertoe gecommitteerde leden proponeeren, ten einde gezamentlijk te arbeiden aan de belangen van Jezus' Rijk, en met ter zijde stelling van alles wat daar aan hinderlijk zou kunnen zijn, onze pogingen te vereenigen ter uitbreiding van waarheid en godsvrucht ook in ons midden.

Wij bevelen ons bijzonder in uwe plegtige voorbidding en zijn met ware achting,

Waarde medebroeders

Uw Ew. heilz. vrienden en dienaaren in onzen Heer J. C., Directeuren van 't Zend. Gen. alhier,

J. L. Verster.
W. L. Krieger.
B. Ledeboer.

De gecommitteerden zijn s. m. van oordeel dat nomine Synodi zal geantwoord worden, met dankzegging voor de communicatie als volgt:

„De Commissie ziet met H. H. Directeuren de uitbreiding van het Evangelie onder de heidenen met verlangen te gemoed, maar wenscht, dat deszelfs pogingen in geenen deelen tot nadeel der Hervormde Vaderlandsche Kerk zullen

zijn, en dat de Synoden en Classen voor de stricta examina van hun die tot dat einde gezonden mogten worden, zullen waaken. Eindelijk meend de commissie, dat een nader oordeel over deeze zaak, aan de respective Classen ter overweging moet gelaten worden."

Conform bij meerderheid geconcludeerd.

Synode Purmerend 1799.

Art. 26. De Synode van *Gelderland* heeft den brief van het Nederlandsch Zendelinggenootschap beantwoord en heeft (daar men verneemt, dat het Genootschap ook in ons land werken wil) Maastricht en het land van Overmaas aanbevolen aan hun liefdezorg.

De Synode van *Zuid-Holland* blijft smeken om, en verlangen naar de uitbreiding van het Evangelie, ook bij de verstafgelegen volken, en dat alle pogingen daartoe strekken zullen om het licht der Hervorming ook bij hen den heldersten glans te doen verspreiden, terwijl die Synode zal zorg dragen volgens kerkorde voor de stricta examina en de behoorlijke ordening van zulke personen als derwaarts afgezonden zullen worden, op dezelfde wijs als omtrent naar Indiën gedespicieerde leeraren gebruikelijk is.

Utrecht heeft eene Commissie van correspondentie met het Zendelinggenootschap benoemd en prijst de pogingen.

Groningen wil de pogingen van het Genootschap zooveel mogelijk bevorderen.

De Classen keuren die pogingen goed, en wenschen daarover des Heeren zegen, willende bij voorkomende gelegenheden gaarne tot bevordering daarvan medewerken, daar zij in het vertrouwen leven, dat de pogingen van het Genootschap niet tot nadeel van de Vaderlandsche Kerk of van hare verordeningen zullen werken.

Eindelijk kan de Commissie met genoegen uit bijzondere berichten mededeelen, dat de invloed der werkzaamheden van het Genootschap niet weinig tot voordeel van onze kerkbelangen binnen 's lands zich geopenbaard heeft.

